නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අඞ්ගුත්තරනිකායෙ

පඤ්චකනිපාත-අට්ඨකථා

1. පඨමපණ්ණාසකං

1. සෙඛබලවග්ගො

1. සංඛිත්තසුත්තවණ්ණනා

1. පඤ්චකනිපාතස්ස පඨමෙ සත්තන්නං සෙඛානං බලානීති **සෙඛබලානි**. සද්ධාබලාදීසු අස්සද්ධියෙ න කම්පතීති **සද්ධාබලං**. අහිරිකෙ න කම්පතීති **හිරීබලං**. අනොත්තප්පෙ න කම්පතීති **ඔත්තප්පබලං**. කොසජ්ජෙ න කම්පතීති **වීරියබලං**. අවිජ්ජාය න කම්පතීති **පඤ්ඤාබලං. තස්මා**ති යස්මා ඉමානි සත්තන්නං සෙඛානං බලානි, තස්මා.

2. විත්ථතසුත්තවණ්ණනා

2. දුතියෙ **කායදුච්චරිතෙනා**තිආදීසු උපයොගත්ථෙ කරණවචනං, හිරීයිතබ්බානි කායදුච්චරිතාදීනි හිරීයති ජිගුච්ඡතීති අත්ථො. ඔත්තප්පනිද්දෙසෙ හෙත්වත්ථෙ කරණවචනං, කායදුච්චරිතාදීහි ඔත්තප්පස්ස හෙතුභූතෙහි ඔත්තප්පති භායතීති අත්ථො.

ආරද්ධවීරියොති පග්ගහිතවීරියො අනොසක්කිතමානසො. **පහානායාති** පහානත්ථාය. **උපසම්පදායාති** පටිලාභත්ථාය. **ථාමවාති** වීරියථාමෙන සමන්නාගතො. **දළ්හපරක්කමොති** ථිරපරක්කමො. **අනික්ඛිත්තධුරො කුසලෙසු ධම්මෙසූති** කුසලෙසු ධම්මෙසු අනොරොපිතධුරො අනොසක්කිතවීරියො.

උදයත්ථගාමිනියාති පඤ්චන්නං ඛන්ධානං උදයවයගාමිනියා උදයඤ්ච වයඤ්ච පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථාය. **පඤ්ඤාය සමන්නාගතොති** විපස්සනාපඤ්ඤාය චෙව මග්ගපඤ්ඤාය ච සමඞ්ගිභූතො. **අරියායාති** වික්ඛම්භනවසෙන ච සමුච්ඡෙදවසෙන ච කිලෙසෙහි ආරකා ඨිතාය පරිසුද්ධාය. **නිබ්බෙධිකායාති** සා ච අභිනිවිජ්ඣනතො නිබ්බෙධිකාති වුච්චති, තාය සමන්නාගතොති අත්ථො. තත්ථ මග්ගපඤ්ඤා සමුච්ඡෙදවසෙන අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං ලොභක්ඛන්ධං දොසක්ඛන්ධං මොහක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බෙධිකා, විපස්සනාපඤ්ඤා තදඞ්ගවසෙන නිබ්බෙධිකා, මග්ගපඤ්ඤාය පටිලාභසංවත්තනතො තබ්බිපස්සනා නිබ්බෙධිකාති වත්තුං වට්ටති. **සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනියාති** ඉධාපි මග්ගපඤ්ඤා සම්මා හෙතුනා නයෙන වට්ටදුක්ඛඤ්ච කිලෙසදුක්ඛඤ්ච ඛෙපයමානා ගච්ඡතීති සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනී නාම, විපස්සනාපඤ්ඤා තදඞ්ගවසෙන වට්ටදුක්ඛඤ්ච කිලෙසදුක්ඛඤ්ච ඛෙපයමානා ගච්ඡතීති දුක්ඛක්ඛයගාමිනී. දුක්ඛක්ඛයගාමිනියා වා මග්ගපඤ්ඤාය පටිලාභාය සංවත්තනතොපෙසා දුක්ඛක්ඛයගාමිනීති වෙදිතබ්බා. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ පඤ්ච බලානි මිස්සකානෙව කථිතානි, තථා පඤ්චමෙ.

6. සමාපත්තිසුත්තවණ්ණනා

6. ඡට්ඨෙ **අකුසලස්ස සමාපත්තීති** අකුසලධම්මස්ස සමාපජ්ජනා, තෙන සද්ධිං සමඞ්ගිභාවොති අත්ථො. **පරියුට්ඨාය තිට්ඨතීති** පරියොනන්ධිත්වා තිට්ඨති.

7. කාමසුත්තවණ්ණනා

7. සත්තමෙ **කාමෙසු ලළිතාති** වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු ලළිතා අභිරතා. **අසිතබ්‍යාභඞ්ගින්ති** තිණලායනඅසිතඤ්චෙව තිණවහනකාජඤ්ච. **කුලපුත්තොති** ආචාරකුලපුත්තො. **ඔහායාති** පහාය. **අලං වචනායාති** යුත්තං වචනාය. **ලබ්භාති** සුලභා සක්කා ලභිතුං. **හීනා කාමාති** පඤ්චන්නං නීචකුලානං කාමා. **මජ්ඣිමා කාමාති** මජ්ඣිමසත්තානං කාමා. **පණීතා කාමාති** රාජරාජමහාමත්තානං කාමා. **කාමාත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡන්තීති** කාමනවසෙන කාමෙතබ්බවසෙන ච කාමාඉච්චෙව සඞ්ඛං ගච්ඡන්ති. **වුද්ධො හොතීති** මහල්ලකො හොති. **අලංපඤ්ඤොති** යුත්තපඤ්ඤො. **අත්තගුත්තොති** අත්තනාව ගුත්තො රක්ඛිතො, අත්තානං වා ගොපෙතුං රක්ඛිතුං සමත්ථො. **නාලං පමාදායාති** න යුත්තො පමජ්ජිතුං. **සද්ධාය අකතං හොතීති** යං සද්ධාය කුසලෙසු ධම්මෙසු කාතුං යුත්තං, තං න කතං හොති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **අනපෙක්ඛො දානාහං, භික්ඛවෙ, තස්මිං භික්ඛුස්මිං හොමීති** එවං සද්ධාදීහි

කාතබ්බං කත්වාව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතෙ තස්මිං පුග්ගලෙ අනපෙක්ඛො හොමීති දස්සෙති. ඉමස්මිං සුත්තෙ සොතාපත්තිමග්ගො කථිතො.

8. චවනසුත්තවණ්ණනා

8. අට්ඨමෙ **සද්ධම්මෙති** සාසනසද්ධම්මෙ. **අස්සද්ධොති** ඔකප්පනසද්ධාය ච පක්ඛන්දනසද්ධාය චාති ද්වීහිපි සද්ධාහි විරහිතො. **චවති නප්පතිට්ඨාතීති** ඉමස්මිං සාසනෙ ගුණෙහි චවති, පතිට්ඨාතුං න සක්කොති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ අප්පතිට්ඨානඤ්ච පතිට්ඨානඤ්ච කථිතං.

9. පඨමඅගාරවසුත්තවණ්ණනා

9. නවමෙ නාස්ස ගාරවොති **අගාරවො**. නාස්ස පතිස්සොති **අප්පතිස්සො,** අජෙට්ඨකො අනීචවුත්ති. සෙසමෙත්ථ පුරිමසදිසමෙව.

10. දුතියඅගාරවසුත්තවණ්ණනා

10. දසමෙ **අභබ්බොති** අභාජනං. **වුද්ධින්ති** වඩ්ඪිං. **විරූළ්හින්ති** විරූළ්හමූලතාය නිච්චලභාවං. **වෙපුල්ලන්ති** මහන්තභාවං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

සෙඛබලවග්ගො පඨමො.

2. බලවග්ගො

1. අනනුස්සුතසුත්තවණ්ණනා

11. දුතියස්ස පඨමෙ **පුබ්බාහං, භික්ඛවෙ, අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසූති** අහං, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු චතූසු සච්චධම්මෙසු. **අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තො පටිජානාමීති** චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි සොළසවිධස්ස කිච්චස්ස කරණෙන අභිජානිත්වා වොසානපාරමිං සබ්බෙසං කිච්චානං නිට්ඨිතත්තා කතකිච්චභාවං පාරං පත්තො පටිජානාමීති මහාබොධිපල්ලඞ්කෙ අත්තනො ආගමනීයගුණං දස්සෙති. **තථාගතස්සාති** අට්ඨහි කාරණෙහි තථාගතස්ස. **තථාගතබලානීති** යථා තෙහි ගන්තබ්බං, තථෙව ගතානි පවත්තානි ඤාණබලානි. **ආසභං ඨානන්ති** සෙට්ඨට්ඨානං. **සීහනාදන්ති** අභීතනාදං. **බ්‍රහ්මචක්කන්ති** සෙට්ඨචක්කං. **පවත්තෙතීති** කථෙති.

2. කූටසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ **සෙඛබලානීති** සෙඛානං ඤාණබලානි. **අග්ගන්ති** උත්තමං. සෙසබලානි ගොපානසියො කූටං විය සඞ්ගණ්හාතීති **සඞ්ගාහිකං**. තානෙව බලානි සංහතානි කරොතීති **සඞ්ඝාතනියං**.

3. සංඛිත්තසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ තත්ථ මුට්ඨස්සච්චෙ න කම්පතීති **සතිබලං**. උද්ධච්චෙ න කම්පතීති **සමාධිබලං**.

4. විත්ථතසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ **සතිනෙපක්කෙනාති** එත්ථ නෙපක්කං වුච්චති පඤ්ඤා, සා සතියා උපකාරකභාවෙන ගහිතා.

5. දට්ඨබ්බසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ සවිසයස්මිංයෙව ලොකියලොකුත්තරධම්මෙ කථෙතුං **කත්ථ ච, භික්ඛවෙ, සද්ධාබලං දට්ඨබ්බන්ති**ආදිමාහ. යථා හි චත්තාරො සෙට්ඨිපුත්තා, රාජාති රාජපඤ්චමෙසු සහායෙසු ''නක්ඛත්තං කීළිස්සාමා''ති වීථිං ඔතිණ්ණෙසු එකස්ස සෙට්ඨිපුත්තස්ස ගෙහං ගතකාලෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව ''ඉමෙසං ඛාදනීයං භොජනීයං දෙථ, ගන්ධමාලාලඞ්කාරාදීනි දෙථා''ති ගෙහෙ විචාරෙති. දුතියතතියචතුත්ථස්ස ගෙහං ගතකාලෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව ''ඉමෙසං ඛාදනීයං භොජනීයං දෙථ, ගන්ධමාලාලඞ්කාරාදීනි දෙථා''ති ගෙහෙ විචාරෙති. අථ සබ්බපච්ඡා රඤ්ඤො ගෙහං ගතකාලෙ කිඤ්චාපි රාජා සබ්බත්ථ ඉස්සරො, ඉමස්මිං පන කාලෙ අත්තනො ගෙහෙයෙව ''ඉමෙසං ඛාදනීයං භොජනීයං දෙථ, ගන්ධමාලාලඞ්කාරාදීනි දෙථා''ති විචාරෙති, එවමෙවං සද්ධාපඤ්චමෙසු බලෙසු තෙසු සහායෙසු එකතො වීථිං ඔතරන්තෙසු විය එකාරම්මණෙ උප්පජ්ජමානෙසුපි යථා පඨමස්ස ගෙහෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව විචාරෙති, එවං සොතාපත්තියඞ්ගානි පත්වා අධිමොක්ඛලක්ඛණං සද්ධාබලමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඞ්ගමං, සෙසානි තදන්වයානි හොන්ති. යථා දුතියස්ස ගෙහෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව විචාරෙති, එවං සම්මප්පධානානි පත්වා පග්ගහලක්ඛණං වීරියබලමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඞ්ගමං , සෙසානි තදන්වයානි හොන්ති. යථා තතියස්ස ගෙහෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව විචාරෙති, එවං සතිපට්ඨානානි පත්වා උපට්ඨානලක්ඛණං සතිබලමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඞ්ගමං, සෙසානි තදන්වයානි හොන්ති. යථා චතුත්ථස්ස ගෙහෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව විචාරෙති, එවං ඣානවිමොක්ඛෙ පත්වා අවික්ඛෙපලක්ඛණං සමාධිබලමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඞ්ගමං, සෙසානි තදන්වයානි හොන්ති. සබ්බපච්ඡා රඤ්ඤො ගෙහං ගතකාලෙ පන යථා ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, රාජාව ගෙහෙ විචාරෙති, එවමෙව අරියසච්චානි පත්වා පජානනලක්ඛණං පඤ්ඤාබලමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඞ්ගමං, සෙසානි තදන්වයානි හොන්තීති එවමිධ පඤ්ච බලානි මිස්සකානි කථිතානි. ඡට්ඨං උත්තානත්ථමෙව. එවං පුරිමවග්ගෙ ච ඉධ ච අට්ඨසු සුත්තෙසු සෙඛබලානෙව කථිතානි. කරණ්ඩකොලවාසී මහාදත්තත්ථෙරො පනාහ – ''හෙට්ඨා චතූසු සුත්තෙසු සෙඛබලානි කථිතානි, උපරි චතූසු අසෙඛබලානී''ති.

7. පඨමහිතසුත්තවණ්ණනා

17. සත්තමෙ සීලාදයො මිස්සකාව කථිතා. **විමුත්තීති** අරහත්තඵලවිමුත්තියෙව. **විමුත්තිඤාණදස්සනං** පච්චවෙක්ඛණඤාණං, තං ලොකියමෙව.

8-10. දුතියහිතසුත්තාදිවණ්ණනා

18-20. අට්ඨමෙ දුස්සීලො බහුස්සුතො කථිතො, නවමෙ අප්පස්සුතො දුස්සීලො, දසමෙ බහුස්සුතො ඛීණාසවොති.

බලවග්ගො දුතියො.

3. පඤ්චඞ්ගිකවග්ගො

1. පඨමඅගාරවසුත්තවණ්ණනා

21. තතියස්ස පඨමෙ **අසභාගවුත්තිකොති** අසභාගාය විසදිසාය ජීවිතවුත්තියා සමන්නාගතො . **ආභිසමාචාරිකං ධම්මන්ති** උත්තමසමාචාරභූතං වත්තවසෙන පඤ්ඤත්තසීලං. **සෙඛං ධම්මන්ති** සෙඛපණ්ණත්තිසීලං. **සීලානීති** චත්තාරි මහාසීලානි. **සම්මාදිට්ඨින්ති** විපස්සනාසම්මාදිට්ඨිං. **සම්මාසමාධින්ති** මග්ගසමාධිඤ්චෙව ඵලසමාධිඤ්ච. ඉමස්මිං සුත්තෙ සීලාදීනි මිස්සකානි කථිතානි.

2. දුතියඅගාරවසුත්තවණ්ණනා

22. දුතියෙ **සීලක්ඛන්ධන්ති** සීලරාසිං. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. ඉමෙ පන තයොපි ඛන්ධා මිස්සකාව කථිතාති.

3. උපක්කිලෙසසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ **න ච පභස්සරන්ති** න ච පභාවන්තං. **පභඞ්ගු චාති** පභිජ්ජනසභාවං. **අයොති** කාළලොහං. **ලොහන්ති** ඨපෙත්වා ඉධ වුත්තානි චත්තාරි අවසෙසං ලොහං. **සජ්ඣන්ති** රජතං. **චිත්තස්සාති** චාතුභූමකකුසලචිත්තස්ස. තෙභූමකස්ස තාව උපක්කිලෙසා හොන්තු, ලොකුත්තරස්ස කථං හොන්තීති? උප්පජ්ජිතුං අප්පදානෙන. යදග්ගෙන හි උප්පජ්ජිතුං න දෙන්ති, තදග්ගෙනෙව තෙ ලොකියස්සපි ලොකුත්තරස්සපි උපක්කිලෙසා නාම හොන්ති. **පභඞ්ගු චාති** ආරම්මණෙ චුණ්ණවිචුණ්ණභාවූපගමනෙන භිජ්ජනසභාවං. **සම්මා සමාධියති ආසවානං ඛයායාති** ආසවානං ඛයසඞ්ඛාතස්ස අරහත්තස්ස අත්ථාය හෙතුනා කාරණෙන සමාධියති. එත්තාවතා චිත්තං විසොධෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨිතං ඛීණාසවං දස්සෙති. ඉදානිස්ස අභිඤ්ඤාපටිවෙධං දස්සෙන්තො **යස්ස යස්ස චාතිආදිමාහ**. තං උත්තානත්ථමෙවාති.

4. දුස්සීලසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ **හතූපනිසොති** හතඋපනිස්සයො හතකාරණො. **යථාභූතඤාණදස්සනන්ති** නාමරූපපරිච්ඡෙදඤාණං ආදිං කත්වා තරුණවිපස්සනා. **නිබ්බිදාවිරාගොති** නිබ්බිදා ච විරාගො ච . තත්ථ නිබ්බිදා බලවවිපස්සනා, විරාගො මග්ගො. **විමුත්තිඤාණදස්සනන්ති** ඵලවිමුත්ති ච පච්චවෙක්ඛණඤාණඤ්ච.

5. අනුග්ගහිතසුත්තවණ්ණනා

25. පඤ්චමෙ **සම්මාදිට්ඨීති** විපස්සනාසම්මාදිට්ඨි. **චෙතොවිමුත්තිඵලාතිආදීසු චෙතොවිමුත්තීති** මග්ගඵලසමාධි. **පඤ්ඤාවිමුත්තීති** ඵලඤාණං. **සීලානුග්ගහිතාති** සීලෙන අනුග්ගහිතා අනුරක්ඛිතා. **සුතානුග්ගහිතාති** බාහුසච්චෙන අනුග්ගහිතා. **සාකච්ඡානුග්ගහිතාති** ධම්මසාකච්ඡාය අනුග්ගහිතා. **සමථානුග්ගහිතාති** චිත්තෙකග්ගතාය අනුග්ගහිතා.

ඉමස්ස පනත්ථස්ස ආවිභාවත්ථං මධුරම්බබීජං රොපෙත්වා සමන්තා මරියාදං බන්ධිත්වා කාලානුකාලං උදකං ආසිඤ්චිත්වා කාලානුකාලං මූලානි සොධෙත්වා කාලානුකාලං පතිතපාණකෙ හාරෙත්වා කාලානුකාලං මක්කටජාලං ලුඤ්චිත්වා අම්බං පටිජග්ගන්තො පුරිසො දස්සෙතබ්බො. තස්ස හි පුරිසස්ස මධුරම්බබීජරොපනං විය විපස්සනාසම්මාදිට්ඨි දට්ඨබ්බා, මරියාදබන්ධනං විය සීලෙන අනුග්ගණ්හනං, උදකාසෙචනං විය සුතෙන අනුග්ගණ්හනං, මූලපරිසොධනං විය සාකච්ඡාය අනුග්ගණ්හනං, පාණකහරණං විය ඣානවිපස්සනාපාරිපන්ථිකසොධනවසෙන සමථානුග්ගණ්හනං, මක්කටජාලලුඤ්චනං විය බලවවිපස්සනානුග්ගණ්හනං, එවං අනුග්ගහිතස්ස රුක්ඛස්ස ඛිප්පමෙව වඩ්ඪිත්වා ඵලප්පදානං විය ඉමෙහි සීලාදීහි අනුග්ගහිතාය මූලසම්මාදිට්ඨියා ඛිප්පමෙව මග්ගවසෙන වඩ්ඪිත්වා චෙතොවිමුත්තිපඤ්ඤාවිමුත්තිඵලප්පදානං වෙදිතබ්බං.

6. විමුත්තායතනසුත්තවණ්ණනා

26. ඡට්ඨෙ **විමුත්තායතනානීති** විමුච්චනකාරණානි. **යත්ථාති** යෙසු විමුත්තායතනෙසු. **සත්ථා ධම්මං දෙසෙතීති** චතුසච්චධම්මං දෙසෙති. **අත්ථපටිසංවෙදිනොති** පාළිඅත්ථං ජානන්තස්ස. **ධම්මපටිසංවෙදිනොති** පාළිං ජානන්තස්ස. **පාමොජ්ජන්ති** තරුණපීති. **පීතීති** තුට්ඨාකාරභූතා බලවපීති. **කායොති** නාමකායො. **පස්සම්භතීති** පටිප්පස්සම්භති. **සුඛං වෙදෙතීති** සුඛං පටිලභති. **චිත්තං සමාධියතීති** අරහත්තඵලසමාධිනා සමාධියති. අයඤ්හි තං ධම්මං සුණන්තො ආගතාගතට්ඨානෙ ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලානි ජානාති, තස්ස එවං ජානතො පීති උප්පජ්ජති. සො තස්සා පීතියා අන්තරා ඔසක්කිතුං න දෙන්තො උපචාරකම්මට්ඨානිකො හුත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති. තං

සන්ධාය වුත්තං – ‘‘චිත්තං සමාධියතී’’ති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අයං පන විසෙසො – **සමාධිනිමිත්තන්ති** අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු අඤ්ඤතරො සමාධියෙව සමාධිනිමිත්තං. **සුග්ගහිතං හොතීති**ආදීසු ආචරියස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හන්තෙන සුට්ඨු ගහිතං හොති සුට්ඨු මනසිකතං සුට්ඨු උපධාරිතං. **සුප්පටිවිද්ධං පඤ්ඤායාති** පඤ්ඤාය සුට්ඨු පච්චක්ඛං කතං. **තස්මිං ධම්මෙති** තස්මිං කම්මට්ඨානපාළිධම්මෙ. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ පඤ්චපි විමුත්තායතනානි අරහත්තං පාපෙත්වා කථිතානීති.

7. සමාධිසුත්තවණ්ණනා

27. සත්තමෙ **අප්පමාණන්ති** පමාණකරධම්මරහිතං ලොකුත්තරං. **නිපකා පතිස්සතාති** නෙපක්කෙන ච සතියා ච සමන්නාගතා හුත්වා. **පඤ්ච ඤාණානීති** පඤ්ච පච්චවෙක්ඛණඤාණානි. **පච්චත්තඤ්ඤෙව උප්පජ්ජන්තීති** අත්තනියෙව උප්පජ්ජන්ති. **අයං සමාධි පච්චුප්පන්නසුඛො චෙවාති**ආදීසු අරහත්තඵලසමාධි අධිප්පෙතො. මග්ගසමාධීතිපි වදන්තියෙව. සො හි අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ සුඛත්තා **පච්චුප්පන්නසුඛො,** පුරිමො පුරිමො පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස සමාධිසුඛස්ස පච්චයත්තා **ආයතිං සුඛවිපාකො,** කිලෙසෙහි ආරකත්තා **අරියො,** කාමාමිසවට්ටාමිසලොකාමිසානං අභාවා **නිරාමිසො**. බුද්ධාදීහි මහාපුරිසෙහි සෙවිතත්තා **අකාපුරිසසෙවිතො**. අඞ්ගසන්තතාය ආරම්මණසන්තතාය සබ්බකිලෙසදරථසන්තතාය ච **සන්තො,** අතප්පනියට්ඨෙන **පණීතො**. කිලෙසප්පටිප්පස්සද්ධියා ලද්ධත්තා කිලෙසප්පටිප්පස්සද්ධිභාවං වා ලද්ධත්තා **පටිප්පස්සද්ධලද්ධො**. පටිප්පස්සද්ධං පටිප්පස්සද්ධීති හි ඉදං අත්ථතො එකං. පටිප්පස්සද්ධකිලෙසෙන වා අරහතා ලද්ධත්තාපි **පටිප්පස්සද්ධලද්ධො,** එකොදිභාවෙන අධිගතත්තා එකොදිභාවමෙව වා අධිගතත්තා **එකොදිභාවාධිගතො**. අප්පගුණසාසවසමාධි විය සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන චිත්තෙන පච්චනීකධම්මෙ නිග්ගය්හ කිලෙසෙ වාරෙත්වා අනධිගතත්තා **න සසඞ්ඛාරනිග්ගය්හවාරිතගතො**. තං සමාධිං සමාපජ්ජන්තො තතො වා වුට්ඨහන්තො සතිවෙපුල්ලප්පත්තත්තා **සතොව සමාපජ්ජති, සතොව වුට්ඨහති**. යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙන වා සතො සමාපජ්ජති, සතො වුට්ඨහති. තස්මා යදෙත්ථ ‘‘අයං සමාධි පච්චුප්පන්නසුඛො චෙව ආයතිඤ්ච සුඛවිපාකො චා’’ති එවං පච්චවෙක්ඛමානස්ස පච්චත්තංයෙව අපරප්පච්චයඤාණං උප්පජ්ජති, තං එකං ඤාණං. එසෙව නයො සෙසෙසු. එවං ඉමානි පඤ්ච ඤාණානි පච්චත්තඤ්ඤෙව උප්පජ්ජන්තීති.

8. පඤ්චඞ්ගිකසුත්තවණ්ණනා

28. අට්ඨමෙ **අරියස්සාති** වික්ඛම්භනවසෙන පහීනකිලෙසෙහි ආරකා ඨිතස්ස. **භාවනං දෙසෙස්සාමීති** බ්‍රූහනං වඩ්ඪනං පකාසයිස්සාමි. **ඉමමෙව කායන්ති** ඉමං කරජකායං. **අභිසන්දෙතීති** තෙමෙති ස්නෙහෙති, සබ්බත්ථ පවත්තපීතිසුඛං කරොති. **පරිසන්දෙතීති** සමන්තතො සන්දෙති. **පරිපූරෙතීති** වායුනා භස්තං විය පූරෙති. **පරිප්ඵරතීති** සමන්තතො ඵුසති. **සබ්බාවතො කායස්සාති** අස්ස භික්ඛුනො සබ්බකොට්ඨාසවතො කායස්ස කිඤ්චි උපාදින්නකසන්තතිපවත්තිට්ඨානෙ ඡවිමංසලොහිතානුගතං අණුමත්තම්පි ඨානං පඨමජ්ඣානසුඛෙන අඵුටං නාම න හොති.

දක්ඛොති ඡෙකො පටිබලො න්හානීයචුණ්ණානි කාතුඤ්චෙව යොජෙතුඤ්ච සන්නෙතුඤ්ච. **කංසථාලෙති** යෙන කෙනචි ලොහෙන කතභාජනෙ. මත්තිකාභාජනං පන ථිරං න හොති, සන්නෙන්තස්ස භිජ්ජති. තස්මා තං න දස්සෙසි. **පරිප්ඵොසකං පරිප්ඵොසකන්ති** සිඤ්චිත්වා සිඤ්චිත්වා. **සන්නෙය්‍යාති** වාමහත්ථෙන කංසථාලං ගහෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන පමාණයුත්තං උදකං සිඤ්චිත්වා සිඤ්චිත්වා පරිමද්දන්තො පිණ්ඩං කරෙය්‍ය. **ස්නෙහානුගතාති** උදකසිනෙහෙන අනුගතා. **ස්නෙහපරෙතාති** උදකසිනෙහෙන පරිග්ගහිතා. **සන්තරබාහිරාති** සද්ධිං අන්තොපදෙසෙන චෙව බහිපදෙසෙන ච, සබ්බත්ථකමෙව උදකසිනෙහෙන ඵුටාති අත්ථො. **න ච පග්ඝරිණීති** න බින්දු බින්දු උදකං පග්ඝරති, සක්කා හොති හත්ථෙනපි ද්වීහිපි අඞ්ගුලීහි ගහෙතුං ඔවට්ටිකායපි කාතුන්ති අත්ථො.

දුතියජ්ඣානසුඛඋපමායං **උබ්භිදොදකොති** උබ්භින්නඋදකො, න හෙට්ඨා උබ්භිජ්ජිත්වා උග්ගච්ඡනඋදකො, අන්තොයෙව පන උප්පජ්ජනඋදකොති අත්ථො. **ආයමුඛන්ති** ආගමනමග්ගො. **දෙවොති** මෙඝො. **කාලෙන කාලන්ති** කාලෙ කාලෙ, අන්වඩ්ඪමාසං වා අනුදසාහං වාති අත්ථො. ධාරන්ති වුට්ඨිං. **නානුප්පවෙච්ඡෙය්‍යාති** නප්පවෙසෙය්‍ය, න වස්සෙය්‍යාති අත්ථො. **සීතා වාරිධාරා උබ්භිජ්ජිත්වාති** සීතා වාරිධාරා තං රහදං පූරයමානා උබ්භිජ්ජිත්වා. හෙට්ඨා උග්ගච්ඡනඋදකඤ්හි උග්ගන්ත්වා භිජ්ජන්තං උදකං ඛොභෙති, චතූහි දිසාහි පවිසනඋදකං පුරාණපණ්ණතිණකට්ඨදණ්ඩකාදීහි උදකං ඛොභෙති. වුට්ඨිඋදකං ධාරානිපාතබුබ්බුළකෙහි උදකං ඛොභෙති, සන්නිසින්නමෙව පන හුත්වා ඉද්ධිනිම්මිතමිව උප්පජ්ජමානං උදකං ඉමං පදෙසං ඵරති, ඉමං න ඵරතීති නත්ථි. තෙන අඵුටොකාසො නාම න හොති. තත්ථ රහදො විය කරජකායො, උදකං විය දුතියජ්ඣානසුඛං, සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තතියජ්ඣානසුඛඋපමායං උප්පලානි එත්ථ සන්තීති **උප්පලිනී**. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. එත්ථ ච සෙතරත්තනීලෙසු යංකිඤ්චි උප්පලමෙව, ඌනකසතපත්තං පුණ්ඩරීකං, සතපත්තං පදුමං. පත්තනියමං වා විනාපි සෙතං පදුමං, රත්තං පුණ්ඩරීකන්ති අයමෙත්ථ විනිච්ඡයො. **උදකානුග්ගතානීති** උදකතො න උග්ගතානි.

අන්තොනිමුග්ගපොසීනීති උදකතලස්ස අන්තො නිමුග්ගානියෙව හුත්වා පොසන්ති වඩ්ඪන්තීති අත්ථො. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

චතුත්ථජ්ඣානඋපමායං **පරිසුද්ධෙන චෙතසා පරියොදාතෙනා**ති එත්ථ නිරුපක්කිලෙසට්ඨෙන පරිසුද්ධං, පභස්සරට්ඨෙන පරියොදාතං වෙදිතබ්බං. **ඔදාතෙන වත්ථෙනා**ති ඉදං උතුඵරණත්ථං වුත්තං. කිලිට්ඨවත්ථෙන හි උතුඵරණං න හොති, තඞ්ඛණධොතපරිසුද්ධෙන උතුඵරණං බලවං හොති. ඉමිස්සා හි උපමාය වත්ථං විය කරජකායො, උතුඵරණං විය චතුත්ථජ්ඣානසුඛං. තස්මා යථා සුන්හාතස්ස පුරිසස්ස පරිසුද්ධං වත්ථං සසීසං පාරුපිත්වා නිසින්නස්ස සරීරතො උතු සබ්බමෙව වත්ථං ඵරති, න කොචි වත්ථස්ස අඵුටොකාසො හොති, එවං චතුත්ථජ්ඣානසුඛෙන භික්ඛුනො කරජකායස්ස න කොචි ඔකාසො අඵුටො හොතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.
චතුත්ථජ්ඣානචිත්තමෙව වා වත්ථං විය, තංසමුට්ඨානරූපං උතුඵරණං විය. යථා හි කත්ථචි කත්ථචි ඔදාතවත්ථෙ කායං අඵුසන්තෙපි තංසමුට්ඨානෙන උතුනා සබ්බත්ථකමෙව කායො ඵුටො හොති, එවං චතුත්ථජ්ඣානසමුට්ඨාපිතෙන සුඛුමරූපෙන සබ්බත්ථකමෙව භික්ඛුනො කායො ඵුටො හොතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

පච්චවෙක්ඛණනිමිත්තන්ති පච්චවෙක්ඛණඤාණමෙව. **සුග්ගහිතං හොතී**ති යථා තෙන ඣානවිපස්සනාමග්ගා සුට්ඨු ගහිතා හොන්ති, එවං පච්චවෙක්ඛණනිමිත්තං අපරාපරෙන පච්චවෙක්ඛණනිමිත්තෙන සුට්ඨු ගහිතං හොති. **අඤ්ඤො වා අඤ්ඤ**න්ති අඤ්ඤො එකො අඤ්ඤං එකං, අත්තනොයෙව හි අත්තා න පාකටො හොති. **ඨිතො වා නිසින්න**න්ති ඨිතකස්සාපි නිසින්නො පාකටො හොති, තෙනෙවං වුත්තං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **උදකමණිකො**ති සමෙඛලා උදකචාටි. **සමතිත්තිකො**ති සමභරිතො. **කාකපෙය්‍යා**ති මුඛවට්ටියං නිසීදිත්වා කාකෙන ගීවං අනාමෙත්වාව පාතබ්බො.

සුභූමියන්ති සමභූමියං. ''සුභූමෙ සුඛෙත්තෙ විහතඛාණුකෙ බීජානි පතිට්ඨාපෙය්‍යා''ති (දී. නි. 2.438) එත්ථ පන මණ්ඩභූමි සුභූමීති ආගතා. **චතුමහාපථෙ**ති ද්වින්නං මහාමග්ගානං විනිවිජ්ඣිත්වා ගතට්ඨානෙ. **ආජඤ්ඤරථො**ති විනීතඅස්සරථො. **ඔධස්තපතොදො**ති යථා රථං අභිරුහිත්වා ඨිතෙන සක්කා හොති ගණ්හිතුං, එවං ආලම්බනං නිස්සාය තිරියතො ඨපිතපතොදො. **යොග්ගාචරියො**ති අස්සාචරියො. ස්වෙව අස්සදම්මෙ සාරෙතීති **අස්සදම්මසාරථි. යෙනිච්ඡක**න්ති යෙන යෙන මග්ගෙන ඉච්ඡති. **යදිච්ඡක**න්ති යං යං ගතිං ඉච්ඡති. **සාරෙය්‍යා**ති උජුකං පුරතො පෙසෙය්‍ය. **පච්චාසාරෙය්‍යා**ති පටිනිවත්තෙය්‍ය.

එවං හෙට්ඨා පඤ්චහි අඞ්ගෙහි සමාපත්තිපරිකම්මං කථෙත්වා ඉමාහි තීහි උපමාහි පගුණසමාපත්තියා ආනිසංසං දස්සෙත්වා ඉදානි ඛීණාසවස්ස අභිඤ්ඤාපටිපාටිං දස්සෙතුං **සො සචෙ ආකඞ්ඛතී**තිආදිමාහ. තං උත්තානත්ථමෙවාති.

9. චඞ්කමසුත්තවණ්ණනා

29. නවමෙ **අද්ධානක්ඛමො හොතී**ති දූරං අද්ධානමග්ගං ගච්ඡන්තො ඛමති, අධිවාසෙතුං සක්කොති. **පධානක්ඛමො**ති වීරියක්ඛමො. **චඞ්කමාධිගතො සමාධී**ති චඞ්කමං අධිට්ඨහන්තෙන අධිගතො අට්ඨන්නං සමාපත්තීනං අඤ්ඤතරසමාධි. **චිරට්ඨිතිකො හොතී**ති චිරං තිට්ඨති. ඨිතකෙන ගහිතනිමිත්තඤ්හි නිසින්නස්ස නස්සති, නිසින්නෙන ගහිතනිමිත්තං නිපන්නස්ස. චඞ්කමං අධිට්ඨහන්තෙන චලිතාරම්මණෙ ගහිතනිමිත්තං පන ඨිතස්සපි නිසින්නස්සපි නිපන්නස්සපි න නස්සතීති.

10. නාගිතසුත්තවණ්ණනා

30. දසමෙ උද්ධං උග්ගතත්තා උච්චො, රාසිභාවෙන ච මහා සද්දො එතෙසන්ති **උච්චාසද්දමහාසද්දා**. තෙසු හි උග්ගතුග්ගතෙසු ඛත්තියමහාසාල-බ්‍රාහ්මණමහාසාලාදීසු මහාසක්කාරං ගහෙත්වා ආගතෙසු ''අසුකස්ස ඔකාසං දෙථ, අසුකස්ස ඔකාසං දෙථා''ති වුත්තෙ ''මයං පඨමතරං ආගතා, මය්හං පඨමතරං ආගතා, නත්ථි ඔකාසො''ති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං කථෙන්තානං සද්දො උච්චො චෙව මහා ච අහොසි. **කෙවට්ටා මඤ්ඤෙ මච්ඡවිලොපෙ**ති කෙවට්ටා විය මච්ඡවිලොපෙ. තෙසඤ්හි මච්ඡපච්ඡිං ගහෙත්වා ආගතානං වික්කිණනට්ඨානෙ ''මය්හං දෙථ මය්හං දෙථා''ති වදතො මහාජනස්ස එවරූපො සද්දො හොති. **මීළ්හසුඛ**න්ති අසුචිසුඛං. **මිද්ධසුඛ**න්ති නිද්දාසුඛං. **ලාභසක්කාරසිලොකසුඛ**න්ති ලාභසක්කාරඤ්චෙව වණ්ණභණනඤ්ච නිස්සාය උප්පන්නසුඛං.

තංනින්නාව ගමිස්සන්තීති තං තදෙව භගවතො ගතට්ඨානං ගමිස්සන්ති, අනුබන්ධිස්සන්තියෙවාති වුත්තං හොති. **තථා හි, භන්තෙ, භගවතො සීලපඤ්ඤාණ**න්ති යස්මා තථාවිධං තුම්හාකං සීලඤ්ච ඤාණඤ්චාති අත්ථො. **මා ච මයා යසො**ති මයා සද්ධිං යසොපි මා සමාගච්ඡතු. **පියාන**න්ති පියජනානං. **එසො තස්ස නිස්සන්දො**ති එසා පියභාවස්ස නිප්ඵත්ති. **අසුභනිමිත්තානුයොග**න්ති අසුභකම්මට්ඨානානුයොගං. **සුභනිමිත්තෙ**ති රාගට්ඨානියෙ ඉට්ඨාරම්මණෙ. **එසො තස්ස නිස්සන්දො**ති එසා තස්ස අසුභනිමිත්තානුයොගස්ස නිප්ඵත්ති. එවමිමස්මිං සුත්තෙ ඉමෙසු පඤ්චසු ඨානෙසු විපස්සනාව කථිතාති.

පඤ්චඞ්ගිකවග්ගො තතියො.

4. සුමනවග්ගො

1. සුමනසුත්තවණ්ණනා

31. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **සුමනා රාජකුමාරීති** මහාසක්කාරං කත්වා පත්ථනං පත්ථෙත්වා එවං ලද්ධනාමා රාජකඤ්ඤා. විපස්සිසම්මාසම්බුද්ධකාලස්මිං හි නාගරෙසු ‘‘යුද්ධම්පි කත්වා සත්ථාරං අම්හාකං ගණ්හිස්සාමා’’ති සෙනාපතිං නිස්සාය බුද්ධප්පමුඛං සඞ්ඝං ලභිත්වා පටිපාටියා පුඤ්ඤානි කාතුං ආරද්ධෙසු සබ්බපඨමදිවසො සෙනාපතිස්ස වාරො අහොසි. තස්මිං දිවසෙ සෙනාපති මහාදානං සජ්ජෙත්වා ‘‘අජ්ජ යථා අඤ්ඤො කොචි එකභික්ඛම්පි න දෙති, එවං රක්ඛථා’’ති සමන්තා පුරිසෙ ඨපෙසි. තංදිවසං සෙට්ඨිභරියා රොදමානා පඤ්චහි කුමාරිකාසතෙහි සද්ධිං කීළිත්වා ආගතං ධීතරං ආහ – ‘‘සචෙ, අම්ම, තව පිතා ජීවෙය්‍ය, අජ්ජාහං පඨමං දසබලං භොජෙය්‍යා’’න්ති. සා තං ආහ – ‘‘අම්ම, මා චින්තයි, අහං තථා කරිස්සාමි, යථා බුද්ධප්පමුඛො සඞ්ඝො අම්හාකං පඨමං භික්ඛං භුඤ්ජිස්සතී’’ති. තතො සතසහස්සග්ඝනිකාය සුවණ්ණපාතියා නිරුදකපායාසං පූරෙත්වා සප්පිමධුසක්ඛරාදීහි අභිසඞ්ඛරිත්වා අඤ්ඤිස්සා පාතියා පටිකුජ්ජිත්වා තං සුමනමාලාගුළෙහි පරික්ඛිපිත්වා මාලාගුළසදිසං කත්වා භගවතො ගාමං පවිසනවෙලාය සයමෙව උක්ඛිපිත්වා ධාතිගණපරිවුතා සරා නික්ඛමි.

අන්තරාමග්ගෙ සෙනාපතිනො උපට්ඨාකා, ‘‘අම්ම, මා ඉතො ආගමා’’ති වදන්ති. මහාපුඤ්ඤා නාම මනාපකථා හොන්ති, න ච තෙසං පුනප්පුනං භණන්තානං කථා පටික්ඛිපිතුං සක්කා හොති. සා ‘‘චූළපිත, මහාපිත, මාතුල, කිස්ස තුම්හෙ ගන්තුං න දෙථා’’ති ආහ. සෙනාපතිනා ‘‘අඤ්ඤස්ස කස්සචි ඛාදනීයං භොජනීයං මා දෙථා’’ති ඨපිතම්හ, අම්මාති. කිං පන මම හත්ථෙ ඛාදනීයං භොජනීයං පස්සථාති? මාලාගුළං පස්සාමාති. කිං තුම්හාකං සෙනාපති මාලාපූජම්පි කාතුං න දෙතීති? දෙති, අම්මාති. තෙන හි අපෙථාති භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘මාලාගුළං ගණ්හථ භගවා’’ති ආහ. භගවා එකං සෙනාපතිස්ස උපට්ඨාකං ඔලොකෙත්වා මාලාගුළං ගණ්හාපෙසි. සා භගවන්තං වන්දිත්වා ‘‘භවාභවාභිනිබ්බත්තියං මෙ සති පරිතස්සනජීවිතං නාම මා හොතු, අයං සුමනමාලා විය නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ පියාව හොමි, නාමෙන ච සුමනායෙවා’’ති පත්ථනං කත්වා සත්ථාරා ‘‘සුඛිනී හොහී’’ති වුත්තා වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි.

භගවාපි සෙනාපතිස්ස ගෙහං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. සෙනාපති යාගුං ගහෙත්වා උපගඤ්ඡි, සත්ථා හත්ථෙන පත්තං පිදහි. නිසින්නො, භන්තෙ, භික්ඛුසඞ්ඝොති . අත්ථි නො එකො අන්තරාමග්ගෙ පිණ්ඩපාතො ලද්ධොති? මාලං අපනෙත්වා පිණ්ඩපාතං අද්දස. චූළුපට්ඨාකො ආහ – ‘‘සාමි මාලාති මං වත්වා මාතුගාමො වඤ්චෙසී’’ති. පායාසො භගවන්තං ආදිං කත්වා සබ්බභික්ඛූනං පහොසි. සෙනාපති අත්තනො දෙය්‍යධම්මං අදාසි. සත්ථා භත්තකිච්චං කත්වා මඞ්ගලං වත්වා පක්කාමි. සෙනාපති ‘‘කා නාම සා පිණ්ඩපාතමදාසී’’ති පුච්ඡි. සෙට්ඨිධීතා සාමීති. සප්පඤ්ඤා ඉත්ථී, එවරූපාය ඝරෙ වසන්තියා පුරිසස්ස සග්ගසම්පත්ති නාම න දුල්ලභාති තං ආනෙත්වා ජෙට්ඨකට්ඨානෙ ඨපෙසි?

සා පිතුගෙහෙ ච සෙනාපතිගෙහෙ ච ධනං ගහෙත්වා යාවතායුකං තථාගතස්ස දානං දත්වා පුඤ්ඤානි කරිත්වා තතො චුතා කාමාවචරදෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. නිබ්බත්තක්ඛණෙයෙව ජාණුප්පමාණෙන ඔධිනා සකලං දෙවලොකං පරිපූරයමානං සුමනවස්සං වස්සි. දෙවතා ‘‘අයං අත්තනාව අත්තනො නාමං ගහෙත්වා ආගතා’’ති ‘‘සුමනා දෙවධීතා’’ත්වෙවස්සා නාමං අකංසු. සා එකනවුතිකප්පෙ දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තී නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ අවිජහිතසුමනවස්සා ‘‘සුමනා සුමනා’’ත්වෙව නාමා අහොසි. ඉමස්මිං පන කාලෙ කොසලරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. තාපි පඤ්චසතා කුමාරිකා තංදිවසඤ්ඤෙව තස්මිං තස්මිං කුලෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා එකදිවසෙයෙව සබ්බා මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමිංසු. තංඛණංයෙව ජාණුප්පමාණෙන ඔධිනා සුමනවස්සං වස්සි. තං දිස්වා රාජා ‘‘පුබ්බෙ කතාභිනීහාරා එසා භවිස්සතී’’ති තුට්ඨමානසො ‘‘ධීතා මෙ අත්තනාව අත්තනො නාමං ගහෙත්වා ආගතා’’ති සුමනාත්වෙවස්සා නාමං කත්වා ‘‘මය්හං ධීතා න එකිකාව නිබ්බත්තිස්සතී’’ති නගරං විචිනාපෙන්තො ‘පඤ්ච දාරිකාසතානි ජාතානී’’ති සුත්වා සබ්බා අත්තනාව පොසාපෙසි. මාසෙ මාසෙ සම්පත්තෙ ‘‘ආනෙත්වා මම ධීතු දස්සෙථා’’ති ආහ. එවමෙසා මහාසක්කාරං කත්වා පත්ථනං පත්ථෙත්වා එවංලද්ධනාමාති වෙදිතබ්බා.

තස්සා සත්තවස්සිකකාලෙ අනාථපිණ්ඩිකෙන විහාරං නිට්ඨාපෙත්වා තථාගතස්ස දූතෙ පෙසිතෙ සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො සාවත්ථිං අගමාසි. අනාථපිණ්ඩිකො ගන්ත්වා රාජානං එවමාහ – ‘‘මහාරාජ, සත්ථු ඉධාගමනං අම්හාකම්පි මඞ්ගලං තුම්හාකම්පි මඞ්ගලමෙව, සුමනං රාජකුමාරිං පඤ්චහි දාරිකාසතෙහි සද්ධිං පුණ්ණඝටෙ ච ගන්ධමාලාදීනි ච ගාහාපෙත්වා දසබලස්ස පච්චුග්ගමනං පෙසෙථා’’ති. රාජා ‘‘සාධු මහාසෙට්ඨී’’ති තථා අකාසි. සාපි රඤ්ඤා වුත්තනයෙනෙව ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. සත්ථා තස්සා ධම්මං දෙසෙසි. සා පඤ්චහි කුමාරිකාසතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. අඤ්ඤානිපි පඤ්ච දාරිකාසතානි පඤ්ච මාතුගාමසතානි පඤ්ච උපාසකසතානි තස්මිංයෙව ඛණෙ සොතාපත්තිඵලං පාපුණිංසු. එවං තස්මිං දිවසෙ අන්තරාමග්ගෙයෙව ද්වෙ සොතාපන්නසහස්සානි ජාතානි.

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති කස්මා උපසඞ්කමීති? පඤ්හං පුච්ඡිතුකාමතාය. කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ කිර සහායකා ද්වෙ භික්ඛූ අහෙසුං. තෙසු එකො සාරණීයධම්මං පූරෙති, එකො භත්තග්ගවත්තං. සාරණීයධම්මපූරකො ඉතරං ආහ – ''ආවුසො, අදින්නස්ස ඵලං නාම නත්ථි, අත්තනා ලද්ධං පරෙසං දත්වා භුඤ්ජිතුං වට්ටතී''ති. ඉතරො පන ආහ – ''ආවුසො, ත්වං න ජානාසි, දෙය්‍යධම්මං නාම විනිපාතෙතුං න වට්ටති, අත්තනො යාපනමත්තමෙව ගණ්හන්තෙන භත්තග්ගවත්තං පූරෙතුං වට්ටතී''ති. තෙසු එකොපි එකං අත්තනො ඔවාදෙ ඔතාරෙතුං නාසක්ඛි. ද්වෙපි අත්තනො පටිපත්තිං පූරෙත්වා තතො චුතා කාමාවචරදෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු. තත්ථ සාරණීයධම්මපූරකො ඉතරං පඤ්චහි ධම්මෙහි අධිගණ්හි.

එවං තෙ දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තා එකං බුද්ධන්තරං ඛෙපෙත්වා ඉමස්මිං කාලෙ සාවත්ථියං නිබ්බත්තිංසු. සාරණීයධම්මපූරකො කොසලරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි , ඉතරො තස්සායෙව උපට්ඨාකඉත්ථියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. තෙ ද්වෙපි ජනා එකදිවසෙනෙව ජායිංසු. තෙ නාමග්ගහණදිවසෙ න්හාපෙත්වා සිරිගබ්භෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ද්වින්නම්පි මාතරො බහි සක්කාරං සංවිදහිංසු. තෙසු සාරණීයධම්මපූරකො අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා මහන්තං සෙතච්ඡත්තං සුපඤ්ඤත්තං සිරිසයනං අලඞ්කතපටියත්තඤ්ච නිවෙසනං දිස්වා ''එකස්මිං රාජකුලෙ නිබ්බත්තොස්මී''ති අඤ්ඤාසි. සො ''කිං නු ඛො කම්මං කත්වා ඉධ නිබ්බත්තොස්මී''ති ආවජ්ජෙන්තො ''සාරණීයධම්මනිස්සන්දෙනා''ති ඤත්වා ''සහායො මෙ කුහිං නු ඛො නිබ්බත්තො''ති ආවජ්ජෙන්තො නීචසයනෙ නිපන්නං දිස්වා ''අයං භත්තග්ගවත්තං පූරෙමීති මම වචනං න ගණ්හි, ඉමස්මිං ඉදානි තං ඨානෙ නිග්ගණ්හිතුං වට්ටතී''ති ''සම්ම මම වචනං නාකාසී''ති ආහ. අථ කිං ජාතන්ති. පස්ස මය්හං සම්පත්තිං, සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා සිරිසයනෙ නිපන්නොස්මි, ත්වං නීචමඤ්චෙ ථද්ධඅත්ථරණමත්තෙ නිපන්නොසීති. කිං පන ත්වං එතං නිස්සාය මානං කරොසි, නනු වෙළුසලාකාහි කත්වා පිලොතිකාය පලිවෙඨිතං සබ්බමෙතං පථවීධාතුමත්තමෙවාති?

සුමනා තෙසං කථං සුත්වා ''මම භාතිකානං සන්තිකෙ කොචි නත්ථී''ති තෙසං සමීපං ගච්ඡන්තී ද්වාරං නිස්සාය ඨිතා ''ධාතූ''ති වචනං සුත්වා ''ඉදං ධාතුති වචනං බහිද්ධා නත්ථි. මම භාතිකා සමණදෙවපුත්තා භවිස්සන්තී''ති චින්තෙත්වා – ''සචාහං 'ඉමෙ එවං කථෙන්තී'ති මාතාපිතූනං කථෙස්සාමි, 'අමනුස්සා එතෙ'ති නීහරාපෙස්සන්ති. ඉදං කාරණං අඤ්ඤස්ස අකථෙත්වා කඞ්ඛච්ඡෙදකං පුරිසධෞරය්හිකං මම පිතරං මහාගොතමදසබලංයෙව පුච්ඡිස්සාමී''ති භුත්තපාතරාසා රාජානං උපසඞ්කමිත්වා ''දසබලස්ස උපට්ඨානං ගමිස්සාමී''ති ආහ. රාජා පඤ්ච රථසතානි යොජාපෙසි. ජම්බුදීපතලස්මිඤ්හි තිස්සොව කුමාරියො පිතූනං සන්තිකා පඤ්ච රථසතානි ලභිංසු – බිම්බිසාරරඤ්ඤො ධීතා චුන්දී රාජකඤ්ඤා, ධනඤ්චයස්ස සෙට්ඨිස්ස ධීතා විසාඛා, අයං සුමනා රාජකඤ්ඤාති. සා ගන්ධමාලං ආදාය රථෙ ඨිතා පඤ්චරථසතපරිවාරා ''ඉමං පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමී''ති යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි.

ඉධස්සූති ඉධ භවෙය්‍යුං. **එකො දායකොති** එකො අත්තනා ලද්ධලාභතො පරස්ස දත්වා පරිභුඤ්ජනකො සාරණීයධම්මපූරකො. **එකො අදායකොති** එකො අත්තනා ලද්ධං පරස්ස අදත්වා පරිභුඤ්ජනකො භත්තග්ගවත්තපූරකො. **දෙවභූතානං පන නෙසන්ති** දෙවභූතානං එතෙසං. **අධිගණ්හාතීති** අධිභවිත්වා ගණ්හාති අජ්ඣොත්ථරති අතිසෙති. **ආධිපතෙය්‍යෙනාති** ජෙට්ඨකකාරණෙන. **ඉමෙහි පඤ්චහි ඨානෙහීති** සෙසදෙවෙ සක්කො දෙවරාජා විය ඉමෙහි පඤ්චහි කාරණෙහි අධිගණ්හාති. **මානුසකෙනාති**ආදීසු ආයුනා මහාකස්සපත්ථෙරො විය බාකුලත්ථෙරො විය ආනන්දත්ථෙරො විය ච, වණ්ණෙන මහාගතිම්බඅභයත්ථෙරො විය භණ්ඩාගාරඅමච්චො විය ච, සුඛෙන රට්ඨපාලකුලපුත්තො විය සොණසෙට්ඨිපුත්තො විය යසදාරකො විය ච, යසෙන ධම්මාසොකො විය, තථා ආධිපච්චෙනාති ඉමෙහි පඤ්චහි කාරණෙහි අතිරෙකො ජෙට්ඨකො හොති.

යාචිතොව බහුලන්ති බාකුලත්ථෙර-සීවලිත්ථෙර-ආනන්දත්ථෙරාදයො විය යාචිතොව බහුලං චීවරාදීනි පරිභුඤ්ජතීති ඉමෙහි කාරණෙහි අතිරෙකො හොති ජෙට්ඨකො. **යදිදං විමුත්තියා විමුත්තින්ති** යං එකස්ස විමුත්තියා සද්ධිං ඉතරස්ස විමුත්තිං ආරබ්භ නානාකරණං වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, තං න වදාමීති අත්ථො. සත්තවස්සිකදාරකො වා හි විමුත්තිං පටිවිජ්ඣතු වස්සසතිකත්ථෙරො වා භික්ඛු වා භික්ඛුනී වා උපාසකො වා උපාසිකා වා දෙවො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා, පටිවිද්ධලොකුත්තරමග්ගෙ නානත්තං නාම නත්ථි. **අලමෙවාති** යුත්තමෙව. **යත්‍ර හි නාමාති** යානි නාම.

ගච්ඡං ආකාසධාතුයාති ආකාසෙන ගච්ඡන්තො. **සද්ධොති** රතනත්තයගුණානං සද්ධාතා. **ථනයන්ති** ගජ්ජන්තො. **විජ්ජුමාලීති** මාලාසදිසාය මෙඝමුඛෙ චරන්තියා විජ්ජුලතාය සමන්නාගතො. **සතක්කකූති** සතකූටො, ඉතො චිතො ච උට්ඨිතෙන වලාහකකූටසතෙන සමන්නාගතොති අත්ථො. **දස්සනසම්පන්නොති** සොතාපන්නො. **භොගපරිබ්‍යූළ්හොති** උදකොඝෙන විය දානවසෙන දීයමානෙහි භොගෙහි පරිබ්‍යූළ්හො, දෙවලොකං සම්පාපිතොති අත්ථො. **පෙච්චාති** පරලොකෙ. **සග්ගෙ පමොදතීති** යස්මිං සග්ගෙ උප්පජ්ජති, තත්ථෙව මොදතීති.

2. චුන්දීසුත්තවණ්ණනා

32. දුතියෙ **පඤ්චහි රථසතෙහීති** භුත්තපාතරාසා පිතු සන්තිකං පෙසෙත්වා පඤ්ච රථසතානි යොජාපෙත්වා තෙහි පරිවුතාති අත්ථො. **උපසඞ්කමීති** භාතරා සද්ධිං පවත්තිතං පඤ්හසාකච්ඡං පුච්ඡිස්සාමීති ගන්ධමාලචුණ්ණාදීනි ආදාය උපසඞ්කමි. **යදෙව සො හොතීති** යදා එව සො හොති. අථ වා යො එව සො හොති. **අරියකන්තානි සීලානීති**

මග්ගඵලසම්පයුත්තානි සීලානි. තානි හි අරියානං කන්තානි හොන්ති, භවන්තරෙපි න පරිච්චජන්ති. සෙසං චතුක්කනිපාතෙ අග්ගප්පසාදසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

3. උග්ගහසුත්තවණ්ණනා

33. තතියෙ **භද්දියෙති** භද්දියනගරෙ. **ජාතියාවනෙති** සයංජාතෙ අරොපිතෙ හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධෙ වනසණ්ඩෙ, තං නගරං උපනිස්සාය තස්මිං වනෙ විහරතීති අත්ථො. **අත්තචතුත්ථොති** අත්තනා චතුත්ථො. කස්මා පනෙස භගවන්තං අත්තචතුත්ථංයෙව නිමන්තෙසි? ගෙහෙ කිරස්ස මඞ්ගලං මහන්තං, තත්ථ මහන්තෙන සංවිධානෙන බහූ මනුස්සා සන්නිපතිස්සන්ති. තෙ භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසන්තෙන දුස්සඞ්ගහා භවිස්සන්තීති අත්තචතුත්ථංයෙව නිමන්තෙසි. අපි චස්ස එවම්පි අහොසි – ‘‘දහරකුමාරිකායො මහාභික්ඛුසඞ්ඝමජ්ඣෙ සත්ථරි ඔවදන්තෙ ඔලීනමනා ඔවාදං ගහෙතුං න සක්කුණෙය්‍යු’’න්ති. ඉමිනාපි කාරණෙන අත්තචතුත්ථමෙව නිමන්තෙසි. **ඔවදතු තාසං, භන්තෙති**, භන්තෙ භගවා, එතාසං ඔවදතු, එතා ඔවදතූති අත්ථො. උපයොගත්ථස්මිඤ්හි එතං සාමිවචනං. **යං තාසන්ති** යං ඔවාදානුසාසනං එතාසං. එවඤ්ච පන වත්වා සො සෙට්ඨී ‘‘ඉමා මම සන්තිකෙ ඔවාදං ගණ්හමානා භරායෙය්‍යු’’න්ති භගවන්තං වන්දිත්වා පක්කාමි.

භත්තූති සාමිකස්ස. **අනුකම්පං උපාදායාති** අනුද්දයං පටිච්ච. **පුබ්බුට්ඨායිනියොති** සබ්බපඨමං උට්ඨානසීලා. **පච්ඡානිපාතිනියොති** සබ්බපච්ඡා නිපජ්ජනසීලා. ඉත්ථියා හි පඨමතරං භුඤ්ජිත්වා සයනං ආරුය්හ නිපජ්ජිතුං න වට්ටති, සබ්බෙ පන ගෙහපරිජනෙ භොජෙත්වා උපකරණභණ්ඩං සංවිධාය ගොරූපාදීනි ආගතානාගතානි ඤත්වා ස්වෙ කත්තබ්බකම්මං විචාරෙත්වා කුඤ්චිකාමුද්දිකං හත්ථෙ කත්වා සචෙ භොජනං අත්ථි, භුඤ්ජිත්වා, නො චෙ අත්ථි, අඤ්ඤං පචාපෙත්වා සබ්බෙ සන්තප්පෙත්වා පච්ඡා නිපජ්ජිතුං වට්ටති. නිපන්නායපි යාව සූරියුග්ගමනා නිද්දායිතුං න වට්ටති, සබ්බපඨමං පන උට්ඨාය දාසකම්මකරෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘ඉදඤ්චිදඤ්ච කම්මං කරොථා’’ති කම්මන්තං විචාරෙත්වා ධෙනුයො දුහාපෙත්වා සබ්බං ගෙහෙ කත්තබ්බකිච්චං අත්තනො පච්චක්ඛංයෙව කාතුං වට්ටති . එතමත්ථං සන්ධාය ‘‘පුබ්බුට්ඨායිනියො පච්ඡානිපාතිනියො’’ති ආහ. **‘‘කිංකාරපටිස්සාවිනියොති** කිං කරොම කිං කරොමා’’ති මුඛං ඔලොකෙත්වා විචරණසීලා. **මනාපචාරිනියොති** මනාපංයෙව කිරියං කරණසීලා. **පියවාදිනියොති** පියමෙව වචනං වාදනසීලා. **පූජෙස්සාමාති** චතුපච්චයපූජාය පූජයිස්සාම.

අබ්භාගතෙති අත්තනො සන්තිකං ආගතෙ. **ආසනොදකෙන පටිපූජෙස්සාමාති** ආසනෙන ච පාදධොවනඋදකෙන ච පූජයිස්සාම. එත්ථ ච මාතාපිතූනං දෙවසිකං සක්කාරො කාතබ්බො. සමණබ්‍රාහ්මණානං පන අබ්භාගතානං ආසනං දත්වා පාදධොවනඤ්ච දාතබ්බං, සක්කාරො ච කාතබ්බො.

උණ්ණාති එළකලොමං. **තත්ථ දක්ඛා භවිස්සාමාති** එළකලොමානං විජටනධොවනරජනවෙණිකරණාදීසු කප්පාසස්ස ච වට්ටනපිසනඵොටනකන්තනාදීසු ඡෙකා භවිස්සාම. **තත්‍රුපායායාති** තස්මිං උණ්ණාකප්පාසසංවිධානෙ උපායභූතාය ‘‘ඉමස්මිං කාලෙ ඉදං නාම කාතුං වට්ටතී’’ති එවං පවත්තාය වීමංසාය සමන්නාගතා. **අලං කාතුං අලං සංවිධාතුන්ති** අත්තනා කාතුම්පි පරෙහි කාරාපෙතුම්පි යුත්තා චෙව සමත්ථා ච භවිස්සාමාති අත්ථො.

කතඤ්ච කතතො ජානිස්සාම, අකතඤ්ච අකතතොති සකලදිවසං ඉදං නාම කම්මං කත්වා ආගතානං, උපඩ්ඪදිවසං ඉදං නාම කම්මං කත්වා ආගතානං, නික්කම්මානං ගෙහෙ නිසින්නානං ඉදං නාම දාතුඤ්ච එවඤ්ච කාතුං වට්ටතීති එවං ජානිස්සාම. **ගිලානකානඤ්ච බලාබලන්ති** සචෙ හි ගිලානකාලෙ තෙසං භෙසජ්ජභොජනාදීනි දත්වා රොගං ඵාසුං න කරොන්ති, ‘‘ඉමෙ අරොගකාලෙ අම්හෙ යං ඉච්ඡන්ති, තං කාරෙන්ති. ගිලානකාලෙ අත්ථිභාවම්පි නො න ජානන්තී’’ති විරත්තරූපා පච්ඡා කිච්චානි න කරොන්ති, දුක්කටානි වා කරොන්ති. තස්මා නෙසං බලාබලං ඤත්වා දාතබ්බඤ්ච කාතබ්බඤ්ච ජානිස්සාමාති එවං තුම්හෙහි සික්ඛිතබ්බන්ති දස්සෙති. **ඛාදනීයං භොජනීයඤ්චස්සාති** ඛාදනීයඤ්ච භොජනීයඤ්ච අස්ස අන්තොජනස්ස. **පච්චංසෙනාති** පටිලභිතබ්බෙන අංසෙන, අත්තනො අත්තනො ලද්ධබ්බකොට්ඨාසානුරූපෙනාති අත්ථො. **සංවිභජිස්සාමාති** දස්සාම. **සම්පාදෙස්සාමාති** සම්පාදයිස්සාම.

අධුත්තීති පුරිසධුත්තසුරාධුත්තතාවසෙන අධුත්තියො. **අථෙනීති** අථෙනියො අචොරියො. **අසොණ්ඩීති** සුරාසොණ්ඩතාදිවසෙන අසොණ්ඩියො.

එවං සුත්තන්තං නිට්ඨපෙත්වා ඉදානි ගාථාහි කූටං ගණ්හන්තො **යො නං භරති සබ්බදාති**ආදිමාහ. තත්ථ **භරතීති** පොසති පටිජග්ගති. **සබ්බකාමහරන්ති** සබ්බකාමදදං. **සොත්ථීති** සුඉත්ථී. **එවං වත්තතීති** එත්තකං වත්තං පූරෙත්වා වත්තති. **මනාපා නාම තෙ දෙවාති** නිම්මානරතී දෙවා. තෙ හි ඉච්ඡිතිච්ඡිතං රූපං මාපෙත්වා අභිරමණතො නිම්මානරතීති ච මනාපාති ච වුච්චන්තීති.

4. සීහසෙනාපතිසුත්තවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙ **සන්දිට්ඨිකන්ති** සාමං පස්සිතබ්බකං. **දායකොති** දානසූරො. න සො සද්ධාමත්තකෙනෙව තිට්ඨති, පරිච්චජිතුම්පි සක්කොතීති අත්ථො. **දානපතීති** යං දානං දෙති, තස්ස පති හුත්වා දෙති, න දාසො, න සහායො. යො හි

අත්තනා මධුරං භුඤ්ජති, පරෙසං අමධුරං දෙති, සො දානසඞ්ඛාතස්ස දෙය්‍යධම්මස්ස දාසො හුත්වා දෙති. යො යං අත්තනා භුඤ්ජති, තදෙව දෙති, සො සහායො හුත්වා දෙති. යො පන අත්තනා යෙන කෙනචි යාපෙති, පරෙසං මධුරං දෙති, සො පති ජෙට්ඨකො සාමී හුත්වා දෙති. තාදිසං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘දානපතී’’ති.

අමඞ්කුභූතොති න නිත්තෙජභූතො. **විසාරදොති** ඤාණසොමනස්සප්පත්තො. **සහබ්‍යතං ගතාති** සහභාවං එකීභාවං ගතා. **කතාවකාසාති** යෙන කම්මෙන තත්ථ අවකාසො හොති, තස්ස කතත්තා කතාවකාසා. තං පන යස්මා කුසලමෙව හොති, තස්මා **කතකුසලාති** වුත්තං. **මොදරෙති** මොදන්ති පමොදන්ති. **අසිතස්සාති** අනිස්සිතස්ස තථාගතස්ස. **තාදිනොති** තාදිලක්ඛණං පත්තස්ස.

5. දානානිසංසසුත්තවණ්ණනා

35. පඤ්චමෙ **ගිහිධම්මා අනපගතො හොතීති** අඛණ්ඩපඤ්චසීලො හොති. **සතං ධම්මං අනුක්කමන්ති** සප්පුරිසානං මහාපුරිසානං ධම්මං අනුක්කමන්තො . **සන්තො නං භජන්තීති** සප්පුරිසා බුද්ධපච්චෙකබුද්ධතථාගතසාවකා එතං භජන්ති.

6. කාලදානසුත්තවණ්ණනා

36. ඡට්ඨෙ **කාලදානානීති** යුත්තදානානි, පත්තදානානි අනුච්ඡවිකදානානීති අත්ථො. **නවසස්සානීති** අග්ගසස්සානි. **නවඵලානීති** ආරාමතො පඨමුප්පන්නානි අග්ගඵලානි. **පඨමං සීලවන්තෙසු පතිට්ඨාපෙතීති** පඨමං සීලවන්තානං දත්වා පච්ඡා අත්තනා පරිභුඤ්ජති. **වදඤ්ඤූති** භාසිතඤ්ඤූ. **කාලෙන දින්නන්ති** යුත්තප්පත්තකාලෙන දින්නං. **අනුමොදන්තීති** එකමන්තෙ ඨිතා අනුමොදන්ති. **වෙය්‍යාවච්චන්ති** කායෙන වෙය්‍යාවටිකකම්මං කරොන්ති. **අප්පටිවානචිත්තොති** අනුක්කණ්ඨිතචිත්තො. **යත්ථ දින්නං මහප්ඵලන්ති** යස්මිං ඨානෙ දින්නං මහප්ඵලං හොති, තත්ථ දදෙය්‍ය.

7. භොජනසුත්තවණ්ණනා

37. සත්තමෙ **ආයුං දෙතීති** ආයුදානං දෙති. **වණ්ණන්ති** සරීරවණ්ණං. **සුඛන්ති** කායිකචෙතසිකසුඛං. බලන්ති සරීරථාමං. **පටිභානන්ති** යුත්තමුත්තප්පටිභානං.

8. සද්ධසුත්තවණ්ණනා

38. අට්ඨමෙ **අනුකම්පන්තීති** අනුග්ගණ්හන්ති. **ඛන්ධිමාව මහාදුමොති** ඛන්ධසම්පන්නො මහාරුක්ඛො විය. **මනොරමෙ ආයතනෙති** රමණීයෙ සමොසරණට්ඨානෙ. **ඡායං ඡායත්ථිකා යන්තීති** ඡායාය අත්ථිකාව ඡායං උපගච්ඡන්ති. **නිවාතවුත්තින්ති** නීචවුත්තිං. **අත්ථද්ධන්ති** කොධමානථද්ධතාය රහිතං. **සොරතන්ති** සොරච්චෙන සුචිසීලෙන සමන්නාගතං. **සඛිලන්ති** සම්මොදකං.

9. පුත්තසුත්තවණ්ණනා

39. නවමෙ **භතො වා නො භරිස්සතීති** අම්හෙහි ථඤ්ඤපායනහත්ථපාදවඩ්ඪනාදීහි භතො පටිජග්ගිතො අම්හෙ මහල්ලකකාලෙ හත්ථපාදධොවන-න්හාපනයාගුභත්තදානාදීහි භරිස්සති. **කිච්චං වා නො කරිස්සතීති** අත්තනො කම්මං ඨපෙත්වා අම්හාකං රාජකුලාදීසු උප්පන්නං කිච්චං ගන්ත්වා කරිස්සති . **කුලවංසො චිරං ඨස්සතීති** අම්හාකං සන්තකං ඛෙත්තවත්ථුහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිං අවිනාසෙත්වා රක්ඛන්තෙ පුත්තෙ කුලවංසො චිරං ඨස්සති, අම්හෙහි වා පවත්තිතානි සලාකභත්තාදීනි අනුපච්ඡින්දිත්වා පවත්තෙස්සති, එවම්පි නො කුලවංසො චිරං ඨස්සති. **දායජ්ජං පටිපජ්ජිස්සතීති** කුලවංසානුරූපාය පටිපත්තියා අත්තානං දායජ්ජාරහං කරොන්තො අම්හාකං සන්තකං දායජ්ජං පටිපජ්ජිස්සති. **දක්ඛිණං අනුප්පදස්සතීති** පත්තිදානං කත්වා තතියදිවසතො පට්ඨාය දානං අනුප්පදස්සති.

සන්තො සප්පුරිසාති ඉමස්මිං ඨානෙ මාතාපිතූසු සම්මා පටිපත්තියා සන්තො සප්පුරිසාති වෙදිතබ්බා. **පුබ්බෙ කතමනුස්සරන්ති** මාතාපිතූහි පඨමතරං කතගුණං අනුස්සරන්තා. **ඔවාදකාරීති** මාතාපිතූහි දින්නස්ස ඔවාදස්ස කත්තා. **භතපොසීති** යෙහි භතො, තෙසං පොසකො. **පසංසියොති** දිට්ඨෙව ධම්මෙ මහාජනෙන පසංසිතබ්බො හොති.

10. මහාසාලපුත්තසුත්තවණ්ණනා

40. දසමෙ **මහාසාලාති** මහාරුක්ඛා. **සාඛාපත්තපලාසෙන වඩ්ඪන්තීති** බුද්දකසාඛාහි ච පත්තසඞ්ඛාතෙන ච පලාසෙන වඩ්ඪන්ති. **අරඤ්ඤස්මින්ති** අගාමකෙ පදෙසෙ. **බ්‍රහාවනෙති** මහාවනෙ අටවියං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමනවග්ගො චතුත්ථො.

5. මුණ්ඩරාජවග්ගො

1. ආදියසුත්තවණ්ණනා

41. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **භොගානං ආදියාති** භොගානං ආදාතබ්බකාරණානි. **උට්ඨානවීරියාධිගතෙහීති** උට්ඨානසඞ්ඛාතෙන වීරියෙන අධිගතෙහි. **බාහාබලපරිචිතෙහීති** බාහුබලෙන සඤ්චිතෙහි. **සෙදාවක්ඛිත්තෙහීති** සෙදං අවක්ඛිපෙත්වා උප්පාදිතෙහි. **ධම්මිකෙහීති** ධම්මයුත්තෙහි. **ධම්මලද්ධෙහීති** දසකුසලකම්මං අකොපෙත්වා ලද්ධෙහි. **පීණෙතීති** පීණිතං ථූලං කරොති. සෙසමෙත්ථ චතුක්කනිපාතෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. දුතියං උත්තානත්ථමෙව.

3. ඉට්ඨසුත්තවණ්ණනා

43. තතියෙ **ආයුසංවත්තනිකා පටිපදාති** දානසීලාදිකා පුඤ්ඤපටිපදා. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **අත්ථාභිසමයාති** අත්ථස්ස අභිසමාගමෙන, අත්ථප්පටිලාභෙනාති වුත්තං හොති.

4. මනාපදායීසුත්තවණ්ණනා

44. චතුත්ථෙ **උග්ගොති** ගුණෙහි උග්ගතත්තා එවංලද්ධනාමො. **සාලපුප්ඵකං ඛාදනීයන්ති** චතුමධුරයොජිතෙන සාලිපිට්ඨෙන කතං සාලපුප්ඵසදිසං ඛාදනීයං. තඤ්හි පඤ්ඤායමානවණ්ටපත්තකෙසරං කත්වා ජීරකාදිසම්භාරයුත්තෙ සප්පිම්හි පචිත්වා සප්පිං විනිවත්තෙත්වා කොලුම්බෙ පූරෙත්වා ගන්ධවාසං ගාහාපෙත්වා පිදහිත්වා ලඤ්ඡෙත්වා ඨපිතං හොති. තං සො යාගුං පිවිත්වා නිසින්නස්ස භගවතො අන්තරභත්තෙ දාතුකාමො එවමාහ. **පටිග්ගහෙසි භගවාති** දෙසනාමත්තමෙතං, උපාසකො පන තං භගවතො ච පඤ්චන්නඤ්ච භික්ඛුසතානං අදාසි. යථා ච තං, එවං සූකරමංසාදීනිපි. තත්ථ **සම්පන්නකොලකන්ති** සම්පන්නබදරං. **සූකරමංසන්ති** මධුරරසෙහි බදරෙහි සද්ධිං ජීරකාදිසම්භාරෙහි යොජෙත්වා පක්කං එකසංවච්ඡරිකසූකරමංසං. **නිබ්බත්තතෙලකන්ති** විනිවත්තිතතෙලං. **නාලියසාකන්ති** සාලිපිට්ඨෙන සද්ධිං මද්දිත්වා ජීරකාදිසංයුත්තෙ සප්පිම්හි පචිත්වා චතුමධුරෙන යොජෙත්වා වාසං ගාහාපෙත්වා ඨපිතං නාලියසාකං. **නෙතං භගවතො කප්පතීති** එත්ථ අකප්පියං උපාදාය කප්පියම්පි න කප්පතීති වුත්තං, සෙට්ඨි පන සබ්බම්පි තං ආහරාපෙත්වා රාසිං කත්වා යං යං අකප්පියං, තං තං අන්තරාපණං පහිණිත්වා කප්පියං උපභොගපරිභොගභණ්ඩං අදාසි. චන්දනඵලකං නාතිමහන්තං දීඝතො අඩ්ඪතෙය්‍යරතනං, තිරියං දියඩ්ඪරතනං, සාරවරභණ්ඩත්තා පන මහග්ඝං අහොසි. භගවා තං පටිග්ගහෙත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡෙදාපෙත්වා භික්ඛූනං අඤ්ජනපිසනත්ථාය දාපෙසි.

උජ්ජුභූතෙසූති කායවාචාචිත්තෙහි උජුකෙසු. **ඡන්දසාති** පෙමෙන. **චත්තන්ති**ආදීසු පරිච්චාගවසෙන **චත්තං**. මුත්තචාගතාය **මුත්තං**. අනපෙක්ඛචිත්තතාය චිත්තෙන න උග්ගහිතන්ති **අනුග්ගහීතං. ඛෙත්තූපමෙති** විරුහනට්ඨෙන ඛෙත්තසදිසෙ.

අඤ්ඤතරං මනොමයන්ති සුද්ධාවාසෙසු එකං ඣානමනෙන නිබ්බත්තං දෙවකායං. **යථාධිප්පායොති** යථාජ්ඣාසයො. ඉමිනා කිං පුච්ඡති? තස්ස කිර මනුස්සකාලෙ අරහත්තත්ථාය අජ්ඣාසයො අහොසි, තං පුච්ඡාමීති පුච්ඡති. දෙවපුත්තොපි අරහත්තං පත්තතාය **තග්ඝ මෙ භගවා යථාධිප්පායොති** ආහ. **යත්ථ යත්ථූපපජ්ජතීති** තීසු වා කුලසම්පත්තීසු ඡසු වා කාමසග්ගෙසු යත්ථ යත්ථ උප්පජ්ජති, තත්ථ තත්ථ දීඝායු යසවා හොතීති. පඤ්චමං චතුක්කනිපාතෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඡට්ඨසත්තමානි උත්තානත්ථානෙව.

8. අලබ්භනීයඨානසුත්තවණ්ණනා

48. අට්ඨමෙ **අලබ්භනීයානීති** අලද්ධබ්බානි, න සක්කා ලභිතුං. **ඨානානීති** කාරණානි. **ජරාධම්මං මා ජීරීති** යං මය්හං ජරාසභාවං, තං මා ජීරතු. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **නච්ඡාදෙය්‍යාති** න රුච්චෙය්‍ය. **අබ්බුහීති** නීහරි.

යතොති යස්මිං කාලෙ. **ආපදාසූති** උපද්දවෙසු. **න වෙධතීති** න කම්පති නානුසොචති. **අත්ථවිනිච්ඡයඤ්ඤූති** කාරණත්ථවිනිච්ඡයෙ කුසලො. **පුරාණන්ති** නිබ්බිකාරතාය පොරාණකමෙව. **ජප්පෙනාති** වණ්ණභණනෙන. **මන්තෙනාති** මහානුභාවමන්තපරිවත්තනෙන. **සුභාසිතෙනාති** සුභාසිතකථනෙන. **අනුප්පදානෙනාති** සතස්ස වා සහස්සස්ස වා දානෙන. **පවෙණියා වාති** කුලවංසෙන වා, ''ඉදං අම්හාකං පවෙණියා ආචිණ්ණං, ඉදං අනාචිණ්ණ''න්ති එවං පවෙණිකථනෙනාති අත්ථො. **යථා යථා යත්ථ ලභෙථ අත්ථන්ති** එතෙසු ජප්පාදීසු යෙන යෙන යත්ථ යත්ථ ඨානෙ ජරාධම්මාදීනං අජීරණතාදිඅත්ථං ලභෙය්‍ය. **තථා තථා තත්ථ පරක්කමෙය්‍යාති** තෙන තෙන තස්මිං තස්මිං ඨානෙ පරක්කමං කරෙය්‍ය. **කම්මං දළ්හන්ති** වට්ටගාමිකම්මං මයා ථිරං කත්වා ආයූහිතං, ස්වාහං ඉදානි කින්ති කරොමීති එවං පච්චවෙක්ඛිත්වා අධිවාසෙය්‍යාති.

9. කොසලසුත්තවණ්ණනා

49. නවමෙ **උපකණ්ණකෙති** කණ්ණමූලෙ. **දුම්මනොති** දුට්ඨුමනො. **පත්තක්ඛන්ධොති** පතිතක්ඛන්ධො. **පජ්ඣායන්තොති** චින්තයන්තො. **අප්පටිභානොති** නිප්පටිභානො හුත්වා. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

10. නාරදසුත්තවණ්ණනා

50. දසමෙ **අජ්ඣොමුච්ඡිතොති** අධිඔමුච්ඡිතො ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා ගහණසභාවාය අතිරෙකමුච්ඡාය තණ්හාය සමන්නාගතො. **මහච්චා රාජානුභාවෙනාති** මහතා රාජානුභාවෙන, අට්ඨාරසහි සෙනීහි පරිවාරිතො මහතියා රාජිද්ධියා පායාසීති අත්ථො. **තග්ඝාති** එකංසත්ථෙ නිපාතො , එකංසෙනෙව සොකසල්ලහරණොති අත්ථො. ඉති රාජා ඉමං ඔවාදං සුත්වා තස්මිං ඨිතො ධම්මෙන සමෙන රජ්ජං කාරෙත්වා සග්ගපරායණො අහොසි.

මුණ්ඩරාජවග්ගො පඤ්චමො.

පඨමපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

2. දුතියපණ්ණාසකං

(6) 1. නීවරණවග්ගො

1. ආවරණසුත්තවණ්ණනා

51. දුතියස්ස පඨමෙ ආවරණවසෙන **ආවරණා**. නීවරණවසෙන **නීවරණා**. චෙතො අජ්ඣාරුහන්තීති **චෙතසො අජ්ඣාරුහා**. විපස්සනාපඤ්ඤඤ්ච මග්ගපඤ්ඤඤ්ච උප්පත්තිනිවාරණට්ඨෙන දුබ්බලං කරොන්තීති **පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණා**. යා වා එතෙහි සද්ධිං වොකිණ්ණා පඤ්ඤා උප්පජ්ජති, තං දුබ්බලං කරොන්තීතිපි **පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණා**. **අබලායාති** පඤ්චනීවරණපරියොනද්ධත්තා අපගතබලාය. **උත්තරි වා මනුස්සධම්මා අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසන්ති** දසකුසලකම්මපථසඞ්ඛාතා මනුස්සධම්මා උත්තරි අරියභාවං කාතුං සමත්ථං ඤාණදස්සනවිසෙසං. **හාරහාරිනීති** හරිතබ්බං හරිතුං සමත්ථා. **නඞ්ගලමුඛානීති** මාතිකාමුඛානි. තානි හි නඞ්ගලසරික්ඛකත්තා නඞ්ගලෙහි ච ඛතත්තා නඞ්ගලමුඛානීති වුච්චන්ති.

එවමෙව ඛොති එත්ථ සොතං විය විපස්සනාඤාණං දට්ඨබ්බං, උභතො නඞ්ගලමුඛානං විවරණකාලො විය ඡසු ද්වාරෙසු සංවරස්ස විස්සට්ඨකාලො, මජ්ඣෙනදියා රුක්ඛපාදෙ කොට්ටෙත්වා පලාලතිණමත්තිකාහි ආවරණෙ කතෙ උදකස්ස වික්ඛිත්තවිසටබ්‍යාදිණ්ණකාලො විය පඤ්චහි නීවරණෙහි පරියොනද්ධකාලො, එවං ආවරණෙ කතෙ විහතවෙගස්ස උදකස්ස තිණපලාලාදීනි පරිකඩ්ඪිත්වා සමුද්දං පාපුණිතුං අසමත්ථකාලො විය විපස්සනාඤාණෙන සබ්බාකුසලෙ විද්ධංසෙත්වා නිබ්බානසාගරං පාපුණිතුං අසමත්ථකාලො වෙදිතබ්බො. සුක්කපක්ඛෙ වුත්තවිපල්ලාසෙන යොජනා කාතබ්බා. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං. දුතියං උත්තානත්ථමෙව.

3. පධානියඞ්ගසුත්තවණ්ණනා

53. තතියෙ **පධානියඞ්ගානීති** පධානං වුච්චති පදහනභාවො, පධානමස්ස අත්ථීති පධානියො, පධානියස්ස භික්ඛුනො අඞ්ගානීති පධානියඞ්ගානි. **සද්ධොති** සද්ධාය සමන්නාගතො. සද්ධා පනෙසා ආගමසද්ධා අධිගමසද්ධා ඔකප්පනසද්ධා පසාදසද්ධාති චතුබ්බිධා. තත්ථ සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානං සද්ධා, අභිනීහාරතො පට්ඨාය ආගතත්තා **ආගමසද්ධා** නාම. අරියසාවකානං පටිවෙධෙන අධිගතත්තා **අධිගමසද්ධා** නාම. බුද්ධො ධම්මො සඞ්ඝොති වුත්තෙ අචලභාවෙන ඔකප්පනං **ඔකප්පනසද්ධා** නාම. පසාදුප්පත්ති **පසාදසද්ධා** නාම. ඉධ ඔකප්පනසද්ධා අධිප්පෙතා. **බොධින්ති** චතුමග්ගඤාණං. තං සුප්පටිවිද්ධං තථාගතෙනාති සද්දහති. දෙසනාසීසමෙව චෙතං, ඉමිනා පන අඞ්ගෙන තීසුපි රතනෙසු සද්ධා අධිප්පෙතා. යස්ස හි බුද්ධාදීසු පසාදො බලවා, තස්ස පධානවීරියං ඉජ්ඣති.

අප්පාබාධොති අරොගො. **අප්පාතඞ්කොති** නිද්දුක්ඛො. **සමවෙපාකිනියාති** සමවිපාකිනියා. **ගහණියාති** කම්මජතෙජොධාතුයා. **නාතිසීතාය නාච්චුණ්හායාති** අතිසීතලග්ගහණිකො හි සීතභීරුකො හොති, අච්චුණ්හග්ගහණිකො උණ්හභීරුකො, තෙසං පධානං න ඉජ්ඣති, මජ්ඣිමග්ගහණිකස්ස ඉජ්ඣති. තෙනාහ – **මජ්ඣිමාය පධානක්ඛමායාති**. **යථාභූතං අත්තානං ආවිකත්තාති** යථාභූතං අත්තනො අගුණං පකාසෙතා. **උදයත්ථගාමිනියාති** උදයඤ්ච අත්ථඤ්ච ගන්තුං පරිච්ඡින්දිතුං සමත්ථාය. එතෙන පඤ්ඤාසලක්ඛණපරිග්ගාහකං උදයබ්බයඤාණං වුත්තං. **අරියායාති** පරිසුද්ධාය. **නිබ්බෙධිකායාති** අනිබ්බිද්ධපුබ්බෙ ලොභක්ඛන්ධාදයො නිබ්බිජ්ඣිතුං සමත්ථාය. **සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනියාති** තදඞ්ගවසෙන කිලෙසානං පහීනත්තා යං දුක්ඛං ඛීයති, තස්ස දුක්ඛස්ස ඛයගාමිනියා. ඉති සබ්බෙහිපි ඉමෙහි පදෙහි විපස්සනාපඤ්ඤාව කථිතා. දුප්පඤ්ඤස්ස හි පධානං න ඉජ්ඣති.

4. සමයසුත්තවණ්ණනා

54. චතුත්ථෙ **පධානායාති** වීරියකරණත්ථාය. **න සුකරං උඤ්ඡෙන පග්ගහෙන යාපෙතුන්ති** න සක්කා හොති පත්තං ගහෙත්වා උඤ්ඡාචරියාය යාපෙතුං. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතං.

5. මාතාපුත්තසුත්තවණ්ණනා

55. පඤ්චමෙ **පරියාදාය තිට්ඨතීති** පරියාදියිත්වා ගහෙත්වා ඛෙපෙත්වා තිට්ඨති. **උග්ඝාතිතාති** උද්ධුමාතා.

අසිහත්ථෙනාති සීසච්ඡෙදනත්ථාය අසිං ආදාය ආගතෙනාපි. **පිසාචෙනාති** ඛාදිතුං ආගතයක්ඛෙනාපි. **ආසීදෙති** සට්ටෙය්‍ය. **මඤ්ජුනාති** මුදුකෙන. **කාමොඝවුළ්හානන්ති** කාමොඝෙන වුළ්හානං කඩ්ඪිතානං. **කාලං ගති භවාභවන්ති** වට්ටකාලං ගතිඤ්ච පුනප්පුනබ්භවෙ ච. **පුරක්ඛතාති** පුරෙචාරිකා පුරතො ගතායෙව. **යෙ ච කාමෙ පරිඤ්ඤායාති** යෙ පණ්ඩිතා දුවිධෙපි කාමෙ තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා. **චරන්ති අකුතොභයාති** ඛීණාසවානං කුතොචි භයං නාම නත්ථි, තස්මා තෙ අකුතොභයා හුත්වා චරන්ති. **පාරඞ්ගතාති** පාරං වුච්චති නිබ්බානං, තං උපගතා, සච්ඡිකත්වා ඨිතාති අත්ථො. **ආසවක්ඛයන්ති** අරහත්තං. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථෙත්වා ගාථාසු වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

6. උපජ්ඣායසුත්තවණ්ණනා

56. ඡට්ඨෙ **මධුරකජාතොති** සඤ්ජාතගරුභාවො. **දිසා ච මෙ න පක්ඛායන්තීති** චතස්සො දිසා ච අනුදිසා ච මය්හං න උපට්ඨහන්තීති වදති. **ධම්මා ච මං නප්පටිභන්තීති** සමථවිපස්සනාධම්මාපි මෙ න උපට්ඨහන්ති. **අනභිරතො ච බ්‍රහ්මචරියං චරාමීති** උක්කණ්ඨිතො හුත්වා බ්‍රහ්මචරියවාසං වසාමි. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති** තස්ස කථං සුත්වා ''බුද්ධවෙනෙය්‍යපුග්ගලො අය''න්ති තං කාරණං භගවතො ආරොචෙතුං උපසඞ්කමි. **අවිපස්සකස්ස කුසලානං ධම්මානන්ති** කුසලධම්මෙ අවිපස්සන්තස්ස, අනෙසන්තස්ස අගවෙසන්තස්සාති අත්ථො. **බොධිපක්ඛියානං ධම්මානන්ති** සතිපට්ඨානාදීනං සත්තතිංසධම්මානං.

7. අභිණ්හපච්චවෙක්ඛිතබ්බඨානසුත්තවණ්ණනා

57. සත්තමෙ **ජරාධම්මොම්හීති** ජරාසභාවො අම්හි. **ජරං අනතීතොති** ජරං අනතික්කන්තො, අන්තොජරාය එව චරාමි. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **කම්මස්සකොති**ආදීසු කම්මං මය්හං සකං අත්තනො සන්තකන්ති කම්මස්සකො අම්හි. කම්මස්ස දායාදොති **කම්මදායාදො,** කම්මං මය්හං දායජ්ජං සන්තකන්ති අත්ථො. කම්මං මය්හං යොනි කාරණන්ති **කම්මයොනි**. කම්මං මය්හං බන්ධූති **කම්මබන්ධු,** කම්මඤාතකොති අත්ථො. කම්මං මය්හං පටිසරණං පතිට්ඨාති **කම්මපටිසරණො. තස්ස දායාදො භවිස්සාමීති** තස්ස කම්මස්ස දායාදො තෙන දින්නඵලපටිග්ගාහකො භවිස්සාමීති අත්ථො. **යොබ්බනමදොති** යොබ්බනං ආරබ්භ උප්පන්නමදො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **මග්ගො සඤ්ජායතීති** ලොකුත්තරමග්ගො සඤ්ජායති. **සංයොජනානි සබ්බසො පහීයන්තීති** දස සංයොජනානි සබ්බසො පහීයන්ති. **අනුසයා බ්‍යන්තීහොන්තීති** සත්ත අනුසයා විගතන්තා පරිච්ඡින්නා පරිවටුමා හොන්ති. එවමෙත්ථ හෙට්ඨා පඤ්චසු ඨානෙසු විපස්සනා කථිතා, ඉමෙසු පඤ්චසු ලොකුත්තරමග්ගො.

ඉදානි ගාථාහි කූටං ගණ්හන්තො **බ්‍යාධිධම්මාති**ආදිමාහ. තත්ථ **ඤත්වා ධම්මං නිරූපධින්ති** උපධිරහිතං අරහත්තමග්ගං ඤත්වා. **සබ්බෙ මදෙ අභිභොස්මීති** සබ්බෙ ඉමෙ තයොපි මදෙ අධිභවිං, අතික්කම්ම ඨිතොස්මීති අත්ථො. **නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතොති** පබ්බජ්ජං ඛෙමතො දිස්වා. **තස්ස මෙ අහු උස්සාහො, නිබ්බානං අභිපස්සතොති** තස්ස මය්හං නිබ්බානං අභිපස්සන්තස්ස වායාමො අහොසි. **අනිවත්ති භවිස්සාමීති** පබ්බජ්ජතො අනිවත්තිකො භවිස්සාමි, බ්‍රහ්මචරියවාසතො අනිවත්තිකො, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණතො අනිවත්තිකො භවිස්සාමි. **බ්‍රහ්මචරියපරායණොති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියපරායණො. ඉමිනා ලොකුත්තරො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො කථිතොති.

8. ලිච්ඡවිකුමාරකසුත්තවණ්ණනා

58. අට්ඨමෙ **සජ්ජානි ධනූනීති** සජියානි ආරොපිතධනූනි. **අද්දසූති** අද්දසංසු. **භවිස්සන්ති වජ්ජීති** වඩ්ඪිස්සන්ති වජ්ජිරාජානො. **අපානුභාති** අවඩ්ඪිනිස්සිතා මානථද්ධා. **පච්ඡාලියං ඛිපන්තීති** පච්ඡතො ගන්ත්වා පිට්ඨිං පාදෙන පහරන්ති. **රට්ඨිකස්සාති**ආදීසු රට්ඨං භුඤ්ජතීති **රට්ඨිකො**. පිතරා දත්තං සාපතෙය්‍යං භුඤ්ජතීති **පෙත්තනිකො**. සෙනාය පති ජෙට්ඨකොති **සෙනාපතිකො. ගාමගාමණිකස්සාති** ගාමානං ගාමණිකස්ස, ගාමසාමිකස්සාති අත්ථො. **පූගගාමණිකස්සාති** ගණජෙට්ඨකස්ස. **කුලෙසූති** තෙසු තෙසු කුලෙසු. **පච්චෙකාධිපච්චං කාරෙන්තීති** පච්චෙකං ජෙට්ඨකට්ඨානං කාරෙන්ති. **කල්‍යාණෙන මනසා අනුකම්පන්තීති** සුන්දරෙන චිත්තෙන අනුග්ගණ්හන්ති. **ඛෙත්තකම්මන්තසාමන්තසබ්බොහාරෙති** යෙ ච අත්තනො ඛෙත්තකම්මන්තානං සාමන්තා අනන්තරක්ඛෙත්තසාමිනො, තෙ ච රජ්ජුදණ්ඩෙහි භූමිප්පමාණග්ගාහකෙ සබ්බොහාරෙ ච. **බලිපටිග්ගාහිකා දෙවතාති** කුලප්පවෙණියා ආගතා ආරක්ඛදෙවතා. **සක්කරොතීති** තා දෙවතා අග්ගයාගුභත්තාදීහි සක්කරොති.

කිච්චකරොති උප්පන්නානං කිච්චානං කාරකො. **යෙ චස්ස අනුජීවිනොති** යෙ ච එතං උපනිස්සාය ජීවන්ති. **උභින්නඤ්චෙව අත්ථායාති** උභින්නම්පි හිතත්ථාය පටිපන්නො හොතීති අත්ථො. **පුබ්බපෙතානන්ති** පරලොකගතානං. **දිට්ඨෙ ධම්මෙ ච ජීවතන්ති** යෙ ච දිට්ඨෙ ධම්මෙ ජීවන්ති. ඉති පදද්වයෙනාපි අතීතපච්චුප්පන්නෙ ඤාතයො දස්සෙති. **විත්තිසඤ්ජනනොති** තුට්ඨිජනනො. **ඝරමාවසන්ති** ඝරාවාසං වසන්තො. **පුජ්ජො හොති පසංසියොති** පූජෙතබ්බො ච පසංසිතබ්බො ච හොතීති.

9-10. වුඩ්ඪපබ්බජිතසුත්තද්වයවණ්ණනා

59-60. නවමෙ **නිපුණොති** සණ්හො සුඛුමකාරණඤ්ඤූ. **ආකප්පසම්පන්නොති** සමණාකප්පෙන සම්පන්නො. දසමෙ **පදක්ඛිණග්ගාහීති** දින්නොවාදං පදක්ඛිණතො ගණ්හන්තො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

නීවරණවග්ගො පඨමො.

(7) 2. සඤ්ඤාවග්ගො

1-2. සඤ්ඤාසුත්තද්වයවණ්ණනා

61-62. දුතියස්ස පඨමෙ **මහප්ඵලාති** විපාකඵලෙන මහප්ඵලා. විපාකානිසංසෙනෙව **මහානිසංසා. අමතොගධාති** නිබ්බානපතිට්ඨා. **සබ්බලොකෙ අනභිරතිසඤ්ඤාති** සබ්බස්මිං තෙධාතුසන්නිවෙසෙ ලොකෙ උක්කණ්ඨිතස්ස උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා. දුතියං උත්තානත්ථමෙව.

3-4. වඩ්ඪසුත්තද්වයවණ්ණනා

63-64. තතියෙ **වරාදායීති** උත්තමස්ස වරස්ස ආදායකො. සෙසමෙත්ථ චතුත්ථෙ ච උත්තානත්ථමෙවාති.

5. සාකච්ඡසුත්තවණ්ණනා

65. පඤ්චමෙ **අලංසාකච්ඡොති** සාකච්ඡාය යුත්තො. **ආගතං පඤ්හන්ති** පුච්ඡිතං පඤ්හං. **බ්‍යාකත්තා හොතීති** විස්සජ්ජිතා හොති.

6. සාජීවසුත්තවණ්ණනා

66. ඡට්ඨෙ **අලංසාජීවොති** සාජීවාය යුත්තො. **සාජීවොති** පඤ්හපුච්ඡනඤ්චෙව පඤ්හවිස්සජ්ජනඤ්ච. සබ්බෙපි හි සබ්‍රහ්මචාරිනො පඤ්හං උපජීවන්ති, තෙනෙතං පඤ්හපුච්ඡනවිස්සජ්ජනං සමානාජීවතාය සාජීවොති වුත්තං. **කතං පඤ්හන්ති** අභිසඞ්ඛතං පඤ්හං.

7-10. පඨමඉද්ධිපාදසුත්තාදිවණ්ණනා

67-70. සත්තමෙ **උස්සොළ්හීති** අධිමත්තවීරියං. අට්ඨමෙ අත්තනො බොධිමණ්ඩෙ පටිවිද්ධෙ ආගමනඉද්ධිපාදෙ කථෙත්වා උපරි අත්තනොව ඡ අභිඤ්ඤා කථෙසීති. නවමදසමෙසු විපස්සනා කථිතා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

සඤ්ඤාවග්ගො දුතියො.

(8) 3. යොධාජීවවග්ගො

1. පඨමචෙතොවිමුත්තිඵලසුත්තවණ්ණනා

71. තතියස්ස පඨමෙ **යතො ඛො, භික්ඛවෙ**ති හෙට්ඨා වුත්තනයෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්තස්ස භික්ඛුනො ඉදානි වණ්ණභණනත්ථං ඉදං ආරද්ධං. තත්ථ **යතො ඛො**ති යදා ඛො. **උක්ඛිත්තපලිඝො**ති අවිජ්ජාපලිඝං උක්ඛිපිත්වා අපනෙත්වා ඨිතො. **සංකිණ්ණපරිඛො**ති සංසාරපරිඛං සංකිරිත්වා විනාසෙත්වා ඨිතො. **අබ්බූළ්හෙසිකො**ති තණ්හාසඞ්ඛාතං එසිකාථම්භං අබ්බුය්හ ලුඤ්චිත්වා ඨිතො. **නිරග්ගළො**ති නීවරණකවාටං උග්ඝාටෙත්වා ඨිතො. **පන්නද්ධජො පන්නභාරො**ති මානද්ධජඤ්ච ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරකිලෙසභාරඤ්ච පාතෙත්වා ඔතාරෙත්වා ඨිතො. **විසංයුත්තො**ති වට්ටෙන විසංයුත්තො. සෙසං පාළිනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. එත්තාවතා භගවතා මග්ගෙන කිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා නිරොධසයනවරගතස්ස නිබ්බානාරම්මණං ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා විහරතො ඛීණාසවස්ස කාලො දස්සිතො.

යථා හි ද්වෙ නගරානි එකං චොරනගරං එකං ඛෙමනගරං. අථ එකස්ස මහායොධස්ස එවං භවෙය්‍ය – ‘‘යාවිමං චොරනගරං තිට්ඨති, තාව ඛෙමනගරං භයතො න මුච්චති, චොරනගරං අනගරං කරිස්සාමී’’ති සන්නාහං කත්වා ඛග්ගං ගහෙත්වා චොරනගරං උපසඞ්කමිත්වා නගරද්වාරෙ උස්සාපිතෙ එසිකාථම්භෙ ඛග්ගෙන ඡින්දිත්වා සද්ධිං ද්වාරබාහාහි කවාටං භින්දිත්වා පලිඝං උක්ඛිපිත්වා පාකාරං භින්දිත්වා පරිඛං විකිරිත්වා නගරසොභනත්ථාය උස්සිතෙ ධජෙ පාතෙත්වා නගරං අග්ගිනා ඣාපෙත්වා ඛෙමනගරං පවිසිත්වා පාසාදං ආරුය්හ ඤාතිගණපරිවුතො සුරසභොජනං භුඤ්ජෙය්‍ය. එවං චොරනගරං විය සක්කායො, ඛෙමනගරං විය නිබ්බානං, මහායොධො විය යොගාවචරො. තස්සෙවං හොති – ‘‘යාව සක්කායවට්ටං වට්ටති, තාව ද්වත්තිංසකම්මකාරණාඅට්ඨනවුතිරොගපඤ්චවීසතිමහාභයෙහි පරිමුච්චනං නත්ථී’’ති. සො මහායොධො සන්නාහං විය සීලසන්නාහං කත්වා පඤ්ඤාඛග්ගං ගහෙත්වා ඛග්ගෙන එසිකාථම්භෙ විය අරහත්තමග්ගෙන තණ්හෙසිකං ලුඤ්චිත්වා, සො යොධො සද්වාරබාහකං නගරකවාටං විය පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනඅග්ගළං උග්ඝාටෙත්වා, සො යොධො පලිඝං විය අවිජ්ජාපලිඝං උක්ඛිපිත්වා, සො යොධො පාකාරං භින්දන්තො පරිඛං විය කම්මාභිසඞ්ඛාරං භින්දන්තො ජාතිසංසාරපරිඛං විකිරිත්වා, සො යොධො නගරං සොභනත්ථාය උස්සාපිතද්ධජෙ විය මානද්ධජෙ පාතෙත්වා සක්කායනගරං ඣාපෙත්වා, සො යොධො ඛෙමනගරෙ උපරිපාසාදෙ සුභොජනං විය කිලෙසපරිනිබ්බානනගරං පවිසිත්වා අමතං නිරොධාරම්මණං ඵලසමාපත්තිසුඛං අනුභවමානො කාලං වීතිනාමෙති.

2. දුතියචෙතොවිමුත්තිඵලසුත්තවණ්ණනා

72. දුතියෙ **අනිච්චසඤ්ඤා**ති ඛන්ධපඤ්චකං හුත්වා අභාවාකාරෙන අනිච්චන්ති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා. **අනිච්චෙ දුක්ඛසඤ්ඤා**ති යදනිච්චං, තං පටිපීළනාකාරෙන දුක්ඛන්ති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා. **දුක්ඛෙ අනත්තසඤ්ඤා**ති යං දුක්ඛං, තං අවසවත්තනාකාරෙන අනත්තාති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. ඉමෙසු පන ද්වීසුපි සුත්තෙසු විපස්සනාඵලං නාම කථිතන්ති.

3. පඨමධම්මවිහාරීසුත්තවණ්ණනා

73. තතියෙ **දිවසං අතිනාමෙතී**ති දිවසං අතික්කාමෙති. **රිඤ්චති පටිසල්ලාන**න්ති එකීභාවං විස්සජ්ජෙති. **දෙසෙතී**ති කථෙති පකාසෙති. **ධම්මපඤ්ඤත්තියා**ති ධම්මස්ස පඤ්ඤාපනාය. **ධම්මං පරියාපුණාතී**ති නවඞ්ගවසෙන චතුසච්චධම්මං පරියාපුණාති වළඤ්ජෙති කථෙති. **න රිඤ්චති පටිසල්ලාන**න්ති එකීභාවං න විස්සජ්ජෙති. **අනුයුඤ්ජති අජ්ඣත්තං චෙතොසමථ**න්ති නියකජ්ඣත්තෙ චිත්තසමාධිං ආසෙවති භාවෙති, සමථකම්මට්ඨානෙ යුත්තප්පයුත්තො හොති.

හිතෙසිනාති හිතං එසන්තෙන. **අනුකම්පකෙනා**ති අනුකම්පමානෙන. **අනුකම්පං උපාදායා**ති අනුකම්පං චිත්තෙන පරිග්ගහෙත්වා, පටිච්චාතිපි වුත්තං හොති. **කතං වො තං මයා**ති තං මයා ඉමෙ පඤ්ච පුග්ගලෙ දෙසෙන්තෙන තුම්හාකං කතං. එත්තකමෙව හි අනුකම්පකස්ස සත්ථු කිච්චං යදිදං අවිපරීතධම්මදෙසනා, ඉතො පරං පන පටිපත්ති නාම සාවකානං කිච්චං. තෙනාහ – **එතානි භික්ඛු රුක්ඛමූලානි…පෙ.… අම්හාකං අනුසාසනී**ති. තත්ථ ච **රුක්ඛමූලානී**ති ඉමිනා රුක්ඛමූලසෙනාසනං දස්සෙති. **සුඤ්ඤාගාරානී**ති ඉමිනා ජනවිවිත්තට්ඨානං. උභයෙනාපි ච යොගානුරූපං සෙනාසනමාචික්ඛති, දායජ්ජං නිය්‍යාතෙති. **ඣායථා**ති ආරම්මණූපනිජ්ඣානෙන අට්ඨතිංසාරම්මණානි, ලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙන ච අනිච්චාදිතො ඛන්ධායතනාදීනි උපනිජ්ඣායථ, සමථඤ්ච විපස්සනඤ්ච වඩ්ඪෙථාති වුත්තං හොති. **මා පමාදත්ථා**ති මා පමජ්ජිත්ථ. **මා පච්ඡා විප්පටිසාරිනො අහුවත්ථා**ති යෙ හි පුබ්බෙ දහරකාලෙ ආරොග්‍යකාලෙ සත්තසප්පායාදිසම්පත්තිකාලෙ සත්ථු සම්මුඛීභාවකාලෙ ච යොනිසොමනසිකාරවිරහිතා රත්තින්දිවං මඞ්කුලභත්තා හුත්වා සෙය්‍යසුඛමිද්ධසුඛමනුයුත්තා පමජ්ජන්ති, තෙ පච්ඡා ජරාකාලෙ රොගකාලෙ මරණකාලෙ විපත්තිකාලෙ සත්ථු පරිනිබ්බානකාලෙ ච තං පුබ්බෙ පමාදවිහාරං අනුස්සරන්තා සප්පටිසන්ධිකාලකිරියඤ්ච භාරියං සම්පස්සමානා විප්පටිසාරිනො හොන්ති. තුම්හෙ පන තාදිසා මා අහුවත්ථාති එතමත්ථං දස්සෙන්තො ආහ – ‘‘මා පච්ඡා

විප්පටිසාරිනො අහුවත්ථා''ති. **අයං වො අම්හාකං අනුසාසනීති** අයං අම්හාකං සන්තිකා ''ඣායථ මා පමාදත්ථා''ති තුම්හාකං අනුසාසනී, ඔවාදොති වුත්තං හොති.

4. දුතියධම්මවිහාරීසුත්තවණ්ණනා

74. චතුත්ථෙ **උත්තරි චස්ස පඤ්ඤාය අත්ථං නප්පජානාතීති** තතො පරියත්තිතො උත්තරි තස්ස ධම්මස්ස සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය අත්ථං නප්පජානාති , චත්තාරි සච්චානි න පස්සති නප්පටිවිජ්ඣතීති අත්ථො. සෙසවාරෙසුපි එසෙව නයො. එවමෙතෙසු ද්වීසුපි සුත්තෙසු බහුස්සුතභික්ඛු විපස්සනාකම්මිකො සොතාපන්නො සකදාගාමී අනාගාමී ඛීණාසවොති ඡ ජනා ධම්මවිහාරිනො නාමාති වෙදිතබ්බා.

5. පඨමයොධාජීවසුත්තවණ්ණනා

75. පඤ්චමෙ **යොධාජීවාති** යුද්ධූපජීවිනො. **රජග්ගන්ති** හත්ථිඅස්සාදීනං පාදප්පහාරභින්නාය භූමියා උග්ගතං රජක්ඛන්ධං. **න සන්ථම්භතීති** සන්ථම්භිත්වා ඨාතුං න සක්කොති. **සහති රජග්ගන්ති** රජක්ඛන්ධං දිස්වාපි අධිවාසෙති. **ධජග්ගන්ති** හත්ථිඅස්සාදීනං පිට්ඨෙසු වා රථෙසු වා උස්සාපිතානං ධජානං අග්ගං. **උස්සාරණන්ති** හත්ථිඅස්සරථානඤ්චෙව බලකායස්ස ච උච්චාසද්දමහාසද්දං. **සම්පහාරෙති** සමාගතෙ අප්පමත්තකෙපි පහාරෙ. **හඤ්ඤතීති** විහඤ්ඤති විඝාතං ආපජ්ජති. **ඛ්‍යාපජ්ජතීති** විපත්තිං ආපජ්ජති, පකතිභාවං ජහති. **සහති සම්පහාරන්ති** ද්වෙ තයො පහාරෙ පත්වාපි සහති අධිවාසෙති. **තමෙව සඞ්ගාමසීසන්ති** තංයෙව ජයක්ඛන්ධාවාරට්ඨානං. **අජ්ඣාවසතීති** සත්තාහමත්තං අභිභවිත්වා ආවසති. කිං කාරණා ? ලද්ධපහාරානං පහාරජග්ගනත්ථඤ්චෙව කතකම්මානං විසෙසං ඤත්වා ඨානන්තරදානත්ථඤ්ච ඉස්සරියසුඛානුභවනත්ථඤ්ච.

ඉදානි යස්මා සත්ථු යොධාජීවෙහි කිච්චං නත්ථි, ඉමස්මිං පන සාසනෙ තථාරූපෙ පඤ්ච පුග්ගලෙ දස්සෙතුං ඉදං ඔපම්මං ආහතං. තස්මා තෙ පුග්ගලෙ දස්සෙන්තො **එවමෙව ඛොති**ආදිමාහ. තත්ථ **සංසීදතීති** මිච්ඡාවිතක්කස්මිං සංසීදති අනුප්පවිසති. **න සක්කොති බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුන්ති** බ්‍රහ්මචරියවාසං අනුපච්ඡිජ්ජමානං ගොපෙතුං න සක්කොති. **සික්ඛාදුබ්බල්‍යං ආවිකත්වාති** සික්ඛාය දුබ්බලභාවං පකාසෙත්වා. **කිමස්ස රජග්ගස්මින්ති** කිං තස්ස පුග්ගලස්ස රජග්ගං නාමාති වදති. **අභිරූපාති** අභිරූපවතී. **දස්සනීයාති** දස්සනයොග්ගා. **පාසාදිකාති** දස්සනෙනෙව චිත්තප්පසාදාවහා. **පරමායාති** උත්තමාය. **වණ්ණපොක්ඛරතායාති** සරීරවණ්ණෙන චෙව අඞ්ගසණ්ඨානෙන ච. **ඌහසතීති** අවහසති. **උල්ලපතීති** කථෙති. **උජ්ඣග්ඝතීති** පාණිං පහරිත්වා මහාහසිතං හසති. **උප්පණ්ඩෙතීති** උප්පණ්ඩනකථං කථෙති. **අභිනිසීදතීති** අභිභවිත්වා සන්තිකෙ වා එකාසනෙ වා නිසීදති. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **අජ්ඣොත්ථරතීති** අවත්ථරති. **විනිවෙඨෙත්වා විනිමොචෙත්වාති** ගහිතට්ඨානතො තස්සා හත්ථං විනිබ්බෙඨෙත්වා චෙව මොචෙත්වා ච. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

6. දුතියයොධාජීවසුත්තවණ්ණනා

76. ඡට්ඨෙ **අසිචම්මං ගහෙත්වාති** අසිඤ්ච චම්මඤ්ච ගහෙත්වා. **ධනුකලාපං සන්නය්හිත්වාති** ධනුඤ්ච සරකලාපඤ්ච සන්නය්හිත්වා. **වියූළ්හන්ති** යුද්ධසන්නිවෙසවසෙන ඨිතං. **සඞ්ගාමං ඔතරතීති** මහායුද්ධං ඔතරති. **උස්සහති වායමතීති** උස්සාහඤ්ච වායාමඤ්ච කරොති. **හනන්තීති** ඝාතෙන්ති. **පරියාපාදෙන්තීති** පරියාපාදයන්ති. **උපලික්ඛන්තීති** විජ්ඣන්ති. **අපනෙන්තීති** සකසෙනං ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. **අපනෙත්වා ඤාතකානං නෙන්තීති** සකසෙනං නෙත්වා තතො ඤාතකානං සන්තිකං නෙන්ති. **නීයමානොති** අත්තනො ගෙහං වා සෙසඤාතිසන්තිකං වා නියාමානො. **උපට්ඨහන්ති පරිචරන්තීති** පහාරසොධනවණකප්පනාදීනි කරොන්තා ජග්ගන්ති ගොපයන්ති.

අරක්ඛිතෙනෙව කායෙනාති අරක්ඛිතෙන කායද්වාරෙන. **අරක්ඛිතාය වාචායාති** අරක්ඛිතෙන වචීද්වාරෙන. **අරක්ඛිතෙන චිත්තෙනාති** අරක්ඛිතෙන මනොද්වාරෙන. **අනුපට්ඨිතාය සතියාති** සතිං සුපට්ඨිතං අකත්වා. **අසංවුතෙහි ඉන්ද්‍රියෙහීති** මනච්ඡට්ඨෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි අපිහිතෙහි අගොපිතෙහි. **රාගො චිත්තං අනුද්ධංසෙතීති** රාගො උප්පජ්ජමානොව සමථවිපස්සනාචිත්තං ධංසෙති, දූරෙ ඛිපති. **රාගපරියුට්ඨිතොම්හි, ආවුසො, රාගපරෙතොති** අහං, ආවුසො, රාගෙන රත්තො, රාගෙන අනුගතො.

අට්ඨිකඞ්කලූපමාතිආදීසු අට්ඨිකඞ්කලූපමා අප්පස්සාදට්ඨෙන. **මංසපෙසූපමා** බහුසාධාරණට්ඨෙන. **තිණුක්කූපමා** අනුදහනට්ඨෙන. **අඞ්ගාරකාසූපමා** මහාභිතාපට්ඨෙන. **සුපිනකූපමා** ඉත්තරපච්චුපට්ඨානට්ඨෙන. **යාචිතකූපමා** තාවකාලිකට්ඨෙන. **රුක්ඛඵලූපමා** සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගපලිභඤ්ජනට්ඨෙන. **අසිසූනූපමා** අධිකුට්ටනට්ඨෙන. **සත්තිසූලූපමා** විනිවිජ්ඣනට්ඨෙන. **සප්පසිරූපමා** සාසඞ්කසප්පටිභයට්ඨෙන . **උස්සහිස්සාමීති** උස්සාහං කරිස්සාමි. **ධාරයිස්සාමීති** සමණභාවං ධාරයිස්සාමි. **අභිරමිස්සාමීති** අභිරතිං උප්පාදෙස්සාමි න උක්කණ්ඨිස්සාමි. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතන්ති.

7. පඨමඅනාගතභයසුත්තවණ්ණනා

77. සත්තමෙ **ආරඤ්ඤකෙනාති** අරඤ්ඤවාසිනා. **අප්පත්තස්සාති** අසම්පත්තස්ස ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලප්පභෙදස්ස විසෙසස්ස පත්තියා. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **සො මමස්ස අන්තරායොති** සො මම ජීවිතන්තරායො ච බ්‍රහ්මචරියන්තරායො ච, පුථුජ්ජනකාලකිරියං කරොන්තස්ස සග්ගන්තරායො ච මග්ගන්තරායො ච භවෙය්‍ය. **හන්දාති** වවස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. **වීරියං ආරභාමීති** දුවිධම්පි වීරියං කරොමි. **සත්ථකාති** සත්ථං විය සන්ධිබන්ධනච්ඡෙදකවාතා. **වාළෙහීති** කක්ඛළෙහි. **මාණවෙහීති** චොරෙහි. **කතකම්මෙහි වා අකතකම්මෙහි වාති** එත්ථ චොරිකං කත්වා නික්ඛන්තා කතකම්මා නාම, චොරිකං කාතුං ගච්ඡන්තා අකතකම්මා නාම. තත්ථ කතකම්මා කම්මස්ස නිප්ඵන්නත්තා සත්තානං ගලලොහිතං ගහෙත්වා දෙවතානං බලිං කරොන්ති, අකතකම්මා ''එවං නො කම්මං නිප්ඵජ්ජිස්සතී''ති පඨමතරං කරොන්ති. ඉදං සන්ධාය **තෙ මං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යුන්ති** වුත්තං. **වාළා අමනුස්සාති** කක්ඛළා දුට්ඨා යක්ඛාදයො අමනුස්සා.

8. දුතියඅනාගතභයසුත්තවණ්ණනා

78. අට්ඨමෙ **පුරා මං සො ධම්මො ආගච්ඡතීති** යාව සො ධම්මො මං න උපගච්ඡති, තාව අහං පුරෙතරමෙව වීරියං ආරභාමීති අත්ථො. **ඛීරොදකීභූතාති** ඛීරොදකං විය භූතා එකීභාවං උපගතා. **පියචක්ඛූහීති** මෙත්තචක්ඛූහි.

9. තතියඅනාගතභයසුත්තවණ්ණනා

79. නවමෙ **ධම්මසන්දොසා විනයසන්දොසොති** ධම්මසන්දොසෙන විනයසන්දොසො හොති. කථං පන ධම්මස්මිං දුස්සන්තෙ විනයො දුස්සති නාම? සමථවිපස්සනාධම්මෙසු ගබ්භං අග්ගණ්හන්තෙසු පඤ්චවිධො විනයො න හොති , එවං ධම්මෙ දුස්සන්තෙ විනයො දුස්සති. දුස්සීලස්ස පන සංවරවිනයො නාම න හොති, තස්මිං අසති සමථවිපස්සනා ගබ්භං න ගණ්හාති. එවං විනයසන්දොසෙනපි ධම්මසන්දොසො වෙදිතබ්බො. **අභිධම්මකථන්ති** සීලාදිඋත්තමධම්මකථං. **වෙදල්ලකථන්ති** වෙදපටිසංයුත්තං ඤාණමිස්සකකථං. **කණ්හධම්මං ඔක්කමමානාති** රන්ධගවෙසිතාය උපාරම්භපරියෙසනවසෙන කාළකධම්මං ඔක්කමමානා. අපිච දුට්ඨචිත්තෙන පුග්ගලං ඝට්ටෙන්තාපි තං කණ්හධම්මං අත්තනො දහන්තාපි ලාභසක්කාරත්ථං කථෙන්තාපි කණ්හධම්මං ඔක්කමන්තියෙව.

ගම්භීරාති පාළිගම්භීරා. **ගම්භීරත්ථාති** අත්ථගම්භීරා. **ලොකුත්තරාති** ලොකුත්තරධම්මදීපකා. **සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තාති** ඛන්ධධාතුආයතනපච්චයාකාරපටිසංයුත්තා. **න අඤ්ඤා චිත්තං උපට්ඨපෙස්සන්තීති** ජානනත්ථාය චිත්තං න ඨපෙස්සන්ති. **උග්ගහෙතබ්බං පරියාපුණිතබ්බන්ති** උග්ගහෙතබ්බෙ ච වළඤ්ජෙතබ්බෙ ච. **කවිතාති** සිලොකාදිබන්ධනවසෙන කවීහි කතා. **කාවෙය්‍යාති** තස්සෙව වෙවචනං. **බාහිරකාති** සාසනතො බහිද්ධා ඨිතා. **සාවකභාසිතාති** බාහිරසාවකෙහි භාසිතා. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා ච උත්තානත්ථමෙව.

10. චතුත්ථඅනාගතභයසුත්තවණ්ණනා

80. දසමෙ **කල්‍යාණකාමාති** සුන්දරකාමා. **රසග්ගානීති** උත්තමරසානි. **සංසට්ඨා විහරිස්සන්තීති** පඤ්චවිධෙන සංසග්ගෙන සංසට්ඨා විහරිස්සන්ති. **සන්නිධිකාරපරිභොගන්ති** සන්නිධිකතස්ස පරිභොගං. **ඔළාරිකම්පි නිමිත්තන්ති** එත්ථ පථවිං ඛණන්තොපි ඛණාහීති ආණාපෙන්තොපි පථවියං ඔළාරිකං නිමිත්තං කරොති නාම. තිණකට්ඨසාඛාපලාසං ඡින්දන්තොපි ඡින්දාති ආණාපෙන්තොපි හරිතග්ගෙ ඔළාරිකං නිමිත්තං කරොති නාම. ආජීවත්ථාය පණ්ණනිවාපආදීනි ගාහාපෙන්තො එලානි ඔචිනන්තෙ වා ඔචිනාපෙන්තෙන වත්තබ්බමෙව නත්ථි. ඉමෙසු චතූසු සුත්තෙසු සත්ථාරා සාසනෙ වුද්ධිපරිහානි කථිතාති.

යොධාජීවවග්ගො තතියො.

(9) 4. ථෙරවග්ගො

1. රජනීයසුත්තවණ්ණනා

81. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **රජනීයෙසූති** රාගස්ස පච්චයෙසු ආරම්මණෙසු. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

2. වීතරාගසුත්තවණ්ණනා

82. දුතියෙ **මක්ඛීති** ගුණමක්ඛකො. **පළාසීති** යුගග්ගාහලක්ඛණෙන පළාසෙන සමන්නාගතො.

3. කුහකසුත්තවණ්ණනා

83. තතියෙ **කුහකොති** තීහි කුහනවත්ථූහි සමන්නාගතො. **ලපකොති** ලාභසන්නිස්සිතාය ලපනාය සමන්නාගතො. **නෙමිත්තිකොති** නිමිත්තකිරියකාරකො. **නිප්පෙසිකොති** නිප්පෙසනකතාය සමන්නාගතො. **ලාභෙන ච ලාභං නිජිගීසිතාති** ලාභෙන ලාභගවෙසකො. සුක්කපක්ඛො වුත්තවිපල්ලාසවසෙන වෙදිතබ්බො. චතුත්ථං උත්තානමෙව.

5. අක්ඛමසුත්තවණ්ණනා

85. පඤ්චමෙ **අක්ඛමො හොති රූපානන්ති** රූපාරම්මණානං අනධිවාසකො හොති, තදාරම්මණෙහි රාගාදීහි අභිභුය්‍යති. එසෙව නයො සබ්බත්ථ.

6. පටිසම්භිදාප්පත්තසුත්තවණ්ණනා

86. ඡට්ඨෙ **අත්ථපටිසම්භිදාප්පත්තොති** පඤ්චසු අත්ථෙසු පභෙදගතං ඤාණං පත්තො. **ධම්මපටිසම්භිදාප්පත්තොති** චතුබ්බිධෙ ධම්මෙ පභෙදගතං ඤාණං පත්තො. **නිරුත්තිපටිසම්භිදාප්පත්තොති** ධම්මනිරුත්තීසු පභෙදගතං ඤාණං පත්තො. **පටිභානපටිසම්භිදාප්පත්තොති** තෙසු තීසු ඤාණෙසු පභෙදගතං ඤාණං පත්තො. සො පන තානි තීණි ඤාණානෙව ජානාති, න තෙසං කිච්චං කරොති. **උච්චාවචානීති** මහන්තඛුද්දකානි. **කිංකරණීයානීති** ඉති කත්තබ්බානි.

7. සීලවන්තසුත්තවණ්ණනා

87. සත්තමං උත්තානත්ථමෙව. සීලං පනෙත්ථ ඛීණාසවසීලමෙව, බාහුසච්චම්පි ඛීණාසවබාහුසච්චමෙව, වාචාපි ඛීණාසවස්ස කල්‍යාණවාචාව, ඣානානිපි කිරියජ්ඣානානෙව කථිතානීති වෙදිතබ්බානි.

8. ථෙරසුත්තවණ්ණනා

88. අට්ඨමෙ **ථෙරොති** ථිරභාවප්පත්තො. **රත්තඤ්ඤූති** පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය අතික්කන්තානං බහූනං රත්තීනං ඤාතා. **ඤාතොති** පඤ්ඤාතො පාකටො. **යසස්සීති** යසනිස්සිතො. **මිච්ඡාදිට්ඨිකොති** අයාථාවදිට්ඨිකො. **සද්ධම්මා වුට්ඨාපෙත්වාති** දසකුසලකම්මපථධම්මතො වුට්ඨාපෙත්වා. **අසද්ධම්මෙ පතිට්ඨාපෙතීති** අකුසලකම්මපථෙසු පතිට්ඨාපෙති.

9. පඨමසෙඛසුත්තවණ්ණනා

89. නවමෙ **සෙඛස්සාති** සික්ඛකස්ස සකරණීයස්ස. **පරිහානායාති** උපරිගුණෙහි පරිහානත්ථාය. **කම්මාරාමතාති** නවකම්මෙ රමනකභාවො. **භස්සාරාමතාති** ආලාපසල්ලාපෙ රමනකභාවො. **නිද්දාරාමතාති** නිද්දායනෙ රමනකභාවො. **සඞ්ගණිකාරාමතාති** ගණසඞ්ගණිකාය රමනකභාවො. **යථාවිමුත්තං චිත්තං න පච්චවෙක්ඛතීති** යථා යං චිත්තං විමුත්තං, යෙ ච දොසා පහීනා, ගුණා ච පටිලද්ධා, තෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා උපරිගුණපටිලාභාය වායාමං න කරොතීති අත්ථො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ සත්තන්නං සෙඛානං උපරිගුණෙහි පරිහානිකාරණඤ්ච වුද්ධිකාරණඤ්ච කථිතං. යඤ්ච නාම සෙඛස්ස පරිහානකාරණං, තං පුථුජ්ජනස්ස පඨමමෙව හොතීති.

10. දුතියසෙඛසුත්තවණ්ණනා

90. දසමෙ **වියත්තොති** බ්‍යත්තො ඡෙකො. **කිංකරණීයෙසූති** ඉති කත්තබ්බෙසු. **චෙතොසමථන්ති** සමාධිකම්මට්ඨානං. **අනනුලොමිකෙනාති** සාසනස්ස අනනුච්ඡවිකෙන. **අතිකාලෙනාති** අතිපාතොව. **අතිදිවාති** දිවා වුච්චති මජ්ඣන්හිකො, තං අතික්කමිත්වා. **ආභිසල්ලෙඛිකාති** අතිවිය කිලෙසසල්ලෙඛිකා. **චෙතොවිවරණසප්පායාති** චිත්තවිවරණසඞ්ඛාතානං සමථවිපස්සනානං සප්පායා. **අප්පිච්ඡකථාති** අප්පිච්ඡා හොථාති කථනකථා. **සන්තුට්ඨිකථාති** චතූහි පච්චයෙහි සන්තුට්ඨා හොථාති කථනකථා. **පවිවෙකකථාති** තීහි විවෙකෙහි විවිත්තා හොථාති කථනකථා. **අසංසග්ගකථාති** පඤ්චවිධෙන සංසග්ගෙන අසංසට්ඨා හොථාති කථනකථා. **වීරියාරම්භකථාති** දුවිධං වීරියං ආරභථාති කථනකථා. **සීලකථාදීසු** සීලං ආරබ්භ කථා සීලකථා. සමාධිං ආරබ්භ, පඤ්ඤං ආරබ්භ, පඤ්චවිධං විමුත්තිං ආරබ්භ, එකූනවීසතිපච්චවෙක්ඛණසඞ්ඛාතං විමුත්තිඤාණදස්සනං ආරබ්භ කථා විමුත්තිඤාණදස්සනකථා. **න නිකාමලාභීති**ආදීසු න ඉච්ඡිතිච්ඡිතලාභී, දුක්ඛලාභී න විපුලලාභීති අත්ථො. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

ථෙරවග්ගො චතුත්ථො.

(10) 5. කකුධවග්ගො

1-2. සම්පදාසුත්තද්වයවණ්ණනා

91-92. පඤ්චමස්ස පඨමෙ පඤ්ච සම්පදා මිස්සිකා කථිතා. දුතියෙ පුරිමා චතස්සො මිස්සිකා, පඤ්චමී ලොකිකාව.

3. බ්‍යාකරණසුත්තවණ්ණනා

93. තතියෙ **අඤ්ඤාබ්‍යාකරණානී**ති අරහත්තබ්‍යාකරණානි. **මන්දත්තා**ති මන්දභාවෙන අඤ්ඤාණෙන. **මොමූහත්තා**ති අතිමූළ්හභාවෙන. **අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී**ති අරහත්තං පත්තොස්මීති කථෙති. **ඉච්ඡාපකතො**ති ඉච්ඡාය අභිභූතො. **අධිමානෙනා**ති අධිගතමානෙන. **සම්මදෙවා**ති හෙතුනා නයෙන කාරණෙනෙව.

4-5. ඵාසුවිහාරසුත්තාදිවණ්ණනා

94-95. චතුත්ථෙ **ඵාසුවිහාරා**ති සුඛවිහාරා. පඤ්චමෙ **අකුප්ප**න්ති අරහත්තං.

6. සුතධරසුත්තවණ්ණනා

96. ඡට්ඨෙ **අප්පට්ඨො**ති අප්පසමාරම්භො. **අප්පකිච්චො**ති අප්පකරණීයො. **සුභරො**ති සුඛෙන හරිතබ්බො සුපොසො. **සුසන්තොසො**ති තීහි සන්තොසෙහි සුට්ඨු සන්තොසො. **ජීවිතපරික්ඛාරෙසූ**ති ජීවිතසම්භාරෙසු. **අප්පාහාරො**ති මන්දාහාරො. **අනොදරිකත්ත**න්ති න ඔදරිකභාවං අමහග්ඝසභාවං අනුයුත්තො. **අප්පමිද්ධො**ති න බහුනිද්දො. සත්තමට්ඨමානි උත්තානත්ථානි.

9. සීහසුත්තවණ්ණනා

99. නවමෙ **සක්කච්චඤ්ඤෙව දෙති නො අසක්කච්ච**න්ති අනවඤ්ඤාය අවිරජ්ඣිත්වාව දෙති, නො අවඤ්ඤාය විරජ්ඣිත්වා. **මා මෙ යොග්ගපථො නස්සා**ති මයා කතයොග්ගපථො මය්හං මා නස්සතු, ‘‘එකො සීහො උට්ඨාය බිළාරං පහරන්තො විරජ්ඣිත්වා පහරී’’ති එවං වත්තාරො මා හොන්තූති අත්ථො. **අන්නභාරනෙසාදාන**න්ති එත්ථ අන්නං වුච්චති යවභත්තං, තං භාරො එතෙසන්ති අන්නභාරා. යාචකානං එතං නාමං. නෙසාදා වුච්චන්ති සාකුණිකා. ඉති සබ්බපච්ඡිමාය කොටියා එතෙසං යාචකනෙසාදානම්පි සක්කච්චමෙව දෙසෙති.

10. කකුධථෙරසුත්තවණ්ණනා

100. දසමෙ **අත්තභාවපටිලාභො**ති සරීරපටිලාභො. **ද්වෙ වා තීණි වා මාගධකානි ගාමක්ඛෙත්තානී**ති එත්ථ මාගධිකං ගාමක්ඛෙත්තං අත්ථි ඛුද්දකං, අත්ථි මජ්ඣිමං, අත්ථි මහන්තං. ඛුද්දකං ගාමක්ඛෙත්තං ඉතො චත්තාලීසං උසභානි, ඉතො චත්තාලීසන්ති ගාවුතං හොති, මජ්ඣිමං ඉතො ගාවුතං, ඉතො ගාවුතන්ති අඩ්ඪයොජනං හොති, මහන්තං ඉතො දියඩ්ඪගාවුතං, ඉතො දියඩ්ඪගාවුතන්ති තිගාවුතං හොති. තෙසු ඛුද්දකෙන ගාමක්ඛෙත්තෙන තීණි, ඛුද්දකෙන ච මජ්ඣිමෙන ච ද්වෙ ගාමක්ඛෙත්තානි තස්ස අත්තභාවො. තිගාවුතඤ්හිස්ස සරීරං. **පරිහරිස්සාමී**ති පටිජග්ගිස්සාමි ගොපයිස්සාමි. **රක්ඛස්සෙත**න්ති රක්ඛස්සු එතං. **මොඝපුරිසො**ති තුච්ඡපුරිසො. **නාස්සස්සා**ති න එතස්ස භවෙය්‍ය. **සමුදාචරෙය්‍යාමා**ති කථෙය්‍යාම. **සම්මන්නතී**ති සම්මානං කරොති. **යං තුමො කරිස්සති තුමොව තෙන පඤ්ඤායිස්සතී**ති යං එස කරිස්සති, එසොව තෙන කම්මෙන පාකටො භවිස්සති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

කකුධවග්ගො පඤ්චමො.

දුතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

3. තතියපණ්ණාසකං

(11) 1. ඵාසුවිහාරවග්ගො

1. සාරජ්ජසුත්තවණ්ණනා

101. තතියස්ස පඨමෙ **වෙසාරජ්ජකරණා**ති විසාරදභාවාවහා. **සාරජ්ජං හොතී**ති දොමනස්සං හොති.

2. උස්සඞ්කිතසුත්තවණ්ණනා

102. දුතියෙ **උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතො**ති උස්සඞ්කිතො ච පරිසඞ්කිතො ච. **අපි අකුප්පධම්මොපී**ති අපි අකුප්පධම්මො ඛීණාසවො සමානොපි පරෙහි පාපභික්ඛූහි උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතො හොතීති අත්ථො. **වෙසියාගොචරො**තිආදීසු වෙසියා වුච්චන්ති රූපූපජීවිනියො, තා ගොචරො අස්සාති වෙසියාගොචරො, තාසං ගෙහං අභිණ්හගමනොති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ පන **විධවා**ති මතපතිකා. **ථුල්ලකුමාරිකා**ති මහල්ලිකකුමාරිකායො.

3. මහාචොරසුත්තවණ්ණනා

103. තතියෙ **ඉතො භොගෙන පටිසන්ථරිස්සාමී**ති ඉතො මම සාපතෙය්‍යතො භොගං ගහෙත්වා තෙන පටිසන්ථාරං කරිස්සාමි, තස්ස ච මම ච අන්තරං පිදහිස්සාමීති අත්ථො. **ගහණානී**ති පරසන්තකානං භණ්ඩානං ගහණානි. **ගුය්හමන්තා**ති ගුහිතබ්බමන්තා. **අන්තග්ගාහිකායා**ති සස්සතං වා උච්ඡෙදං වා ගහෙත්වා ඨිතාය. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. චතුත්ථෙ සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

5. ඵාසුවිහාරසුත්තවණ්ණනා

105. පඤ්චමෙ **මෙත්තං කායකම්මන්**ති මෙත්තචිත්තෙන පවත්තිතං කායකම්මං. **ආවි චෙව රහො චා**ති සම්මුඛෙ චෙව පරම්මුඛෙ ච. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. **යානි තානි සීලානී**තිආදි චතුපාරිසුද්ධිසීලවසෙන වුත්තං. **සමාධිසංවත්තනිකානී**ති මග්ගසමාධිඵලසමාධිනිබ්බත්තකානි. **සීලසාමඤ්ඤගතො**ති සමානසීලතං ගතො, එකසදිසසීලො හුත්වාති අත්ථො. **තක්කරස්සා**ති යො නං කරොති, තස්ස. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ සීලං මිස්සකං කථිතං, දිට්ඨි විපස්සනාසම්මාදිට්ඨීති.

6. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

106. ඡට්ඨෙ **නො ච පරං අධිසීලෙ සම්පවත්තා හොතී**ති පරං සීලභාවෙන න ගරහති න උපවදති. **අත්තානුපෙක්ඛී**ති අත්තනොව කතාකතං ජානනවසෙන අත්තානං අනුපෙක්ඛිතා. **නො පරානුපෙක්ඛී**ති පරස්ස කතාකතෙසු අබ්‍යාවටො. **අපඤ්ඤාතො**ති අපාකටො අප්පපුඤ්ඤො. **අපඤ්ඤාතකෙනා**ති අපඤ්ඤාතභාවෙන අපාකටතාය මන්දපුඤ්ඤතාය. **නො පරිතස්සතී**ති පරිතාසං නාපජ්ජති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ ඛීණාසවොව කථිතො.

7-8. සීලසුත්තාදිවණ්ණනා

107-108. සත්තමෙ සීලසමාධිපඤ්ඤා මිස්සිකා කථිතා, විමුත්ති අරහත්තඵලං , විමුත්තිඤාණදස්සනං පච්චවෙක්ඛණඤාණං ලොකියමෙව. අට්ඨමෙපි එසෙව නයො. පච්චවෙක්ඛණඤාණං පනෙත්ථ අසෙඛස්ස පවත්තත්තා අසෙඛන්ති වුත්තං.

9-10. චාතුද්දිසසුත්තාදිවණ්ණනා

109-110. නවමෙ **චාතුද්දිසො**ති චතූසු දිසාසු අප්පටිහතචාරො. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ ඛීණාසවොව කථිතො. දසමෙ අලන්ති යුත්තො. ඉධාපි ඛීණාසවොව කථිතො.

ඵාසුවිහාරවග්ගො පඨමො.

(12) 2. අන්ධකවින්දවග්ගො

1. කුලූපකසුත්තවණ්ණනා

111. දුතියස්ස පඨමෙ **අසන්ථවවිස්සාසීති** අත්තනා සද්ධිං සන්ථවං අකරොන්තෙසු විස්සාසං අනාපජ්ජන්තෙසුයෙව විස්සාසං කරොති. **අනිස්සරවිකප්පීති** අනිස්සරොව සමානො ‘‘ඉමං දෙථ, ඉමං ගණ්හථා’’ති ඉස්සරො විය විකප්පෙති. **විස්සට්ඨුපසෙවීති** විස්සට්ඨානි භින්නකුලානි ඝටනත්ථාය උපසෙවති. **උපකණ්ණකජප්පීති** කණ්ණමූලෙ මන්තං ගණ්හාති. සුක්කපක්ඛො වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බො.

2. පච්ඡාසමණසුත්තවණ්ණනා

112. දුතියෙ **පත්තපරියාපන්නං න ගණ්හාතීති** උපජ්ඣායෙ නිවත්තිත්වා ඨිතෙ අත්තනො තුච්ඡපත්තං දත්වා තස්ස පත්තං න ගණ්හාති, තතො වා දීයමානං න ගණ්හාති. **න නිවාරෙතීති** ඉදං වචනං ආපත්තිවීතික්කමවචනං නාමාති න ජානාති. ඤත්වා වාපි, ‘‘භන්තෙ, එවරූපං නාම වත්තුං න වට්ටතී’’ති න නිවාරෙති. **කථං ඔපාතෙතීති** තස්ස කථං භින්දිත්වා අත්තනො කථං පවෙසෙති. **ජළොති** ජඩො. **එළමූගොති** පග්ඝරිතඛෙළමුඛො. තතියං උත්තානමෙව.

4. අන්ධකවින්දසුත්තවණ්ණනා

114. චතුත්ථෙ **සීලවා හොථාති** සීලවන්තා හොථ. **ආරක්ඛසතිනොති** ද්වාරරක්ඛිකාය සතියා සමන්නාගතා. **නිපක්කසතිනොති** ද්වාරරක්ඛනකෙනෙව ඤාණෙන සමන්නාගතස්සතිනො. **සතාරක්ඛෙන චෙතසා සමන්නාගතාති** සතාරක්ඛෙන චිත්තෙන සමන්නාගතා. **අප්පභස්සාති** අප්පකථා. **සම්මාදිට්ඨිකාති** කම්මස්සකතජ්ඣාන-විපස්සනාමග්ග-ඵලවසෙන පඤ්චවිධාය සම්මාදිට්ඨියා සමන්නාගතා. අපිච පච්චවෙක්ඛණඤාණම්පි සම්මාදිට්ඨියෙවාති වෙදිතබ්බා.

5. මච්ඡරිනීසුත්තවණ්ණනා

115. පඤ්චමෙ **ආවාසමච්ඡරිනීති** ආවාසං මච්ඡරායති, තත්ථ අඤ්ඤෙසං වාසං න සහති. **කුලමච්ඡරිනීති** උපට්ඨාකකුලං මච්ඡරායති, අඤ්ඤෙසං තත්ථ උපසඞ්කමනං න සහති. **ලාභමච්ඡරිනීති** ලාභං මච්ඡරායති, අඤ්ඤෙසං තං උප්පජ්ජන්තං න සහති. **වණ්ණමච්ඡරිනීති** ගුණං මච්ඡරායති, අඤ්ඤෙසං ගුණකථං න සහති. **ධම්මමච්ඡරිනීති** පරියත්තිධම්මං මච්ඡරායති, අඤ්ඤෙසං දාතුං න ඉච්ඡති.

6-7. වණ්ණනාසුත්තාදිවණ්ණනා

116-117. ඡට්ඨෙ **සද්ධාදෙය්‍යං විනිපාතෙතීති** පරෙහි සද්ධාය දින්නපිණ්ඩපාතතො අග්ගං අග්ගහෙත්වා පරස්ස දෙති. සත්තමෙ **ඉස්සුකිනීති** ඉස්සාය සමන්නාගතා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අන්ධකවින්දවග්ගො දුතියො.

(13) 3. ගිලානවග්ගො

4. දුතියඋපට්ඨාකසුත්තවණ්ණනා

124. තතියස්ස චතුත්ථෙ **නප්පටිබලොති** කායබලෙන ච ඤාණබලෙන ච අසමන්නාගතො. **ආමිසන්තරොති** ආමිසහෙතුකො චීවරාදීනි පච්චාසීසමානො.

5-6. අනායුස්සාසුත්තද්වයවණ්ණනා

125-126. පඤ්චමෙ **අනායුස්සාති** ආයුපච්ඡෙදනා, න ආයුවඩ්ඪනා. ඡට්ඨෙපි එසෙව නයො.

7. වපකාසසුත්තවණ්ණනා

127. සත්තමෙ **නාලං සඞ්ඝම්හා වපකාසිතුන්ති** සඞ්ඝතො නික්ඛමිත්වා එකකො වසිතුං න යුත්තො. කාමඤ්චෙස සඞ්ඝමජ්ඣෙපි වසිතුං අයුත්තොව අසඞ්ඝසොභනතාය, ඔවාදානුසාසනිප්පටිබද්ධත්තා පන නිප්පරියායෙනෙව සඞ්ඝම්හා වපකාසිතුං න යුත්තො. **අලං සඞ්ඝම්හා වපකාසිතුන්ති** චාතුද්දිසත්තා සඞ්ඝම්හා නික්ඛම්ම එකකො වසිතුං යුත්තො, සඞ්ඝසොභනතාය පන සඞ්ඝෙපි වසිතුං යුත්තොයෙව. අට්ඨමං උත්තානත්ථමෙව.

9. පරිකුප්පසුත්තවණ්ණනා

129. නවමෙ **ආපායිකාති** අපායගාමිනො. **නෙරයිකාති** නිරයගාමිනො. **පරිකුප්පාති** පරිකුප්පනසභාවා පුරාණවණසදිසා. **අතෙකිච්ඡාති** අකත්තබ්බපරිකම්මා. දසමං උත්තානත්ථමෙවාති.

ගිලානවග්ගො තතියො.

(14) 4. රාජවග්ගො

1. පඨමචක්කානුවත්තනසුත්තවණ්ණනා

131. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **ධම්මෙනා**ති දසකුසලධම්මෙන. **චක්ක**න්ති ආණාචක්කං. **අත්ථඤ්ඤූ**ති රජ්ජත්ථං ජානාති. **ධම්මඤ්ඤූ**ති පවෙණිධම්මං ජානාති. **මත්තඤ්ඤූ**ති දණ්ඩෙ වා බලම්හි වා පමාණං ජානාති. **කාලඤ්ඤූ**ති රජ්ජසුඛානුභවනකාලං, විනිච්ඡයකරණකාලං, ජනපදචාරිකාකාලඤ්ච ජානාති. **පරිසඤ්ඤූ**ති අයං පරිසා ඛත්තියපරිසා, අයං බ්‍රාහ්මණවෙස්සසුද්දසමණපරිසාති ජානාති.

තථාගතවාරෙ **අත්ථඤ්ඤූ**ති පඤ්ච අත්ථෙ ජානාති. **ධම්මඤ්ඤූ**ති චත්තාරො ධම්මෙ ජානාති. **මත්තඤ්ඤූ**ති චතූසු පච්චයෙසු පටිග්ගහණපරිභොගමත්තං ජානාති. **කාලඤ්ඤූ**ති අයං කාලො පටිසල්ලීනස්ස, අයං සමාපත්තියා, අයං ධම්මදෙසනාය, අයං ජනපදචාරිකායාති එවං කාලං ජානාති. **පරිසඤ්ඤූ**ති අයං පරිසා ඛත්තියපරිසා…පෙ…. අයං සමණපරිසාති ජානාති. **අනුත්තර**න්ති නවහි ලොකුත්තරධම්මෙහි අනුත්තරං. **ධම්මචක්ක**න්ති සෙට්ඨචක්කං.

2. දුතියචක්කානුවත්තනසුත්තවණ්ණනා

132. දුතියෙ **පිතරා පවත්තිතං චක්ක**න්ති චක්කවත්තිම්හි පබ්බජිතෙ වා කාලකතෙ වා චක්කරතනං සත්තාහමත්තං ඨත්වා අන්තරධායති, කථමෙස තං අනුප්පවත්තෙති නාම? පිතු පවෙණියං ඨත්වා චක්කවත්තිවත්තං පූරෙත්වා චක්කවත්තිරජ්ජං කාරෙන්තොපි පිතරා පවත්තිතමෙව අනුප්පවත්තෙති නාම.

3. ධම්මරාජාසුත්තවණ්ණනා

133. තතියං තිකනිපාතෙ වුත්තනයමෙව. සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බෙ පනෙත්ථ පච්ඡිමපදද්වයමෙව විසෙසො. තත්ථ සම්මාආජීවො සෙවිතබ්බො, මිච්ඡාආජීවො න සෙවිතබ්බො. සප්පායො ගාමනිගමො සෙවිතබ්බො, අසප්පායො න සෙවිතබ්බො.

4. යස්සංදිසංසුත්තවණ්ණනා

134. චතුත්ථෙ **උභතො**ති ද්වීහිපි පක්ඛෙහි. **මාතිතො ච පිතිතො චා**ති යස්ස හි මාතා ඛත්තියා, මාතුමාතා ඛත්තියා, තස්සාපි මාතා ඛත්තියා. පිතා ඛත්තියො, පිතුපිතා ඛත්තියො, තස්සපි පිතා ඛත්තියො. සො උභතො සුජාතො මාතිතො ච පිතිතො ච. **සංසුද්ධගහණිකො**ති සංසුද්ධාය මාතුකුච්ඡියා සමන්නාගතො. ‘‘සමවෙපාකිනියා ගහණියා’’ති එත්ථ පන කම්මජතෙජොධාතු ගහණීති වුච්චති. **යාව සත්තමා පිතාමහයුගා**ති එත්ථ පිතුපිතා පිතාමහො, පිතාමහස්ස යුගං පිතාමහයුගං. යුගන්ති ආයුප්පමාණං වුච්චති. අභිලාපමත්තමෙව චෙතං, අත්ථතො පන පිතාමහොයෙව පිතාමහයුගං. තතො උද්ධං සබ්බෙපි පුබ්බපුරිසා පිතාමහග්ගහණෙනෙව ගහිතා. එවං යාව සත්තමො පුරිසො, තාව සංසුද්ධගහණිකො, අථ වා අක්ඛිත්තො අනුපක්කුට්ඨො ජාතිවාදෙනාති දස්සෙති. **අක්ඛිත්තො**ති ‘‘අපනෙථ එතං, කිං ඉමිනා’’ති එවං අක්ඛිත්තො අනවක්ඛිත්තො. **අනුපක්කුට්ඨො**ති න උපක්කුට්ඨො න අක්කොසං වා නින්දං වා පත්තපුබ්බො. කෙන කාරණෙනාති? **ජාතිවාදෙන,** ‘‘ඉතිපි හීනජාතිකො එසො’’ති එවරූපෙන වචනෙනාති අත්ථො.

අඩ්ඪොතිආදීසු යො කොචි අත්තනො සන්තකෙන විභවෙන අඩ්ඪො හොති. ඉධ පන න කෙවලං අඩ්ඪොයෙව, **මහද්ධනො** මහතා අපරිමාණසඞ්ඛෙන ධනෙන සමන්නාගතොති අත්ථො. පඤ්චකාමගුණවසෙන මහන්තා උළාරා භොගා අස්සාති **මහාභොගො. පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරො**ති කොසො වුච්චති භණ්ඩාගාරං, නිදහිත්වා ඨපිතෙන ධනෙන පරිපුණ්ණකොසො, ධඤ්ඤෙන ච පරිපුණ්ණකොට්ඨාගාරොති අත්ථො. අථ වා චතුබ්බිධො කොසො හත්ථී අස්සා රථා පත්තීති, තිවිධං කොට්ඨාගාරං ධනකොට්ඨාගාරං ධඤ්ඤකොට්ඨාගාරං වත්ථකොට්ඨාගාරන්ති. තං සබ්බම්පි පරිපුණ්ණමස්සාති පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරො. **අස්සවායා**ති කස්සචි බහුම්පි ධනං දෙන්තස්ස සෙනා න සුණාති, සා අනස්සවා නාම හොති. කස්සචි අදෙන්තස්සාපි සුණාතියෙව, අයං අස්සවා නාම. **ඔවාදපටිකරායා**ති ‘‘ඉදං වො කත්තබ්බ, ඉදං න කත්තබ්බ’’න්ති දින්නඔවාදකරාය. **පණ්ඩිතො**ති පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො. **බ්‍යත්තො**ති පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියෙන යුත්තො. **මෙධාවී**ති ඨානුප්පත්තිකපඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **පටිබලො**ති සමත්ථො. **අත්ථෙ චින්තෙතු**න්ති වඩ්ඪිඅත්ථෙ චින්තෙතුං. සො හි පච්චුප්පන්නඅත්ථවසෙනෙව ‘‘අතීතෙපි එවං අහෙසුං, අනාගතෙපි එවං භවිස්සන්ති’’ති චින්තෙති. **විජිතාවීන**න්ති විජිතවිජයානං, මහන්තෙන වා විජයෙන සමන්නාගතානං. **විමුත්තචිත්තාන**න්ති පඤ්චහි විමුත්තීහි විමුත්තමානසානං.

5-6. පත්ථනාසුත්තද්වයවණ්ණනා

135-136. පඤ්චමෙ **නෙගමජානපදස්සාති** නිගමවාසිනො ච රට්ඨවාසිනො ච ජනස්ස. **හත්ථිස්මින්ති**ආදීහි හත්ථිඅස්සරථථරුධනුලෙඛමුද්දාගණනාදීනි සොළස මහාසිප්පානි දස්සිතානි. **අනවයොති** සමත්ථො පරිපුණ්ණො. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඡට්ඨෙ **ඔපරජ්ජන්ති** උපරාජභාවං.

7. අප්පංසුපතිසුත්තවණ්ණනා

137. සත්තමෙ **පුරිසාධිප්පායාති** අස්සද්ධම්මවසෙන පුරිසෙ උප්පන්නාධිප්පායා පුරිසජ්ඣාසයා. **ආදානාධිප්පායොති** ඉදානි ගහෙතුං සක්ඛිස්සාමි, ඉදානි සක්ඛිස්සාමීති එවං ගහණාධිප්පායො. **විසංයොගාධිප්පායොති** ඉදානි නිබ්බානං පාපුණිස්සාමි, ඉදානි පාපුණිස්සාමීති එවං නිබ්බානජ්ඣාසයො.

8. හත්තාදකසුත්තවණ්ණනා

138. අට්ඨමෙ **හත්තාදකොති** හත්තක්ඛාදකො, බහුහත්තභුඤ්ජොති අත්ථො. **ඔකාසඵරණොති** ඔකාසං ඵරිත්වා අඤ්ඤෙසං සම්බාධං කත්වා ඨානෙන ඔකාසඵරණො. තත්ථ තත්ථ ලණ්ඩං සාරෙති පාතෙතීති **ලණ්ඩසාරණො.** එත්තකා හත්ථීති ගණනකාලෙ සලාකං ගණ්හාතීති **සලාකග්ගාහී.** නිසීදනසයනවසෙන මඤ්චපීඨං මද්දතීති **මඤ්චපීඨමද්දනො.** භික්ඛුගණනකාලෙ සලාකං ගණ්හාතීති **සලාකග්ගාහී**.

9. අක්ඛමසුත්තවණ්ණනා

139. නවමෙ **හත්ථිකායන්ති** හත්ථිඝටං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. සඞ්ගාමෙ අවචරන්තීති **සඞ්ගාමාවචරා. එකිස්සා වා තිණොදකදත්තියා විමානිතොති** එකදිවසං එකෙන තිණොදකදානෙන විමානිතො, එකදිවසමත්තං අලද්ධතිණොදකොති අත්ථො. ඉතො පරම්පි එසෙව නයො. **න සක්කොති චිත්තං සමාදහිතුන්ති** ආරම්මණෙ චිත්තං සම්මා ඨපෙතුං න සක්කොති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතන්ති වෙදිතබ්බං.

10. සොතසුත්තවණ්ණනා

140. දසමෙ **දුරුත්තානන්ති** න සුට්ඨු වුත්තානං දොසවසෙන පවත්තිතානං ඵරුසවචනානං. **දුරාගතානන්ති** දුක්ඛුප්පාදනාකාරෙන සොතද්වාරං ආගතානං. **වචනපථානන්ති** වචනානං. **දුක්ඛානන්ති** දුක්ඛමානං. **තිබ්බානන්ති** බහලානං තාපනසභාවානං වා. **ඛරානන්ති** ඵරුසානං. **කටුකානන්ති** තිඛිණානං. **අසාතානන්ති** අමධුරානං. **අමනාපානන්ති** මනං අප්පායිතුං වඩ්ඪෙතුං අසමත්ථානං. **පාණහරානන්ති** ජීවිතහරානං. **යා සා දිසාති** සබ්බසඞ්ඛාරසමථාදිවසෙන දිස්සති අපදිස්සතීති නිබ්බානං දිසාති වෙදිතබ්බං. යස්මා පන තං ආගම්ම සබ්බෙ සඞ්ඛාරා සමථං ගච්ඡන්ති, තස්මා **සබ්බසඞ්ඛාරසමථොති** වුත්තං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ සීලසමාධිපඤ්ඤා මිස්සිකා කථිතාති.

රාජවග්ගො චතුත්ථො.

(15) 5. තිකණ්ඩකීවග්ගො

1. අවජානාතිසුත්තවණ්ණනා

141. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **සංවාසෙනාති** එකතොවාසෙන. **ආදෙය්‍යමුඛොති** ආදියනමුඛො, ගහණමුඛොති අත්ථො. **තමෙනං දත්වා අවජානාතීති** ''අයං දින්නං පටිග්ගහෙතුමෙව ජානාතී''ති එවං අවමඤ්ඤති. **තමෙනං සංවාසෙන අවජානාතීති** අප්පමත්තකෙ කිස්මිඤ්චිදෙව කුජ්ඣිත්වා ''ජානාමහං තයා කතකම්මං, එත්තකං අද්ධානං අහං කිං කරොන්තො වසිං, නනු තුය්හමෙව කතාකතං වීමංසන්තො''තිආදීනි වත්තා හොති. අථ ඉතරො ''අද්ධා කොචි මය්හං දොසො භවිස්සතී''ති කිඤ්චි පටිප්ඵරිතුං න සක්කොති. **තං ඛිප්පඤ්ඤෙව අධිමුච්චිතා හොතීති** තං වණ්ණං වා අවණ්ණං වා සීඝමෙව සද්දහති. සද්දහනට්ඨෙන හි ආදානෙන එස ආදියනමුඛොති වුත්තො. **ආධෙය්‍යමුඛොති** පාළියා පන ඨපිතමුඛොති අත්ථො. මග්ගෙ ඛතආවාටො විය ආගතාගතං උදකං වණ්ණං වා අවණ්ණං වා සද්දහනවසෙන සම්පටිච්ඡිතුං ඨපිතමුඛොති වුත්තං හොති.

ඉත්තරසද්ධොති පරිත්තකසද්ධො. **කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ න ජානාතීති**ආදීසු කුසලෙ ධම්මෙ ''ඉමෙ කුසලා''ති න ජානාති, අකුසලෙ ධම්මෙ ''ඉමෙ අකුසලා''ති න ජානාති. තථා සාවජ්ජෙ සදොසධම්මෙ ''ඉමෙ සාවජ්ජා''ති, අනවජ්ජෙ ච නිද්දොසධම්මෙ ''ඉමෙ අනවජ්ජා''ති, හීනෙ හීනාති, පණීතෙ පණීතාති. **කණ්හසුක්කසප්පටිභාගෙති** ''ඉමෙ කණ්හා සුක්කෙ පටිබාහෙත්වා ඨිතත්තා සප්පටිභාගා නාම, ඉමෙ ච සුක්කා කණ්හෙ පටිබාහිත්වා ඨිතත්තා සප්පටිභාගා''ති න ජානාති.

2. ආරභතිසුත්තවණ්ණනා

142. දුතියෙ **ආරභති ච විප්පටිසාරී ච හොතීති** ආපත්තිවීතික්කමනවසෙන ආරභති චෙව, තප්පච්චයා ච විප්පටිසාරී හොති. **චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති** අරහත්තසමාධිඤ්චෙව අරහත්තඵලඤාණඤ්ච. **නප්පජානාතීති** අනධිගතත්තා න ජානාති. **ආරභති න විප්පටිසාරී හොතීති** ආපත්තිං ආපජ්ජති, වුට්ඨිතත්තා පන න විප්පටිසාරී හොති. **නාරභති විප්පටිසාරී හොතීති** සකිං ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය පච්ඡා කිඤ්චාපි නාපජ්ජති, විප්පටිසාරං පන විනොදෙතුං න සක්කොති. **නාරභති න විප්පටිසාරී හොතීති** න චෙව ආපත්තිං ආපජ්ජති, න ච විප්පටිසාරී හොති. **තඤ්ච චෙතොවිමුත්තිං...පෙ.... නිරුජ්ඣන්තීති** අරහත්තං පන අප්පත්තො හොති. පඤ්චමනයෙන ඛීණාසවො කථිතො.

ආරම්භජාති ආපත්තිවීතික්කමසම්භවා. **විප්පටිසාරජාති** විප්පටිසාරතො ජාතා. **පවඩ්ඪන්තීති** පුනප්පුනං උප්පජ්ජනෙන වඩ්ඪන්ති. **ආරම්භජෙ ආසවෙ පහායාති** වීතික්කමසම්භවෙ ආසවෙ ආපත්තිදෙසනාය වා ආපත්තිවුට්ඨානෙන වා පජහිත්වා. **පටිවිනොදෙත්වාති** සුද්ධන්තෙ ඨිතභාවපච්චවෙක්ඛණෙන නීහරිත්වා. **චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවෙතූති** විපස්සනාචිත්තඤ්ච තංසම්පයුත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවෙතු. සෙසං ඉමිනා උපායෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

3. සාරන්දදසුත්තවණ්ණනා

143. තතියෙ **කාමාධිමුත්තානන්ති** වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු අධිමුත්තානං. **ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නොති** නවලොකුත්තරධම්මත්ථාය සහසීලකං පුබ්බභාගප්පටිපදං පටිපන්නො පටිපත්තිපූරකො පුග්ගලො දුල්ලභො ලොකස්මිං.

4. තිකණ්ඩකීසුත්තවණ්ණනා

144. චතුත්ථෙ **අප්පටිකූලෙති** අප්පටිකූලාරම්මණෙ. **පටිකූලසඤ්ඤීති** පටිකූලන්ති එවංසඤ්ඤී. එස නයො සබ්බත්ථ. කථං පනායං එවං විහරතීති? ඉට්ඨස්මිං වත්ථුස්මිං පන අසුභාය වා ඵරති, අනිච්චතො වා උපසංහරති. එවං තාව අප්පටිකූලෙ පටිකූලසඤ්ඤී විහරති. අනිට්ඨස්මිං වත්ථුස්මිං මෙත්තාය වා ඵරති, ධාතුතො වා උපසංහරති. එවං පටිකූලෙ අප්පටිකූලසඤ්ඤී විහරති. උභයස්මිං පන පුරිමනයස්ස ච පච්ඡිමනයස්ස ච වසෙන තතියචතුත්ථවාරා වුත්තා, ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාවසෙන පඤ්චමො. ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා චෙසා ඛීණාසවස්ස උපෙක්ඛාසදිසා, න පන ඛීණාසවුපෙක්ඛා. තත්ථ **උපෙක්ඛකො විහරෙය්‍යාති** මජ්ඣත්තභාවෙ ඨිතො විහරෙය්‍ය. **ක්වචනීති** කිස්මිඤ්චි ආරම්මණෙ. **කත්ථචීති** කිස්මිඤ්චි පදෙසෙ. **කිඤ්චනති** කොචි අප්පමත්තකොපි. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ පඤ්චසු ඨානෙසු විපස්සනාව කථිතා. තං ආරද්ධවිපස්සකො භික්ඛු කාතුං සක්කොති, ඤාණවා පඤ්ඤුත්තරො බහුස්සුතසමණොපි කාතුං සක්කොති. සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිනො කාතුං සක්කොන්තියෙව, ඛීණාසවෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථීති. පඤ්චමං උත්තානමෙව.

6. මිත්තසුත්තවණ්ණනා

146. ඡට්ඨෙ **කම්මන්තං කාරෙතීති** ඛෙත්තාදිකම්මන්තං කාරෙති. **අධිකරණං ආදියතීති** චත්තාරි අධිකරණානි ආදියති. **පාමොක්ඛෙසු භික්ඛූසූති** දිසාපාමොක්ඛෙසු භික්ඛූසු. **පටිවිරුද්ධො හොතීති** පච්චනීකග්ගාහිතාය විරුද්ධො හොති. **අනවත්ථචාරිකන්ති** අනවත්ථානචාරිකං.

7. අසප්පුරිසදානසුත්තවණ්ණනා

147. සත්තමෙ **අසක්කච්චං දෙතීති** න සක්කරිත්වා සුචිං කත්වා දෙති. **අචිත්තීකත්වා දෙතීති** අචිත්තීකාරෙන අගාරවවසෙන දෙති. **අපවිද්ධං දෙතීති** න නිරන්තරං දෙති, අථ වා ඡඩ්ඩෙතුකාමො විය දෙති. **අනාගමනදිට්ඨිකො දෙතීති** කතස්ස නාම ඵලං ආගමිස්සතීති න එවං ආගමනදිට්ඨිං න උප්පාදෙත්වා දෙති.

සුක්කපක්ඛෙ **චිත්තීකත්වා දෙතීති** දෙය්‍යධම්මෙ ච දක්ඛිණෙය්‍යෙසු ච චිත්තීකාරං උපට්ඨපෙත්වා දෙති. තත්ථ දෙය්‍යධම්මං පණීතං ඔජවන්තං කත්වා දෙන්තො දෙය්‍යධම්මෙ චිත්තීකාරං උපට්ඨපෙති නාම. පුග්ගලං විචිනිත්වා දෙන්තො දක්ඛිණෙය්‍යෙසු චිත්තීකාරං උපට්ඨපෙති නාම. **සහත්ථා දෙතීති** ආණත්තියා පරහත්ථෙන අදත්වා ‘‘අනමතග්ගෙ සංසාරෙ විචරන්තෙන මෙ හත්ථපාදානං අලද්ධකාලස්ස පමාණං නාම නත්ථි, වට්ටමොක්ඛං භවනිස්සරණං කරිස්සාමී’’ති සහත්ථෙනෙව දෙති. **ආගමනදිට්ඨිකොති** ‘‘අනාගතභවස්ස පච්චයො භවිස්සතී’’ති කම්මඤ්ච විපාකඤ්ච සද්දහිත්වා දෙතීති.

8. සප්පුරිසදානසුත්තවණ්ණනා

148. අට්ඨමෙ **සද්ධායාති** දානඤ්ච දානඵලඤ්ච සද්දහිත්වා. **කාලෙනාති** යුත්තප්පත්තකාලෙන. **අනග්ගහිතචිත්තොති** අග්ගහිතචිත්තො මුත්තචාගො හුත්වා. **අනුපහච්චාති** අනුපඝාතෙත්වා ගුණෙ අමක්ඛෙත්වා. **කාලාගතා චස්ස අත්ථා පචුරා හොන්තීති** අත්ථා ආගච්ඡමානා වයොවුඩ්ඪකාලෙ අනාගන්ත්වා යුත්තප්පත්තකාලෙ පඨමවයස්මිංයෙව ආගච්ඡන්ති චෙව බහූ ච හොන්ති.

9. පඨමසමයවිමුත්තසුත්තවණ්ණනා

149. නවමෙ **සමයවිමුත්තස්සාති** අප්පිතප්පිතක්ඛණෙයෙව වික්ඛම්භිතෙහි කිලෙසෙහි විමුත්තත්තා සමයවිමුත්තිසඞ්ඛාතාය ලොකියවිමුත්තියා විමුත්තචිත්තස්ස. දසමං උත්තානත්ථමෙව.

තිකණ්ඩකීවග්ගො පඤ්චමො.

තතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

4. චතුත්ථපණ්ණාසකං

(16) 1. සද්ධම්මවග්ගො

1. පඨමසම්මත්තනියාමසුත්තවණ්ණනා

151. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **අභබ්බො නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තන්**ති කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තභූතං මග්ගනියාමං ඔක්කමිතුං අභබ්බො අභාජනං. **කථං පරිභොතී**තිආදීසු ''කිං කථා නාම එසා''ති වදන්තො **කථං පරිභොති** නාම. ''කිං නාමෙස කථෙති, කිං අයං ජානාතී''ති වදන්තො **කථිකං පරිභොති** නාම. ''මයං කිං ජානාම, කුතො අම්හාකං එතං සොතුං බල''න්ති වදන්තො **අත්තානං පරිභොති** නාම. විපරියායෙන සුක්කපක්ඛො වෙදිතබ්බො.

2. දුතියසම්මත්තනියාමසුත්තවණ්ණනා

152. දුතියෙ **අනඤ්ඤාතෙ අඤ්ඤාතමානී**ති අවිඤ්ඤාතස්මිංයෙව ''විඤ්ඤාතමිදං මයා''ති එවංමානී.

3. තතියසම්මත්තනියාමසුත්තවණ්ණනා

153. තතියෙ **මක්ඛී ධම්මං සුණාතී**ති මක්ඛී හුත්වා ගුණමක්ඛනචිත්තෙන ධම්මං සුණාති. **උපාරම්භචිත්තො**ති නිග්ගහාරොපනචිත්තො. **රන්ධගවෙසී**ති ගුණරන්ධං ගුණවිච්ඡිද්දං ගවෙසන්තො.

4. පඨමසද්ධම්මසම්මොසසුත්තවණ්ණනා

154. චතුත්ථෙ **න සක්කච්චං ධම්මං සුණන්තී**ති ඔහිතසොතා සුකතකාරිනො හුත්වා න සුණන්ති . **න පරියාපුණන්තී**ති යථාසුතං ධම්මං වළඤ්ජන්තාපි සක්කච්චං න වළඤ්ජෙන්ති. පඤ්චමං උත්තානමෙව.

6. තතියසද්ධම්මසම්මොසසුත්තවණ්ණනා

156. ඡට්ඨෙ **අප්පටිසරණො**ති අප්පතිට්ඨො. ආචරියා හි සුත්තන්තස්ස පටිසරණං නාම, තෙසං අභාවා අප්පටිසරණො හොති. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

7. දුක්කථාසුත්තවණ්ණනා

157. සත්තමෙ **පුග්ගලං උපනිධායා**ති තං තං පුග්ගලං උපනික්ඛිපිත්වා, සක්ඛිං කත්වාති අත්ථො. **කච්ඡමානායා**ති කථීයමානාය. සෙසමෙත්ථ අට්ඨමඤ්ච උත්තානත්ථමෙවාති.

9. උදායීසුත්තවණ්ණනා

159. නවමෙ **අනුපුබ්බිං කථං කථෙස්සාමී**ති දානානන්තරං සීලං, සීලානන්තරං සග්ගන්ති එවං දෙසනානුපුබ්බිං කථං වා, යං යං සුත්තපදං වා ගාථාපදං වා නික්ඛිත්තං හොති, තස්ස තස්ස අනුරූපකථං කථෙස්සාමීති චිත්තං උපට්ඨපෙත්වා පරෙසං ධම්මො දෙසෙතබ්බො. **පරියායදස්සාවී**ති තස්ස තස්ස අත්ථස්ස තං තං කාරණං දස්සෙන්තො. කාරණඤ්හි ඉධ පරියායොති වුත්තං. **අනුද්දයතං පටිච්චා**ති ''මහාසම්බාධප්පත්තෙ සත්තෙ සම්බාධතො මොචෙස්සාමී''ති අනුකම්පං ආගම්ම. **න ආමිසන්තරො**ති න ආමිසහෙතුකො, අත්තනො චතුපච්චයලාභං අනාසීසන්තොති අත්ථො. **අත්තානඤ්ච පරඤ්ච අනුපහච්චා**ති අත්තුක්කංසනපරවම්භනාදිවසෙන අත්තානඤ්ච පරඤ්ච ගුණූපඝාතෙන අනුපහන්ත්වා.

10. දුප්පටිවිනොදයසුත්තවණ්ණනා

160. දසමෙ **දුප්පටිවිනොදයා**ති යානි හස්සාදීනි කිච්චානි නිප්ඵාදෙතුං ඨානානි උප්පන්නානි හොන්ති, තෙසු මත්ථකං අසම්පත්තෙසු අන්තරායෙව දුන්නීහාරා දුවික්ඛම්භයා හොන්ති. **පටිභානන්**ති කථෙතුකාමතා වුච්චති. ඉමානි පඤ්ච දුප්පටිවිනොදයානි, න සුප්පටිවිනොදයානි. උපායෙන පන කාරණෙන අනුරූපාහි පච්චවෙක්ඛණඅනුසාසනාදීහි සක්කා පටිවිනොදෙතුන්ති.

සද්ධම්මවග්ගො පඨමො.

(17) 2. ආඝාතවග්ගො

1. පඨමආඝාතපටිවිනයසුත්තවණ්ණනා

161. දුතියස්ස පඨමෙ ආඝාතං පටිවිනෙන්ති වූපසමෙන්තීති **ආඝාතපටිවිනයා. යත්ථ භික්ඛුනො උප්පන්නො ආඝාතො සබ්බසො පටිවිනෙතබ්බොති** යත්ථ ආරම්මණෙ භික්ඛුනො ආඝාතො උප්පන්නො හොති, තත්ථ සො සබ්බො ඉමෙහි පඤ්චහි පටිවිනොදෙතබ්බොති අත්ථො. **මෙත්තා තස්මිං පුග්ගලෙ භාවෙතබ්බාති** තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙන මෙත්තා භාවෙතබ්බා. **කරුණායපි** එසෙව නයො. **උපෙක්ඛා** පන චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානවසෙන භාවෙතබ්බා. යස්මා පන යං පුග්ගලං පස්සතො චිත්තං න නිබ්බාති, තස්මිං මුදිතා න සණ්ඨහති, තස්මා සා න වුත්තා. **අසතිඅමනසිකාරොති** යථා සො පුග්ගලො න උපට්ඨාති, කුට්ටාදීහි අන්තරිතො විය හොති, එවං තස්මිං අසතිඅමනසිකාරො ආපජ්ජිතබ්බො. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානමෙව.

2. දුතියආඝාතපටිවිනයසුත්තවණ්ණනා

162. දුතියෙ ආඝාතො එතෙසු පටිවිනෙතබ්බොති **ආඝාතපටිවිනයා** . ආඝාතො එතෙහි පටිවිනෙතබ්බොතිපි **ආඝාතපටිවිනයා.** පටිවිනයොති හි පටිවිනයවත්ථූනම්පි පටිවිනයකාරණානම්පි එතං අධිවචනං, තදුභයම්පි ඉධ වට්ටති. පඤ්ච හි පුග්ගලා පටිවිනයවත්ථූ හොන්ති පඤ්චහි උපමාහි පඤ්ච පටිපත්තියො පටිවිනයකාරණානි. **ලභති ච කාලෙන කාලං චෙතසො විවරං චෙතසො පසාදන්ති** කාලෙ කාලෙ සමථවිපස්සනාචිත්තස්ස උප්පන්නොකාසසඞ්ඛාතං විවරඤ්චෙව සද්ධාසම්පන්නභාවසඞ්ඛාතං පසාදඤ්ච ලභති.

රථියායාති අන්තරවීථියං. **නන්තකන්ති** පිලොතිකඛණ්ඩං. **නිග්ගහෙත්වාති** අක්කමිත්වා. **යො තත්ථ සාරොති** යං තත්ථ ථිරට්ඨානං. **තං පරිපාතෙත්වාති** තං ලුඤ්චිත්වා. **එවමෙව ඛොති** එත්ථ පංසුකූලිකො විය මෙත්තාවිහාරී දට්ඨබ්බො, රථියාය නන්තකං විය වෙරිපුග්ගලො, දුබ්බලට්ඨානං විය අපරිසුද්ධකායසමාචාරතා, ථිරට්ඨානං විය පරිසුද්ධවචීසමාචාරතා, දුබ්බලට්ඨානං ඡඩ්ඩෙත්වා ථිරට්ඨානං ආදාය ගන්ත්වා සිබ්බිත්වා රජිත්වා පාරුපිත්වා විචරණකාලො විය අපරිසුද්ධකායසමාචාරතං අමනසිකත්වා පරිසුද්ධවචීසමාචාරතං මනසිකත්වා වෙරිම්හි චිත්තුප්පාදං නිබ්බාපෙත්වා ඵාසුවිහාරකාලො දට්ඨබ්බො.

සෙවාලපණකපරියොනද්ධාති සෙවාලෙන ච උදකපප්පටකෙන ච පටිච්ඡන්නා. **සම්මපරෙතොති** ඝම්මෙන අනුගතො. **කිලන්තොති** මග්ගකිලන්තො. **තසිතොති** තණ්හාභිභූතො. **පිපාසිතොති** පානීයං පාතුකාමො. **අපවියූහිත්වාති** අපනෙත්වා. **පිවිත්වාති** පසන්නඋදකං පිවිත්වා. **එවමෙව ඛොති** එත්ථ ඝම්මාභිතත්තො පුරිසො විය මෙත්තාවිහාරී දට්ඨබ්බො, සෙවාලපණකං විය අපරිසුද්ධවචීසමාචාරතා, පසන්නඋදකං විය පරිසුද්ධකායසමාචාරතා, සෙවාලපණකං අපබ්‍යූහිත්වා පසන්නොදකං පිවිත්වා ගමනං විය අපරිසුද්ධවචීසමාචාරතං අමනසිකත්වා පරිසුද්ධකායසමාචාරතං මනසිකත්වා වෙරිම්හි චිත්තුප්පාදං නිබ්බාපෙත්වා ඵාසුවිහාරකාලො දට්ඨබ්බො.

ඛොභෙස්සාමීති චාලෙස්සාමි. **ලොළෙස්සාමීති** ආකුලං කරිස්සාමි. **අපෙය්‍යම්පි තං කරිස්සාමීති** පිවිතුං අසක්කුණෙය්‍යං කරිස්සාමි. **චතුක්කුණ්ඩිකොති** ජාණූහි ච හත්ථෙහි ච භූමියං පතිට්ඨානෙන චතුක්කුණ්ඩිකො හුත්වා. **ගොපීතකං පිවිත්වාති** ගාවියො විය මුඛෙන ආකඩ්ඪෙන්තො පිවිත්වා. **එවමෙව ඛොති** එත්ථ ඝම්මාභිතත්තො පුරිසො විය මෙත්තාවිහාරී දට්ඨබ්බො, ගොපදං විය වෙරිපුග්ගලො, ගොපදෙ පරිත්තඋදකං විය තස්සබ්භන්තරෙ පරිත්තගුණො, චතුක්කුණ්ඩිකස්ස ගොපීතකං පිවිත්වා පක්කමනං විය තස්ස අපරිසුද්ධකායවචීසමාචාරතං අමනසිකත්වා යං සො කාලෙන කාලං ධම්මස්සවනං නිස්සාය චෙතසො විවරප්පසාදසඞ්ඛාතං පීතිපාමොජ්ජං ලභති, තං මනසිකත්වා චිත්තුප්පාදනිබ්බාපනං වෙදිතබ්බං.

ආබාධිකොති ඉරියාපථභඤ්ජනකෙන විසභාගාබාධෙන ආබාධිකො. **පුරතොපිස්සාති** පුරතොපි භවෙය්‍ය. **අනයබ්‍යසනන්ති** අවඩ්ඪිවිනාසං. **එවමෙව ඛොති** එත්ථ සො අනාථගිලානො විය සබ්බකණ්හධම්මසමන්නාගතො පුග්ගලො, අද්ධානමග්ගො විය අනමතග්ගසංසාරො, පුරතො ච පච්ඡතො ච ගාමානං දූරභාවො විය නිබ්බානස්ස දූරභාවො, සප්පායභොජනානං අලාභො විය සාමඤ්ඤඵලභොජනානං අලාභො, සප්පායභෙසජ්ජානං අලාභො විය සමථවිපස්සනානං අභාවො, පතිරූපඋපට්ඨාකානං අලාභො විය ඔවාදානුසාසනීහි කිලෙසතිකිච්ඡකානං අභාවො, ගාමන්තනායකස්ස අලාභො විය නිබ්බානසම්පාපකස්ස තථාගතස්ස වා තථාගතසාවකස්ස වා අලද්ධභාවො, අඤ්ඤතරස්ස පුරිසස්ස දිස්වා කාරුඤ්ඤුපට්ඨානං විය තස්මිං පුග්ගලෙ මෙත්තාවිහාරිකස්ස කාරුඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා චිත්තනිබ්බාපනං වෙදිතබ්බං.

අච්ඡොදකාති පසන්නොදකා. **සාතොදකාති** මධුරොදකා. **සීතොදකාති** තනුසීතසලිලා. **සෙතකාති** ඌමිභිජ්ජනට්ඨානෙසු සෙතවණ්ණා. **සුපතිත්ථාති** සමතිත්ථා. **එවමෙව ඛොති** එත්ථ ඝම්මාභිතත්තො පුරිසො විය මෙත්තාවිහාරී දට්ඨබ්බො, සා පොක්ඛරණී විය පරිසුද්ධසබ්බද්වාරො පුරිසො, න්හත්වා පිවිත්වා පච්චුත්තරිත්වා

රුක්ඛච්ඡායාය නිපජ්ජිත්වා යථාකාමං ගමනං විය තෙසු ද්වාරෙසු යං ඉච්ඡති, තං ආරම්මණං කත්වා චිත්තනිබ්බාපනං වෙදිතබ්බං. තතියචතුත්ථානි හෙට්ඨා වුත්තනයානෙව.

5. පඤ්හපුච්ඡාසුත්තවණ්ණනා

165. පඤ්චමෙ **පරිභවන්ති** පරිභවන්තො, එවං පරිභවිස්සාමීති පරිභවනත්ථාය පුච්ඡතීති අත්ථො. **අඤ්ඤාතුකාමොති** ජානිතුකාමො හුත්වා.

6. නිරොධසුත්තවණ්ණනා

166. ඡට්ඨෙ **අත්ථෙතං ඨානන්ති** අත්ථි එතං කාරණං. **නො චෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙ අඤ්ඤං ආරාධෙය්‍යාති** නො චෙ ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ අරහත්තං පාපුණෙය්‍ය. **කබළීකාරාහාරභක්ඛානං දෙවානන්ති** කාමාවචරදෙවානං. **අඤ්ඤතරං මනොමයං කායන්ති** ඣානමනෙන නිබ්බත්තං අඤ්ඤතරං සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මකායං. **උදායීති** ලාළුදායී. සො හි ‘‘මනොමය’’න්ති සුත්වා ‘‘ආරුප්පෙ න භවිතබ්බ’’න්ති පටිබාහි. ථෙරො ‘‘සාරිපුත්තො කිං ජානාති, යස්ස සම්මුඛා එවං භික්ඛූ වචනං පටික්කොසන්ති’’ති එවං බාලානං ලද්ධිඋප්පත්තිපටිබාහනත්ථං තං වචනං අනධිවාසෙත්වා යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි.

අත්ථි නාමාති අමරිසනත්ථෙ නිපාතො. තෙනෙව චෙත්ථ ‘‘අජ්ඣුපෙක්ඛිස්සථා’’ති අනාගතවචනං කතං. අයඤ්හෙත්ථත්ථො – ආනන්ද, තුම්හෙ ථෙරං භික්ඛුං විහෙඨියමානං අජ්ඣුපෙක්ඛථ, න වො එතං මරිසයාමි න සහාමි නාධිවාසෙමීති. කස්මා පන භගවා ආනන්දත්ථෙරංයෙව එවමාහාති? ධම්මභණ්ඩාගාරිකත්තා. ධම්මභණ්ඩාගාරිකස්ස හි එවං වදන්තො පටිබාහිතුං භාරො. අපිචෙස සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස පියසහායො, තෙනාපිස්ස එස භාරො. තත්ථ කිඤ්චාපි භගවා ආනන්දත්ථෙරං ගරහන්තො එවමාහ, න පනෙසා තස්සෙව ගරහා, සම්මුඛීභූතානං සබ්බෙසංයෙව ගරහාති වෙදිතබ්බා. **විහාරන්ති** ගන්ධකුටිං.

අනච්ඡරියන්ති න අච්ඡරියං. **යථාති** කාරණවචනං. **ආයස්මන්තංයෙවෙත්ථ උපවානං පටිභාසෙය්‍යාති** එත්ථ භගවතා ච එවං එතදෙව කාරණං ආරබ්භ උදාහටෙ ආයස්මතොයෙව උපවානස්ස පටිවචනං පටිභාතු උපට්ඨාතූති දීපෙති. **සාරජ්ජං ඔක්කන්තන්ති** දොමනස්සං අනුපවිට්ඨං. **සීලවාතිආදීහි** ඛීණාසවසීලාදීනියෙව කථිතානි. **ඛණ්ඩිච්චෙනාතිආදීනි** සක්කාරාදීනං කාරණපුච්ඡාවසෙන වුත්තානි. කිං ඛණ්ඩිච්චාදීහි කාරණෙහි තං තං සබ්‍රහ්මචාරිං සක්කරෙය්‍යුන්ති අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො.

7. චොදනාසුත්තවණ්ණනා

167. සත්තමෙ **චොදකෙනාති** වත්ථුසන්දස්සනා ආපත්තිසන්දස්සනා සංවාසප්පටික්ඛෙපො සාමීචිප්පටික්ඛෙපොති චතූහි චොදනාවත්ථූහි චොදයමානෙන. **කාලෙන වක්ඛාමි නො අකාලෙනාති** එත්ථ චුදිතකස්ස කාලො කථිතො, න චොදකස්ස. පරං චොදෙන්තෙන හි පරිසමජ්ඣෙ වා උපොසථපවාරණග්ගෙ වා ආසනසාලාභොජනසාලාදීසු වා න චොදෙතබ්බො, දිවාට්ඨානෙ නිසින්නකාලෙ ‘‘කරොතායස්මා ඔකාසං, අහං ආයස්මන්තං වත්තුකාමො’’ති එවං ඔකාසං කාරෙත්වා චොදෙතබ්බො. පුග්ගලං පන උපපරික්ඛිත්වා යො ලොලපුග්ගලො අභූතං වත්වා භික්ඛූනං අයසං ආරොපෙති, සො ඔකාසකම්මං විනාපි චොදෙතබ්බො. **භූතෙනාති** තච්ඡෙන සභාවෙන. **සණ්හෙනාති** මට්ඨෙන මුදුකෙන. **අත්ථසංහිතෙනාති** අත්ථකාමතාය හිතකාමතාය උපෙතෙන. **අවිප්පටිසාරො උපදහාතබ්බොති** අමඞ්කුභාවො උපනෙතබ්බො. **අලං තෙ අවිප්පටිසාරායාති** යුත්තං තෙ අමඞ්කුභාවාය. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති. අට්ඨමං හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා පාකටමෙව.

9. ඛිප්පනිසන්තිසුත්තවණ්ණනා

169. නවමෙ ඛිප්පං නිසාමයති උපධාරෙතීති **ඛිප්පනිසන්ති**. සුග්ගහිතං කත්වා ගණ්හාතීති **සුග්ගහිතග්ගාහී. අත්ථකුසලොති** අට්ඨකථාය ඡෙකො. **ධම්මකුසලොති** පාළියං ඡෙකො. **නිරුත්තිකුසලොති** නිරුත්තිවචනෙසු ඡෙකො. **බ්‍යඤ්ජනකුසලොති** අක්ඛරප්පභෙදෙ ඡෙකො. **පුබ්බාපරකුසලොති** අත්ථපුබ්බාපරං, ධම්මපුබ්බාපරං, අක්ඛරපුබ්බාපරං, බ්‍යඤ්ජනපුබ්බාපරං, අනුසන්ධිපුබ්බාපරන්ති ඉමස්මිං පඤ්චවිධෙ පුබ්බාපරෙ ඡෙකො. තත්ථ **අත්ථපුබ්බාපරකුසලොති** හෙට්ඨා අත්ථෙන උපරි අත්ථං ජානාති, උපරි අත්ථෙන හෙට්ඨා අත්ථං ජානාති. කථං? සො හි හෙට්ඨා අත්ථං ඨපෙත්වා උපරි අත්ථෙ වුත්තෙ ‘‘හෙට්ඨා අත්ථො අත්ථී’’ති ජානාති. උපරි අත්ථං ඨපෙත්වා හෙට්ඨා අත්ථෙ වුත්තෙපි ‘‘උපරි අත්ථො අත්ථී’’ති ජානාති. උභතො ඨපෙත්වා මජ්ඣෙ අත්ථෙ වුත්තෙ ‘‘උභතො අත්ථො අත්ථී’’ති ජානාති. මජ්ඣෙ අත්ථං ඨපෙත්වා උභතොභාගෙසු අත්ථෙ වුත්තෙ ‘‘මජ්ඣෙ අත්ථො අත්ථී’’ති ජානාති. **ධම්මපුබ්බාපරාදීසුපි** එසෙව නයො. **අනුසන්ධිපුබ්බාපරෙ** පන සීලං ආදිං කත්වා ආරද්ධෙ සුත්තන්තෙ මත්ථකෙ ඡසු අභිඤ්ඤාසු ආගතාසු ‘‘යථානුසන්ධිං යථානුපරිච්ඡෙදං සුත්තන්තො ගතො’’ති ජානාති. දිට්ඨිවසෙන ආරද්ධෙ උපරි සච්චෙසු ආගතෙසුපි ‘‘යථානුසන්ධිනා ගතො’’ති ජානාති. කලහභණ්ඩනවසෙන ආරද්ධෙ උපරි සාරණීයධම්මෙසු ආගතෙසුපි,

ද්වත්තිංසතිරච්ඡානකථාවසෙන ආරද්ධෙ උපරි දසකථාවත්ථූසු (අ. නි. 10.69; උදා.31) ආගතෙසුපි ‘‘යථානුසන්ධිනා ගතො’’ති ජානාතීති.

10. භද්දජිසුත්තවණ්ණනා

170. දසමෙ **අභිභූ**ති අභිභවිත්වා ඨිතො ජෙට්ඨකො. **අනභිභූතොති** අඤ්ඤෙහි අනභිභූතො. **අඤ්ඤදත්ථූති** එකංසවචනෙ නිපාතො. දස්සනවසෙන **දසො,** සබ්බං පස්සතීති අධිප්පායො. **වසවත්තී**ති සබ්බං ජනං වසෙ වත්තෙති. **යථා පස්සතොති** ඉට්ඨාරම්මණං වා හොතු අනිට්ඨාරම්මණං වා , යෙනාකාරෙන තං පස්සන්තස්ස. **අනන්තරා ආසවානං ඛයො හොතීති** අනන්තරායෙව අරහත්තං උප්පජ්ජති. **යථා සුණතොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. අථ වා යං චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිරන්තරමෙව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති, තං තස්ස අරහත්තං චක්ඛුවිඤ්ඤාණානන්තරං නාම හොති. තං සන්ධාය වුත්තං – **ඉදං දස්සනානං අග්ගන්ති**. දුතියපදෙපි එසෙව නයො.

යථා සුඛිතස්සාති යෙන මග්ගසුඛෙන සුඛිතස්ස. **අනන්තරා ආසවානං ඛයො හොතීති** සමනන්තරමෙව අරහත්තං උප්පජ්ජති. **ඉදං සුඛානං අග්ගන්ති** ඉදං මග්ගසුඛං සුඛානං උත්තමං. **යථා සඤ්ඤිස්සාති** ඉධාපි මග්ගසඤ්ඤාව අධිප්පෙතා. **යථා භූතස්සාති** යස්මිං භවෙ යස්මිං අත්තභාවෙ ඨිතස්ස. **අනන්තරාති** අනන්තරායෙන අරහත්තං උප්පජ්ජති. **ඉදං භවානං අග්ගන්ති** අයං පච්ඡිමො අත්තභාවො භවානං අග්ගං නාම. අථ වා **යථා භූතස්සාති** යෙහි ඛන්ධෙහි මග්ගක්ඛණෙ භූතස්ස විජ්ජමානස්ස. **අනන්තරා ආසවානං ඛයො හොතීති** මග්ගානන්තරමෙව ඵලං උප්පජ්ජති. **ඉදං භවානං අග්ගන්ති** ඉදං මග්ගක්ඛණෙ ඛන්ධපඤ්චකං භවානං අග්ගං නාමාති.

ආඝාතවග්ගො දුතියො.

(18) 3. උපාසකවග්ගො

1-3. සාරජ්ජසුත්තාදිවණ්ණනා

171-173. තතියස්ස පඨමදුතියතතියෙසු අගාරියප්පටිපත්ති කථිතා. සොතාපන්නසකදාගාමිනොපි හොන්තු, වට්ටන්තියෙව.

4. වෙරසුත්තවණ්ණනා

174. චතුත්ථෙ **භයානීති** චිත්තුත්‍රාසභයානි. **වෙරානීති** අකුසලවෙරානිපි පුග්ගලවෙරානිපි . **චෙතසිකන්ති** චිත්තනිස්සිතං. **දුක්ඛන්ති** කායපසාදවත්ථුකං දුක්ඛං. **දොමනස්සන්ති** දොමනස්සවෙදනං. ඉමස්මිං සුත්තෙ විරතිපහානං කථිතං.

5. චණ්ඩාලසුත්තවණ්ණනා

175. පඤ්චමෙ **උපාසකපතිකුට්ඨොති** උපාසකපච්ඡිමකො. **කොතූහලමඞ්ගලිකොති** ''ඉමිනා ඉදං භවිස්සතී''ති එවං පවත්තත්තා කොතූහලසඞ්ඛාතෙන දිට්ඨසුතමුතමඞ්ගලෙන සමන්නාගතො. **මඞ්ගලං පච්චෙති නො කම්මන්ති** මඞ්ගලං ඔලොකෙති, කම්මං න ඔලොකෙති. **ඉතො ච බහිද්ධාති** ඉමම්හා සාසනා බහිද්ධා. **පුබ්බකාරං කරොතීති** දානාදිකං කුසලකිච්චං පඨමතරං කරොති.

6. පීතිසුත්තවණ්ණනා

176. ඡට්ඨෙ **කින්ති මයන්ති** කෙන නාම උපායෙන මයං. **පවිවෙකං පීතින්ති** පඨමදුතියජ්ඣානානි නිස්සාය උප්පජ්ජනකපීතිං. **කාමූපසංහිතන්ති** කාමනිස්සිතං දුවිධෙ කාමෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජනකං. **අකුසලූපසංහිතන්ති** ''මිගසූකරාදයො විජ්ඣිස්සාමී''ති සරං ඛිපිත්වා තස්මිං විරද්ධෙ ''විරද්ධං මයා''ති එවං අකුසලෙ නිස්සාය උප්පජ්ජනකං. තාදිසෙසු පන ඨානෙසු අවිරජ්ඣන්තස්ස ''සුට්ඨු මෙ විද්ධං, සුට්ඨු මෙ පහට''න්ති උප්පජ්ජනකං **අකුසලූපසංහිතං සුඛං සොමනස්සං** නාම. දානාදිඋපකරණානං අසම්පත්තියා උප්පජ්ජමානං පන **කුසලූපසංහිතං දුක්ඛං දොමනස්සන්ති** වෙදිතබ්බං.

7. වණිජ්ජාසුත්තවණ්ණනා

177. සත්තමෙ **වණිජ්ජාති** වාණිජකම්මානි. **උපාසකෙනාති** තිසරණගතෙන. **සත්ථවණිජ්ජාති** ආවුධභණ්ඩං කාරෙත්වා තස්ස වික්කයො. **සත්තවණිජ්ජාති** මනුස්සවික්කයො. **මංසවණිජ්ජාති** සූකරමිගාදයො පොසෙත්වා තෙසං වික්කයො. **මජ්ජවණිජ්ජාති** යංකිඤ්චි මජ්ජං කාරෙත්වා තස්ස වික්කයො. **විසවණිජ්ජාති** විසං කාරෙත්වා තස්ස වික්කයො. ඉති සබ්බම්පි ඉමං වණිජ්ජං නෙව අත්තනා කාතුං, න පරෙ සමාදපෙත්වා කාරෙතුං වට්ටති.

8. රාජසුත්තවණ්ණනා

178. අට්ඨමෙ **පබ්බාජෙන්තීති** රට්ඨම්හා පබ්බාජෙන්ති. **යථාපච්චයං වා කරොන්තීති** යථාධිප්පායං යථාජ්ඣාසයං කරොන්ති. **තථෙව පාපකම්මං පවෙදෙන්තීති** යථා තෙන කතං, තං තථෙව අඤ්ඤෙසං ආරොචෙන්ති කථෙන්ති.

9. ගිහිසුත්තවණ්ණනා

179. නවමෙ **සංවුතකම්මන්තන්ති** පිහිතකම්මන්තං. **ආභිචෙතසිකානන්ති** උත්තමචිත්තනිස්සිතානං. **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානන්ති** පච්චක්ඛෙයෙව ධම්මෙ පවත්තික්ඛණෙ සුඛවිහාරානං. **අරියකන්තෙහීති** අරියානං කන්තෙහි මග්ගඵලසීලෙහි.

අරියධම්මං සමාදායාති එත්ථ අරියධම්මොති පඤ්ච සීලානි කථිතානි. **මෙරයං වාරුණින්ති** චතුබ්බිධං මෙරයං පඤ්චවිධඤ්ච සුරං. **ධම්මඤ්චානුවිතක්කයෙති** නවවිධං ලොකුත්තරධම්මං අනුස්සතිවසෙනෙව විතක්කෙයා. **අබ්‍යාපජ්ඣං හිතං චිත්තන්ති** නිද්දුක්ඛං මෙත්තාදිබ්‍රහ්මවිහාරචිත්තං. **දෙවලොකාය භාවයෙති** බ්‍රහ්මලොකත්ථාය භාවෙයා. **පුඤ්ඤත්ථස්ස ජිගීසතොති** පුඤ්ඤෙන අත්ථිකස්ස පුඤ්ඤං ගවෙසන්තස්ස. **සන්තෙසූති** බුද්ධපච්චෙකබුද්ධතථාගතසාවකෙසු. **විපුලා හොති දක්ඛිණාති** එවං දින්නදානං මහප්ඵලං හොති. **අනුපුබ්බෙනාති** සීලපූරණාදිනා අනුක්කමෙන. සෙසං තිකනිපාතෙ වුත්තත්ථමෙව.

10. ගවෙසීසුත්තවණ්ණනා

180. දසමෙ **සිතං පාත්වාකාසීති** මහාමග්ගෙනෙව ගච්ඡන්තො තං සාලවනං ඔලොකෙත්වා ‘‘අත්ථි නු බො ඉමස්මිං ඨානෙ කිඤ්චි සුකාරණං උප්පන්නපුබ්බ’’න්ති අද්දස කස්සපබුද්ධකාලෙ ගවෙසිනා උපාසකෙන කතං සුකාරණං. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘ඉදං සුකාරණං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අපාකටං පටිච්ඡන්නං, හන්ද නං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පාකටං කරොමී’’ති මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං පදෙසෙ ඨිතොව සිතපාතුකම්මං අකාසි, අග්ගග්ගදන්තෙ දස්සෙත්වා මන්දහසිතං හසි . යථා හි ලොකියමනුස්සා උදරං පහරන්තා ‘‘කහං කහ’’න්ති හසන්ති, න එවං බුද්ධා. බුද්ධානං පන හසිතං හට්ඨපහට්ඨාකාරමත්තමෙව හොති.

හසිතඤ්ච නාමෙතං තෙරසහි සොමනස්සසහගතචිත්තෙහි හොති. තත්ථ ලොකියමහාජනො අකුසලතො චතූහි, කාමාවචරකුසලතො චතූහීති අට්ඨහි චිත්තෙහි හසති, සෙඛා අකුසලතො දිට්ඨිගතසම්පයුත්තානි ද්වෙ අපනෙත්වා ඡහි චිත්තෙහි හසන්ති, ඛීණාසවා චතූහි සහෙතුකකිරියචිත්තෙහි, එකෙන අහෙතුකකිරියචිත්තෙනාති පඤ්චහි චිත්තෙහි හසන්ති. තෙසුපි බලවාරම්මණෙ ආපාථමාගතෙ ද්වීහි ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙහි හසන්ති, දුබ්බලාරම්මණෙ දුහෙතුකචිත්තද්වයෙන ච අහෙතුකචිත්තෙන චාති තීහි චිත්තෙහි හසන්ති. ඉමස්මිං පන ඨානෙ කිරියාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුසොමනස්සසහගතචිත්තං භගවතො පහට්ඨාකාරමත්තහසිතං උප්පාදෙති.

තං පනෙතං හසිතං එවං අප්පමත්තකම්පි ථෙරස්ස පාකටං අහොසි. කථං? තථාරූපෙ හි කාලෙ තථාගතස්ස චතූහි දාඨාහි චාතුද්දීපිකමහාමෙඝමුඛතො සමොසරිතා විජ්ජුලතා විය විරොචමානා මහාතාලක්ඛන්ධප්පමාණා රස්මිවට්ටියො උට්ඨහිත්වා තික්ඛත්තුං සිරවරං පදක්ඛිණං කත්වා දාඨග්ගෙසුයෙව අන්තරධායන්ති. තෙන සඤ්ඤාණෙන ආයස්මා ආනන්දො භගවතො පච්ඡතො ගච්ඡමානොපි සිතපාතුභාවං ජානාති.

ඉද්ධන්ති සමිද්ධං. **ඵීතන්ති** අතිසමිද්ධං සබ්බපාලිඵුල්ලං විය. **ආකිණ්ණමනුස්සන්ති** ජනසමාකුලං. **සීලෙසු අපරිපූරකාරීති** පඤ්චසු සීලෙසු අසමත්තකාරී. **පටිදෙසිතානීති** උපාසකභාවං පටිදෙසිතානි. **සමාදපිතානීති** සරණෙසු පතිට්ඨාපිතානීති අත්ථො. **ඉච්චෙතං සමසමන්ති** ඉති එතං කාරණං සබ්බාකාරතො සමභාවෙනෙව සමං, න එකදෙසෙන. **නත්ථි කිඤ්චි අතිරෙකන්ති** මය්හං ඉමෙහි කිඤ්චි අතිරෙකං නත්ථි. **හන්දාති** වවස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. **අතිරෙකායාති** විසෙසකාරණත්ථාය පටිපජ්ජාමීති අත්ථො. **සීලෙසු පරිපූරකාරිං ධාරෙථාති** පඤ්චසු සීලෙසු සමත්තකාරීති ජානාථ. එත්තාවතා තෙන පඤ්ච සීලානි සමාදින්නානි නාම හොන්ති. **කිමඞ්ග පන න මයන්ති** මයං පන කෙනෙව කාරණෙන පරිපූරකාරිනො න භවිස්සාම. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

උපාසකවග්ගො තතියො.

(19) 4. අරඤ්ඤවග්ගො

1. ආරඤ්ඤිකසුත්තවණ්ණනා

181. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **මන්දත්තා මොමූහත්තාති** නෙව සමාදානං ජානාති, න ආනිසංසං. අත්තනො පන මන්දත්තා මොමූහත්තා අඤ්ඤාණෙනෙව ආරඤ්ඤකො හොති. **පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතොති** ‘‘අරඤ්ඤෙ මෙ විහරන්තස්ස ‘අයං ආරඤ්ඤකො’ති චතුපච්චයසක්කාරං කරිස්සන්ති, ‘අයං භික්ඛු ලජ්ජී පවිවිත්තො’තිආදීහි ච ගුණෙහි සම්භාවෙස්සන්තී’’ති එවං පාපිකාය ඉච්ඡාය ඨත්වා තාය එව ඉච්ඡාය අභිභූතො හුත්වා ආරඤ්ඤකො හොති. උම්මාදවසෙන අරඤ්ඤං පවිසිත්වා විහරන්තො පන **උම්මාදා චිත්තක්ඛෙපා** ආරඤ්ඤකො නාම හොති. **වණ්ණිතන්ති** ඉදං ආරඤ්ඤකඞ්ගං නාම බුද්ධෙහි ච බුද්ධසාවකෙහි ච වණ්ණිතං පසත්ථන්ති ආරඤ්ඤකො හොති. **ඉදමත්ථිතන්ති** ඉමාය කල්‍යාණාය පටිපත්තියා අත්ථො එතස්සාති ඉදමත්ථී, ඉදමත්ථිනො භාවො ඉදමත්ථිතා. තං ඉදමත්ථිතංයෙව නිස්සාය, න අඤ්ඤං කිඤ්චි ලොකාමිසන්ති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ ඉතො පරෙසු ච උත්තානත්ථමෙව.

අරඤ්ඤවග්ගො චතුත්ථො.

(20) 5. බ්‍රාහ්මණවග්ගො

1. සොණසුත්තවණ්ණනා

191. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **බ්‍රාහ්මණධම්මාති** බ්‍රාහ්මණසභාවා. **සුනඛෙසූති** කුක්කුරෙසු. **නෙව කිණන්ති න වික්කිණන්තීති** න ගණ්හන්තා කිණන්ති, න දදන්තා වික්කිණන්ති. **සම්පියෙනෙව සංවාසං සංබන්ධාය සම්පවත්තෙන්තීති** පියො පියං උපසඞ්කමිත්වා පවෙණියා බන්ධනත්ථං සංවාසං පවත්තයන්ති . **උදරාවදෙහකන්ති** උදරං අවදිහිත්වා උපචිනිත්වා පූරෙත්වා. **අවසෙසං ආදාය පක්කමන්තීති** යං භුඤ්ජිතුං න සක්කොන්ති, තං භණ්ඩිකං කත්වා ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතං.

2. දොණබ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

192. දුතියෙ **ත්වම්පි නොති** ත්වම්පි නු. **පවත්තාරොති** පවත්තයිතාරො. **යෙසන්ති** යෙසං සන්තකං. **මන්තපදන්ති** වෙදසඞ්ඛාතං මන්තමෙව. **ගීතන්ති** අට්ඨකාදීහි දසහි පොරාණකබ්‍රාහ්මණෙහි සරසම්පත්තිවසෙන සජ්ඣායිතං. **පවුත්තන්ති** අඤ්ඤෙසං වුත්තං, වාචිතන්ති අත්ථො. **සමිහිතන්ති** සමුපබ්‍යූළ්හං රාසිකතං, පිණ්ඩං කත්වා ඨපිතන්ති අත්ථො. **තදනුගායන්තීති** එතරහි බ්‍රාහ්මණා තං තෙහි පුබ්බෙහි ගීතං අනුගායන්ති අනුසජ්ඣායන්ති. **තදනුභාසන්තීති** තං අනුභාසන්ති. ඉදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං. **භාසිතමනුභාසන්තීති** තෙහි භාසිතං අනුභාසන්ති. **සජ්ඣායිතමනුසජ්ඣායන්තීති** තෙහි සජ්ඣායිතං අනුසජ්ඣායන්ති. **වාචිතමනුවාචෙන්තීති** තෙහි අඤ්ඤෙසං වාචිතං අනුවාචෙන්ති. **සෙය්‍යථීදන්ති** තෙ කතමෙති අත්ථො. **අට්ඨකොතිආදීනි** තෙසං නාමානි. තෙ කිර දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙත්වා පරූපඝාතං අකත්වා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස භගවතො පාවචනෙන සහ සංසන්දෙත්වා මන්තෙ ගන්ථෙසුං. අපරාපරෙ පන බ්‍රාහ්මණා පාණාතිපාතාදීනි පක්ඛිපිත්වා තයො වෙදෙ භින්දිත්වා බුද්ධවචනෙන සද්ධිං විරුද්ධෙ අකංසු. **ත්‍යාස්සු’මෙති** එත්ථ **අස්සූති** නිපාතමත්තං, තෙ බ්‍රාහ්මණා ඉමෙ පඤ්ච බ්‍රාහ්මණෙ පඤ්ඤාපෙන්තීති අත්ථො.

මන්තෙ අධීයමානොති වෙදෙ සජ්ඣායන්තො ගණ්හන්තො. **ආචරියධනන්ති** ආචරියදක්ඛිණං ආචරියභාගං. **න ඉස්සත්ථෙනාති** න යොධාජීවකම්මෙන උප්පාදෙති. **න රාජපොරිසෙනාති** න රාජුපට්ඨාකභාවෙන. **කෙවලං භික්ඛාචරියායාති** සුද්ධාය භික්ඛාචරියාය එව. **කපාලං අනතිමඤ්ඤමානොති** තං භික්ඛාභාජනං අනතිමඤ්ඤමානො. සො හි පුණ්ණපත්තං ආදාය සීසං න්හාතො කුලද්වාරෙසු ඨත්වා ‘‘අහං අට්ඨචත්තාලීස වස්සානි කොමාරබ්‍රහ්මචරියං චරිං, මන්තාපි මෙ ගහිතා, ආචරියස්ස ආචරියධනං දස්සාමි, ධනං මෙ දෙථා’’ති යාචති. තං සුත්වා මනුස්සා යථාසත්ති යථාබලං අට්ඨපි සොළසපි සතම්පි සහස්සම්පි දෙන්ති. එවං සකලගාමං චරිත්වා ලද්ධධනං ආචරියස්ස නිය්‍යාදෙති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **එවං ඛො දොණ බ්‍රාහ්මණො බ්‍රහ්මසමො හොතීති** එවං බ්‍රහ්මවිහාරෙහි සමන්නාගතත්තා බ්‍රාහ්මණො බ්‍රහ්මසමො නාම හොති.

නෙව කයෙන න වික්කයෙනාති නෙව අත්තනා කයං කත්වා ගණ්හාති, න පරෙන වික්කයං කත්වා දින්නං. **උදකූපස්සට්ඨන්ති** උදකෙන උපස්සට්ඨං පරිච්චත්තං. සො හි යස්මිං කුලෙ වයප්පත්තා දාරිකා අත්ථි, ගන්ත්වා තස්ස ද්වාරෙ තිට්ඨති. ‘‘කස්මා ඨිතොසී’’ති වුත්තෙ ‘‘අහං අට්ඨචත්තාලීස වස්සානි කොමාරබ්‍රහ්මචරියං චරිං, තං සබ්බං තුම්හාකං දෙමි, තුම්හෙ මය්හං දාරිකං දෙථා’’ති වදති. තෙ දාරිකං ආනෙත්වා තස්ස හත්ථෙ උදකං පාතෙත්වා දෙන්ති. සො තං උදකූපස්සට්ඨං භරියං ගණ්හිත්වා ගච්ඡති. **අතිමීළ්හජොති** අතිමීළ්හෙ මහාගූථරාසිම්හි ජාතො. **තස්ස සාති** තස්ස එසා. **න දවත්ථාති** න කීළනත්ථා. **න රතත්ථාති** න කාමරතිඅත්ථා. **මෙථුනං උප්පාදෙත්වාති** ධීතරං වා පුත්තං වා උප්පාදෙත්වා ‘‘ඉදානි පවෙණි ඝටියිස්සතී’’ති නික්ඛමිත්වා පබ්බජති. **සුගතිං සග්ගං ලොකන්ති** බ්‍රහ්මලොකමෙව සන්ධායෙතං වුත්තං. **දෙවසමො හොතීති** දිබ්බවිහාරෙහි සමන්නාගතත්තා දෙවසමො නාම හොති.

තමෙව පුත්තස්සාදං නිකාමයමානොතිය්වාස්ස ධීතරං වා පුත්තං වා ජාතං දිස්වා පුත්තපෙමං පුත්තස්සාදො උප්පජ්ජති, තං පත්ථයමානො ඉච්ඡමානො. **කුටුම්බං අජ්ඣාවසතීති** කුටුම්බං සණ්ඨපෙත්වා කුටුම්බමජ්ඣෙ වසති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

3. සඞ්ගාරවසුත්තවණ්ණනා

193. තතියෙ **පගෙවාති** පඨමඤ්ඤෙව. **කාමරාගපරියුට්ඨිතෙනාති** කාමරාගග්ගහිතෙන. **කාමරාගපරෙතෙනාති** කාමරාගානුගතෙන. **නිස්සරණන්ති** තිවිධං කාමරාගස්ස නිස්සරණං වික්ඛම්භනනිස්සරණං, තදඞ්ගනිස්සරණං, සමුච්ඡෙදනිස්සරණන්ති. තත්ථ අසුභෙ පඨමජ්ඣානං වික්ඛම්භනනිස්සරණං නාම, විපස්සනා තදඞ්ගනිස්සරණං නාම, අරහත්තමග්ගො සමුච්ඡෙදනිස්සරණං නාම. තං තිවිධම්පි නප්පජානාතීති අත්ථො. **අත්තත්ථම්පීතිආදීසු** අරහත්තසඞ්ඛාතො අත්තනො අත්ථො අත්තත්ථො නාම, පච්චයදායකානං අත්ථො පරත්ථො නාම, ස්වෙව දුවිධො උභයත්ථො නාම. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අයං පන විසෙසො – **බ්‍යාපාදස්ස නිස්සරණ**න්තිආදීසු හි ද්වෙව නිස්සරණානි වික්ඛම්භනනිස්සරණඤ්ච සමුච්ඡෙදනිස්සරණඤ්ච. තත්ථ බ්‍යාපාදස්ස තාව මෙත්තාය පඨමජ්ඣානං වික්ඛම්භනනිස්සරණං නාම, අනාගාමිමග්ගො සමුච්ඡෙදනිස්සරණං, ථීනමිද්ධස්ස ආලොකසඤ්ඤා වික්ඛම්භනනිස්සරණං , අරහත්තමග්ගො සමුච්ඡෙදනිස්සරණං. උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස යො කොචි සමථො වික්ඛම්භනනිස්සරණං, උද්ධච්චස්ස පනෙත්ථ අරහත්තමග්ගො, කුක්කුච්චස්ස අනාගාමිමග්ගො සමුච්ඡෙදනිස්සරණං. විචිකිච්ඡාය ධම්මවවත්ථානං වික්ඛම්භනනිස්සරණං, පඨමමග්ගො සමුච්ඡෙදනිස්සරණං.

යා පනෙත්ථ **සෙය්‍යථාපි, බ්‍රාහ්මණ, උදපත්තො සංසට්ඨො ලාඛාය වා**තිආදිකා උපමා වුත්තා, තාසු **උදපත්තො**ති උදකභරිතා පාති. **සංසට්ඨො**ති වණ්ණභෙදකරණවසෙන සංසට්ඨො. **උක්කුථිතො**ති කුථිතො. **උස්සදකජාතො**ති උසුමකජාතො. **සෙවාලපණකපරියොනද්ධො**ති තිලබීජකාදිභෙදෙන සෙවාලෙන වා නීලමණ්ඩූකපිට්ඨිවණ්ණෙන වා උදකපිට්ඨිං ඡාදෙත්වා නිබ්බත්තෙන පණකෙන පරියොනද්ධො. **වාතෙරිතො**ති වාතෙන එරිතො කම්පිතො. **ආවිලො**ති අප්පසන්නො. **ලුළිතො**ති අසන්නිසින්නො. **කලලීභූතො**ති කද්දමීභූතො. **අන්ධකාරෙ නික්ඛිත්තො**ති කොට්ඨකන්තරාදිභෙදෙ අනාලොකට්ඨානෙ ඨපිතො. ඉමස්මිං සුත්තෙ භගවා තීහි භවෙහි දෙසනං නිවට්ටෙත්වා අරහත්තනිකූටෙන නිට්ඨපෙසි, බ්‍රාහ්මණො පන සරණමත්තෙ පතිට්ඨිතොති.

4. කාරණපාලීසුත්තවණ්ණනා

194. චතුත්ථෙ **කාරණපාලී**ති පාලොති තස්ස නාමං, රාජකුලානං පන කම්මන්තෙ කාරෙතීති කාරණපාලී නාම ජාතො. **කම්මන්තං කාරෙතී**ති පාතොව උට්ඨාය ද්වාරට්ටාලකපාකාරෙ අකතෙ කාරෙති, ජිණ්ණෙ පටිජග්ගාපෙති. **පිඞ්ගියානිං බ්‍රාහ්මණ**න්ති එවංනාමකං අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨිතං අරියසාවකං බ්‍රාහ්මණං. සො කිර පාතොව උට්ඨාය ගන්ධමාලාදීනි ගාහාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා නගරං ආගච්ඡති, ඉදං බ්‍රාහ්මණස්ස දෙවසිකං වත්තන්ති. තං සො එවං වත්තං කත්වා ආගච්ඡන්තං අද්දස. **එතදවොචා**ති ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො පඤ්ඤවා ඤාණුත්තරො, කහං නු ඛො පාතොව ගන්ත්වා ආගච්ඡතී’’ති චින්තෙත්වා අනුක්කමෙන සන්තිකං ආගතං සඤ්ජානිත්වා ‘‘හන්ද කුතො නූ’’තිආදිවචනං අවොච.

තත්ථ **දිවා දිවස්සා**ති දිවසස්සාපි දිවා, මජ්ඣන්හිකකාලෙති අත්ථො. **පණ්ඩිතො මඤ්ඤෙ**ති භවං පිඞ්ගියානී සමණං ගොතමං පණ්ඩිතොති මඤ්ඤති, උදාහු නොති අයමෙත්ථ අත්ථො. **කො චාහං, භොති**, භො, සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියජානනෙ අහං කො නාම? **කො ච සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං ජානිස්සාමී**ති කුතො චාහං සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං ජානිස්සාමි, කෙන නාම කාරණෙන ජානිස්සාමීති එවං සබ්බථාපි අත්තනො අජානනභාවං දීපෙති. **සොපි නූනස්ස තාදිසොවා**ති යො සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං ජානෙය්‍ය, සොපි නූන දස පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො තාදිසො බුද්ධොයෙව භවෙය්‍ය. සිනෙරුං වා හි පථවිං වා ආකාසං වා පමෙතුකාමෙන තප්පමාණො දණ්ඩො වා රජ්ජු වා ලද්ධුං වට්ටති, සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤං ජානන්තෙනපි තස්ස ඤාණසදිසමෙව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ලද්ධුං වට්ටතීති දීපෙති. ආදරවසෙන පනෙත්ථ ආමෙඩිතං කතං. **උළාරායා**ති උත්තමාය සෙට්ඨාය. **කො චාහං, භොති**, භො, අහං සමණස්ස ගොතමස්ස පසංසනෙ කො නාම. **කො ච සමණං ගොතමං පසංසිස්සාමී**ති කෙන කාරණෙන පසංසිස්සාමි.

පසත්ථප්පසත්ථොති සබ්බගුණානං උපරි චරෙහි සබ්බලොකපසත්ථෙහි අත්තනො ගුණෙහෙව පසත්ථො, න තස්ස අඤ්ඤෙහි පසංසනකිච්චං අත්ථි. යථා හි චම්පකපුප්ඵං වා නීලුප්පලං වා පදුමං වා ලොහිතචන්දනං වා අත්තනො වණ්ණගන්ධසිරියාව පාසාදිකඤ්චෙව සුගන්ධඤ්ච, න තස්ස ආගන්තුකෙහි වණ්ණගන්ධෙහි ථොමනකිච්චං අත්ථි. යථා ච මණිරතනං වා චන්දමණ්ඩලං වා අත්තනො ආලොකෙනෙව ඔභාසති, න තස්ස අඤ්ඤෙන ඔභාසනකිච්චං අත්ථි, එවං සමණො ගොතමො සබ්බලොකපසත්ථෙහි අත්තනො ගුණෙහෙව පසත්ථො ථොමිතො, සබ්බලොකස්ස සෙට්ඨතං පාපිතො. න තස්ස අඤ්ඤෙන පසංසනකිච්චං අත්ථි.

පසත්ථෙහි වා පසත්ථොතිපි **පසත්ථප්පසත්ථො**. කෙ පන පසත්ථා නාම? රාජා පසෙනදි කොසලො කාසිකොසලවාසිකෙහි පසත්ථො, බිම්බිසාරො අඞ්ගමගධවාසීහි, වෙසාලිකා ලිච්ඡවී වජ්ජිරට්ඨවාසීහි පසත්ථා, පාවෙය්‍යකා මල්ලා කොසිනාරකා මල්ලා අඤ්ඤෙපි තෙ තෙ ඛත්තියා තෙහි තෙහි ජානපදෙහි පසත්ථා, චඞ්කිආදයො බ්‍රාහ්මණා බ්‍රාහ්මණගණෙහි, අනාථපිණ්ඩිකාදයො උපාසකා උපාසකගණෙහි, විසාඛාආදිකා උපාසිකා අනෙකසතාහි උපාසිකාහි, සකුලුදායිආදයො පරිබ්බාජකා අනෙකෙහි පරිබ්බාජකසතෙහි, උප්පලවණ්ණත්ථෙරිආදිකා මහාසාවිකා අනෙකෙහි භික්ඛුනිසතෙහි, සාරිපුත්තත්ථෙරාදයො මහාථෙරා අනෙකසතෙහි භික්ඛූහි, සක්කාදයො දෙවා අනෙකසහස්සෙහි දෙවෙහි, මහාබ්‍රහ්මාදයො බ්‍රහ්මානො අනෙකසහස්සෙහි බ්‍රහ්මෙහි පසත්ථා. තෙ සබ්බෙපි දසබලං ථොමෙන්ති වණ්ණෙන්ති පසංසන්තීති භගවා ‘‘පසත්ථප්පසත්ථො’’ති වුච්චති. **අත්ථවස**න්ති අත්ථානිසංසං.

අථස්ස සො අත්තනො පසාදකාරණං ආචික්ඛන්තො **සෙය්‍යථාපි, භො, පුරිසො**තිආදිමාහ. තත්ථ **අග්ගරසපරිතිත්තො**ති භොජනරසෙසු පායාසො ස්නෙහරසෙසු ගොසප්පි, කසාවරසෙසු ඛුද්දකමධු අනෙළකං, මධුරරසෙසු සක්කරාති එවමාදයො අග්ගරසා නාම. තෙසු යෙන කෙනචි පරිතිත්තො ආකණ්ඨප්පමාණං භුඤ්ජිත්වා ඨිතො. **අඤ්ඤෙසං හීනාන**න්ති අග්ගරසෙහි අඤ්ඤෙසං හීනරසානං. **සුත්තසො**ති සුත්තතො, සුත්තභාවෙනාති අත්ථො.

සෙසුපි එසෙව නයො. **තතො තතොති** සුත්තාදීසු තතො තතො. **අඤ්ඤෙසං පුථුසමණබ්‍රාහ්මණාපප්පවාදානන්ති** යෙ අඤ්ඤෙසං පුථූනං සමණබ්‍රාහ්මණානං ලද්ධිසඞ්ඛාතප්පවාදා, තෙසං. **න පිහෙතීති** න පත්ථෙති, තෙ කථියමානෙ සොතුම්පි න ඉච්ඡති. **ජිඝච්ඡාදුබ්බල්‍යපරෙතොති** ජිඝච්ඡාය චෙව දුබ්බලභාවෙන ච අනුගතො. **මධුපිණ්ඩිකන්ති** සාලිපිට්ඨං භජ්ජිත්වා චතුමධුරෙන යොජෙත්වා කතං බද්ධසත්තුපිණ්ඩිකං, මධුරපූවමෙව වා. **අධිගච්ඡෙය්‍යාති** ලභෙය්‍ය. **අසෙචනකන්ති** මධුරභාවකරණත්ථාය අඤ්ඤෙන රසෙන අනාසිත්තකං ඔජවන්තං පණීතරසං.

හරිචන්දනස්සාති සුවණ්ණවණ්ණචන්දනස්ස. **ලොහිතචන්දනස්සාති** රත්තවණ්ණචන්දනස්ස. **සුරභිගන්ධන්ති** සුගන්ධං. **දරථාදයො** වට්ටදරථා, වට්ටකිලමථා, වට්ටපරිළාහා එව. **උදානං උදානෙසීති** උදාහාරං උදාහරි. යථා හි යං තෙලං මානං ගහෙතුං න සක්කොති, විස්සන්දිත්වා ගච්ඡති, තං අවසෙකොති වුච්චති. යඤ්ච ජලං තළාකං ගහෙතුං න සක්කොති, අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගච්ඡති, තං ඔඝොති වුච්චති. එවමෙවං යං පීතිවචනං හදයං ගහෙතුං න සක්කොති, අධිකං හුත්වා අන්තො අසණ්ඨහිත්වා බහි නික්ඛමති, තං උදානන්ති වුච්චති. එවරූපං පීතිමයවචනං නිච්ඡාරෙසීති අත්ථො.

5. පිඞ්ගියානීසුත්තවණ්ණනා

195. පඤ්චමෙ **නීලාති** ඉදං සබ්බසඞ්ගාහිකං. **නීලවණ්ණාතිආදි** තස්සෙව විභාගදස්සනං. තත්ථ න තෙසං පකතිවණ්ණො නීලො, නීලවිලෙපනවිලිත්තත්තා පනෙතං වුත්තං. **නීලවත්ථාති** පටදුකූලකොසෙය්‍යාදීනිපි තෙසං නීලානෙව හොන්ති. **නීලාලඞ්කාරාති** නීලමණීහි නීලපුප්ඵෙහි අලඞ්කතා, තෙසං හත්ථාලඞ්කාර-අස්සාලඞ්කාර-රථාලඞ්කාර-සාණිවිතානකඤ්චුකාපි සබ්බෙ නීලායෙව හොන්ති. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

පදුමං යථාති යථා සතපත්තං රත්තපදුමං. **කොකනදන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. **පාතොති** පගෙව සූරියුග්ගමනකාලෙ . **සියාති** භවෙය්‍ය. **අවීතගන්ධන්ති** අවිගතගන්ධං. **අඞ්ගීරසන්ති** භගවතො අඞ්ගමඞ්ගෙහි රස්මියො නිච්ඡරන්ති, තස්මා අඞ්ගීරසොති වුච්චති. **තපන්තමාදිච්චමිවන්තලික්ඛෙති** ද්විසහස්සදීපපරිවාරෙසු චතූසු මහාදීපෙසු ආලොකකරණවසෙන අන්තලික්ඛෙ තපන්තං ආදිච්චං විය විරොචමානං. **අඞ්ගීරසං පස්සාති** අත්තානමෙව වා මහාජනං වා සන්ධාය එවං වදති.

6. මහාසුපිනසුත්තවණ්ණනා

196. ඡට්ඨෙ **මහාසුපිනාති** මහන්තෙහි පුරිසෙහි පස්සිතබ්බතො මහන්තානඤ්ච අත්ථානං නිමිත්තභාවතො මහාසුපිනා. **පාතුරහෙසුන්ති** පාකටා අහෙසුං. තත්ථ සුපිනං පස්සන්තො චතූහි කාරණෙහි පස්සති ධාතුක්ඛොභතො වා අනුභූතපුබ්බතො වා දෙවතොපසංහාරතො වා පුබ්බනිමිත්තතො වාති.

තත්ථ පිත්තාදීනං ඛොභකරණපච්චයප්පයොගෙන ඛුභිතධාතුකො **ධාතුක්ඛොභතො** සුපිනං පස්සති. පස්සන්තො ච නානාවිධං සුපිනං පස්සති පබ්බතා පතන්තො විය, ආකාසෙන ගච්ඡන්තො විය, වාළමිගහත්ථිචොරාදීහි අනුබද්ධො විය ච. **අනුභූතපුබ්බතො** පස්සන්තො පුබ්බෙ අනුභූතපුබ්බං ආරම්මණං පස්සති. **දෙවතොපසංහාරතො** පස්සන්තස්ස දෙවතා අත්ථකාමතාය වා අනත්ථකාමතාය වා අත්ථාය වා අනත්ථාය වා නානාවිධානි ආරම්මණානි උපසංහරන්ති. සො තාසං දෙවතානං ආනුභාවෙන තානි ආරම්මණානි පස්සති. **පුබ්බනිමිත්තතො** පස්සන්තො පුඤ්ඤාපුඤ්ඤවසෙන උප්පජ්ජිතුකාමස්ස අත්ථස්ස වා අනත්ථස්ස වා පුබ්බනිමිත්තභූතං සුපිනං පස්සති බොධිසත්තමාතා විය පුත්තපටිලාභනිමිත්තං, කොසලරාජා විය සොළස සුපිනෙ, අයමෙව භගවා බොධිසත්තභූතො ඉමෙ පඤ්ච මහාසුපිනෙ විය චාති.

තත්ථ යං ධාතුක්ඛොභතො අනුභූතපුබ්බතො ච සුපිනෙ පස්සති, න තං සච්චං හොති. යං දෙවතොපසංහාරතො පස්සති, තං සච්චං වා හොති අලිකං වා. කුද්ධා හි දෙවතා උපායෙන විනාසෙතුකාමා විපරීතම්පි කත්වා දස්සෙන්ති. යං පන පුබ්බනිමිත්තතො පස්සති, තං එකන්තං සච්චමෙව හොති. එතෙසං චතුන්නං මූලකාරණානං සංසග්ගභෙදතොපි සුපිනභෙදො හොතියෙව.

තං පනෙතං චතුබ්බිධම්පි සුපිනං සෙඛපුථුජ්ජනාව පස්සන්ති අප්පහීනවිපල්ලාසත්තා, අසෙඛා න පස්සන්ති පහීනවිපල්ලාසත්තා. කිං පනෙතං පස්සන්තො සුත්තො පස්සති පටිබුද්ධො, උදාහු නෙව සුත්තො න පටිබුද්ධොති? කිඤ්චෙත්ථ යදි තාව සුත්තො පස්සති, අභිධම්මවිරොධො ආපජ්ජති. භවඞ්ගචිත්තෙන හි සුපති, තං රූපනිමිත්තාදිආරම්මණං රාගාදිසම්පයුත්තං වා න හොති. සුපිනං පස්සන්තස්ස ච ඊදිසානි චිත්තානි උප්පජ්ජන්ති. අථ පටිබුද්ධො පස්සති, විනයවිරොධො ආපජ්ජති. යඤ්හි පටිබුද්ධො පස්සති, තං සබ්බොහාරිකචිත්තෙන පස්සති. සබ්බොහාරිකචිත්තෙන ච කතෙ වීතික්කමෙ අනාපත්ති නාම නත්ථි. සුපිනං පස්සන්තෙන පන කතෙපි වීතික්කමෙ එකන්තං අනාපත්ති එව. අථ නෙව සුත්තො න පටිබුද්ධො පස්සති, න නාම පස්සති. එවඤ්ච සති සුපිනස්ස අභාවො ච ආපජ්ජති? න අභාවො. කස්මා? යස්මා කපිමිද්ධපරෙතො පස්සති. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘කපිමිද්ධපරෙතො ඛො, මහාරාජ, සුපිනං පස්සතී’’ති.

කපිමිද්ධපරෙතොති මක්කටනිද්දාය යුත්තො. යථා හි මක්කටස්ස නිද්දා ලහුපරිවත්තා හොති, එවං යා නිද්දා පුනප්පුනං කුසලාදිචිත්තවොකිණ්ණත්තා ලහුපරිවත්තා, යස්සා පවත්තියං පුනප්පුනං භවඞ්ගතො උත්තරණං හොති, තාය යුත්තො සුපිනං පස්සති. තෙනායං සුපිනො කුසලොපි හොති අකුසලොපි අබ්‍යාකතොපි. තත්ථ සුපිනන්තෙ චෙතියවන්දනධම්මස්සවනධම්මදෙසනාදීනි කරොන්තස්ස කුසලො, පාණාතිපාතාදීනි කරොන්තස්ස අකුසලො, ද්වීහි අන්තෙහි මුත්තො ආවජ්ජනතදාරම්මණක්ඛණෙ අබ්‍යාකතොති වෙදිතබ්බො. ස්වායං දුබ්බලවත්ථුකත්තා චෙතනාය පටිසන්ධිං ආකඩ්ඪිතුං අසමත්ථො. පවත්තෙ පන අඤ්ඤෙහි කුසලාකුසලෙහි උපත්ථම්භිතො විපාකං දෙති. කිඤ්චාපි විපාකං දෙති, අථ ඛො අවිසයෙ උප්පන්නත්තා අබ්බොහාරිකාව සුපිනන්තචෙතනා. සො පනෙස සුපිනො කාලවසෙනපි දිවා තාව දිට්ඨො න සමෙති, තථා පඨමයාමෙ මජ්ඣිමයාමෙ පච්ඡිමයාමෙ ච. බලවපච්චූසෙ පන අසිතපීතඛායිතෙ සම්මා පරිණාමං ගතෙ කායස්මිං ඔජාය පතිට්ඨිතාය අරුණෙ උග්ගච්ඡමානෙව දිට්ඨො සුපිනො සමෙති. ඉට්ඨනිමිත්තං සුපිනං පස්සන්තො ඉට්ඨං පටිලභති, අනිට්ඨනිමිත්තං පස්සන්තො අනිට්ඨං.

ඉමෙ පන පඤ්ච මහාසුපිනෙ නෙව ලොකියමහාජනො පස්සති, න මහාරාජානො, න චක්කවත්තිරාජානො, න අග්ගසාවකා, න පච්චෙකබුද්ධා, න සම්මාසම්බුද්ධා, එකො සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තොයෙව පස්සති. අම්හාකං පන බොධිසත්තො කදා ඉමෙ සුපිනෙ පස්සීති? ‘‘ස්වෙ බුද්ධො භවිස්සාමී’’ති චාතුද්දසියං පක්ඛස්ස රත්තිවිභායනකාලෙ පස්සි. තෙරසියන්තිපි වදන්තියෙව. සො ඉමෙ සුපිනෙ දිස්වා උට්ඨාය පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නො චින්තෙසි – ‘‘සචෙ මයා කපිලවත්ථුනගරෙ ඉමෙ සුපිනා දිට්ඨා අස්සු, පිතු මහාරාජස්ස කථෙය්‍යං. සචෙ පන මෙ මාතා ජීවෙය්‍ය, තස්සා කථෙය්‍යං. ඉමස්මිං ඛො පන ඨානෙ ඉමෙසං පටිග්ගාහකො නාම නත්ථි, අහමෙව පටිගණ්හිස්සාමී’’ති. තතො ‘‘ඉදං ඉමස්ස පුබ්බනිමිත්තං ඉදං ඉමස්සා’’ති සයමෙව සුපිනෙ පටිග්ගණ්හිත්වා උරුවෙලගාමෙ සුජාතාය දින්නං පායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා බොධිමණ්ඩං ආරුය්හ බොධිං පත්වා අනුක්කමෙන ජෙතවනෙ විහරන්තො අත්තනො මකුලබුද්ධකාලෙ දිට්ඨෙ පඤ්ච මහාසුපිනෙ විත්ථාරෙතුං භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා ඉමං දෙසනං ආරභි.

තත්ථ **මහාපථවීති** චක්කවාළගබ්භං පූරෙත්වා ඨිතා මහාපථවී. **මහාසයනං අහොසීති** සිරිසයනං අහොසි. **ඔහිතොති** ඨපිතො. සො පන න උදකස්මිංයෙව ඨපිතො අහොසි, අථ ඛො පාචීනසමුද්දස්ස උපරූපරිභාගෙන ගන්ත්වා පාචීනචක්කවාළමත්ථකෙ ඨපිතො අහොසීති වෙදිතබ්බො. **පච්ඡිමෙ සමුද්දෙ දක්ඛිණෙ සමුද්දෙති** එතෙසුපි එසෙව නයො. **තිරියා නාම තිණජාතීති** දබ්බතිණං වුච්චති. **නාභියා උග්ගන්ත්වා නභං ආහච්ච ඨිතා අහොසීති** නඞ්ගලමත්තෙන රත්තදණ්ඩෙන නාභිතො උග්ගන්ත්වා පස්සන්තස්ස පස්සන්තස්සෙව විදත්ථිමත්තං රතනමත්තං බ්‍යාමමත්තං යට්ඨිමත්තං ගාවුතමත්තං අඩ්ඪයොජනමත්තං යොජනමත්තන්ති එවං උග්ගන්ත්වා උග්ගන්ත්වා අනෙකයොජනසහස්සං නභං ආහච්ච ඨිතා අහොසි. **පාදෙහි උස්සක්කිත්වාති** අග්ගනඛතො පට්ඨාය පාදෙහි අභිරුහිත්වා. **නානාවණ්ණාති** එකො නීලවණ්ණො, එකො පීතවණ්ණො, එකො ලොහිතවණ්ණො, එකො පණ්ඩුපලාසවණ්ණොති එවං නානාවණ්ණා. **සෙතාති** පණ්ඩරා පරිසුද්ධා. **මහතො මීළ්හපබ්බතස්සාති** තියොජනුබ්බෙධස්ස ගූථපබ්බතස්ස. **උපරූපරි චඞ්කමතීති** මත්ථකමත්ථකෙ චඞ්කමති . දීඝායුකබුද්ධා පන තියොජනිකෙ මීළ්හපබ්බතෙ අනුපවිසිත්වා නිසින්නා විය හොන්ති.

එවං එත්තකෙන ඨානෙන පුබ්බනිමිත්තානි දස්සෙත්වා ඉදානි සහ පුබ්බනිමිත්තෙහි පටිලාභං දස්සෙතුං **යම්පි, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තත්ථ සබ්බගුණදායකත්තා බුද්ධානං අරහත්තමග්ගො **අනුත්තරා සම්මාසම්බොධි** නාම. තස්මා යං සො චක්කවාළමහාපථවිං සිරිසයනභූතං අද්දස, තං බුද්ධභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං. යං හිමවන්තපබ්බතරාජානං බිම්බොහනං අද්දස, තං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණබිම්බොහනස්ස පුබ්බනිමිත්තං. යං චත්තාරො හත්ථපාදෙ චක්කවාළමත්ථකෙ ඨිතෙ අද්දස, තං ධම්මචක්කස්ස අප්පටිවත්තියභාවෙ පුබ්බනිමිත්තං. යං අත්තානං උත්තානකං නිපන්නං අද්දස, තං තීසු භවෙසු අවකුජ්ජානං සත්තානං උත්තානමුඛභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං. යං අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා පස්සන්තො විය අහොසි, තං දිබ්බචක්ඛුපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං. යං යාව භවග්ගා එකාලොකං අහොසි, තං අනාවරණඤාණස්ස පුබ්බනිමිත්තං. සෙසං පාළිවසෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

7. වස්සසුත්තවණ්ණනා

197. සත්තමෙ **නෙමිත්තාති** නිමිත්තපාඨකා. **තෙජොධාතු පකුප්පතීති** මහාඅග්ගික්ඛන්ධො උප්පජ්ජති. **පාණිනා උදකං සම්පටිච්ඡිත්වාති** උප්පන්නං උතුසමුට්ඨානං උදකං තියොජනසතෙන හත්ථෙන පටිග්ගහෙත්වා. **පමත්තා හොන්තීති** අත්තනො කීළාය පමත්තා හොන්ති විප්පවුට්ඨසතිනො. තෙසඤ්හි සකාය රතියා ‘‘රමාම’’ති චිත්තෙ උප්පන්නෙ අකාලෙපි දෙවො වස්සති, තදභාවෙ න වස්සති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං – ‘‘න කාලවස්ස’’න්ති. අට්ඨමනවමානි උත්තානත්ථානෙව.

10. නිස්සාරණීයසුත්තවණ්ණනා

200. දසමෙ **නිස්සාරණීයාති** නිස්සටා විසඤ්ඤුත්තා. **ධාතුයොති** අත්තසුඤ්ඤසභාවා. **කාමං මනසිකරොතොති** කාමං මනසිකරොන්තස්ස, අසුභජ්ඣානතො වුට්ඨාය අගදං ගහෙත්වා විසං වීමංසන්තො විය වීමංසනත්ථං කාමාභිමුඛං චිත්තං පෙසෙන්තස්සාති අත්ථො. **න පක්ඛන්දතීති** නප්පවිසති. **නප්පසීදතීති** පසාදං නාපජ්ජති. **න සන්තිට්ඨතීති** නප්පතිට්ඨහති. **න විමුච්චතීති** න අධිමුච්චති. යථා පන කුක්කුටපත්තං වා න්හාරුදද්දුලං වා අග්ගිම්හි පක්ඛිත්තං

පටිලීයති පතිකුටති පතිවට්ටති න සංපසාරීයති, එවං පටිලීයති න සංපසාරීයති. **නෙක්ඛම්මං ඛො පනාති** ඉධ නෙක්ඛම්මං නාම අසුභෙසු පඨමජ්ඣානං, තදස්ස මනසිකරොතො චිත්තං පක්ඛන්දති. **තස්ස තං චිත්තන්ති** තස්ස තං අසුභජ්ඣානචිත්තං. **සුගතන්ති** ගොචරෙ ගතත්තා සුට්ඨු ගතං. **සුභාවිතන්ති** අහානභාගියත්තා සුට්ඨු භාවිතං. **සුවුට්ඨිතන්ති** කාමතො වුට්ඨිතං. **සුවිමුත්තන්ති** කාමෙහි සුට්ඨු විමුත්තං. **කාමපච්චයා ආසවා** නාම කාමහෙතුකා චත්තාරො ආසවා. **විඝාතාති** දුක්ඛා. **පරිළාහාති** කාමරාගපරිළාහා. **න සො තං වෙදනං වෙදියතීති** සො තං කාමවෙදනං විඝාතපරිළාහවෙදනඤ්ච න වෙදියති. **ඉදමක්ඛාතං කාමානං නිස්සරණන්ති** ඉදං අසුභජ්ඣානං කාමෙහි නිස්සටත්තා කාමානං නිස්සරණන්ති අක්ඛාතං. යො පන තං ඣානං පාදකං කත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො තතියමග්ගං පත්වා අනාගාමිඵලෙන නිබ්බානං දිස්වා ''පුන කාමා නාම නත්ථී''ති ජානාති. තස්ස චිත්තං අච්චන්තනිස්සරණමෙව. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

අයං පන විසෙසො – දුතියවාරෙ මෙත්තාඣානානි බ්‍යාපාදස්ස නිස්සරණං නාම. තතියවාරෙ කරුණාඣානානි විහිංසාය නිස්සරණං නාම. චතුත්ථවාරෙ අරූපජ්ඣානානි රූපානං නිස්සරණං නාම. අච්චන්තනිස්සරණඤ්චෙත්ථ අරහත්තඵලං යොජෙතබ්බං. පඤ්චමවාරෙ **සක්කායං මනසිකරොතොති** සුද්ධසඞ්ඛාරෙ පරිග්ගණ්හිත්වා අරහත්තං පත්තස්ස සුක්ඛවිපස්සකස්ස ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨාය වීමංසනත්ථං පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධාභිමුඛං චිත්තං පෙසෙන්තස්ස. **ඉදමක්ඛාතං සක්කායස්ස නිස්සරණන්ති** ඉදං අරහත්තමග්ගෙන ච ඵලෙන ච නිබ්බානං දිස්වා ඨිතස්ස භික්ඛුනො ''පුන සක්කායො නත්ථී''ති උප්පන්නං අරහත්තඵලසමාපත්තිචිත්තං සක්කායස්ස නිස්සරණන්ති අක්ඛාතං. ඉදානි එවං සක්කායනිස්සරණං නිරොධං පත්වා ඨිතස්ස ඛීණාසවස්ස වණ්ණං කථෙන්තො **තස්ස කාමනන්දීපි නානුසෙතීති**ආදිමාහ. තත්ථ **නානුසෙතීති** න නිබ්බත්තති. **අනනුසයාති** අනිබ්බත්තියා. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

බ්‍රාහ්මණවග්ගො පඤ්චමො.

චතුත්ථපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

5. පඤ්චමපණ්ණාසකං

(21) 1. කිමිලවග්ගො

1. කිමිලසුත්තවණ්ණනා

201. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **කිමිලායන්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ. **නිචුලවනෙති** මුචලින්දවනෙ. **එතදවොචාති** අයං කිර ථෙරො තස්මිංයෙව නගරෙ සෙට්ඨිපුත්තො සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා පුබ්බෙනිවාසඤාණං පටිලභි. සො අත්තනා නිවුත්ථං ඛන්ධසන්තානං අනුස්සරන්තො කස්සපදසබලස්ස සාසනොසක්කනකාලෙ පබ්බජිත්වා චතූසු පරිසාසු සාසනෙ අගාරවං කරොන්තීසු නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා පබ්බතං ආරුය්හ තත්ථ සමණධම්මං කත්වා අත්තනො නිවුත්ථභාවං අද්දස. සො ''සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා තං කාරණං පුච්ඡිස්සාමී''ති එතං ''කො නු ඛො, භන්තෙ''තිආදිවචනං අවොච.

සත්ථරි අගාරවා විහරන්ති අප්පතිස්සාති සත්ථරි ගාරවඤ්චෙව ජෙට්ඨකභාවඤ්ච අනුපට්ඨපෙත්වා විහරන්ති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ චෙතියඞ්ගණාදීසු ඡත්තං ධාරෙත්වා උපාහනා ආරුය්හ විචරන්තො නානප්පකාරඤ්ච නිරත්ථකකථං කථෙන්තො සත්ථරි අගාරවො විහරති නාම. ධම්මස්සවනග්ගෙ පන නිසීදිත්වා නිද්දායන්තො චෙව නානප්පකාරඤ්ච නිරත්ථකකථං කථෙන්තො ධම්මෙ අගාරවො විහරති නාම. සඞ්ඝමජ්ඣෙ බාහාවික්ඛෙපකං නානත්තකථං කථෙන්තො ථෙරනවමජ්ඣිමෙසු ච චිත්තීකාරං අකරොන්තො සඞ්ඝෙ අගාරවො විහරති නාම. සික්ඛං අපරිපූරෙන්තො සික්ඛාය අගාරවො විහරති නාම. අඤ්ඤමඤ්ඤං කලහභණ්ඩනාදීනි කරොන්තො අඤ්ඤමඤ්ඤං අගාරවො විහරති නාම. දුතියං උත්තානත්ථමෙව.

3. අස්සාජානීයසුත්තවණ්ණනා

203-204. තතියෙ **අජ්ජවෙනාති** උජුභාවෙන අවඞ්කගමනෙන. **ජවෙනාති** පදජවෙන. **මද්දවෙනාති** සරීරමුදුතාය. **ඛන්තියාති** අධිවාසනක්ඛන්තියා. **සොරච්චෙනාති** සුචිසීලතාය. භික්ඛුවාරෙ **අජ්ජවන්ති** ඤාණස්ස උජුකගමනං. **ජවොති** සූරං හුත්වා ඤාණස්ස ගමනභාවො. **මද්දවන්ති** සීලමද්දවං. **ඛන්තීති** අධිවාසනක්ඛන්තියෙව. **සොරච්චං** සුචිසීලතායෙව. චතුත්ථෙ පඤ්ච බලානි මිස්සකානි කථිතානි.

5. චෙතොඛිලසුත්තවණ්ණනා

205. පඤ්චමෙ **චෙතොඛිලාති** චිත්තස්ස ථද්ධභාවා, කචවරභාවා, ඛාණුකභාවා. **සත්ථරි කඞ්ඛතීති** සත්ථු සරීරෙ වා ගුණෙ වා කඞ්ඛති. සරීරෙ කඞ්ඛමානො ''ද්වත්තිංසවරපුරිසලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං නාම සරීරං අත්ථි නු ඛො නත්ථී''ති කඞ්ඛති, ගුණෙ කඞ්ඛමානො ''අතීතානාගතපච්චුප්පන්නජානනසමත්ථං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං අත්ථි නු ඛො නත්ථී''ති කඞ්ඛති. **විචිකිච්ඡතීති** විචිනන්තො කිච්ඡති, දුක්ඛං ආපජ්ජති, විනිච්ඡෙතුං න සක්කොති. **නාධිමුච්චතීති** එවමෙතන්ති අධිමොක්ඛං න පටිලභති. **න සම්පසීදතීති** ගුණෙසු ඔතරිත්වා නිබ්බිචිකිච්ඡභාවෙන පසීදිතුං අනාවිලො භවිතුං න සක්කොති. **ආතප්පායාති** කිලෙසසන්තාපකවීරියකරණත්ථාය. **අනුයොගායාති** පුනප්පුනං යොගාය. **සාතච්චායාති** සතතකිරියාය. **පධානායාති** පදහනත්ථාය. **අයං පඨමො චෙතොඛිලොති** අයං සත්ථරි විචිකිච්ඡාසඞ්ඛාතො පඨමො චිත්තස්ස ථද්ධභාවො එවමෙතස්ස භික්ඛුනො අප්පහීනො හොති.

ධම්මෙති පරියත්තිධම්මෙ ච පටිවෙධධම්මෙ ච. පරියත්තිධම්මෙ කඞ්ඛමානො ''තෙපිටකං බුද්ධවචනං චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සානීති වදන්ති, අත්ථි නු ඛො එතං නත්ථී''ති කඞ්ඛති. පටිවෙධධම්මෙ කඞ්ඛමානො ''විපස්සනානිස්සන්දො මග්ගො නාම, මග්ගනිස්සන්දං ඵලං නාම, සබ්බසඞ්ඛාරපටිනිස්සග්ගො නිබ්බානං නාමාති වදන්ති, තං අත්ථි නු ඛො නත්ථී''ති කඞ්ඛති. **සඞ්ඝෙ කඞ්ඛතීති** ''උජුප්පටිපන්නො''තිආදීනං පදානං වසෙන ''එවරූපං පටිපදං පටිපන්නො චත්තාරො මග්ගට්ඨා චත්තාරො ඵලට්ඨාති අට්ඨන්නං පුග්ගලානං සමූහභූතො සඞ්ඝො නාම අත්ථි නු ඛො නත්ථී''ති කඞ්ඛති. **සික්ඛාය** කඞ්ඛමානො ''අධිසීලසික්ඛා නාම අධිචිත්තඅධිපඤ්ඤාසික්ඛා නාමාති වදන්ති, සා අත්ථි නු ඛො නත්ථී''ති කඞ්ඛති. **අයං පඤ්චමොති** අයං සබ්‍රහ්මචාරීසු කොපසඞ්ඛාතො පඤ්චමො චිත්තස්ස ථද්ධභාවො කචවරභාවො ඛාණුකභාවො.

6. විනිබන්ධසුත්තවණ්ණනා

206. ඡට්ඨෙ **චෙතසොවිනිබන්ධාති** චිත්තං විනිබන්ධිත්වා මුට්ඨියං කත්වා විය ගණ්හන්තීති චෙතසොවිනිබන්ධා. **කාමෙති** වත්ථුකාමෙපි කිලෙසකාමෙපි. **කායෙති** අත්තනො කායෙ. **රූපෙති** බහිද්ධාරූපෙ. **යාවදත්ථන්ති** යත්තකං ඉච්ඡති, තත්තකං. **උදරාවදෙහකන්ති** උදරපූරං. තඤ්හි උදරං අවදෙහනතො උදරාවදෙහකන්ති වුච්චති. **සෙය්‍යසුඛන්ති** මඤ්චපීඨසුඛං, උතුසුඛං වා. **පස්සසුඛන්ති** යථා සම්පරිවත්තකං සයන්තස්ස දක්ඛිණපස්ස වාමපස්සානං සුඛං හොති, එවං උප්පන්නසුඛං. **මිද්ධසුඛන්ති** නිද්දාසුඛං. **අනුයුත්තොති** යුත්තප්පයුත්තො විහරති. **පණිධායාති** පත්ථයිත්වා. **සීලෙනාතිආදීසු සීලන්ති** චතුපාරිසුද්ධිසීලං. **වතන්ති** වතසමාදානං. **තපොති** තපචරණං. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මෙථුනවිරති. **දෙවො වා භවිස්සාමීති** මහෙසක්ඛදෙවො වා භවිස්සාමි. **දෙවඤ්ඤතරො වාති** අප්පෙසක්ඛදෙවෙසු වා අඤ්ඤතරොති.

7-8. යාගුසුත්තාදිවණ්ණනා

207-208. සත්තමෙ **වාතං අනුලොමෙතීති** වාතං අනුලොමෙත්වා හරති. **වත්ථිං සොධෙතීති** ධමනියො සුද්ධා කරොති. **ආමාවසෙසං පාචෙතීති** සචෙ ආමාවසෙසකං හොති, තං පාචෙති. අට්ඨමෙ **අචක්ඛුස්සන්ති** න චක්ඛූනං හිතං, චක්ඛුං විසුද්ධං න කරොති.

9. ගීතස්සරසුත්තවණ්ණනා

209. නවමෙ **ආයතකෙනාති** දීඝෙන, පරිපුණ්ණපදබ්‍යඤ්ජනකං ගාථාවත්තඤ්ච විනාසෙත්වා පවත්තෙන. **සරකුත්තිම්පි නිකාමයමානස්සාති** එවං ගීතස්සරො කාතබ්බොති සරකිරියං පත්ථයමානස්ස. **සමාධිස්ස භඞ්ගො හොතීති** සමථවිපස්සනාචිත්තස්ස විනාසො හොති.

10. මුට්ඨස්සතිසුත්තවණ්ණනා

210. දසමෙ **දුක්ඛං සුපතීති** නානාවිධං සුපිනං පස්සන්තො දුක්ඛං සුපති. **දුක්ඛං පටිබුජ්ඣතීති** පටිබුජ්ඣන්තොපි උත්තසිත්වා සලොමහංසො පටිබුජ්ඣති. ඉමස්මිං සුත්තෙ සතිසම්පජඤ්ඤං මිස්සකං කථිතං.

කිමිලවග්ගො පඨමො.

(22) 2. අක්කොසකවග්ගො

1. අක්කොසකසුත්තවණ්ණනා

211. දුතියස්ස පඨමෙ **අක්කොසකපරිභාසකොති** දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසකො, භයදස්සනෙන පරිභාසකො. **ඡින්නපරිපන්ථොති** ලොකුත්තරපරිපන්ථස්ස ඡින්නත්තා ඡින්නපරිපන්ථො. **රොගාතඞ්කන්ති** රොගොයෙව කිච්ඡජීවිකායාවහනතො රොගාතඞ්කො නාම.

2. භණ්ඩනකාරකසුත්තවණ්ණනා

212. දුතියෙ **අධිකරණකාරකොති** චතුන්නං අධිකරණානං අඤ්ඤතරස්ස කාරකො. **අනධිගතන්ති** පුබ්බෙ අප්පත්තවිසෙසං.

3. සීලසුත්තවණ්ණනා

213. තතියෙ **දුස්සීලොති** අසීලො නිස්සීලො. **සීලවිපන්නොති** විපන්නසීලො භින්නසංවරො. **පමාදාධිකරණන්ති** පමාදකාරණා. ඉදඤ්ච සුත්තං ගහට්ඨානං වසෙන ආගතං, පබ්බජිතානම්පි පන ලබ්භතෙව . ගහට්ඨො හි යෙන යෙන සිප්පට්ඨානෙන ජීවිකං කප්පෙති, යදි කසියා, යදි වණිජ්ජාය, පාණාතිපාතාදිවසෙන පමත්තො තං තං යථාකාලං සම්පාදෙතුං න සක්කොති, අථස්ස මූලං විනස්සති. මාසාතකාලෙපි පාණාතිපාතං අදින්නාදානාදීනි ච කරොන්තො දණ්ඩවසෙන මහතිං භොගජානිං නිගච්ඡති. පබ්බජිතො දුස්සීලො පමාදකාරණා සීලතො බුද්ධවචනතො ඣානතො සත්තඅරියධනතො ච ජානිං නිගච්ඡති. ගහට්ඨස්ස ''අසුකො අසුකකුලෙ ජාතො දුස්සීලො පාපධම්මො පරිච්චත්තඉධලොකපරලොකො සලාකභත්තමත්තම්පි න දෙතී''ති චතුපරිසමජ්ඣෙ පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති. පබ්බජිතස්ස ''අසුකො නාසක්ඛි සීලං රක්ඛිතුං බුද්ධවචනං ගහෙතුං, වෙජ්ජකම්මාදීහි ජීවති, ඡහි අගාරවෙහි සමන්නාගතො''ති එවං අබ්භුග්ගච්ඡති.

අවිසාරදොති ගහට්ඨො තාව ''අවස්සං බහූනං සන්නිපාතට්ඨානෙ කොචි මම කම්මං ජානිස්සති, අථ මං නිග්ගණ්හිස්සන්ති වා, රාජකුලස්ස වා දස්සන්තී''ති සභයො උපසඞ්කමති. **මඞ්කුභූතො** ච පතිතක්ඛන්ධො අධොමුඛො අඞ්ගුට්ඨකෙන භූමිං කසන්තො නිසීදති, විසාරදො හුත්වා කථෙතුං න සක්කොති. පබ්බජිතොපි ''බහූ භික්ඛූ සන්නිපතිතා, අවස්සං කොචි මම කම්මං ජානිස්සති, අථ මෙ උපොසථම්පි පවාරණම්පි ඨපෙත්වා සාමඤ්ඤා චාවෙත්වා නික්කඩ්ඪිස්සන්තී''ති සභයො උපසඞ්කමති, විසාරදො හුත්වා කථෙතුං න සක්කොති. එකච්චො පන දුස්සීලොපි දප්පිතො විය චරති, සොපි අජ්ඣාසයෙන මඞ්කු හොතියෙව.

සම්මූළ්හො කාලං කරොතීති තස්ස හි මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස දුස්සීලකම්මං සමාදාය වත්තිතට්ඨානං ආපාථං ආගච්ඡති. සො උම්මීලෙත්වා ඉධලොකං පස්සති, නිම්මීලෙත්වා පරලොකං. තස්ස චත්තාරො අපායා උපට්ඨහන්ති, සත්තිසතෙන සීසෙ පහරියමානො විය හොති. සො ''වාරෙථ වාරෙථා''ති විරවන්තො මරති. තෙන වුත්තං – ''සම්මූළ්හො කාලං කරොතී''ති. පඤ්චමපදං උත්තානමෙව. ආනිසංසකථා වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බා.

4. බහුභාණිසුත්තවණ්ණනා

214. චතුත්ථෙ **බහුභාණිස්මින්ති** පඤ්ඤාය අපරිච්ඡින්දිත්වා බහුං භණන්තෙ. **මන්තභාණිස්මින්ති** මන්තා වුච්චති පඤ්ඤා, තාය පරිච්ඡින්දිත්වා භණන්තෙ.

5. පඨමඅක්ඛන්තිසුත්තවණ්ණනා

215. පඤ්චමෙ **වෙරබහුලොති** පුග්ගලවෙරෙනපි අකුසලවෙරෙනපි බහුවෙරො. **වජ්ජබහුලොති** දොසබහුලො.

6. දුතියඅක්ඛන්තිසුත්තවණ්ණනා

216. ඡට්ඨෙ **ලුද්දොති** දාරුණො කක්ඛළො. **විප්පටිසාරීති** මඞ්කුභාවෙන සමන්නාගතො.

7.පඨමඅපාසාදිකසුත්තවණ්ණනා

217. සත්තමෙ **අපාසාදිකෙති** අපාසාදිකෙහි කායකම්මාදීහි සමන්නාගතෙ. **පාසාදිකෙති** පසාදාවහෙ පරිසුද්ධසමාචාරෙ. අට්ඨමනවමානි උත්තානත්ථානෙව.

10. මධුරාසුත්තවණ්ණනා

220. දසමෙ **පඤ්චිමෙ, භික්ඛවෙ, ආදීනවා මධුරායන්**ති එකං සමයං භගවා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො චාරිකං චරමානො මධුරානගරං සම්පාපුණිත්වා අන්තොනගරං පවිසිතුං ආරභි. අථෙකා මිච්ඡාදිට්ඨිකා යක්ඛිනී අචෙලා හුත්වා ද්වෙ හත්ථෙ පසාරෙත්වා ජිව්හං නිල්ලාලෙත්වා දසබලස්ස පුරතො අට්ඨාසි. සත්ථා අන්තොනගරං අප්පවිසිත්වා තතොව නික්ඛමිත්වා විහාරං අගමාසි. මහාජනො ඛාදනීයභොජනීයඤ්චෙව සක්කාරසම්මානඤ්ච ආදාය විහාරං ගන්ත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං අදාසි. සත්ථා තස්ස නගරස්ස නිග්ගණ්හනත්ථාය ඉමං සුත්තං ආරභි. තත්ථ **විසමා**ති න සමතලා. **බහුරජා**ති වාතපහරණකාලෙ උද්ධතෙන රජක්ඛන්ධෙන පරියොනද්ධා විය හොති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අක්කොසකවග්ගො දුතියො.

(23) 3. දීඝචාරිකවග්ගො

1. පඨමදීඝචාරිකසුත්තවණ්ණනා

221. තතියස්ස පඨමෙ **අනවත්ථචාරිකන්ති** අවවත්ථිතචාරිකං. **සුතං න පරියොදපෙතීති** යම්පිස්ස සුතං අත්ථි, තං පරියොදපෙතුං න සක්කොති. **සුතෙනෙකච්චෙන අවිසාරදො හොතීති** ථොකථොකෙන සුතෙන විජ්ජමානෙනාපි ඤාණෙන සොමනස්සප්පත්තො න හොති. **සමවත්ථචාරෙති** සමවත්ථිතචාරෙ. දුතියං උත්තානත්ථමෙව.

3-4. අතිනිවාසසුත්තාදිවණ්ණනා

223-224. තතියෙ **බහුභණ්ඩොති** බහුපරික්ඛාරො. **බහුභෙසජ්ජොති** සප්පිනවනීතාදීනං බහුතාය බහුභෙසජ්ජො. **බ්‍යත්තොති** බ්‍යාසත්තො. **සංසට්ඨොති** පඤ්චවිධෙන සංසග්ගෙන සංසට්ඨො හුත්වා. **අනනුලොමිකෙනාති** සාසනස්ස අනනුච්ඡවිකෙන. චතුත්ථෙ **වණ්ණමච්ඡරීති** ගුණමච්ඡරී. **ධම්මමච්ඡරීති** පරියත්තිමච්ඡරී.

5-6. කුලූපකසුත්තාදිවණ්ණනා

225-226. පඤ්චමෙ **අනාමන්තචාරෙ ආපජ්ජතීති** ‘‘නිමන්තිතො සභත්තො සමානො සන්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡා පුරෙභත්තං වා පච්ඡාභත්තං වා කුලෙසු චාරිත්තං ආපජ්ජෙය්‍යා’’ති සික්ඛාපදෙ (පාරා. 294) වුත්තං ආපත්තිං ආපජ්ජති. **රහො නිසජ්ජායාති**ආදීනිපි තෙසං තෙසං සික්ඛාපදානං වසෙන වෙදිතබ්බානි. ඡට්ඨෙ **අතිවෙලන්ති** අතික්කන්තපමාණකාලං. සත්තමං උත්තානමෙව.

8. උස්සූරභත්තසුත්තවණ්ණනා

228. අට්ඨමෙ **උස්සූරභත්තෙති** අතිදිවාපචනභත්තෙ. **න කාලෙන පටිපූජෙන්තීති** යාගුකාලෙ යාගුං, ඛජ්ජකකාලෙ ඛජ්ජකං , භොජනකාලෙ භොජනං අපචන්තා යුත්තප්පයුත්තකාලස්ස අතිනාමිතත්තා න කාලෙන පටිපූජෙන්ති, අත්තනො චිත්තෙනෙව දෙන්ති නාම. තතො තෙපි තෙසු අත්තනො ගෙහං ආගතෙසු තථෙව කරොන්ති. කුලපවෙණියා ආගතා බලිපටිග්ගාහිකා දෙවතාපි යුත්තප්පයුත්තකාලෙන ලාභං ලභමානායෙව රක්ඛන්ති ගොපයන්ති පීළං අකත්වා. අකාලෙ ලභමානා පන ‘‘ඉමෙ අම්හෙසු අනාදරා’’ති ආරක්ඛං න කරොන්ති.

සමණබ්‍රාහ්මණාපි ‘‘එතෙසං ගෙහෙ භොජනවෙලාය භොජනං න හොති, ඨිතමජ්ඣන්හිකෙ දෙන්ති’’ති මඞ්ගලාමඞ්ගලෙසු කාතබ්බං න කරොන්ති. **විමුඛා කම්මං කරොන්තීති** ‘‘පාතො කිඤ්චි න ලභාම, ඛුදාය පටිපීළිතා කම්මං කාතුං න සක්කොමා’’ති කම්මං විස්සජ්ජෙත්වා නිසීදන්ති. **අනොජවන්තං හොතීති** අකාලෙ භුත්තං ඔජං හරිතුං න සක්කොති. සුක්කපක්ඛො වුත්තවිපල්ලාසෙන වෙදිතබ්බො.

9. පඨමකණ්හසප්පසුත්තවණ්ණනා

229. නවමෙ **සභීරූති** සනිද්දො මහානිද්දං නිද්දායති. **සප්පටිභයොති** තං නිස්සාය භයං උප්පජ්ජති, තස්මා සප්පටිභයො. **මිත්තදුබ්භීති** පානභොජනදායකම්පි මිත්තං දුබ්භති හිංසති. මාතුගාමෙපි එසෙව නයො.

10. දුතියකණ්හසප්පසුත්තවණ්ණනා

230. දසමෙ **ඝොරවිසොති** කක්ඛළවිසො. **දුජ්ජිව්හොති** ද්විධා භින්නජිව්හො. **ඝොරවිසතාති** ඝොරවිසතාය. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

දීඝචාරිකවග්ගො තතියො.

(24) 4. ආවාසිකවග්ගො

1. ආවාසිකසුත්තවණ්ණනා

231. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **න ආකප්පසම්පන්නොති** සමණාකප්පෙන සම්පන්නො. **අභාවනීයො හොතීති** වඩ්ඪනීයො න හොති. දුතියං උත්තානමෙව.

3. සොභනසුත්තවණ්ණනා

233. තතියෙ **පටිබලොති** කායබලෙන ච ඤාණබලෙන ච සමන්නාගතත්තා පටිබලො.

4. බහූපකාරසුත්තවණ්ණනා

234. චතුත්ථෙ **ඛණ්ඩඵුල්ලන්ති** පතිතට්ඨානඤ්ච භින්නට්ඨානඤ්ච. **පටිසඞ්ඛරොතීති** පටිපාකතිකං කරොති. **ආරොචෙතීති** ඉදං පවාරිතකුලානං වසෙන වුත්තං.

5. අනුකම්පසුත්තවණ්ණනා

235. පඤ්චමෙ **අධිසීලෙසූති** පඤ්චසු සීලෙසු. **ධම්මදස්සනෙ නිවෙසෙතීති** චතුසච්චධම්මදස්සනෙ පතිට්ඨාපෙති. **අරහග්ගතන්ති** සබ්බසක්කාරානං අරහෙ රතනත්තයෙව ගතං, තීසු වත්ථූසු ගරුචිත්තීකාරං උපට්ඨපෙථාති අත්ථො. ඡට්ඨං උත්තානමෙව.

7. දුතියඅවණ්ණාරහසුත්තවණ්ණනා

237. සත්තමෙ **ආවාසපලිගෙධීති** ආවාසං බලවගිද්ධිවසෙන ගිලිත්වා විය ඨිතො. සෙසං සබ්බං උත්තානමෙවාති.

ආවාසිකවග්ගො චතුත්ථො.

(25) 5. දුච්චරිතවග්ගො

1. පඨමදුච්චරිතසුත්තවණ්ණනා

241. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **දුච්චරිතෙ සුචරිතෙති** ඉදං අභෙදතො වුත්තං, **කායදුච්චරිතෙති**ආදි කායද්වාරාදීනං වසෙන භෙදතො. **සද්ධම්මාති** දසකුසලකම්මපථධම්මතො. **අසද්ධම්මෙති** අකුසලකම්මපථසඞ්ඛාතෙ අස්සද්ධම්මෙ.

9. සිවථිකසුත්තවණ්ණනා

249. නවමෙ **සිවථිකායාති** සුසානෙ. **ආරොදනාති** ආරොදනට්ඨානං. **අසුචිනාති** ජිගුච්ඡනීයෙන.

10. පුග්ගලප්පසාදසුත්තවණ්ණනා

250. දසමෙ **පුග්ගලප්පසාදෙති** එකපුග්ගලස්මිං උප්පන්නප්පසාදෙ. **අන්තෙ නිසීදාපෙතීති** භික්ඛූනං ආසනපරියන්තෙ නිසීදාපෙති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

දුච්චරිතවග්ගො පඤ්චමො.

පඤ්චමපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

(26) 6. උපසම්පදාවග්ගො

1-3. උපසම්පාදෙතබ්බසුත්තාදිවණ්ණනා

251-253. ඡට්ඨස්ස පඨමෙ **උපසම්පාදෙතබ්බ**න්ති උපජ්ඣායෙන හුත්වා උපසම්පාදෙතබ්බං. දුතියෙ **නිස්සයො දාතබ්බො**ති ආචරියෙන හුත්වා නිස්සයො දාතබ්බො. තතියෙ **සාමණෙරො උපට්ඨාපෙතබ්බො**ති උපජ්ඣායෙන හුත්වා සාමණෙරො ගහෙතබ්බො. ඉති ඉමානි තීණිපි සුත්තානි පඨමබොධියං ඛීණාසවවසෙන වුත්තානි. චතුත්ථාදීනි අනුපදවණ්ණනාතො උත්තානත්ථානෙව.

1. සම්මුතිපෙය්‍යාලාදිවණ්ණනා

272. භත්තුද්දෙසකාදීනං විනිච්ඡයකථා සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථායං (චූළව. අට්ඨ. 325) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බාති. **සම්මතො න පෙසෙතබ්බො**ති පකතියා සම්මතො ‘‘ගච්ඡ භත්තානි උද්දිසාහී’’ති න පෙසෙතබ්බො.

273-285. **සාටියග්ගාහාපකො**ති වස්සිකසාටිකාය ගාහාපකො. **පත්තග්ගාහාපකො**ති ‘‘යො ච තස්සා භික්ඛුපරිසාය පත්තපරියන්තො, සො තස්ස භික්ඛුනො පදාතබ්බො’’ති එත්ථ වුත්තපත්තග්ගාහාපකො.

293-302. **ආජීවකො**ති නග්ගපරිබ්බාජකො. **නිගණ්ඨො**ති පුරිමභාගප්පටිච්ඡන්නො. **මුණ්ඩසාවකො**ති නිගණ්ඨසාවකො. **ජටිලකො**ති තාපසො. **පරිබ්බාජකො**ති ඡන්නපරිබ්බාජකො. **මාගණ්ඩිකා**දයොපි තිත්ථියා එව. එතෙසං පන සීලෙසු පරිපූරකාරිතාය අභාවෙන සුක්කපක්ඛො න ගහිතො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

මනොරථපූරණියා අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

පඤ්චකනිපාතස්ස සංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අඞ්ගුත්තරනිකායෙ

ඡක්කනිපාත-අට්ඨකථා

1. පඨමපණ්ණාසකං

1. ආහුනෙය්‍යවග්ගො

1. පඨමආහුනෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

1. ඡක්කනිපාතස්ස පඨමෙ **ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූති**, භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛු. **නෙව සුමනො හොති න දුම්මනොති** ඉට්ඨාරම්මණෙ රාගසහගතෙන සොමනස්සෙන සුමනො වා අනිට්ඨාරම්මණෙ දොසසහගතෙන දොමනස්සෙන දුම්මනො වා න හොති. **උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානොති** මජ්ඣත්තාරම්මණෙ අසමපෙක්ඛනෙන අඤ්ඤාණුපෙක්ඛාය උපෙක්ඛකභාවං අනාපජ්ජිත්වා සතො සම්පජානො හුත්වා ආරම්මණෙ මජ්ඣත්තො විහරති. ඉමස්මිං සුත්තෙ ඛීණාසවස්ස සතතවිහාරො කථිතො.

2. දුතියආහුනෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

2-4. දුතියෙ **අනෙකවිහිතං ඉද්ධිවිධන්ති**ආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තානෙව. **ආසවානං ඛයා අනාසවන්ති** ආසවානං ඛයෙන අනාසවං, න චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනං විය අභාවෙනාති. ඉමස්මිං සුත්තෙ ඛීණාසවස්ස අභිඤ්ඤා පටිපාටියා කථිතා. තතියචතුත්ථෙසු ඛීණාසවො කථිතො.

5-7. ආජානීයසුත්තත්තයවණ්ණනා

5-7. පඤ්චමෙ **අඞ්ගෙහීති** ගුණඞ්ගෙහි. **ඛමොති** අධිවාසකො. **රූපානන්ති** රූපාරම්මණානං. **වණ්ණසම්පන්නොති** සරීරවණ්ණෙන සම්පන්නො. ඡට්ඨෙ **බලසම්පන්නොති** කායබලෙන සම්පන්නො. සත්තමෙ **ජවසම්පන්නොති** පදජවෙන සම්පන්නො.

8-9. අනුත්තරියසුත්තාදිවණ්ණනා

8-9. අට්ඨමෙ **අනුත්තරියානීති** අඤ්ඤෙන උත්තරිතරෙන රහිතානි නිරුත්තරානි. **දස්සනානුත්තරියන්ති** රූපදස්සනෙසු අනුත්තරං. එස නයො සබ්බපදෙසු . හත්ථිරතනාදීනඤ්හි දස්සනං න දස්සනානුත්තරියං, නිවිට්ඨසද්ධස්ස පන නිවිට්ඨපෙමවසෙන දසබලස්ස වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස වා කසිණඅසුභනිමිත්තාදීනං වා අඤ්ඤතරස්ස දස්සනං දස්සනානුත්තරියං නාම. ඛත්තියාදීනං ගුණකථාසවනං න සවනානුත්තරියං, නිවිට්ඨසද්ධස්ස පන නිවිට්ඨපෙමවසෙන තිණ්ණං වා රතනානං ගුණකථාසවනං තෙපිටකබුද්ධවචනසවනං වා සවනානුත්තරියං නාම. මණිරතනාදීනං ලාභො න ලාභානුත්තරියං, සත්තවිධඅරියධනලාභො පන ලාභානුත්තරියං නාම. හත්ථිසිප්පාදිසික්ඛනං න සික්ඛානුත්තරියං, සික්ඛාත්තයස්ස පූරණං පන සික්ඛානුත්තරියං නාම. ඛත්තියාදීනං පාරිචරියා න පාරිචරියානුත්තරියං, තිණ්ණං පන රතනානං පාරිචරියා පාරිචරියානුත්තරියං නාම. ඛත්තියාදීනං ගුණානුස්සරණං න අනුස්සතානුත්තරියං, තිණ්ණං පන රතනානං ගුණානුස්සරණං අනුස්සතානුත්තරියං නාම. ඉති ඉමානි ඡ අනුත්තරියානි ලොකියලොකුත්තරානි කථිතානි. නවමෙ **බුද්ධානුස්සතීති** බුද්ධගුණාරම්මණා සති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

10. මහානාමසුත්තවණ්ණනා

10. දසමෙ **මහානාමොති** දසබලස්ස චූළපිතු පුත්තො එකො සක්‍යරාජා. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති** භුත්තපාතරාසො හුත්වා දාසපරිජනපරිවුතො ගන්ධමාලාදීනි ගාහාපෙත්වා යත්ථ සත්ථා, තත්ථ අගමාසි. අරියඵලං අස්ස ආගතන්ති **ආගතඵලො**. සික්ඛාත්තයසාසනං එතෙන විඤ්ඤාතන්ති **විඤ්ඤාතසාසනො**. ඉති අයං රාජා ''සොතාපන්නස්ස නිස්සයවිහාරං පුච්ඡාමී''ති පුච්ඡන්තො එවමාහ.

නෙවස්ස රාගපරියුට්ඨිතන්ති න උප්පජ්ජමානෙන රාගෙන උට්ඨහිත්වා ගහිතං. **උජුගතන්ති** බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානෙ උජුකමෙව ගතං. **තථාගතං ආරබ්භාති** තථාගතගුණෙ ආරබ්භ. **අත්ථවෙදන්ති** අට්ඨකථං නිස්සාය උප්පන්නං පීතිපාමොජ්ජං. **ධම්මවෙදන්ති** පාළිං නිස්සාය උප්පන්නං පීතිපාමොජ්ජං. **ධම්මූපසඤ්හිතන්ති** පාළිඤ්ච අට්ඨකථඤ්ච නිස්සාය උප්පන්නං. **පමුදිතස්සාති** දුවිධෙන පාමොජ්ජෙන පමුදිතස්ස. **පීති ජායතීති** පඤ්චවිධා පීති නිබ්බත්තති. **කායො පස්සම්භතීති** නාමකායො ච කරජකායො ච දරථපටිප්පස්සද්ධියා පටිප්පස්සම්භති. **සුඛන්ති** කායිකචෙතසිකසුඛං. **සමාධියතීති** ආරම්මණෙ සම්මා ඨපිතං හොති. **විසමගතාය පජායාති** රාගදොසමොහවිසමගතෙසු සත්තෙසු. **සමප්පත්තොති** සමං උපසමං පත්තො හුත්වා. **සබ්‍යාපජ්ඣායාති** සදුක්ඛාය. **ධම්මසොතං සමාපන්නොති** විපස්සනාසඞ්ඛාතං ධම්මසොතං සමාපන්නො. **බුද්ධානුස්සතිං භාවෙතීති** බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානං බ්‍රූහෙති වඩ්ඪෙති. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉති මහානාමො සොතාපන්නස්ස නිස්සයවිහාරං පුච්ඡි. සත්ථාපිස්ස තමෙව කථෙසි. එවං ඉමස්මිං සුත්තෙ සොතාපන්නොව කථිතොති.

ආහුනෙය්‍යවග්ගො පඨමො.

2. සාරණීයවග්ගො

1. පඨමසාරණීයසුත්තවණ්ණනා

11. දුතියස්ස පඨමෙ **සාරණීයා**ති සරිතබ්බයුත්තකා. **මෙත්තං කායකම්ම**න්ති මෙත්තෙන චිත්තෙන කාතබ්බං කායකම්මං. **වචීකම්මමනොකම්මෙසුපි** එසෙව නයො. ඉමානි ච පන භික්ඛූනං වසෙන ආගතානි, ගිහීසුපි ලබ්භන්ති. භික්ඛූනඤ්හි මෙත්තෙන චිත්තෙන ආභිසමාචාරිකධම්මපූරණං මෙත්තං කායකම්මං නාම. ගිහීනං චෙතියවන්දනත්ථාය බොධිවන්දනත්ථාය සඞ්ඝනිමන්තනත්ථාය ගමනං, ගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨෙ භික්ඛූ දිස්වා පච්චුග්ගමනං, පත්තපටිග්ගහණං, ආසනපඤ්ඤාපනං, අනුගමනන්ති එවමාදිකං මෙත්තං කායකම්මං නාම.

භික්ඛූනං මෙත්තෙන චිත්තෙන ආචාරපණ්ණත්තිසික්ඛාපනං, කම්මට්ඨානකථනං, ධම්මදෙසනා, තෙපිටකම්පි බුද්ධවචනං මෙත්තං වචීකම්මං නාම. ගිහීනං ''චෙතියවන්දනාය ගච්ඡාම, බොධිවන්දනාය ගච්ඡාම, ධම්මස්සවනං කරිස්සාම, දීපමාලාපුප්ඵපූජං කරිස්සාම, තීණි සුචරිතානි සමාදාය වත්තිස්සාම, සලාකභත්තාදීනි දස්සාම, වස්සාවාසිකං දස්සාම, අජ්ජ සඞ්ඝස්ස චත්තාරො පච්චයෙ දස්සාම, සඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා ඛාදනීයාදීනි සංවිදහථ, ආසනානි පඤ්ඤාපෙථ, පානීයං උපට්ඨාපෙථ, සඞ්ඝං පච්චුග්ගන්ත්වා ආනෙථ, පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා උස්සාහජාතා වෙය්‍යාවච්චං කරොථා''තිආදිවචනකාලෙ මෙත්තං වචීකම්මං නාම.

භික්ඛූනං පාතොව උට්ඨාය සරීරපටිජග්ගනං චෙතියඞ්ගණවත්තාදීනි ච කත්වා විවිත්තාසනෙ නිසීදිත්වා ''ඉමස්මිං විහාරෙ භික්ඛූ සුඛී හොන්තු අවෙරා අබ්‍යාපජ්ඣා''ති චින්තනං මෙත්තං මනොකම්මං නාම. ගිහීනං ''අය්‍යා සුඛී හොන්තු අවෙරා අබ්‍යාපජ්ඣා''ති චින්තනං මෙත්තං මනොකම්මං නාම.

ආවි චෙව රහො චාති සම්මුඛා ච පරම්මුඛා ච. තත්ථ නවකානං චීවරකම්මාදීසු සහායභාවගමනං සම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම, ථෙරානං පන පාදධොවනදානාදිභෙදං සබ්බම්පි සාමීචිකම්මං සම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම. උභයෙහිපි දුන්නික්ඛිත්තානං දාරුභණ්ඩාදීනං තෙසු අවඤ්ඤං අකත්වා අත්තනා දුන්නික්ඛිත්තානං විය පටිසාමනං පරම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම. ''දෙවත්ථෙරො තිස්සත්ථෙරො''ති එවං පග්ගය්හ වචනං සම්මුඛා මෙත්තං වචීකම්මං නාම. විහාරෙ අසන්තං පන පටිපුච්ඡන්තස්ස ''කහං අම්හාකං දෙවත්ථෙරො, කහං අම්හාකං තිස්සත්ථෙරො, කදා නු ඛො ආගමිස්සතී''ති එවං මමායනවචනං පරම්මුඛා මෙත්තං වචීකම්මං නාම. මෙත්තාසිනෙහසිනිද්ධානි පන නයනානි උම්මීලෙත්වා පසන්නෙන මුඛෙන ඔලොකනං සම්මුඛා මෙත්තං මනොකම්මං නාම. ''දෙවත්ථෙරො තිස්සත්ථෙරො අරොගො හොතු අප්පාබාධො''ති සමන්නාහරණං පරම්මුඛා මෙත්තං මනොකම්මං නාම.

ලාභාති චීවරාදයො ලද්ධපච්චයා. **ධම්මිකා**ති කුහනාදිභෙදං මිච්ඡාජීවං වජ්ජෙත්වා ධම්මෙන සමෙන භික්ඛාචරියවත්තෙන උප්පන්නා. **අන්තමසො පත්තපරියාපන්නමත්තම්පී**ති පච්ඡිමකොටියා පත්තපරියාපන්නං පත්තස්ස අන්තොගතං ද්වත්තිකටච්ඡුභික්ඛාමත්තම්පි. **අප්පටිවිභත්තභොගී**ති එත්ථ ද්වෙ පටිවිභත්තානි නාම ආමිසපටිවිභත්තං පන පුග්ගලපටිවිභත්තඤ්ච. තත්ථ ''එත්තකං දස්සාමි, එත්තකං න දස්සාමී''ති එවං චිත්තෙන පටිවිභජනං ආමිසපටිවිභත්තං නාම. ''අසුකස්ස දස්සාමි, අසුකස්ස න දස්සාමී''ති එවං චිත්තෙන විභජනං පන පුග්ගලපටිවිභත්තං නාම. තදුභයම්පි අකත්වා යො අප්පටිවිභත්තං භුඤ්ජති, අයං අප්පටිවිභත්තභොගී නාම. **සීලවන්තෙහි සබ්‍රහ්මචාරීහි සාධාරණභොගී**ති එත්ථ සාධාරණභොගිනො ඉදං ලක්ඛණං – යං යං පණීතං ලභති, තං තං නෙව ලාභෙනලාභං-නිජිගීසනතාමුඛෙන ගිහීනං දෙති, න අත්තනා පරිභුඤ්ජති, පටිග්ගණ්හන්තො ච ''සඞ්ඝෙන සාධාරණං හොතූ''ති ගහෙත්වා ඝණ්ටිං පහරිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං සඞ්ඝසන්තකං විය පස්සති.

ඉමං පන සාරණීයධම්මං කො පූරෙති, කො න පූරෙති? දුස්සීලො තාව න පූරෙති. න හි තස්ස සන්තකං සීලවන්තා ගණ්හන්ති. පරිසුද්ධසීලො පන වත්තං අඛණ්ඩෙන්තො පූරෙති. තත්‍රිදං වත්තං – යො හි ඔදිස්සකං කත්වා මාතු වා පිතු වා ආචරියුපජ්ඣායාදීනං වා දෙති, සො දාතබ්බං දෙති. සාරණීයධම්මො පනස්ස න හොති, පලිබොධජග්ගනං නාම හොති. සාරණීයධම්මො හි මුත්තපලිබොධස්ස වට්ටති. තෙන පන ඔදිස්සකං දෙන්තෙන ගිලානගිලානුපට්ඨාකආගන්තුකගමිකානඤ්චෙව නවපබ්බජිතස්ස ච සඞ්ඝාටිපත්තග්ගහණං අජානන්තස්ස දාතබ්බං. එතෙසං දත්වා අවසෙසං ථෙරාසනතො පට්ඨාය ථොකං ථොකං අදත්වා යො යත්තකං ගණ්හාති, තස්ස තත්තකං දාතබ්බං. අවසිට්ඨෙ අසති පුන පිණ්ඩාය චරිත්වා ථෙරාසනතො පට්ඨාය යං යං පණීතං, තං තං දත්වා සෙසං භුඤ්ජිතබ්බං. ''සීලවන්තෙහී''ති වචනතො දුස්සීලස්ස අදාතුම්පි වට්ටති.

අයං පන සාරණීයධම්මො සුසික්ඛිතාය පරිසාය සුපූරො හොති, සුසික්ඛිතාය හි පරිසාය යො අඤ්ඤතො ලභති, සො න ගණ්හාති. අඤ්ඤතො අලභන්තොපි පමාණයුත්තමෙව ගණ්හති, න අතිරෙකං. අයං පන සාරණීයධම්මො එවං පුනප්පුනං පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධං ලද්ධං දෙන්තස්සාපි ද්වාදසහි වස්සෙහි පූරෙති, න තතො ඔරං. සචෙ හි ද්වාදසමෙ වස්සෙ සාරණීයධම්මපූරකො පිණ්ඩපාතපූරං පත්තං ආසනසාලායං ඨපෙත්වා න්හායිතුං ගච්ඡති, සඞ්ඝත්ථෙරො ච ''කස්සෙසො පත්තො''ති වත්වා ''සාරණීයධම්මපූරකස්සා''ති වුත්තෙ ''ආහරථ න''න්ති සබ්බං පිණ්ඩපාතං විචාරෙත්වාව භුඤ්ජිත්වා රිත්තපත්තං ඨපෙති. අථ ඛො සො භික්ඛු රිත්තපත්තං දිස්වා ''මය්හං අසෙසෙත්වාව පරිභුඤ්ජිංසූ''ති දොමනස්සං උප්පාදෙති, සාරණීයධම්මො භිජ්ජති, පුන ද්වාදස වස්සානි පූරෙතබ්බො හොති.

තිත්ථියපරිවාසසදිසො හෙස, සකිං බණ්ඩෙ ජාතෙ පුන පූරෙතබ්බොව. යො පන ''ලාභා වත මෙ, සුලද්ධං වත මෙ, යස්ස මෙ පත්තගතං අනාපුච්ඡාව සබ්‍රහ්මචාරී පරිභුඤ්ජන්තී''ති සොමනස්සං ජනෙති, තස්ස පුණ්ණො නාම හොති.

එවං පූරිතසාරණීයධම්මස්ස පන නෙව ඉස්සා න මච්ඡරියං හොති, මනුස්සානං පියො හොති, අමනුස්සානං පියො හොති, සුලභපච්චයො. පත්තගතමස්ස දියමානම්පි න ඛීයති, භාජනීයභණ්ඩට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං ලභති, භයෙ වා ඡාතකෙ වා පත්තෙ දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජන්ති.

තත්‍රිමානි වත්ථූනි – **සෙනගිරිවාසී තිස්සත්ථෙරො** කිර මහාගිරිගාමං උපනිස්සාය වසති, පඤ්ඤාස මහාථෙරා නාගදීපං චෙතියවන්දනත්ථාය ගච්ඡන්තා ගිරිගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කිඤ්චි අලද්ධා නික්ඛමිංසු. ථෙරො පවිසන්තො තෙ දිස්වා පුච්ඡි – ''ලද්ධං, භන්තෙ''ති? විචරිම්හා, ආවුසොති. සො අලද්ධභාවං ඤත්වා ආහ – ''භන්තෙ, යාවාහං ආගච්ඡාමි, තාව ඉධෙව හොථා''ති. මයං, ආවුසො, පඤ්ඤාස ජනා පත්තතෙමනමත්තම්පි න ලභිම්හාති. භන්තෙ, නෙවාසිකා නාම පටිබලා හොන්ති, අලභන්තාපි භික්ඛාචාරමග්ගසභාගං ජානන්තීති. ථෙරා ආගමෙසුං. ථෙරො ගාමං පාවිසි. ධුරගෙහෙයෙව මහාඋපාසිකා ඛීරභත්තං සජ්ජෙත්වා ථෙරං ඔලොකයමානා ඨිතා ථෙරස්ස ද්වාරං සම්පත්තස්සෙව පත්තං පූරෙත්වා අදාසි. සො තං ආදාය ථෙරානං සන්තිකං ගන්ත්වා ''ගණ්හථ , භන්තෙ''ති සඞ්ඝත්ථෙරං ආහ. ථෙරො ''අම්හෙහි එත්තකෙහි කිඤ්චි න ලද්ධං, අයං සීඝමෙව ගහෙත්වා ආගතො, කිං නු ඛො''ති සෙසානං මුඛං ඔලොකෙසි. ථෙරො ඔලොකනාකාරෙනෙව ඤත්වා, ''භන්තෙ, ධම්මෙන සමෙන ලද්ධො, නික්කුක්කුච්චා ගණ්හථා''ති ආදිතො පට්ඨාය සබ්බෙසං යාවදත්ථං දත්වා අත්තනාපි යාවදත්ථං භුඤ්ජි.

අථ නං භත්තකිච්චාවසානෙ ථෙරා පුච්ඡිංසු – ''කදා, ආවුසො, ලොකුත්තරධම්මං පටිවිජ්ඣී''ති? නත්ථි මෙ, භන්තෙ, ලොකුත්තරධම්මොති. ඣානලාභීසි, ආවුසොති. එතම්පි, භන්තෙ, නත්ථීති? නනු, ආවුසො, පාටිහාරියන්ති. සාරණීයධම්මො මෙ, භන්තෙ, පූරිතො, තස්ස මෙ පූරිතකාලතො පට්ඨාය සචෙපි භික්ඛුසතසහස්සං හොති, පත්තගතං න ඛීයතීති. සාධු සාධු, සප්පුරිස, අනුච්ඡවිකමිදං තුය්හන්ති. ඉදං තාව **පත්තගතං න ඛීයතී**ති එත්ථ වත්ථු.

අයමෙව පන ථෙරො චෙතියපබ්බතෙ ගිරිභණ්ඩමහාපූජාය දානට්ඨානං ගන්ත්වා ''ඉමස්මිං දානෙ කිං වරභණ්ඩ''න්ති පුච්ඡි. ද්වෙ සාටකා, භන්තෙති. එතෙ මය්හං පාපුණිස්සන්තීති? තං සුත්වා අමච්චො රඤ්ඤො ආරොචෙසි – ''එකො දහරො එවං වදතී''ති. ''දහරස්ස එවං චිත්තං, මහාථෙරානං පන සුඛුමසාටකා වට්ටන්තී''ති වත්වා ''මහාථෙරානං දස්සාමී''ති ඨපෙසි. තස්ස භික්ඛුසඞ්ඝෙ පටිපාටියා ඨිතෙ දෙන්තස්ස මත්ථකෙ ඨපිතාපි තෙ සාටකා හත්ථං නාරොහන්ති, අඤ්ඤෙව ආරොහන්ති. දහරස්ස දානකාලෙ පන හත්ථං ආරුළ්හා. සො තස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා අමච්චස්ස මුඛං ඔලොකෙත්වා දහරං නිසීදාපෙත්වා දානං දත්වා සඞ්ඝං විස්සජ්ජෙත්වා දහරස්ස සන්තිකෙ නිසීදිත්වා ''කදා, භන්තෙ, ඉමං ධම්මං පටිවිජ්ඣිත්ථා''ති ආහ. සො පරියායෙනපි අසන්තං අවදන්තො ''නත්ථි මය්හං, මහාරාජ, ලොකුත්තරධම්මො''ති ආහ. නනු, භන්තෙ, පුබ්බෙව අවචුත්ථාති. ආම, මහාරාජ, සාරණීයධම්මපූරකො අහං, තස්ස මෙ ධම්මස්ස පූරිතකාලතො පට්ඨාය භාජනීයභණ්ඩට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං පාපුණාතීති. ''සාධු සාධු, භන්තෙ, අනුච්ඡවිකමිදං තුම්හාක''න්ති වත්වා පක්කාමි. ඉදං **භාජනීයභණ්ඩට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං පාපුණාතී**ති එත්ථ වත්ථු.

බ්‍රාහ්මණතිස්සභයෙ පන භාතරගාමවාසිනො නාගත්ථෙරියා අනාරොචෙත්වාව පලායිංසු. ථෙරී පච්චූසසමයෙ ''අතිවිය අප්පනිග්ඝොසො ගාමො, උපධාරෙථ තාවා''ති දහරභික්ඛුනියො ආහ. තා ගන්ත්වා සබ්බෙසං ගතභාවං ඤත්වා ආගම්ම ථෙරියා ආරොචෙසුං. සා සුත්වා ''මා තුම්හෙ තෙසං ගතභාවං චින්තයිත්ථ, අත්තනො උද්දෙසපරිපුච්ඡායොනිසොමනසිකාරෙසුයෙව යොගං කරොථා''ති වත්වා භික්ඛාචාරවෙලායං පාරුපිත්වා අත්තද්වාදසමා ගාමද්වාරෙ නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ අට්ඨාසි. රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා ද්වාදසන්නම්පි භික්ඛුනීනං පිණ්ඩපාතං දත්වා, ''අය්‍යො, අඤ්ඤත්ථ මා ගච්ඡථ, නිච්චං ඉධෙව ආගච්ඡෙය්‍යාථා''ති ආහ. ථෙරියා පන කනිට්ඨභාතා නාගත්ථෙරො නාම අත්ථි. සො ''මහන්තං භයං, න සක්කා යාපෙතුං, පරතීරං ගමිස්සාමී''ති අත්තද්වාදසමොව අත්තනො වසනට්ඨානා නික්ඛන්තො ''ථෙරිං දිස්වා ගමිස්සාමී''ති භාතරගාමං ආගතො. ථෙරී ''ථෙරා ආගතා''ති සුත්වා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා ''කිං අය්‍යා''ති පුච්ඡි. සො තං පවත්තිං ආරොචෙසි. සා ''අජ්ජ එකදිවසං විහාරෙව වසිත්වා ස්වෙ ගමිස්සථා''ති ආහ. ථෙරා විහාරං අගමිංසු.

ථෙරී පුනදිවසෙ රුක්ඛමූලෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ''ඉමං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජථා''ති ආහ. ථෙරො ''වට්ටිස්සති ථෙරී''ති වත්වා තුණ්හී අට්ඨාසි. ධම්මිකො, තාත, පිණ්ඩපාතො, කුක්කුච්චං අකත්වා පරිභුඤ්ජථාති . වට්ටිස්සති ථෙරීති? සා පත්තං ගහෙත්වා ආකාසෙ ඛිපි, පත්තො ආකාසෙ අට්ඨාසි. ථෙරො ''සත්තතාලමත්තෙ ඨිතම්පි භික්ඛුනීභත්තමෙව ථෙරී''ති වත්වා ''භයං නාම සබ්බකාලං න හොති, භයෙ වූපසන්තෙ අරියවංසං කථයමානො, 'භො පිණ්ඩපාතික, භික්ඛුනීභත්තං භුඤ්ජිත්වා වීතිනාමයිත්ථා'ති චිත්තෙන අනුවදියමානො සන්ථම්භිතුං න සක්ඛිස්සාමි, අප්පමත්තා හොථ ථෙරියො''ති මග්ගං පටිපජ්ජි.

රුක්ඛදෙවතාපි ''සචෙ ථෙරො ථෙරියා හත්ථතො පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිස්සති, න තං නිවත්තෙස්සාමි. සචෙ න පරිභුඤ්ජිස්සති, නිවත්තෙස්සාමී''ති චින්තයමානා ඨත්වා ථෙරස්ස ගමනං දිස්වා රුක්ඛා ඔරුය්හ ''පත්තං, භන්තෙ, දෙථා''ති වත්වා පත්තං ගහෙත්වා ථෙරං රුක්ඛමූලංයෙව ආනෙත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා පිණ්ඩපාතං දත්වා කතභත්තකිච්චං පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා ද්වාදස භික්ඛුනියො ද්වාදස ච භික්ඛූ සත්ත වස්සානි උපට්ඨහි. ඉදං **දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජන්තී**ති එත්ථ වත්ථු. තත්‍ර හි ථෙරී සාරණීයධම්මපූරිකා අහොසි.

අඛණ්ඩානීතිආදීසු යස්ස සත්තසු ආපත්තික්ඛන්ධෙසු ආදිම්හි වා අන්තෙ වා සික්ඛාපදං භින්නං හොති, තස්ස සීලං පරියන්තෙ ඡින්නසාටකො විය **ඛණ්ඩං** නාම. යස්ස පන වෙමජ්ඣෙ භින්නං, තස්ස ඡිද්දසාටකො විය **ඡිද්දං** නාම හොති. යස්ස පටිපාටියා ද්වෙ තීණි භින්නානි, තස්ස පිට්ඨියං වා කුච්ඡියං වා උට්ඨිතෙන විසභාගවණ්ණෙන කාළරත්තාදීනං අඤ්ඤතරවණ්ණා ගාවී විය **සබලං** නාම හොති. යස්ස අන්තරන්තරා භින්නානි, තස්ස අන්තරන්තරා විසභාගබින්දුවිචිත්‍රා ගාවී විය **කම්මාසං** නාම හොති. යස්ස පන සබ්බෙන සබ්බං අභින්නානි, තස්ස තානි සීලානි **අඛණ්ඩානි අච්ඡිද්දානි අසබලානි අකම්මාසානි** නාම හොන්ති. තානි පනෙතානි තණ්හාදාසබ්‍යතො මොචෙත්වා භුජිස්සභාවකරණතො **භුජිස්සානි,** බුද්ධාදීහි විඤ්ඤූහි පසත්ථත්තා **විඤ්ඤුප්පසත්ථානි,** තණ්හාදිට්ඨීහි අපරාමට්ඨත්තා ''ඉදං නාම ත්වං ආපන්නපුබ්බො''ති කෙනචි පරාමට්ඨුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා ච **අපරාමට්ඨානි,** උපචාරසමාධිං අප්පනාසමාධිං වා සංවත්තයන්තීති **සමාධිසංවත්තනිකානී**ති වුච්චන්ති.

සීලසාමඤ්ඤගතො විහරතීති තෙසු තෙසු දිසාභාගෙසු විහරන්තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං සමානභාවූපගතසීලො විහරති. සොතාපන්නාදීනඤ්හි සීලං සමුද්දන්තරෙපි දෙවලොකෙපි වසන්තානං අඤ්ඤෙසං සොතාපන්නාදීනං සීලෙන සමානමෙව හොති, නත්ථි මග්ගසීලෙ නානත්තං. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

යායං දිට්ඨීති මග්ගසම්පයුත්තා සම්මාදිට්ඨි. **අරියා**ති නිද්දොසා. නියානීති **නිය්‍යානිකා. තක්කරස්සා**ති යො තථාකාරී හොති. **දුක්ඛක්ඛයායා**ති සබ්බදුක්ඛක්ඛයත්ථං. **දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො**ති සමානදිට්ඨිභාවං උපගතො හුත්වා විහරතීති.

2. දුතියසාරණීයසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ යො තෙ ධම්මෙ පූරෙති, තං සබ්‍රහ්මචාරීනං පියං කරොන්තීති **පියකරණා**. ගරුං කරොන්තීති **ගරුකරණා. සඞ්ගහායා**ති සඞ්ගණ්හනත්ථාය. **අවිවාදායා**ති අවිවදනත්ථාය. **සාමග්ගියා**ති සමග්ගභාවත්ථාය. **එකීභාවායා**ති එකභාවත්ථාය නින්නානාකරණාය. **සංවත්තන්තී**ති වත්තන්ති පවත්තන්ති.

3. නිස්සාරණීයසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ **නිස්සාරණීයා** ධාතුයොති නිස්සරණධාතුයොව. **මෙත්තා හි ඛො මෙ චෙතොවිමුත්තී**ති එත්ථ පච්චනීකධම්මෙහි විමුත්තත්තා තිකචතුක්කජ්ඣානිකා මෙත්තාව මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති නාම . **භාවිතා**ති වඩ්ඪිතා. **බහුලීකතා**ති පුනප්පුනං කතා. **යානීකතා**ති යුත්තයානසදිසා කතා. **වත්ථුකතා**ති පතිට්ඨා කතා. **අනුට්ඨිතා**ති අධිට්ඨිතා. **පරිචිතා**ති සමන්තතො චිතා ආචිතා උපචිතා. **සුසමාරද්ධා**ති සුප්පගුණකරණෙන සුට්ඨු සමාරද්ධා. **පරියාදාය තිට්ඨතී**ති පරියාදියිත්වා ගහෙත්වා තිට්ඨති. **මා හෙවන්තිස්ස වචනීයො**ති යස්මා අභූතබ්‍යාකරණං බ්‍යාකරොති, තස්මා ''මා එවං භණී''ති වත්තබ්බො. **යදිදං මෙත්තාචෙතොවිමුත්තී**ති යා අයං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති, ඉදං නිස්සරණං බ්‍යාපාදස්ස, බ්‍යාපාදතො නිස්සටාති අත්ථො. යො පන මෙත්තාය තිකචතුක්කජ්ඣානතො වුට්ඨිතො සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා තතියමග්ගං පත්වා ''පුන බ්‍යාපාදො නත්ථී''ති තතියඵලෙන නිබ්බානං පස්සති, තස්ස චිත්තං අච්චන්තනිස්සරණං බ්‍යාපාදස්ස. එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අනිමිත්තාචෙතොවිමුත්තීති බලවවිපස්සනා. දීඝභාණකා පන අරහත්තඵලසමාපත්තීති වදන්ති. සා හි රාගනිමිත්තාදීනඤ්චෙව රූපනිමිත්තාදීනඤ්ච නිච්චනිමිත්තාදීනඤ්ච අභාවා අනිමිත්තාති වුත්තා. **නිමිත්තානුසාරී**ති වුත්තප්පභෙදං නිමිත්තං අනුසරණසභාවං.

අස්මීති අස්මිමානො. **අයමහමස්මී**ති පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අයං නාම අහං අස්මීති. එත්තාවතා අරහත්තං බ්‍යාකතං හොති. **විචිකිච්ඡාකථංකථාසල්ල**න්ති විචිකිච්ඡාභූතං කථංකථාසල්ලං. **මා හෙවන්තිස්ස වචනීයො**ති සචෙ තෙ පඨමමග්ගවජ්ඣා විචිකිච්ඡා උප්පජ්ජති, අරහත්තබ්‍යාකරණං මිච්ඡා හොති, තස්මා ''මා අභූතං ගණ්හී''ති වාරෙතබ්බො. **අස්මීති මානසමුග්ඝාතො**ති අරහත්තමග්ගො. අරහත්තමග්ගඵලවසෙන හි නිබ්බානෙ දිට්ඨෙ පුන අස්මිමානො නත්ථීති අරහත්තමග්ගො ''අස්මීති මානසමුග්ඝාතො''ති වුත්තො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ අභූතබ්‍යාකරණං නාම කථිතං.

4. භද්දකසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ **න භද්දක**න්ති න ලද්ධකං. තත්ථ යො හි හීනහීනො මරති, තස්ස න භද්දකං මරණං හොති. යො අපායෙ පටිසන්ධිං ගණ්හාති, තස්ස න භද්දිකා කාලකිරියා හොති. **කම්මාරාමො**තිආදීසු ආරමණං ආරාමො, අභිරතීති අත්ථො. විහාරකරණාදිම්හි නවකම්මෙ ආරාමො අස්සාති **කම්මාරාමො.** තස්මිංයෙව කම්මෙ රතොති **කම්මරතො.** තදෙව කම්මාරාමතං පුනප්පුනං යුත්තොති **අනුයුත්තො.** එස නයො සබ්බත්ථ. එත්ථ ච **භස්ස**න්ති ආලාපසල්ලාපො. **නිද්දා**ති සොප්පං. **සඞ්ගණිකා**ති ගණසඞ්ගණිකා. සා ''එකස්ස දුතියො හොති, ද්වින්නං හොති තතියකො''තිආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බා. **සංසග්ගො**ති දස්සනසවනසමුල්ලාපසම්භොගකායසංසග්ගවසෙන පවත්තො සංසට්ඨභාවො.

පපඤ්චොති තණ්හාදිට්ඨිමානවසෙන පවත්තො මදනාකාරසණ්ඨිතො කිලෙසපපඤ්චො. **සක්කායන්ති** තෙභූමකවට්ටං. **සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායාති** හෙතුනා නයෙන සකලවට්ටදුක්ඛස්ස පරිවටුමපරිච්ඡෙදකරණත්ථං. **මගොති** මගසදිසො. **නිප්පපඤ්චපදෙති** නිබ්බානපදෙ. **ආරාධයීති** පරිපූරයි තං සම්පාදෙසීති.

5. අනුතප්පියසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ **අනුතප්පාති** අනුසොචිතබ්බා අනුතාපකාරී. ඉමෙසු ද්වීසුපි සුත්තෙසු ගාථාසු ච වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

6. නකුලපිතුසුත්තවණ්ණනා

16. ඡට්ඨෙ **බාළ්හගිලානොති** අධිමත්තගිලානො. **එතදවොචාති** සාමිකස්ස භෙසජ්ජං කත්වා බ්‍යාධිං වූපසමෙතුං අසක්කොන්තී ඉදානි සීහනාදං නදිත්වා සච්චකිරියාය බ්‍යාධිං වූපසමෙතුං සන්තිකෙ නිසීදිත්වා එතං ''මා ඛො ත්ව''න්තිආදිවචනං අවොච. **සාපෙක්ඛොති** සතණ්හො. **න නකුලමාතාති** එත්ථ න-කාරො න සක්ඛතීති එවං පරපදෙන යොජෙතබ්බො. **සන්ථරිතුන්ති** නිච්ඡිද්දං කාතුං, සණ්ඨපෙතුන්ති අත්ථො. **වෙණිං ඔලිඛිතුන්ති** එළකලොමානි කප්පෙත්වා විජටෙත්වා වෙණිං කාතුං.

අඤ්ඤං සරං ගමිස්සතීති අඤ්ඤං සාමිකං ගණ්හිස්සති. **සොළස වස්සානි ගහට්ඨකං බ්‍රහ්මචරියං සමාචිණ්ණන්ති** ඉතො සොළසවස්සමත්ථකෙ ගහට්ඨබ්‍රහ්මචරියවාසො සමාචිණ්ණො. **දස්සනකාමතරාති** අතිරෙකෙන දස්සනකාමා. ඉමෙහි තීහි අඞ්ගෙහි සීහනාදං නදිත්වා ''ඉමිනා සච්චෙන තව සරීරෙ බ්‍යාධි ඵාසු හොතූ''ති සච්චකිරියං අකාසි.

ඉදානි භගවන්තං සක්ඛිං කත්වා අත්තනො සීලාදිගුණෙහිපි සච්චකිරියං කාතුං **සියා ඛො පන තෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **පරිපූරකාරිනීති** සමත්තකාරිනී. **චෙතොසමථස්සාති** සමාධිකම්මට්ඨානස්ස. **ඔගාධප්පත්තාති** ඔගාධං අනුප්පවෙසං පත්තා. **පතිගාධප්පත්තාති** පතිගාධං පතිට්ඨං පත්තා. **අස්සාසප්පත්තාති** අස්සාසං අවස්සයං පත්තා. **වෙසාරජ්ජප්පත්තාති** සොමනස්සඤාණං පත්තා. **අපරප්පච්චයාති** පරප්පච්චයො වුච්චති පරසද්ධා පරපත්තියායනා, තාය විරහිතාති අත්ථො. ඉමෙහි තීහි අඞ්ගෙහි අත්තනො ගුණෙ ආරබ්භ සච්චකිරියං අකාසි. **ගිලානා වුට්ඨිතොති** ගිලානො හුත්වා වුට්ඨිතො. **යාවතාති** යත්තිකායො. **තාසං අඤ්ඤතරාති** තාසං අන්තරෙ එකා. **අනුකම්පිකාති** හිතානුකම්පිකා. **ඔවාදිකාති** ඔවාදදායිකා. **අනුසාසිකාති** අනුසිට්ඨිදායිකා.

7. සොප්පසුත්තවණ්ණනා

17. සත්තමෙ **පටිසල්ලානා වුට්ඨිතොති** එකීභාවාය ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිතො ඵලසමාපත්තිවිහාරතො වුට්ඨිතො. **යථාවිහාරන්ති** අත්තනො අත්තනො වසනවිහාරං. **නවාති** පබ්බජ්ජාය නවකා. තෙ පඤ්චසතමත්තා අහෙසුං. **කාකච්ඡමානාති** කාකසද්දං කරොන්තා දන්තෙ ඛාදන්තා. **ථෙරාති** ථිරභාවං පත්තා. **තෙන නොති** තෙන නු. **සෙය්‍යසුඛාදීනි** හෙට්ඨා වුත්තත්ථානෙව. **රට්ඨිකොති** යො රට්ඨං භුඤ්ජති. **පෙත්තණිකොති** යො පිතරා භුත්තානුභුත්තං භුඤ්ජති. **සෙනාපතිකොති** සෙනාය ජෙට්ඨකො. **ගාමගාමණිකොති** ගාමභොජකො. **පූගගාමණිකොති** ගණජෙට්ඨකො. **අවිපස්සකො කුසලානං ධම්මානන්ති** කුසලානං ධම්මානං අනෙසකො අගවෙසකො හුත්වා. **බොධිපක්ඛියානං ධම්මානන්ති** සත්තතිංසාය බොධිපක්ඛියධම්මානං.

8. මච්ඡබන්ධසුත්තවණ්ණනා

18. අට්ඨමෙ **මච්ඡිකන්ති** මච්ඡඝාතකං. හත්ථිනා යාතීති **හත්ථියායී**. පරතොපි එසෙව නයො. **වජ්ඣෙති** වධිතබ්බෙ. **වධායනීතෙති** වධාය උපනීතෙ. **පාපකෙන මනසාති** ලාමකෙන වධකචිත්තෙන. පාළියං පන වධායුපනීතෙති ලිඛන්ති. **මාගවිකොති** මිගඝාතකො. **කො පන වාදො මනුස්සභූතන්ති** යො මනුස්සභූතං පාපකෙන මනසා අනුපෙක්ඛති, තස්ස සම්පත්තියා අභාවෙ කිමෙව වත්තබ්බං. ඉදං පාපකස්ස කම්මුනො අනිට්ඨඵලභාවං දස්සෙතුං වුත්තං. යෙසං පන තාදිසං කම්මං කරොන්තානම්පි යසපටිලාභො හොති, තෙසං තං අකුසලං නිස්සාය කුසලං විපච්චතීති වෙදිතබ්බං . තෙන පනස්ස අකුසලකම්මෙන උපහතත්තා විපාකො න චිරට්ඨිතිකො හොති. ඉමස්මිං සුත්තෙ අකුසලපක්ඛොව කථිතො.

9. පඨමමරණස්සතිසුත්තවණ්ණනා

19. නවමෙ **නාතිකෙති** එවංනාමකෙ ගාමෙ. **ගිඤ්ජකාවසථෙති** ඉට්ඨකාමයෙ පාසාදෙ. **අමතොගධාති** නිබ්බානොගධා, නිබ්බානපතිට්ඨාති අත්ථො. **භාවෙථ නොති** භාවෙථ නු. **මරණස්සතින්ති** මරණස්සතිකම්මට්ඨානං. **අහො වතාති** පත්ථනත්ථෙ නිපාතො. **බහුං වත මෙ කතං අස්සාති** තුම්හාකං සාසනෙ මම කිච්චං බහු කතං අස්ස. **තදන්තරන්ති** තං අන්තරං ඛණං ඔකාසං. **අස්සසිත්වා වා පස්සසාමීති** එත්ථ අස්සාසො වුච්චති අන්තො පවිසනවාතො, පස්සාසො බහි නික්ඛමනවාතො. ඉති අයං භික්ඛු යාව අන්තො පවිට්ඨවාතො බහි නික්ඛමති, බහි නික්ඛන්තො වාතො

අන්තො පවිසති, තාව ජීවිතං පත්ථෙන්තො එවමාහ. **දන්ධන්ති** මන්දං ගරුකං අසීඝප්පවත්තං. **ආසවානං ඛයායාති** අරහත්තඵලත්ථාය. ඉමස්මිං සුත්තෙ මරණස්සති අරහත්තං පාපෙත්වා කථිතාති.

10. දුතියමරණස්සතිසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ **පතිගතායාති** පටිපන්නාය. **ඉති පටිසඤ්චික්ඛතීති** එවං පච්චවෙක්ඛති. **සො මමස්ස අන්තරායොති** එත්ථ තිවිධො අන්තරායො ජීවිතන්තරායො, සමණධම්මන්තරායො, පුථුජ්ජනකාලකිරියං කරොන්තස්ස සග්ගන්තරායො චෙව මග්ගන්තරායො චාති. තං සබ්බම්පි සන්ධායෙවමාහ. **බ්‍යාපජ්ජෙය්‍යාති** අජිණ්ණකාදිවසෙන විපජ්ජෙය්‍ය. **අධිමත්තොති** බලවා. **ඡන්දොති** කත්තුකම්‍යතාඡන්දො. **වායාමොති** පයොගවීරියං. **උස්සාහොති** උස්සාපනවීරියං. **උස්සොළ්හීති** සම්පාදනවීරියං. **අප්පටිවානීති** අනුක්කණ්ඨනා අප්පටිසඞ්ඝරණා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සාරණීයවග්ගො දුතියො.

3. අනුත්තරියවග්ගො

1-2. සාමකසුත්තාදිවණ්ණනා

21-22. තතියස්ස පඨමෙ **සාමගාමකෙති** සාමකානං උස්සන්නත්තා එවංලද්ධනාමෙ ගාමකෙ. **පොක්ඛරණියායන්ති** පොක්ඛරණියානාමකෙ විහාරෙ. **අභික්කන්තාය රත්තියාති** රත්තියා පඨමයාමං අතික්කම්ම මජ්ඣිමයාමෙ සම්පත්තෙ. **අභික්කන්තවණ්ණාති** අභික්කන්තඅතිමනාපවණ්ණා. **කෙවලකප්පන්ති** සකලකප්පං. **පොක්ඛරණියං ඔභාසෙත්වාති** පොක්ඛරණියානාමකං මහාවිහාරං අත්තනො ඔභාසෙන ඵරිත්වා. **සමනුඤ්ඤොති** සමානඅනුඤ්ඤො සමානචිත්තො. **දොවචස්සතාති** දුබ්බචභාවො. **පාපමිත්තතාති** ලාමකමිත්තතා . ඉමස්මිං සුත්තෙ පරිහානියධම්මාව කථිතා. දුතියෙ අපරිහානියධම්මා ලොකුත්තරමිස්සකා කථිතා.

3. භයසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ **කාමරාගරත්තායන්ති** කාමරාගරත්තො අයං. **ඡන්දරාගවිනිබද්ධොති** ඡන්දරාගෙන විනිබද්ධො. **භයාති** චිත්තුත්‍රාසභයං. **පඞ්කාති** කිලෙසපඞ්කතො. **සඞ්ගො පඞ්කො ච උභයන්ති** සඞ්ගො ච පඞ්කො ච ඉදම්පි උභයං. **එතෙ කාමා පවුච්චන්ති, යත්ථ සත්තො පුථුජ්ජනොති** යස්මිං සඞ්ගෙ ච පඞ්කෙ ච පුථුජ්ජනො සත්තො ලග්ගො ලග්ගිතො පලිබුද්ධො. **උපාදානෙති** චතුබ්බිධෙ උපාදානෙ. **ජාතිමරණසම්භවෙති** ජාතියා ච මරණස්ස ච සම්භවෙ පච්චයභූතෙ. **අනුපාදා විමුච්චන්තීති** අනුපාදියිත්වා විමුච්චන්ති. **ජාතිමරණසඞ්ඛයෙති** ජාතිමරණානං සඞ්ඛයසඞ්ඛාතෙ නිබ්බානෙ, නිබ්බානාරම්මණාය විමුත්තියා විමුච්චන්තීති අත්ථො. ඉමස්මිං ඨානෙ විවට්ටෙත්වා අරහත්තමෙව පත්තො එස භික්ඛු. ඉදානි තං ඛීණාසවං ථොමෙන්තො **තෙ ඛෙමප්පත්තාති**ආදිමාහ. තත්ථ **ඛෙමප්පත්තාති** ඛෙමභාවං පත්තා. **සුඛිනොති** ලොකුත්තරසුඛෙන සුඛිතා. **දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතාති** අබ්භන්තරෙ කිලෙසාභාවෙන දිට්ඨධම්මෙයෙව අභිනිබ්බුතා. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථෙත්වා ගාථාසු වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

4. හිමවන්තසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ **පදාලෙය්‍යාති** භින්දෙය්‍යා. **ඡවායාති** ලාමිකාය. **සමාධිස්ස සමාපත්තිකුසලො හොතීති** ආහාරසප්පායඋතුසප්පායානි පරිග්ගහෙත්වා සමාධිං සමාපජ්ජිතුං කුසලො හොති ඡෙකො සමත්ථො පටිබලො. **සමාධිස්ස ඨිතිකුසලොති** සමාධිස්ස ඨිතියං කුසලො, සමාධිං ඨපෙතුං සක්කොතීති අත්ථො. **සමාධිස්ස වුට්ඨානකුසලොති** සමාධිස්ස වුට්ඨානෙ කුසලො, යථාපරිච්ඡෙදෙන වුට්ඨාතුං සක්කොතීති අත්ථො. **සමාධිස්ස කල්ලිතකුසලොති** සමාධිස්ස කල්ලතාය කුසලො, සමාධිචිත්තං හාසෙතුං කල්ලං කාතුං සක්කොතීති අත්ථො. **සමාධිස්ස ගොචරකුසලොති** සමාධිස්ස අසප්පායෙ අනුපකාරකෙ ධම්මෙ වජ්ජෙත්වා සප්පායෙ උපකාරකෙ සෙවන්තොපි, ''අයං සමාධිනිමිත්තාරම්මණො අයං ලක්ඛණාරම්මණො''ති ජානන්තොපි සමාධිස්ස ගොචරකුසලො නාම හොති. **සමාධිස්ස අභිනීහාරකුසලොති** උපරූපරිසමාපත්තිසමාපජ්ජනත්ථාය පඨමජ්ඣානාදිසමාධිං අභිනීහරිතුං සක්කොන්තො සමාධිස්ස අභිනීහාරකුසලො නාම හොති. සො පඨමජ්ඣානා වුට්ඨාය දුතියං සමාපජ්ජති, දුතියජ්ඣානා…පෙ…. තතියජ්ඣානා වුට්ඨාය චතුත්ථං සමාපජ්ජතීති.

5. අනුස්සතිට්ඨානසුත්තවණ්ණනා

25. පඤ්චමෙ **අනුස්සතිට්ඨානානීති** අනුස්සතිකාරණානි. **ඉතිපි සො භගවාති**ආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.123 ආදයො) විත්ථාරිතානෙව. **ඉදම්පි ඛො, භික්ඛවෙ, ආරම්මණං කරිත්වාති** ඉදං බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානං ආරම්මණං කරිත්වා. **විසුජ්ඣන්තීති** පරමවිසුද්ධිං නිබ්බානං පාපුණන්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙව. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි මිස්සකානි කථිතානීති වෙදිතබ්බානි.

6. මහාකච්චානසුත්තවණ්ණනා

26. ඡට්ඨෙ **සම්බාධෙති** පඤ්චකාමගුණසම්බාධෙ. **ඔකාසාධිගමොති** එත්ථ ඔකාසා වුච්චන්ති ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි, තෙසං අධිගමො. **විසුද්ධියාති** විසුජ්ඣනත්ථාය. **සොකපරිදෙවානං සමතික්කමායාති** සොකානඤ්ච පරිදෙවානඤ්ච සමතික්කමත්ථාය. **අත්ථඞ්ගමායාති** අත්ථං ගමනත්ථාය . **ඤායස්ස අධිගමායාති** සහවිපස්සනකස්ස මග්ගස්ස අධිගමනත්ථාය. **නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියායාති** අපච්චයපරිනිබ්බානස්ස පච්චක්ඛකිරියත්ථාය.

සබ්බසොති සබ්බාකාරෙන. **ආකාසසමෙනාති** අලග්ගනට්ඨෙන චෙව අපලිබුද්ධට්ඨෙන ච ආකාසසදිසෙන. **විපුලෙනාති** න පරිත්තකෙන. **මහග්ගතෙනාති** මහන්තභාවං ගතෙන, මහන්තෙහි වා අරියසාවකෙහි ගතෙන, පටිපන්නෙනාති අත්ථො. **අප්පමාණෙනාති** ඵරණඅප්පමාණතාය අප්පමාණෙන. **අවෙරෙනාති** අකුසලවෙරපුග්ගලවෙරරහිතෙන. **අබ්‍යාපජ්ඣෙනාති** කොධදුක්ඛවජ්ජිතෙන. සබ්බමෙතං බුද්ධානුස්සතිචිත්තමෙව

සන්ධාය වුත්තං. පරතොපි එසෙව නයො. **විසුද්ධිධම්මා**ති විසුජ්ඣනසභාවා. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි මිස්සකානෙව කථිතානීති.

7. පඨමසමයසුත්තවණ්ණනා

27. සත්තමෙ **මනොභාවනීයස්සා**ති එත්ථ මනං භාවෙති වඩ්ඪෙතීති මනොභාවනීයො. **දස්සනායා**ති දස්සනත්ථං. **නිස්සරණ**න්ති නිග්ගමනං වූපසමනං. **ධම්මං දෙසෙතී**ති කාමරාගප්පජහනත්ථාය අසුභකම්මට්ඨානං කථෙති. දුතියවාරාදීසු බ්‍යාපාදප්පහානාය මෙත්තාකම්මට්ඨානං, ථිනමිද්ධප්පහානාය ථිනමිද්ධවිනොදනකම්මට්ඨානං, ආලොකසඤ්ඤං වා වීරියාරම්භවත්ථුආදීනං වා අඤ්ඤතරං, උද්ධච්චකුක්කුච්චප්පහානාය සමථකම්මට්ඨානං, විචිකිච්ඡාපහානාය තිණ්ණං රතනානං ගුණකථං කථෙන්තො ධම්මං දෙසෙතීති වෙදිතබ්බො. **ආගම්මා**ති ආරබ්භ. **මනසිකරොතො**ති ආරම්මණවසෙන චිත්තෙ කරොන්තස්ස. **අනන්තරා ආසවානං ඛයො හොතී**ති අනන්තරායෙන ආසවානං ඛයො හොති.

8. දුතියසමයසුත්තවණ්ණනා

28. අට්ඨමෙ **මණ්ඩලමාළෙ**ති භොජනසාලාය. **චාරිත්තකිලමථො**ති පිණ්ඩපාතචරියාය උප්පන්නකිලමථො. **භත්තකිලමථො**ති භත්තදරථො. **විහාරපච්ඡායාය**න්ති විහාරපච්චන්තෙ ඡායාය. **යදෙවස්ස දිවා සමාධිනිමිත්තං මනසිකතං හොතී**ති යං එව තස්ස තතො පුරිමදිවසභාගෙ සමථනිමිත්තං චිත්තෙ කතං හොති. **තදෙවස්ස තස්මිං සමයෙ සමුදාචරතී**ති තංයෙව එතස්ස තස්මිං සමයෙ දිවාවිහාරෙ නිසින්නස්ස මනොද්වාරෙ සඤ්චරති. **ඔජට්ඨායී**ති ඔජාය ඨිතො පතිට්ඨිතො. **ඵාසුකස්ස හොතී**ති ඵාසුකං අස්ස හොති. **සම්මුඛා**ති කථෙන්තස්ස සම්මුඛට්ඨානෙ. **සුත**න්ති සොතෙන සුතං. **පටිග්ගහිත**න්ති චිත්තෙන පටිග්ගහිතං.

9. උදායීසුත්තවණ්ණනා

29. නවමෙ **උදායි**න්ති ලාළුදායිත්ථෙරං. **සුණොමහං, ආවුසො**ති, ආවුසො, නාහං බධිරො, සුණාමි භගවතො වචනං, පඤ්හං පන උපපරික්ඛාමීති. **අධිචිත්ත**න්ති සමාධිවිපස්සනාචිත්තං. **ඉදං, භන්තෙ, අනුස්සතිට්ඨාන**න්ති ඉදං ඣානත්තයසඞ්ඛාතං අනුස්සතිකාරණං. **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාය සංවත්තතී**ති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ සුඛවිහාරත්ථාය පවත්තති. **ආලොකසඤ්ඤ**න්ති ආලොකනිමිත්තෙ උප්පන්නසඤ්ඤං. **දිවා සඤ්ඤං අධිට්ඨාතී**ති දිවාති සඤ්ඤං ඨපෙති . **යථා දිවා තථා රත්ති**න්ති යථානෙන දිවා ආලොකසඤ්ඤා මනසිකතා, රත්තිම්පි තථෙව තං මනසි කරොති. **යථා රත්තිං තථා දිවා**ති යථා වානෙන රත්තිං ආලොකසඤ්ඤා මනසිකතා, දිවාපි තං තථෙව මනසි කරොති. **විවටෙනා**ති පාකටෙන. **අපරියොනද්ධෙනා**ති නීවරණෙහි අනොනද්ධෙන. **සප්පභාසං චිත්තං භාවෙතී**ති දිබ්බචක්ඛුඤාණත්ථාය සහොභාසකං චිත්තං බ්‍රූහෙති වඩ්ඪෙති. යං පන ‘‘ආලොකසඤ්ඤං මනසි කරොතී’’ති වුත්තං, තං ථිනමිද්ධවිනොදනාලොකසඤ්ඤං සන්ධාය වුත්තං, න දිබ්බචක්ඛුඤාණාලොකන්ති වෙදිතබ්බං. **ඤාණදස්සනප්පටිලාභායා**ති දිබ්බචක්ඛුසඞ්ඛාතස්ස ඤාණදස්සනස්ස පටිලාභාය.

ඉමමෙව කායන්තිආදීසු යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං සබ්බාකාරෙන විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ කායගතාසතිකම්මට්ඨානෙ වුත්තං. **කාමරාගප්පහානායා**ති පඤ්චකාමගුණිකස්ස රාගස්ස පහානත්ථාය. **සෙය්‍යථාපි පස්සෙය්‍යා**ති යථා පස්සෙය්‍ය. **සරීර**න්ති මතසරීරං. **සිවථිකාය ඡඩ්ඩිත**න්ති සුසානෙ අපවිද්ධං. එකාහං මතස්ස අස්සාති **එකාහමතං**. ද්වීහං මතස්ස අස්සාති **ද්වීහමතං**. තීහං මතස්ස අස්සාති **තීහමතං**. භස්තා විය වායුනා උද්ධං ජීවිතපරියාදානා යථානුක්කමං සමුග්ගතෙන සූනභාවෙන ධුමාතත්තා උද්ධුමාතං, උද්ධුමාතමෙව **උද්ධුමාතකං**. පටිකූලත්තා වා කුච්ඡිතං උද්ධුමාතන්ති **උද්ධුමාතකං**. විනීලං වුච්චති විපරිභින්නවණ්ණං, විනීලමෙව **විනීලකං**. පටිකූලත්තා වා කුච්ඡිතං විනීලන්ති **විනීලකං**. මංසුස්සදට්ඨානෙසු රත්තවණ්ණස්ස පුබ්බසන්නිචයට්ඨානෙසු සෙතවණ්ණස්ස යෙභුය්‍යෙන ච නීලවණ්ණස්ස නීලට්ඨානෙ නීලසාටකපාරුතස්සෙව ඡවසරීරස්සෙතං අධිවචනං. පරිභින්නට්ඨානෙහි නවහි වා වණමුඛෙහි විස්සන්දමානං පුබ්බං විපුබ්බං, විපුබ්බමෙව **විපුබ්බකං**. පටිකූලත්තා වා කුච්ඡිතං විපුබ්බන්ති විපුබ්බකං. විපුබ්බකං ජාතං තථාභාවං ගතන්ති **විපුබ්බකජාතං**.

සො ඉමමෙව කායන්ති සො භික්ඛු ඉමං අත්තනො කායං තෙන කායෙන සද්ධිං ඤාණෙන උපසංහරති උපනෙති. කථං? **අයම්පි ඛො කායො එවංධම්මො එවංභාවී එවංඅනතීතො**ති. ඉදං වුත්තං හොති – ආයු උස්මා විඤ්ඤාණන්ති ඉමෙසං තිණ්ණං ධම්මානං අත්ථිතාය අයං කායො ඨානගමනාදික්ඛමො හොති, ඉමෙසං පන විගමා අයම්පි එවංධම්මො එවංපූතිකසභාවොයෙවාති. **එවංභාවී**ති එවමෙවං උද්ධුමාතාදිභෙදො භවිස්සති. **එවං අනතීතො**ති එවං උද්ධුමාතාදිභාවං අනතික්කන්තො.

ඛජ්ජමානන්ති උදරාදීසු නිසීදිත්වා උදරමංසඔට්ඨමංසඅක්ඛිකමංසාදීනි ලුඤ්චිත්වා ලුඤ්චිත්වා ඛාදියමානං. **සමංසලොහිත**න්ති සෙසාවසෙසමංසලොහිතයුත්තං. **නිම්මංසලොහිතමක්ඛිත**න්ති මංසෙ ඛීණෙපි ලොහිතං න සුස්සති, තං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘නිම්මංසලොහිතමක්ඛිත’’න්ති. **අඤ්ඤෙනා**ති අඤ්ඤෙන දිසාභාගෙන. **හත්ථට්ඨික**න්ති

චතුසට්ඨිභෙදම්පි හත්ථට්ඨිකං පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං විප්පකිණ්ණං. **පාදට්ඨිකාදීසුපි** එසෙව නයො. **තෙරොවස්සිකානීති** අතික්කන්තසංවච්ඡරානි. **පූතීනීති** අබ්භොකාසෙ ඨිතානි වාතාතපවුට්ඨිසම්ඵස්සෙන තෙරොවස්සිකානෙව පූතීනි හොන්ති, අන්තොභූමිගතානි පන චිරතරං තිට්ඨන්ති. **චුණ්ණකජාතානීති** චුණ්ණවිචුණ්ණං හුත්වා විප්පකිණ්ණානි. සබ්බත්ථ **සො ඉමමෙවාති** වුත්තනයෙන බජ්ජමානාදීනං වසෙන යොජනා කාතබ්බා. **අස්මිමානසමුග්ඝාතායාති** අස්මීති පවත්තස්ස නවවිධස්ස මානස්ස සමුග්ඝාතත්ථාය. **අනෙකධාතුපටිවෙධායාති** අනෙකධාතූනං පටිවිජ්ඣනත්ථාය. **සතොව අභික්කමතීති** ගච්ඡන්තො සතිපඤ්ඤාහි සමන්නාගතොව ගච්ඡති. **සතොව පටික්කමතීති** පටිනිවත්තන්තොපි සතිපඤ්ඤාහි සමන්නාගතොව නිවත්තති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **සතිසම්පජඤ්ඤායාති** සතියා ච ඤාණස්ස ච අත්ථාය. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ සතිඤාණානි මිස්සකානි කථිතානීති.

10. අනුත්තරියසුත්තවණ්ණනා

30. දසමෙ **උච්චාවචන්ති** යං කිඤ්චි මහන්තඛුද්දකං, උච්චනීචං වා. **හීනන්ති** නිහීනං. **ගම්මන්ති** ගාමවාසිකානං දස්සනං. **පොථුජ්ජනිකන්ති** පුථුජ්ජනානං සන්තකං. **අනරියන්ති** න අරියං න උත්තමං න පරිසුද්ධං. **අනත්ථසංහිතන්ති** න අත්ථසන්නිස්සිතං. **න නිබ්බිදායාති** න වට්ටෙ නිබ්බින්දනත්ථාය. **න විරාගායාති** න රාගාදීනං විරජ්ජනත්ථාය. **න නිරොධායාති** න රාගාදීනං අප්පවත්තිනිරොධාය. **න උපසමායාති** න රාගාදීනං වූපසමනත්ථාය. **න අභිඤ්ඤායාති** න අභිජානනත්ථාය. **න සම්බොධායාති** න සම්බොධිසඞ්ඛාතස්ස චතුමග්ගඤාණස්ස පටිවිජ්ඣනත්ථාය. **න නිබ්බානායාති** න නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය.

නිවිට්ඨසද්ධොති පතිට්ඨිතසද්ධො. **නිවිට්ඨපෙමොති** පතිට්ඨිතපෙමො. **එකන්තගතොති** එකන්තං ගතො, අචලප්පත්තොති අත්ථො. **අභිප්පසන්නොති** අතිවිය පසන්නො. **එතදානුත්තරියන්ති** එතං අනුත්තරං. **හත්ථිස්මිම්පි සික්ඛතීති** හත්ථිනිමිත්තං සික්ඛිතබ්බං හත්ථිසිප්පං සික්ඛති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **උච්චාවචන්ති** මහන්තඛුද්දකං සිප්පං සික්ඛති.

උපට්ඨිතා පාරිචරියෙති පාරිචරියාය පච්චුපට්ඨිතා. **භාවයන්ති අනුස්සතින්ති** අනුත්තරං අනුස්සතිං භාවෙන්ති. **විවෙකප්පටිසංයුත්තන්ති** නිබ්බානනිස්සිතං කත්වා. **ඛෙමන්ති** නිරුපද්දවං. **අමතගාමිනන්ති** නිබ්බානගාමිනං, අරියමග්ගං භාවෙන්තීති අත්ථො. **අප්පමාදෙ පමොදිතාති** සතියා අවිප්පවාසසඞ්ඛාතෙ අප්පමාදෙ ආමොදිතා පමොදිතා. **නිපකාති** නෙපක්කෙන සමන්නාගතා. **සීලසංවුතාති** සීලෙන සංවුතා පිහිතා. **තෙ වෙ කාලෙන පච්චෙන්තීති** තෙ වෙ යුත්තප්පයුත්තකාලෙ ජානන්ති. **යත්ථ දුක්ඛං නිරුජ්ඣතීති** යස්මිං ඨානෙ සකලං වට්ටදුක්ඛං නිරුජ්ඣති, තං අමතං මහානිබ්බානං තෙ භික්ඛූ ජානන්තීති. ඉමස්මිං සුත්තෙ ඡ අනුත්තරියානි මිස්සකානි කථිතානීති.

අනුත්තරියවග්ගො තතියො.

4. දෙවතාවග්ගො

1. සෙඛසුත්තවණ්ණනා

31. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **සෙඛස්සාති** සත්තවිධස්ස සෙඛස්ස. පුථුජ්ජනෙ පන වත්තබ්බමෙව නත්ථි. **පරිහානායාති** උපරූපරිගුණපරිහානාය.

2-3. අපරිහානසුත්තද්වයවණ්ණනා

32-33. දුතියෙ **සත්ථුගාරවතාති** සත්ථරි ගරුභාවො. **ධම්මගාරවතාති** නවවිධෙ ලොකුත්තරධම්මෙ ගරුභාවො. **සඞ්ඝගාරවතාති** සඞ්ඝෙ ගරුභාවො. **සික්ඛාගාරවතාති** තීසු සික්ඛාසු ගරුභාවො. **අප්පමාදගාරවතාති** අප්පමාදෙ ගරුභාවො. **පටිසන්ථාරගාරවතාති** ධම්මාමිසවසෙන දුවිධෙ පටිසන්ථාරෙ ගරුභාවො. සත්ථා ගරු අස්සාති **සත්ථුගරු**. ධම්මො ගරු අස්සාති **ධම්මගරු. තිබ්බගාරවොති** බහලගාරවො. පටිසන්ථාරෙ ගාරවො අස්සාති **පටිසන්ථාරගාරවො.** තතියෙ **සප්පතිස්සොති** සජෙට්ඨකො සගාරවො. හිරොත්තප්පං පනෙත්ථ මිස්සකං කථිතං.

4. මහාමොග්ගල්ලානසුත්තවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙ **තිස්සො නාම භික්ඛූති** ථෙරස්සෙව සද්ධිවිහාරිකො. **මහිද්ධිකො මහානුභාවොති** ඉජ්ඣනට්ඨෙන මහතී ඉද්ධි අස්සාති මහිද්ධිකො. අනුඵරණට්ඨෙන මහා ආනුභාවො අස්සාති මහානුභාවො. **චිරස්සං ඛො, මාරිස මොග්ගල්ලාන, ඉමං පරියායමකාසීති** එවරූපං ලොකෙ පකතියා පියසමුදාහාරවචනං හොති. ලොකියා හි චිරස්සං ආගතම්පි අනාගතපුබ්බම්පි මනාපජාතියං ආගතං දිස්වා ''කුතො භවං ආගතො, චිරස්සං භවං ආගතො, කථං තෙ ඉධාගමනමග්ගො ඤාතො, කිං මග්ගමූළ්හොසී''තිආදීනි වදන්ති. අයං පන ආගතපුබ්බත්තායෙව එවමාහ. ථෙරො හි කාලෙන කාලං බ්‍රහ්මලොකං ගච්ඡතියෙව. තත්ථ **පරියායමකාසීති** වාරං අකාසි. **යදිදං ඉධාගමනායාති** යො අයං ඉධාගමනාය වාරො, තං චිරස්සං අකාසීති වුත්තං හොති. **ඉදමාසනං පඤ්ඤත්තන්ති** මහාරහං බ්‍රහ්මපල්ලඞ්කං පඤ්ඤාපෙත්වා එවමාහ. **අවෙච්චප්පසාදෙනාති** අධිගතෙන අචලෙන මග්ගප්පසාදෙන. ඉමස්මිං සුත්තෙ සොතාපත්තිමග්ගඤාණං කථිතං.

5. විජ්ජාභාගියසුත්තවණ්ණනා

35. පඤ්චමෙ **විජ්ජාභාගියාති** විජ්ජාකොට්ඨාසිකා. **අනිච්චසඤ්ඤාති** අනිච්චානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. **අනිච්චෙ දුක්ඛසඤ්ඤාති** දුක්ඛානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. **දුක්ඛෙ අනත්තසඤ්ඤාති** අනත්තානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. **පහානසඤ්ඤාති** පහානානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. **විරාගසඤ්ඤාති** විරාගානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. **නිරොධසඤ්ඤාති** නිරොධානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා.

6. විවාදමූලසුත්තවණ්ණනා

36. ඡට්ඨෙ **විවාදමූලානීති** විවාදස්ස මූලානි. **කොධනොති** කුජ්ඣනලක්ඛණෙන කොධෙන සමන්නාගතො. **උපනාහීති** වෙරඅප්පටිනිස්සග්ගලක්ඛණෙන උපනාහෙන සමන්නාගතො. **අහිතාය දුක්ඛාය දෙවමනුස්සානන්ති** ද්වින්නං භික්ඛූනං විවාදො කථං දෙවමනුස්සානං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තති? කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ විය ද්වීසු භික්ඛූසු විවාදං ආපන්නෙසු තස්මිං විහාරෙ තෙසං අන්තෙවාසිකා විවදන්ති, තෙසං ඔවාදං ගණ්හන්තො භික්ඛුනිසඞ්ඝො විවදති. තතො තෙසං උපට්ඨාකා විවදන්ති, අථ මනුස්සානං ආරක්ඛදෙවතා ද්වෙ කොට්ඨාසා හොන්ති. තත්ථ ධම්මවාදීනං ආරක්ඛදෙවතා ධම්මවාදිනියො හොන්ති, අධම්මවාදීනං අධම්මවාදිනියො. තතො ආරක්ඛදෙවතානං මිත්තා භුම්මදෙවතා භිජ්ජන්ති. එවං පරම්පරාය යාව බ්‍රහ්මලොකා ඨපෙත්වා අරියසාවකෙ සබ්බෙ දෙවමනුස්සා ද්වෙ කොට්ඨාසා හොන්ති. ධම්මවාදීහි පන අධම්මවාදිනොව බහුතරා හොන්ති. තතො යං බහුකෙහි ගහිතං, තං ගච්ඡන්ති. ධම්මං විස්සජ්ජෙත්වා බහුතරාව අධම්මං ගණ්හන්ති. තෙ අධම්මං පුරක්ඛත්වා විහරන්තා අපායෙ නිබ්බත්තන්ති. එවං ද්වින්නං භික්ඛූනං විවාදො දෙවමනුස්සානං අහිතාය දුක්ඛාය හොති. **අජ්ඣත්තං වාති** තුම්හාකං අබ්භන්තරපරිසාය. **බහිද්ධාති** පරෙසං පරිසාය.

මක්ඛීති පරෙසං ගුණමක්ඛනලක්ඛණෙන මක්ඛෙන සමන්නාගතො. **පළාසීති** යුගග්ගාහලක්ඛණෙන පළාසෙන සමන්නාගතො. **ඉස්සුකීති** පරස්ස සක්කාරාදීනි ඉස්සායනලක්ඛණාය ඉස්සාය සමන්නාගතො. **මච්ඡරීති** ආවාසමච්ඡරියාදීහි සමන්නාගතො. **සඨොති** කෙරාටිකො. **මායාවීති** කතපටිච්ඡාදකො. **පාපිච්ඡොති** අසන්තසම්භාවනිච්ඡකො දුස්සීලො. **මිච්ඡාදිට්ඨීති** නත්ථිකවාදී, අහෙතුවාදී, අකිරියවාදී. **සන්දිට්ඨිපරාමාසීති** සයං

දිට්ඨමෙව පරාමසති. ආධානග්ගාහීති දළ්හග්ගාහී. **දුප්පටිනිස්සග්ගීති** න සක්කා හොති ගහිතං විස්සජ්ජාපෙතුං. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතං.

7. දානසුත්තවණ්ණනා

37. සත්තමෙ **වෙළුකණ්ඩකීති** වෙළුකණ්ඩකනගරවාසිනී. **ඡළඞ්ගසමන්නාගතන්ති** ඡහි ගුණඞ්ගෙහි සමන්නාගතං. **දක්ඛිණං පතිට්ඨාපෙතීති** දානං දෙති. **පුබ්බෙව දානා සුමනොති** දානං දස්සාමීති මාසඩ්ඪමාසතො පට්ඨාය සොමනස්සප්පත්තො හොති. එත්ථ හි පුබ්බෙචෙතනා දස්සාමීති චිත්තුප්පාදකාලතො පට්ඨාය ''ඉතො උට්ඨිතෙන දානං දස්සාමී''ති ඛෙත්තග්ගහණං ආදිං කත්වා චින්තෙන්තස්ස ලබ්භති. **දදං චිත්තං පසාදෙතීති** එවං වුත්තා මුඤ්චචෙතනා පන දානකාලෙයෙව ලබ්භති. **දත්වා අත්තමනො හොතීති** අයං පන අපරචෙතනා අපරාපරං අනුස්සරන්තස්ස ලබ්භති. **වීතරාගාති** විගතරාගා ඛීණාසවා. **රාගවිනයාය වා පටිපන්නාති** රාගවිනයපටිපදං පටිපන්නා. උක්කට්ඨදෙසනා චෙසා, න කෙවලං පන ඛීණාසවානං, අනාගාමි-සකදාගාමි-සොතාපන්නානම්පි අන්තමසො තදහුපබ්බජිතස්ස භණ්ඩගාහකසාමණෙරස්සාපි දින්නා දක්ඛිණා ඡළඞ්ගසමන්නාගතාව හොති. සොපි හි සොතාපත්තිමග්ගත්ථමෙව පබ්බජිතො.

යඤ්ඤස්ස සම්පදාති දානස්ස පරිපුණ්ණතා. **සඤ්ඤතාති** සීලසඤ්ඤමෙන සඤ්ඤතා. **සයං ආචමයිත්වානාති** අත්තනාව හත්ථපාදෙ ධොවිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා. **සකෙහි පාණිභීති** අත්තනො හත්ථෙහි. සයෙහීතිපි පාඨො. **සද්ධොති** රතනත්තයගුණෙ සද්දහන්තො. **මුත්තෙන චෙතසාති** ලාභමච්ඡරියාදීහි විමුත්තෙන චිත්තෙන. **අබ්‍යාපජ්ඣං සුඛං ලොකන්ති** නිද්දුක්ඛං උළාරසුඛසොමනස්සං දෙවලොකං.

8. අත්තකාරීසුත්තවණ්ණනා

38. අට්ඨමෙ **අද්දසං වා අස්සොසිං වාති** අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා මා අද්දසං, අසුකස්මිං නාම ඨානෙ වසතීති මා අස්සොසිං, කථෙන්තස්ස වා වචනං මා අස්සොසිං. **කථඤ්හි නාමාති** කෙන නාම කාරණෙන. **ආරම්භධාතූති** ආරභනවසෙන පවත්තවීරියං. **නික්කමධාතූති** කොසජ්ජතො නික්ඛමනසභාවං වීරියං. **පරක්කමධාතූති** පරක්කමසභාවො. **ථාමධාතූති** ථාමසභාවො. **ඨිතිධාතූති** ඨිතිසභාවො. **උපක්කමධාතූති** උපක්කමසභාවො. සබ්බං චෙතං තෙන තෙනාකාරෙන පවත්තස්ස වීරියස්සෙව නාමං.

9-10. නිදානසුත්තාදිවණ්ණනා

39-40. නවමෙ **කම්මානන්ති** වට්ටගාමිකම්මානං. **සමුදයායාති** පිණ්ඩකරණත්ථාය. **නිදානන්ති** පච්චයො. **ලොභජෙනාති** ලොභතො ජාතෙන. **න පඤ්ඤායන්තීති** ''එවරූපෙන කම්මෙන නිබ්බත්තා''ති න දිස්සන්ති. සුක්කපක්ඛෙ **කම්මානන්ති** විවට්ටගාමිකම්මානං. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං. දසමෙ **නිචුලවනෙති** මහාමුචලින්දවනෙ. **සද්ධම්මොති** සාසනසද්ධම්මො.

11. දාරුක්ඛන්ධසුත්තවණ්ණනා

41. එකාදසමෙ **චෙතොවසිප්පත්තොති** චිත්තවසිභාවං පත්තො. **පථවීත්වෙව අධිමුච්චෙය්‍යාති** ථද්ධාකාරං පථවීධාතූති සල්ලක්ඛෙය්‍ය. **යං නිස්සායාති** යං විජ්ජමානං ථද්ධාකාරං පථවීධාතුං නිස්සාය අමුං දාරුක්ඛන්ධං පථවීත්වෙව අධිමුච්චෙය්‍ය, සා එත්ථ පථවීධාතු අත්ථීති. ඉමිනා නයෙන සෙසපදානිපි වෙදිතබ්බානි. යථෙව හි තස්මිං ථද්ධාකාරා පථවීධාතු අත්ථි, එවං යූසාකාරා ආපොධාතු, උණ්හාකාරා තෙජොධාතු, විත්ථම්භනාකාරා වායොධාතු, රත්තවණ්ණම්හි සාරෙ පදුමපුප්ඵවණ්ණා සුභධාතු, පූතිභූතෙ චුණ්ණෙ චෙව ඵෙග්ගුපපටිකාසු ච අමනුඤ්ඤවණ්ණා අසුභධාතු, තං නිස්සාය අමුං දාරුක්ඛන්ධං අසුභන්ත්වෙව අධිමුච්චෙය්‍ය සල්ලක්ඛෙය්‍යාති. ඉමස්මිං සුත්තෙ මිස්සකවිහාරො නාම කථිතො.

12. නාගිතසුත්තවණ්ණනා

42. ද්වාදසමෙ **ගාමන්තවිහාරින්ති** ගාමන්තසෙනාසනවාසිං. **සමාහිතං නිසින්නන්ති** තස්මිං ගාමන්තසෙනාසනෙ සමාධිං අප්පෙත්වා නිසින්නං. **ඉදානිමන්ති** ඉදානි ඉමං. **සමාධිම්හා චාවෙස්සතීති** සමාධිතො උට්ඨාපෙස්සති. **න අත්තමනො හොමීති** න සකමනො හොමි. **පචලායමානන්ති** නිද්දායමානං. **එකත්තන්ති** එකසභාවං, එකග්ගතාභූතං අරඤ්ඤසඤ්ඤංයෙව චිත්තෙ කරිස්සතීති අත්ථො. **අනුරක්ඛිස්සතීති** අනුග්ගණ්හිස්සති. **අවිමුත්තං වා චිත්තං විමොචෙස්සතීති** අඤ්ඤස්මිං කාලෙ අවිමුත්තං චිත්තං ඉදානි පඤ්චහි විමුත්තීහි විමොචයිස්සති. **රිඤ්චතීති** වජ්ජෙති විස්සජ්ජෙති. **පටිපණාමෙත්වාති** පනුදිත්වා විස්සජ්ජෙත්වා. **උච්චාරපස්සාවකම්මායාති** උච්චාරපස්සාවකරණත්ථාය. ඉමිනා එත්තකෙන ඨානෙන සත්ථාරා අරඤ්ඤසෙනාසනස්ස වණ්ණො කථිතො. සුත්තස්ස පන පඨමකොට්ඨාසෙ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙවාති.

දෙවතාවග්ගො චතුත්ථො.

5. ධම්මිකවග්ගො

1. නාගසුත්තවණ්ණනා

43. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **ආයස්මතා ආනන්දෙන සද්ධින්ති** ඉදං ‘‘ආයාමානන්දා’’ති ථෙරං ආමන්තෙත්වා ගතත්තා වුත්තං, සත්ථා පන අනූනෙහි පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි පරිවුතො තත්ථ අගමාසීති වෙදිතබ්බො. **තෙනුපසඞ්කමීති** තෙහෙව පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි පරිවුතො උපසඞ්කමි. **පරිසිඤ්චිත්වාති** වොහාරවචනමෙතං, න්හායිත්වාති අත්ථො. **පුබ්බාපයමානොති** රත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා උත්තරාසඞ්ගචීවරං ද්වීහි හත්ථෙහි ගහෙත්වා පච්ඡිමලොකධාතුං පිට්ඨිතො කත්වා පුරත්ථිමලොකධාතුං අභිමුඛො වොදකභාවෙන ගත්තානි පුබ්බසදිසානි කුරුමානො අට්ඨාසීති අත්ථො. භික්ඛුසඞ්ඝොපි තෙන තෙන ඨානෙන ඔතරිත්වා න්හත්වා පච්චුත්තරිත්වා සත්ථාරංයෙව පරිවාරෙත්වා අට්ඨාසි. ඉති තස්මිං සමයෙ ආකාසතො පතමානං රත්තසුවණ්ණකුණ්ඩලං විය සූරියො පච්ඡිමලොකධාතුං පටිපජ්ජි, පරිසුද්ධරජතමණ්ඩලො විය පාචීනලොකධාතුතො චන්දො අබ්භුග්ගඤ්ඡි, මජ්ඣට්ඨානෙපි පඤ්චභික්ඛුසතපරිවාරො සම්මාසම්බුද්ධො ඡබ්බණ්ණබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා පුබ්බකොට්ඨකනදීතීරෙ ලොකං අලඞ්කුරුමානො අට්ඨාසි.

තෙන ඛො පන සමයෙන…පෙ.… සෙතො නාම නාගොති සෙතවණ්ණතාය එවං ලද්ධනාමො හත්ථිනාගො. **මහාතූරියතාළිතවාදිතෙනාති** මහන්තෙන තූරියතාළිතවාදිතෙන. තත්ථ පඨමං සඞ්ඝට්ටනං තාළිතං නාම හොති, තතො පරං වාදිතං. **ජනොති** හත්ථිදස්සනත්ථං සන්නිපතිතමහාජනො. **දිස්වා එවමාහාති** අඞ්ගපච්චඞ්ගානි සංසිත්වා න්හාපෙත්වා උත්තාරෙත්වා බහිතීරෙ ඨපෙත්වා ගත්තානි වොදකානි කත්වා හත්ථාලඞ්කාරෙන අලඞ්කතං තං මහානාගං දිස්වා ඉදං ‘‘අභිරූපො වත, භො’’ති පසංසාවචනමාහ. **කායුපපන්නොති** සරීරසම්පත්තියා උපපන්නො, පරිපුණ්ණඞ්ගපච්චඞ්ගොති අත්ථො. **ආයස්මා උදායීති** පටිසම්භිදාප්පත්තො කාළුදායිත්ථෙරො. **එතදවොචාති** තං මහාජනං හත්ථිස්ස වණ්ණං භණන්තං දිස්වා ‘‘අයං ජනො අහෙතුකපටිසන්ධියං නිබ්බත්තහත්ථිනො වණ්ණං කථෙති, න බුද්ධහත්ථිස්ස. අහං දානි ඉමිනා හත්ථිනාගෙන උපමං කත්වා බුද්ධනාගස්ස වණ්ණං කථෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා එතං ‘‘හත්ථිමෙව නු ඛො, භන්තෙ’’තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ **මහන්තන්ති** ආරොහසම්පන්නං. **බ්‍රහන්තන්ති** පරිණාහසම්පන්නං. **එවමාහාති** එවං වදති. අථ භගවා යස්මා අයං නාගසද්දො හත්ථිම්හිචෙව අස්සගොණඋරගරුක්ඛමනුස්සෙසු චාපි පවත්තති, තස්මා **හත්ථිම්පි ඛො**තිආදිමාහ.

ආගුන්ති පාපකං ලාමකං අකුසලධම්මං. **තමහං නාගොති බ්‍රූමීති** තං අහං ඉමෙහි තීහි ද්වාරෙහි දසන්නං අකුසලකම්මපථානං ද්වාදසන්නඤ්ච අකුසලචිත්තානං අකරණතො නාගොති වදාමි. අයඤ්හි න ආගුං කරොතීති ඉමිනා අත්ථෙන නාගො. **ඉමාහි ගාථාහි අනුමොදාමීති** ඉමාහි චතුසට්ඨිපදාහි සොළසහි ගාථාහි අනුමොදාමි අභිනන්දාමි.

මනුස්සභූතන්ති දෙවාදිභාවං අනුපගන්ත්වා මනුස්සමෙව භූතං. **අත්තදන්තන්ති** අත්තනායෙව දන්තං, න අඤ්ඤෙහි දමථං උපනීතං. භගවා හි අත්තනා උප්පාදිතෙනෙව මග්ගදමථෙන චක්ඛුතොපි දන්තො, සොතතොපි, ඝානතොපි, ජිව්හාතොපි, කායතොපි, මනතොපීති ඉමෙසු ඡසු ඨානෙසු දන්තො සන්තො නිබ්බුතො පරිනිබ්බුතො. තෙනාහ – ‘‘අත්තදන්ත’’න්ති. **සමාහිතන්ති** දුවිධෙනාපි සමාධිනා සමාහිතං. **ඉරියමානන්ති** විහරමානං. **බ්‍රහ්මපථෙති** සෙට්ඨපථෙ, අමතපථෙ, නිබ්බානපථෙ. **චිත්තස්සූපසමෙ රතන්ති** පඨමජ්ඣානෙන පඤ්ච නීවරණානි වූපසමෙත්වා, දුතියජ්ඣානෙන විතක්කවිචාරෙ, තතියජ්ඣානෙන පීතිං, චතුත්ථජ්ඣානෙන සුඛදුක්ඛං වූපසමෙත්වා තස්මිං චිත්තස්සූපසමෙ රතං අභිරතං.

නමස්සන්තීති කායෙන නමස්සන්ති, වාචාය නමස්සන්ති, මනසා නමස්සන්ති, ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා නමස්සන්ති, සක්කරොන්ති ගරුං කරොන්ති. **සබ්බධම්මානපාරගුන්ති** සබ්බෙසං ඛන්ධායතනධාතුධම්මානං අභිඤ්ඤාපාරගූ, පරිඤ්ඤාපාරගූ, පහානපාරගූ, භාවනාපාරගූ, සච්ඡිකිරියාපාරගූ, සමාපත්තිපාරගූති ඡබ්බිධෙන පාරගමනෙන පාරගතං පාරප්පත්තං මත්ථකප්පත්තං. **දෙවාපි තං නමස්සන්තීති** දුක්ඛප්පත්තා සුබ්‍රහ්මදෙවපුත්තාදයො සුඛප්පත්තා ච සබ්බෙව දසසහස්සචක්කවාළවාසිනො දෙවාපි තුම්හෙ නමස්සන්ති. **ඉති මෙ අරහතො සුතන්ති** ඉති මයා චතූහි කාරණෙහි අරහාති ලද්ධවොහාරානං තුම්හාකංයෙව සන්තිකෙ සුතන්ති දීපෙති.

සබ්බසංයොජනාතීතන්ති සබ්බානි දසවිධසංයොජනානි අතික්කන්තං. **වනා නිබ්බනමාගතන්ති** කිලෙසවනතො නිබ්බනං කිලෙසවනරහිතං නිබ්බානං ආගතං සම්පත්තං. **කාමෙහි නෙක්ඛම්මරතන්ති** දුවිධෙහි කාමෙහි නික්ඛන්තත්තා පබ්බජ්ජා අට්ඨ සමාපත්තියො චත්තාරො ච අරියමග්ගා කාමෙහි නෙක්ඛම්මං නාම, තත්ථ රතං අභිරතං. **මුත්තං සෙලාව කඤ්චනන්ති** සෙලධාතුතො මුත්තං කඤ්චනසදිසං.

සබ්බෙ අච්චරුචීති සබ්බසත්තෙ අතික්කමිත්වා පවත්තරුචි. අට්ඨමකඤ්හි අතික්කමිත්වා පවත්තරුචිතාය සොතාපන්නො අච්චරුචි නාම, සොතාපන්නං අතික්කමිත්වා පවත්තරුචිතාය සකදාගාමී…පෙ.… ඛීණාසවං අතික්කමිත්වා පවත්තරුචිතාය පච්චෙකසම්බුද්ධො, පච්චෙකසම්බුද්ධං අතික්කමිත්වා පවත්තරුචිතාය සම්මාසම්බුද්ධො අච්චරුචි නාම. **හිමවාවඤ්ඤෙ සිලුච්චයෙති** යථා හිමවා පබ්බතරාජා අඤ්ඤෙ පබ්බතෙ අතිරොචති, එවං අතිරොචතීති අත්ථො. **සච්චනාමොති** තච්ඡනාමො භූතනාමො ආගුං අකරණෙනෙව නාගොති එවං අවිතථනාමො.

සොරච්චන්ති සුචිසීලං. **අවිහිංසාති** කරුණා ච කරුණාපුබ්බභාගො ච. **පාදා නාගස්ස තෙ දුවෙති** තෙ බුද්ධනාගස්ස දුවෙ පුරිමපාදා.

තපොති ධුතසමාදානං. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** අරියමග්ගසීලං. **චරණා නාගස්ස ත්‍යාපරෙති** තෙ බුද්ධනාගස්ස අපරෙ ද්වෙ පච්ඡිමපාදා. **සද්ධාහත්ථොති** සද්ධාමයාය සොණ්ඩාය සමන්නාගතො. **උපෙක්ඛාසෙතදන්තවාති** ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාමයෙහි සෙතදන්තෙහි සමන්නාගතො.

සති ගීවාති යථා නාගස්ස අඞ්ගපච්චඞ්ගස්මිං සිරාජාලානං ගීවා පතිට්ඨා, එවං බුද්ධනාගස්ස සොරච්චාදීනං ධම්මානං සති. තෙන වුත්තං – ‘‘සති ගීවා’’ති. **සිරො පඤ්ඤාති** යථා හත්ථිනාගස්ස සිරො උත්තමඞ්ගො, එවං බුද්ධනාගස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤාණං. තෙන හි සො සබ්බධම්මෙ ජානාති. තෙන වුත්තං – ‘‘සිරො පඤ්ඤා’’ති. **වීමංසා ධම්මචින්තනාති** යථා හත්ථිනාගස්ස අග්ගසොණ්ඩො වීමංසා නාම හොති. සො තාය ථද්ධමුදුකං ඛාදිතබ්බාඛාදිතබ්බඤ්ච වීමංසති, තතො පහාතබ්බං පජහති, ආදාතබ්බං ආදියති, එවමෙව බුද්ධනාගස්ස ධම්මකොට්ඨාසපරිච්ඡෙදකඤාණසඞ්ඛාතා ධම්මචින්තනා වීමංසා. තෙන හි ඤාණෙන සො භබ්බාභබ්බෙ ජානාති. තෙන වුත්තං – ‘‘වීමංසා ධම්මචින්තනා’’ති . **ධම්මකුච්ඡිසමාතපොති** ධම්මො වුච්චති චතුත්ථජ්ඣානසමාධි, කුච්ඡියෙව සමාතපො කුච්ඡිසමාතපො. සමාතපො නාම සමාතපනට්ඨානං. ධම්මො කුච්ඡිසමාතපො අස්සාති ධම්මකුච්ඡිසමාතපො. චතුත්ථජ්ඣානසමාධිස්මිං ඨිතස්ස හි තෙ තෙ ඉද්ධිවිධාදිධම්මා ඉජ්ඣන්ති, තස්මා සො කුච්ඡිසමාතපොති වුත්තො. **විවෙකොති** කායචිත්තඋපධිවිවෙකො. යථා නාගස්ස වාලධි මක්ඛිකා වාරෙති, එවං තථාගතස්ස විවෙකො ගහට්ඨපබ්බජිතෙ වාරෙති. තස්මා සො **වාලධීති** වුත්තො.

ඣායීති දුවිධෙන ඣානෙන ඣායී. **අස්සාසරතොති** නාගස්ස හි අස්සාසපස්සාසා විය බුද්ධනාගස්ස ඵලසමාපත්ති, තත්ථ රතො, අස්සාසපස්සාසෙහි විය තාය විනා න වත්තතීති අත්ථො. **සබ්බත්ථ සංවුතොති** සබ්බද්වාරෙසු සංවුතො. **අනවජ්ජානීති** සම්මාආජීවෙන උප්පන්නභොජනානි. **සාවජ්ජානීති** පඤ්චවිධමිච්ඡාජීවවසෙන උප්පන්නභොජනානි.

අණුංථූලන්ති ඛුද්දකඤ්ච මහන්තඤ්ච. **සබ්බං ඡෙත්වාන බන්ධනන්ති** සබ්බං දසවිධම්පි සංයොජනං ඡින්දිත්වාන. **නුපලිප්පති ලොකෙනාති** ලොකෙන සද්ධිං තණ්හාමානදිට්ඨිලෙපෙහි න ලිප්පති. **මහාගිනීති** මහාඅග්ගි. **විඤ්ඤූහි දෙසිතාති** ඉධ පටිසම්භිදාප්පත්තො කාළුදායිත්ථෙරොව විඤ්ඤූ පණ්ඩිතො, තෙන දෙසිතාති අත්ථො. **විඤ්ඤස්සන්ති මහානාගා, නාගං නාගෙන දෙසිතන්ති** උදායිත්ථෙරනාගෙන දෙසිතං බුද්ධනාගං ඉතරෙ ඛීණාසවා නාගා විජානිස්සන්ති.

සරීරං විජහං නාගො, පරිනිබ්බිස්සතීති බොධිපල්ලඞ්කෙ කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො, යමකසාලන්තරෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායිස්සති. එවං පටිසම්භිදාප්පත්තො උදායිත්ථෙරො සොළසහි ගාථාහි චතුසට්ඨියා පදෙහි දසබලස්ස වණ්ණං කථෙන්තො දෙසනං නිට්ඨාපෙසි . භගවා අනුමොදි. දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතිපාණසහස්සානි අමතපානං පිවිංසූති.

2. මිගසාලාසුත්තවණ්ණනා

44. දුතියෙ **කථං කථං නාමාති** කෙන කෙන කාරණෙන. **අඤ්ඤෙය්‍යොති** ආජානිතබ්බො. **යත්‍ර හි නාමාති** යස්මිං නාම ධම්මෙ. **සමසමගතිකාති** සමභාවෙනෙව සමගතිකා. **භවිස්සන්තීති** ජාතා. **සකදාගාමිපත්තො තුසිතං කායං උපපන්නොති** සකදාගාමිපුග්ගලො හුත්වා තුසිතභවනෙයෙව නිබ්බත්තො. **කථං කථං නාමාති** කෙන කෙන නු ඛො කාරණෙන, කිං නු ඛො ජානිත්වා දෙසිතො, උදාහු අජානිත්වාති. ථෙරො කාරණං අජානන්තො **එවං ඛො පනෙතං භගිනි භගවතා බ්‍යාකතන්ති** ආහ.

අම්මකා අම්මකපඤ්ඤාති ඉත්ථී හුත්වා ඉත්ථිසඤ්ඤාය එව සමන්නාගතා. **කෙ ච පුරිසපුග්ගලපරොපරියඤාණෙති** එත්ථ පුරිසපුග්ගලපරොපරියඤාණං වුච්චති පුරිසපුග්ගලානං තික්ඛමුදුවසෙන ඉන්ද්‍රියපරොපරියඤාණං. තස්මා කා ච බාලා මිගසාලා, කෙ ච පුරිසපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියඤාණෙ අප්පටිහතවිසයා සම්මාසම්බුද්ධා, උභයමෙතං දූරෙ සුවිදූරෙති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො.

ඉදානි මිගසාලාය අත්තනො දූරභාවං දස්සෙන්තො **ඡයිමෙ, ආනන්දාතිආදිමාහ. සොරතො හොතීති** පාපතො සුට්ඨු ඔරතො විරතො හොති. සුරතොතිපි පාඨො. **අභිනන්දන්ති සබ්‍රහ්මචාරී එකත්තවාසෙනාති** තෙන සද්ධිං එකතොවාසෙන සබ්‍රහ්මචාරී අභිනන්දන්ති තුස්සන්ති. එකන්තවාසෙනාතිපි පාඨො, සතතවාසෙනාති අත්ථො. **සවනෙනපි අකතං හොතීති** සොතබ්බයුත්තකං අසුතං හොති. **බාහුසච්චෙනපි අකතං හොතීති** එත්ථ බාහුසච්චං වුච්චති වීරියං, වීරියෙන කත්තබ්බයුත්තකං අකතං හොතීති අත්ථො. **දිට්ඨියාපි අප්පටිවිද්ධං හොතීති** දිට්ඨියා පටිවිජ්ඣිතබ්බං අප්පටිවිද්ධං හොති. **සාමායිකම්පි විමුත්තිං න ලභතීති** කාලානුකාලං ධම්මස්සවනං නිස්සාය පීතිපාමොජ්ජං න ලභති. **හානගාමීයෙව හොතීති** පරිහානිමෙව ගච්ඡති.

පමාණිකාති පුග්ගලෙසු පමාණග්ගාහකා. **පමිනන්තීති** පමෙතුං තුලෙතුං ආරභන්ති. **එකො හීනොති** එකො ගුණෙහි හීනො. **එකො පණීතොති** එකො ගුණෙහි පණීතො. **තං හීති** තං පමාණකරණං.

අභික්කන්තතරොති සුන්දරතරො. **පණීතතරොති** උත්තමතරො. **ධම්මසොතො නිබ්බහතීති** සූරං හුත්වා පවත්තමානවිපස්සනාඤාණං නිබ්බහති, අරියභූමිං සම්පාපෙති. **තදන්තරං කො ජානෙය්‍යාති** තං අන්තරං තං කාරණං අඤ්ඤත්‍ර තථාගතෙන කො ජානෙය්‍යාති අත්ථො.

කොධමානොති කොධො ච මානො ච. **ලොභධම්මාති** ලොභොයෙව. **වචීසඞ්ඛාරාති** ආලාපසල්ලාපවසෙන වචනානෙව. **යො වා පනස්ස මාදිසොති** යො වා පන අඤ්ඤොපි මයා සදිසො සම්මාසම්බුද්ධොයෙව අස්ස, සො පුග්ගලෙසු පමාණං ගණ්හෙය්‍යාති අත්ථො. **ඛඤ්ඤතීති** ගුණඛණනං පාපුණාති. **ඉමෙ ඛො, ආනන්ද, ඡ පුග්ගලාති** ද්වෙ සොරතා, ද්වෙ අධිගතකොධමානලොභධම්මා, ද්වෙ අධිගතකොධමානවචීසඞ්ඛාරාති ඉමෙ ඡ පුග්ගලා. **ගතින්ති** ඤාණගතිං. **එකඞ්ගහීනාති** එකෙකෙන ගුණඞ්ගෙන හීනා. පූරණො සීලෙන විසෙසී අහොසි, ඉසිදත්තො පඤ්ඤාය. පූරණස්ස සීලං ඉසිදත්තස්ස පඤ්ඤාඨානෙ ඨිතං, ඉසිදත්තස්ස පඤ්ඤා පූරණස්ස සීලට්ඨානෙ ඨිතාති.

3. ඉණසුත්තවණ්ණනා

45. තතියෙ **දාලිද්දියන්ති** දලිද්දභාවො. **කාමභොගිනොති** කාමෙ භුඤ්ජනකසත්තස්ස. **අස්සකොති** අත්තනො සන්තකෙන රහිතො. **අනාළ්හිකොති** න අඩ්ඪො. **ඉණං ආදියතීති** ජීවිතුං අසක්කොන්තො ඉණං ආදියති. **වඩ්ඪිං පටිස්සුණාතීති** දාතුං අසක්කොන්තො වඩ්ඪිං දස්සාමීති පටිජානාති. **අනුචරන්තිපි නන්ති** පරිසමජ්ඣගණමජ්ඣාදීසු ආතපඨපනපංසුඔකිරණාදීහි විප්පකාරං පාපෙන්තො පච්ඡතො පච්ඡතො අනුබන්ධන්ති. **සද්ධා නත්ථීති** ඔකප්පනකසද්ධාමත්තකම්පි නත්ථි. **හිරී නත්ථීති** හිරියනාකාරමත්තකම්පි නත්ථි. **ඔත්තප්පං නත්ථීති** භායනාකාරමත්තකම්පි නත්ථි. **වීරියං නත්ථීති** කායිකවීරියමත්තකම්පි නත්ථි. **පඤ්ඤා නත්ථීති** කම්මස්සකතපඤ්ඤාමත්තකම්පි නත්ථි. **ඉණාදානස්මිං වදාමීති** ඉණග්ගහණං වදාමි. **මා මං ජඤ්ඤූති** මා මං ජානාතු.

දාලිද්දියං දුක්ඛන්ති ධනදලිද්දභාවො දුක්ඛං. **කාමලාභාභිජප්පිනන්ති** කාමලාභං පත්ථෙන්තානං. **පාපකම්මවිනිබ්බයොති** පාපකම්මවඩ්ඪකො. **සංසප්පතීති** පරිප්ඵන්දති. **ජානන්ති** ජානන්තො. **යස්ස විප්පටිසාරජාති** යෙ අස්ස විප්පටිසාරතො ජාතා. **යොනිමඤ්ඤතරන්ති** එකං තිරච්ඡානයොනිං. **දදං චිත්තං පසාදයන්ති** චිත්තං පසාදෙන්තො දදමානො.

කටග්ගාහොති ජයග්ගාහො, අනපරාධග්ගාහො හොති. **ඝරමෙසිනොති** ඝරාවාසං පරියෙසන්තස්ස වසමානස්ස වා. **චාගො පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතීති** චාගොති සඞ්ඛං ගතං පුඤ්ඤං වඩ්ඪති. චාගා පුඤ්ඤන්ති වා පාඨො. **පතිට්ඨිතාති** පතිට්ඨිතසද්ධා නාම සොතාපන්නස්ස සද්ධා. **හිරිමනොති** හිරිසම්පයුත්තචිත්තො. **නිරාමිසං සුඛන්ති** තීණි ඣානානි නිස්සාය උප්පජ්ජනකසුඛං. **උපෙක්ඛන්ති** චතුත්ථජ්ඣානුපෙක්ඛං. **ආරද්ධවීරියොති** පරිපුණ්ණපග්ගහිතවීරියො. **ඣානානි උපසම්පජ්ජාති** චත්තාරි ඣානානි පත්වා. **එකොදි නිපකො සතොති** එකග්ගචිත්තො කම්මස්සකතඤාණසතීහි ච සමන්නාගතො.

එවං ඤත්වා යථාභූතන්ති එවං එත්තකං කාරණං යථාසභාවං ජානිත්වා. **සබ්බසංයොජනක්ඛයෙති** නිබ්බානෙ. **සබ්බසොති** සබ්බාකාරෙන. **අනුපාදායාති** අග්ගහෙත්වා. **සම්මා චිත්තං විමුච්චතීති** ඉදං වුත්තං හොති – සබ්බසංයොජනක්ඛයසඞ්ඛාතෙ නිබ්බානෙ සබ්බසො අනුපාදියිත්වා සම්මා හෙතුනා නයෙන මග්ගචිත්තං විමුච්චති. ‘‘එතං ඤත්වා යථාභූතං, සබ්බසංයොජනක්ඛය’’න්තිපි පාළියං ලිඛිතං, තස්ස එතං සබ්බසංයොජනක්ඛයසඞ්ඛාතං නිබ්බානං යථාභූතං ඤත්වාති අත්ථො. පුරිමපච්ඡිමෙහි පන සද්ධිං න ඝටියති.

තස්ස සම්මා විමුත්තස්සාති තස්ස සම්මා විමුත්තස්ස ඛීණාසවස්ස. **ඤාණං හොතීති** පච්චවෙක්ඛණඤාණං හොති. **තාදිනොති** තංසණ්ඨිතස්ස. **අකුප්පාති** අකුප්පාරම්මණත්තා කුප්පකාරණානං කිලෙසානඤ්ච අභාවෙන අකුප්පා. **විමුත්තීති** මග්ගවිමුත්තිපි ඵලවිමුත්තිපි. **භවසංයොජනක්ඛයෙති** භවසංයොජනක්ඛයසඞ්ඛාතෙ නිබ්බානෙ භවසංයොජනානඤ්ච ඛයන්තෙ උප්පන්නා. **එතං ඛො පරමං ඤාණන්ති** එතං මග්ගඵලඤාණං පරමඤාණං නාම. **සුඛමනුත්තරන්ති** එතදෙව මග්ගඵලසුඛං අනුත්තරං සුඛං නාම. **ආණණ්‍යමුත්තමන්ති** සබ්බෙසං අණණානං ඛීණාසවො උත්තමඅණණො , තස්මා අරහත්තඵලං ආණණ්‍යමුත්තමන්ති අරහත්තඵලෙන දෙසනාය කූටං ගණ්හි. ඉමස්මිඤ්ච සුත්තෙ වට්ටමෙව කථෙත්වා ගාථාසු වට්ටවිවට්ටං කථිතන්ති.

4. මහාචුන්දසුත්තවණ්ණනා

46. චතුත්ථෙ **චෙතීසූති** චෙතිරට්ඨෙ. **සයංජාතියන්ති** එවංනාමකෙ නිගමෙ. **මහාචුන්දොති** ධම්මසෙනාපතිස්ස කනිට්ඨභාතිකො. ධම්මෙ යොගො අනුයොගො එතෙසන්ති **ධම්මයොගා**. ධම්මකථිකානං එතං නාමං. ඣායන්තීති **ඣායී. අපසාදෙන්තීති** ඝට්ටෙන්ති හිංසන්ති. **ඣායන්තීති** චින්තෙන්ති. **පජ්ඣායන්තීති**ආදීනි උපසග්ගවසෙන

වඩ්ඪිතානි. **කිම්මෙ ඛායන්තීති** කිං නාම ඉමෙ ඛායන්ති. **කින්තිමෙ ඛායන්තීති** කිමත්ථං ඉමෙ ඛායන්ති. **කථං ඉමෙ ඛායන්තීති** කෙන කාරණෙන ඉමෙ ඛායන්ති. **අමතං ධාතුං කායෙන ඵුසිත්වා විහරන්තීති** මරණවිරහිතං නිබ්බානධාතුං සන්ධාය කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විහරන්තා අනුක්කමෙන තං නාමකායෙන ඵුසිත්වා විහරන්ති. **ගම්භීරං අත්ථපදන්ති** ගුළ්හං පටිච්ඡන්නං ඛන්ධධාතුආයතනාදිඅත්ථං. **පඤ්ඤාය අතිවිජ්ඣ පස්සන්තීති** සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය පටිවිජ්ඣිත්වා පස්සන්ති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ සම්මසනපටිවෙධපඤ්ඤාපි උග්ගහපරිපුච්ඡාපඤ්ඤාපි වට්ටතියෙවාති.

5-6. සන්දිට්ඨිකසුත්තද්වයවණ්ණනා

47-48. පඤ්චමෙ **සන්තං වා අජ්ඣත්තන්ති** නියකජ්ඣත්තෙ විජ්ජමානං. **ලොභොතිආදීහි** තීණි අකුසලමූලානි දස්සිතානි. **ලොභධම්මාතිආදීහි** තංසම්පයුත්තකා ධම්මා. ඡට්ඨෙ **කායසන්දොසන්ති** කායද්වාරස්ස දූස්සනාකාරං. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. ඉමෙසු ද්වීසු සුත්තෙසු පච්චවෙක්ඛණාව කථිතා.

7. ඛෙමසුත්තවණ්ණනා

49. සත්තමෙ **වුසිතවාති** වුත්ථබ්‍රහ්මචරියවාසො. **කතකරණීයොති** චතූහි මග්ගෙහි කත්තබ්බං කත්වා ඨිතො. **ඔහිතභාරොති** ඛන්ධභාරං කිලෙසභාරං අභිසඞ්ඛාරභාරඤ්ච ඔතාරෙත්වා ඨිතො. **අනුප්පත්තසදත්ථොති** සදත්ථො වුච්චති අරහත්තං, තං පත්තොති අත්ථො. **පරික්ඛීණභවසංයොජනොති** ඛීණභවබන්ධනො. **සම්මදඤ්ඤා විමුත්තොති** සම්මා හෙතුනා කාරණෙන ජානිත්වා විමුත්තො. **තස්ස න එවං හොති අත්ථි මෙ සෙය්‍යොති වාතිආදීහි** සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යොහමස්මීති මානාදයො තයො මානා පටික්ඛිත්තා. න හි ඛීණාසවස්ස ‘‘අත්ථි මය්හං සෙය්‍යො, අත්ථි සදිසො, අත්ථි හීනො’’ති මානො හොති. **නත්ථි මෙ සෙය්‍යොතිආදීහිපි** තෙයෙව පටික්ඛිත්තා. න හි ඛීණාසවස්ස ‘‘අහමෙව සෙය්‍යො, අහං සදිසො, අහං හීනො, අඤ්ඤෙ සෙය්‍යාදයො නත්ථී’’ති එවං මානො හොති.

අචිරපක්කන්තෙසූති අරහත්තං බ්‍යාකරිත්වා අචිරංයෙව පක්කන්තෙසු. **අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තීති** අරහත්තං කථෙන්ති. **හසමානකා මඤ්ඤෙ අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තීති** හසමානා විය කථෙන්ති. **විඝාතං ආපජ්ජන්තීති** දුක්ඛං ආපජ්ජන්ති.

න උස්සෙසු න ඔමෙසු, සමත්තෙ නොපනීයරෙති එත්ථ **උස්සාති** උස්සිතතා සෙය්‍යපුග්ගලා. **ඔමාති** හීනා. **සමත්තොති** සදිසො. ඉති ඉමෙසු තීසුපි සෙය්‍යහීනසදිසෙසු ඛීණාසවා මානෙන න උපනීයරෙ, න උපනෙන්ති, න උපගච්ඡන්තීති අත්ථො. **ඛීණා ජාතීති** ඛීණා තෙසං ජාති. **වුසිතං බ්‍රහ්මචරියන්ති** වුත්ථං මග්ගබ්‍රහ්මචරියං. **චරන්ති සංයොජනවිප්පමුත්තාති** සබ්බසංයොජනෙහි විමුත්තා හුත්වා චරන්ති. සුත්තෙපි ගාථායම්පි ඛීණාසවො කථිතො.

8. ඉන්ද්‍රියසංවරසුත්තවණ්ණනා

50. අට්ඨමෙ **හතූපනිසං හොතීති** හතූපනිස්සයං හොති. **සීලවිපන්නස්සාති** විපන්නසීලස්ස. **යථාභූතඤාණදස්සනන්ති** තරුණවිපස්සනාඤාණං. **නිබ්බිදාවිරාගොති** එත්ථ නිබ්බිදා බලවවිපස්සනා, විරාගො අරියමග්ගො. **විමුත්තිඤාණදස්සනන්ති** එත්ථ **විමුත්තීති** අරහත්තඵලං, **ඤාණදස්සනන්ති** පච්චවෙක්ඛණඤාණං. **උපනිස්සයසම්පන්නං හොතීති** සම්පන්නඋපනිස්සයං හොති. ඉමස්මිං සුත්තෙ සීලානුරක්ඛණඉන්ද්‍රියසංවරො කථිතො.

9. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

51. නවමෙ **කිත්තාවතාති** කිත්තකෙන. **අස්සුතඤ්චෙවාති** අඤ්ඤස්මිං කාලෙ අස්සුතපුබ්බං. **න සම්මොසං ගච්ඡන්තීති** විනාසං න ගච්ඡන්ති. **චෙතසො සම්ඵුට්ඨපුබ්බාති** චිත්තෙන ඵුසිතපුබ්බා. **සමුදාචරන්තීති** මනොද්වාරෙ චරන්ති. **අවිඤ්ඤාතඤ්ච විජානාතීති** අඤ්ඤස්මිං කාලෙ අවිඤ්ඤාතකාරණං ජානාති. **පරියාපුණාතීති** වළඤ්ජෙති කථෙති. **දෙසෙතීති** පකාසෙති. **පරං වාචෙතීති** පරං උග්ගණ්හාපෙති.

ආගතාගමාති දීඝාදීසු යො කොචි ආගමො ආගතො එතෙසන්ති ආගතාගමා. **ධම්මධරාති** සුත්තන්තපිටකධරා. **විනයධරාති** විනයපිටකධරා. **මාතිකාධරාති** ද්වෙපාතිමොක්ඛධරා. **පරිපුච්ඡතීති** අනුසන්ධිපුබ්බාපරං පුච්ඡති. **පරිපඤ්හතීති** ඉදඤ්චිදඤ්ච පුච්ඡිස්සාමීති පරිතුලති පරිච්ඡින්දති. **ඉදං, භන්තෙ, කථන්ති**, භන්තෙ, ඉදං අනුසන්ධිපුබ්බාපරං කථං හොතීති පුච්ඡති. **ඉමස්ස ක්වත්ථොති** ඉමස්ස භාසිතස්ස කො අත්ථොති පුච්ඡති. **අවිවටන්ති** අවිවරිතං. **විවරන්තීති** පාකටං කරොන්ති. **කඞ්ඛාඨානියෙසූති** කඞ්ඛාය කාරණභූතෙසු. තත්ථ යස්මිං ධම්මෙ කඞ්ඛා උප්පජ්ජති, ස්වෙව කඞ්ඛාඨානියො නාමාති වෙදිතබ්බො.

10. ඛත්තියසුත්තවණ්ණනා

52. දසමෙ **භොගාධිප්පායාති** භොගසංහරණත්ථං ඨපිතාධිප්පායා පවත්තඅජ්ඣාසයා. **පඤ්ඤූපවිචාරාති** පඤ්ඤවන්තො භවෙය්‍යාමාති එවං පඤ්ඤත්ථාය පවත්තුපවිචාරා. අයමෙව නෙසං විචාරො චිත්තෙ උපවිචරති. **බලාධිට්ඨානාති** බලකායාධිට්ඨානා. බලකායඤ්හි ලද්ධා තෙ ලද්ධපතිට්ඨා නාම හොන්ති. **පථවිභිනිවෙසාති** පථවිසාමිනො භවිස්සාමාති එවං පථවිඅත්ථාය කතචිත්තාභිනිවෙසා. **ඉස්සරියපරියොසානාති** රජ්ජාභිසෙකපරියොසානා. අභිසෙකඤ්හි පත්වා තෙ පරියොසානප්පත්තා නාම හොන්ති. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සෙසපදෙසු පනෙත්ථ අයමධිප්පායො – බ්‍රාහ්මණා තාව මන්තෙ ලභිත්වා ලද්ධපතිට්ඨා නාම හොන්ති, ගහපතිකා යංකිඤ්චි සිප්පං, ඉත්ථී කුලදායජ්ජසාමිකං පුත්තං, චොරා යංකිඤ්චි ආවුධසත්ථං , සමණා සීලපරිපුණ්ණා ලද්ධපතිට්ඨා නාම හොන්ති. තස්මා **මන්තාධිට්ඨානාති**ආදීනි වුත්තානි.

බ්‍රාහ්මණානඤ්ච ‘‘යඤ්ඤං යජිස්සාමා’’ති චිත්තං අභිනිවිසති, බ්‍රහ්මලොකෙ පත්තෙ පරියොසානප්පත්තා නාම හොන්ති. තස්මා තෙ **යඤ්ඤාභිනිවෙසා බ්‍රහ්මලොකපරියොසානාති** වුත්තා. කම්මන්තකරණත්ථාය මනො එතෙසං අභිනිවිසතීති **කම්මන්තාභිනිවෙසා**. කම්මෙ නිට්ඨිතෙ පරියොසානප්පත්තා නාම හොන්තීති **නිට්ඨිතකම්මන්තපරියොසානා**.

පුරිසාධිප්පායාති පුරිසෙසු පවත්තඅජ්ඣාසයා. අලඞ්කාරත්ථාය මනො උපවිචරති එතිස්සාති **අලඞ්කාරූපවිචාරා**. අසපත්තී හුත්වා එකිකාව ඝරෙ වසෙය්‍යාන්ති එවමස්සා චිත්තං අභිනිවිසතීති **අසපත්තීභිනිවෙසා**. ඝරාවාසිස්සරියෙ ලද්ධෙ පරියොසානප්පත්තා නාම හොන්තීති ඉස්සරියපරියොසානා.

පරභණ්ඩස්ස ආදානෙ අධිප්පායො එතෙසන්ති **ආදානාධිප්පායා**. ගහනෙ නිලීයනට්ඨානෙ එතෙසං මනො උපවිචරතීති **ගහනූපවිචාරා**. අන්ධකාරත්ථාය එතෙසං චිත්තං අභිනිවිසතීති **අන්ධකාරාභිනිවෙසා**. අදස්සනප්පත්තා පරියොසානප්පත්තා හොන්තීති **අදස්සනපරියොසානා**.

අධිවාසනක්ඛන්තියඤ්ච සුවිභාවසීලෙ ච අධිප්පායො එතෙසන්ති **ඛන්තිසොරච්චාධිප්පායා**. අකිඤ්චනභාවෙ නිග්ගහණභාවෙ චිත්තං එතෙසං අභිනිවිසතීති **ආකිඤ්චඤ්ඤාභිනිවෙසා**. නිබ්බානප්පත්තා පරියොසානප්පත්තා හොන්තීති **නිබ්බානපරියොසානා**.

11. අප්පමාදසුත්තවණ්ණනා

53. එකාදසමෙ **සමධිග්ගය්හාති** සුට්ඨු ගණ්හිත්වා. **ජඞ්ගලානං පාණානන්ති** පථවීතලචාරීනං සපාදකපාණානං. **පදජාතානීති** පදානි. **සමොධානං ගච්ඡන්තීති** ඔධානං උපනික්ඛෙපං ගච්ඡන්ති. **අග්ගමක්ඛායතීති** සෙට්ඨං අක්ඛායති. **පබ්බජලායකොති** පබ්බජතිණච්ඡෙදකො. **ඔධුනාතීති** හෙට්ඨා මුඛං ධුනාති. **නිධුනාතීති** උභොහි පස්සෙහි ධුනාති. **නිච්ඡාදෙතීති** බාහාය වා පහරති, රුක්ඛෙ වා පහරති. **අම්බපිණ්ඩියාති** අම්බඵලපිණ්ඩියා. **වණ්ටූපනිබන්ධනානීති** වණ්ටෙ උපනිබන්ධනානි , වණ්ටෙ වා පතිට්ඨිතානි. **තදන්වයානි භවන්තීති** වණ්ටානුවත්තකානි භවන්ති, අම්බපිණ්ඩිදණ්ඩකානුවත්තකානි භවන්තීතිපි අත්ථො. **ඛුද්දරාජානොති** ඛුද්දකරාජානො, පකතිරාජානො වා.

12. ධම්මිකසුත්තවණ්ණනා

54. ද්වාදසමෙ **සබ්බසොති** සබ්බෙසු. **සත්තසු විහාරෙසූති** සත්තසු පරිවෙණෙසු. **පරිභාසතීති** පරිභවති භයං උපදංසෙති. **විහිංසතීති** විහෙඨෙති. **විතුදතීති** විජ්ඣති. **රොසෙති වාචායාති** වාචාය ඝට්ටෙති. **පක්කමන්තීති** දිසා පක්කමන්ති. **න සණ්ඨහන්තීති** නප්පතිට්ඨහන්ති. **රිඤ්චන්තීති** ඡඞ්ඩෙන්ති විස්සජ්ජෙන්ති. **පබ්බාජෙය්‍යාමාති** නීහරෙය්‍යාම. **හන්දාති** වවස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. අලන්ති යුත්තමෙතං, යං තං පබ්බාජෙය්‍යුන්ති අත්ථො. **කිං තෙ ඉමිනාති** කිං තව ඉමිනා ජාතිභූමියං වාසෙන. **තීරදස්සිං සකුණන්ති** දිසාකාකං. **මුඤ්චන්තීති** දිසාදස්සනත්ථං විස්සජ්ජෙන්ති. **සාමන්තාති** අවිදූරෙ. සමන්තාතිපි පාඨො, සමන්තතොති අත්ථො. **අභිනිවෙසොති** පත්ථරිත්වා ඨිතසාඛානං නිවෙසො. **මූලසන්තානකානන්ති** මූලානං නිවෙසො.

ආළ්හකථාලිකාති තණ්ඩුලාළ්හකස්ස භත්තපචනථාලිකා. **ඛුද්දං මධුන්ති** ඛුද්දමක්ඛිකාහි කතං දණ්ඩකමධුං. **අනෙලකන්ති** නිද්දොසං. **න ච සුදං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ඵලානි හිංසන්තීති** අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස කොට්ඨාසෙ ඵලානි න හිංසන්ති. අත්තනො කොට්ඨාසෙහි මූලං වා තචං වා පත්තං වා ඡින්දන්තො නාම නත්ථි, අත්තනො අත්තනො සාඛාය හෙට්ඨා පතිතානෙව පරිභුඤ්ජන්ති. අඤ්ඤස්ස කොට්ඨාසතො අඤ්ඤස කොට්ඨාසං පරිවත්තිත්වා ගතම්පි ‘‘න අම්හාකං සාඛාය ඵල’’න්ති ඤත්වා නො ඛාදන්ති. **යාවදත්ථං භක්ඛිත්වාති** කණ්ඨප්පමාණෙන ඛාදිත්වා. **සාඛං භඤ්ජිත්වාති** ඡත්තප්පමාණමත්තං ඡින්දිත්වා ඡායං කත්වා පක්කාමි. **යත්‍ර හි නාමාති** යො හි නාම. **පක්කමිස්සතීති** පක්කන්තො. **නාදාසීති** දෙවතාය ආනුභාවෙන ඵලමෙව න ගණ්හි. එවඤ්හි සා අධිට්ඨාසි.

තෙනුපසඞ්කමීති ජනපදවාසීහි ගන්ත්වා, ‘‘මහාරාජ, රුක්ඛො ඵලං න ගණ්හි, අම්හාකං නු ඛො දොසො තුම්හාක’’න්ති වුත්තෙ ‘‘නෙව මය්හං දොසො අත්ථි, න ජානපදානං, අම්හාකං විජිතෙ අධම්මො නාම න වත්තති, කෙන නු ඛො කාරණෙන රුක්ඛො න ඵලිතො, සක්කං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා යෙන සක්කො දෙවානමින්දො තෙනුපසඞ්කමි. **පවත්තෙසීති** පරිවත්තෙසි. **උම්මූලමකාසීති** උද්ධංමූලං අකාසි. **අපි නු ත්වන්ති** අපි නු තව. **අට්ඨිතායෙවාති** අට්ඨිතාය එව. **සච්ඡවීනීති** සමානච්ඡවීනි පකතිට්ඨානෙ ඨිතානි. **න පච්චක්කොසතීති** නප්පටික්කොසති. **රොසන්තන්ති** ඝට්ටෙන්තං. **භණ්ඩන්තන්ති** පහරන්තං.

සුනෙත්තොති නෙත්තා වුච්චන්ති අක්ඛීනි, තෙසං සුන්දරතාය සුනෙත්තො. **තිත්ථකරොති** සුගතිඔගාහනතිත්ථස්ස කාරකො. **වීතරාගොති** වික්ඛම්භනවසෙන විගතරාගො. **පසවතීති** පටිලභති. **දිට්ඨිසම්පන්නන්ති** දස්සනසම්පන්නං, සොතාපන්නන්ති අත්ථො. **ඛන්තින්ති** අත්තනො ගුණඛණනං. **යථාමං සබ්‍රහ්මචාරීසූති** යථා ඉමං සබ්‍රහ්මචාරීසු අක්කොසනපරිභාසනං, අඤ්ඤං එවරූපං ගුණඛන්තිං න වදාමීති අත්ථො. **න නො සමසබ්‍රහ්මචාරීසූති** එත්ථ සමජනො නාම සකජනො වුච්චති. තස්මා න නො සකෙසු සමානබ්‍රහ්මචාරීසු චිත්තානි පදුට්ඨානි භවිස්සන්තීති අයමෙත්ථ අත්ථො.

ජොතිපාලො ච ගොවින්දොති නාමෙන ජොතිපාලො ඨානෙන මහාගොවින්දො. **සත්තපුරොහිතොති** රෙණුආදීනං සත්තන්නං රාජූනං පුරොහිතො. **අහිංසකා අතීතංසෙති** එතෙ ඡ සත්ථාරො අතීතංසෙ අහිංසකා අහෙසුං. **නිරාමගන්ධාති** කොධාමගන්ධෙන නිරාමගන්ධා. **කරුණෙවිමුත්තාති** කරුණජ්ඣානෙ අධිමුත්තා, කරුණාය ච කරුණාපුබ්බභාගෙ ච ඨිතා. **යෙතෙති** එතෙ, අයමෙව වා පාඨො. **න සාධුරූපං ආසීදෙති** සාධුසභාවං න ඝට්ටෙය්‍ය. **දිට්ඨිට්ඨානප්පහායිනන්ති** ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතප්පහායිනං. **සත්තමොති** අරහත්තතො පට්ඨාය සත්තමො. **අවීතරාගොති** අවිගතරාගො. එතෙන අනාගාමිභාවං පටික්ඛිපති. **පඤ්චින්ද්‍රියා මුදූති** පඤ්ච විපස්සනින්ද්‍රියානි මුදූනි. තස්ස හි තානි සකදාගාමිං උපාදාය මුදූනි නාම හොන්ති. **විපස්සනාති** සඞ්ඛාරපරිග්ගහඤාණං. **පුබ්බෙව උපහඤ්ඤතීති** පඨමතරඤ්ඤෙව උපහඤ්ඤති. **අක්ඛතොති** ගුණඛණනෙන අක්ඛතො අනුපහතො හුත්වා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

ධම්මිකවග්ගො පඤ්චමො.

පඨමපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

2. දුතියපණ්ණාසකං

6. මහාවග්ගො

1. සොණසුත්තවණ්ණනා

55. ඡට්ඨස්ස පඨමෙ **සොණොති** සුඛුමාලසොණත්ථෙරො. **සීතවනෙති** එවංනාමකෙ සුසානෙ. තස්මිං කිර පටිපාටියා පඤ්ච චඞ්කමනපණ්ණසාලාසතානි මාපිතානි, තෙසු ථෙරො අත්තනො සප්පායචඞ්කමනං ගහෙත්වා සමණධම්මං කරොති. තස්ස ආරද්ධවීරියස්ස හුත්වා චඞ්කමතො පාදතලානි භිජ්ජිංසු, ජාණූහි චඞ්කමතො ජාණුකානිපි හත්ථතලානිපි භිජ්ජිංසු, ඡිද්දානි අහෙසුං. එවං ආරද්ධවීරියො විහරන්තො ඔභාසනිමිත්තමත්තකම්පි දස්සෙතුං නාසක්ඛි. තස්ස වීරියෙන කිලමිතකායස්ස කොට්ටං පාසාණඵලකෙ නිසින්නස්ස යො විතක්කො උදපාදි, තං දස්සෙතුං **අථ ඛො ආයස්මතොතිආදි** වුත්තං. තත්ථ **ආරද්ධවීරියාති** පරිපුණ්ණපග්ගහිතවීරියා. **න අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චතීති** සචෙ හි අහං උග්ඝටිතඤ්ඤූ වා අස්සං විපඤ්චිතඤ්ඤූ වා නෙය්‍යො වා, නූන මෙ චිත්තං විමුච්චෙය්‍ය. අද්ධා පනස්මි පදපරමො, යෙන මෙ චිත්තං න විමුච්චතීති සන්නිට්ඨානං කත්වා **සංවිජ්ජන්ති ඛො පනාතිආදීනි** චින්තෙසි. තත්ථ **භොගාති** උපයොගත්ථෙ පච්චත්තං.

පාතුරහොසීති ථෙරස්ස චිත්තාචාරං ඤත්වා ‘‘අයං සොණො අජ්ජ සීතවනෙ පධානභූමියං නිසින්නො ඉමං විතක්කං විතක්කෙති, ගන්ත්වාස්ස විතක්කං සහොත්ථං ගණ්හිත්වා වීණොපමං කම්මට්ඨානං කථෙස්සාමී’’ති පමුඛෙ පාකටො අහොසි. **පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙති** පධානිකභික්ඛූ අත්තනො වසනට්ඨානෙ ඔවදිතුං ආගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතො නිසීදනත්ථං යථාලාභෙන ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වාව පධානං කරොන්ති, අඤ්ඤං අලභමානා පුරාණපණ්ණානිපි සන්ථරිත්වා උපරි සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙන්ති. ථෙරොපි ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා පධානං අකාසි. තං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ’’ති.

තං කිං මඤ්ඤසීති සත්ථා ‘‘ඉමස්ස භික්ඛුනො අවසෙසකම්මට්ඨානෙහි අත්ථො නත්ථි, අයං ගන්ධබ්බසිප්පෙ ඡෙකො චිණ්ණවසී, අත්තනො විසයෙ කථියමානං ඛිප්පමෙව සල්ලක්ඛෙස්සතී’’ති වීණොපමං කථෙතුං ‘‘තං කිං මඤ්ඤසී’’තිආදිමාහ. **වීණාය තන්තිස්සරෙ කුසලතා** නාම වීණාය වාදනකුසලතා, සො ච තත්ථ කුසලො. මාතාපිතරො හිස්ස ‘‘අම්හාකං පුත්තො අඤ්ඤං සිප්පං සික්ඛන්තො කායෙන කිලමිස්සති, ඉදං පන සයනෙ නිසින්නෙනෙව සක්කා උග්ගණ්හිතු’’න්ති ගන්ධබ්බසිප්පමෙව උග්ගණ්හාපෙසුං. තස්ස –

> ‘‘සත්ත සරා තයො ගාමා, මුච්ඡනා එකවීසති;
> ඨානා එකූනපඤ්ඤාස, ඉච්චෙතෙ සරමණ්ඩලා’’ති. –

ආදිකං ගන්ධබ්බසිප්පං සබ්බමෙව පගුණං අහොසි. **අච්චායතාති** අතිආයතා ඛරමුච්ඡනා. **සරවතීති** සරසම්පන්නා. **කම්මඤ්ඤාති** කම්මක්ඛමා කම්මයොග්ගා. **අතිසිථිලාති** මන්දමුච්ඡනා. **සමෙ ගුණෙ පතිට්ඨිතාති** මජ්ඣිමෙ සරෙ ඨපෙත්වා මුච්ඡිතා.

අච්චාරද්ධන්ති අතිගාළ්හං. **උද්ධච්චාය සංවත්තතීති** උද්ධතභාවාය සංවත්තති. **අතිලීනන්ති** අතිසිථිලං. **කොසජ්ජායාති** කුසීතභාවත්ථාය. **වීරියසමථං අධිට්ඨහාති** වීරියසම්පයුත්තං සමථං අධිට්ඨහ, වීරියං සමථෙන යොජෙහීති අත්ථො. **ඉන්ද්‍රියානඤ්ච සමතං පටිවිජ්ඣාති** සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං සමතං සමභාවං අධිට්ඨාහි. තත්ථ සද්ධං පඤ්ඤාය, පඤ්ඤඤ්ච සද්ධාය, වීරියං සමාධිනා, සමාධිඤ්ච වීරියෙන යොජයතා ඉන්ද්‍රියානං සමතා අධිට්ඨිතා නාම හොති. සති පන සබ්බත්ථිකා, සා සදා බලවතීයෙව වට්ටති. තඤ්ච පන තෙසං යොජනාවිධානං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.60-62) පකාසිතමෙව. **තත්ථ ච නිමිත්තං ගණ්හාහීති** තස්මිඤ්ච සමභාවෙ සති යෙන ආදාසෙ මුඛබිම්බෙනෙව නිමිත්තෙන උප්පජ්ජිතබ්බං, තං සමථනිමිත්තං විපස්සනානිමිත්තං මග්ගනිමිත්තං ඵලනිමිත්තඤ්ච ගණ්හාහි නිබ්බත්තෙහීති එවමස්ස සත්ථා අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා කම්මට්ඨානං කථෙසි.

තත්ථ ච නිමිත්තං අග්ගහෙසීති සමථනිමිත්තඤ්ච විපස්සනානිමිත්තඤ්ච අග්ගහෙසි. **ඡ ඨානානීති** ඡ කාරණානි. **අධිමුත්තො හොතීති** පටිවිජ්ඣිත්වා පච්චක්ඛං කත්වා ඨිතො හොති. **නෙක්ඛම්මාධිමුත්තොතිආදි** සබ්බං අරහත්තවසෙනෙව වුත්තං. අරහත්තඤ්හි සබ්බකිලෙසෙහි නික්ඛන්තත්තා **නෙක්ඛම්මං,** තෙහෙව පවිවිත්තත්තා **පවිවෙකො,** බ්‍යාපජ්ඣාභාවතො **අබ්‍යාපජ්ඣං,** තණ්හාක්ඛයන්තෙ උප්පන්නත්තා **තණ්හාක්ඛයො** , උපාදානක්ඛයන්තෙ උප්පන්නත්තා **උපාදානක්ඛයො,** සම්මොහාභාවතො **අසම්මොහොති** වුච්චති.

කෙවලං සද්ධාමත්තකන්ති පටිවෙධරහිතං කෙවලං පටිවෙධපඤ්ඤාය අසම්මිස්සකං සද්ධාමත්තකං. **පටිචයන්ති** පුනප්පුනං කරණෙන වඩ්ඪිං. **වීතරාගත්තාති** මග්ගපටිවෙධෙන රාගස්ස විගතත්තායෙව නෙක්ඛම්මසඞ්ඛාතං අරහත්තං පටිවිජ්ඣිත්වා සච්ඡිකත්වා ඨිතො හොති, ඵලසමාපත්තිවිහාරෙන විහරති, තන්නින්නමානසොයෙව ච හොතීති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

ලාභසක්කාරසිලොකන්ති චතුපච්චයලාභඤ්ච තෙසඤ්ඤෙව සුකතභාවඤ්ච වණ්ණභණනඤ්ච. **නිකාමයමානො**ති ඉච්ඡමානො පත්ථයමානො. **පවිවෙකාධිමුත්තො**ති පවිවෙකෙ අධිමුත්තො අරහන්ති එවං අරහත්තං බ්‍යාකරොතීති අත්ථො.

සීලබ්බතපරාමාසන්ති සීලඤ්ච වතඤ්ච පරාමසිත්වා ගහිතං ගහණමත්තං. **සාරතො පච්චාගච්ඡන්තො**ති සාරභාවෙන ජානන්තො. **අබ්‍යාපජ්ඣාධිමුත්තො**ති අබ්‍යාපජ්ඣං අරහත්තං බ්‍යාකරොති. ඉමිනාව නයෙන සබ්බට්ඨානෙසු අත්ථො දට්ඨබ්බො. අපිචෙත්ථ ''නෙක්ඛම්මාධිමුත්තොති ඉමස්මිංයෙව අරහත්තං කථිතං, සෙසෙසු පඤ්චසු නිබ්බාන''න්ති එකෙ වදන්ති. අපරෙ ''අසම්මොහාධිමුත්තොති එත්ථෙව නිබ්බානං කථිතං, සෙසෙසු අරහත්ත''න්ති වදන්ති. අයං පනෙත්ථ සාරො – සබ්බෙස්වෙව තෙසු අරහත්තම්පි නිබ්බානම්පි කථිතමෙවාති.

භුසාති බලවන්තො දිබ්බරූපසදිසා. **නෙවස්ස චිත්තං පරියාදියන්තී**ති එතස්ස ඛීණාසවස්ස චිත්තං ගහෙත්වා ඨාතුං න සක්කොන්ති. කිලෙසා හි උප්පජ්ජමානා චිත්තං ගණ්හන්ති නාම. **අමිස්සීකතන්**ති කිලෙසා හි ආරම්මණෙන සද්ධිං චිත්තං මිස්සං කරොන්ති, තෙසං අභාවා අමිස්සීකතං. **ඨිතන්**ති පතිට්ඨිතං. **ආනෙඤ්ජප්පත්තන්**ති අචලප්පත්තං. **වයඤ්චස්සානුපස්සතී**ති තස්ස චෙස චිත්තස්ස උප්පාදම්පි වයම්පි පස්සති. **භුසා වාතවුට්ඨී**ති බලවා වාතක්ඛන්ධො. **නෙව සම්පකම්පෙය්‍යා**ති එකභාගෙන චාලෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. **න සම්පකම්පෙය්‍යා**ති ධූණං විය සබ්බභාගතො කම්පෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. **න සම්පවෙධෙය්‍යා**ති වෙධෙත්වා පවෙධෙත්වා පාතෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය.

නෙක්ඛම්මං අධිමුත්තස්සාති අරහත්තං පටිවිජ්ඣිත්වා ඨිතස්ස ඛීණාසවස්ස. සෙසපදෙසුපි අරහත්තමෙව කථිතං. **උපාදානක්ඛයස්ස චා**ති උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං. **අසම්මොහඤ්ච චෙතසො**ති චිත්තස්ස ච අසම්මොහං අධිමුත්තස්ස. **දිස්වා ආයතනුප්පාදන්**ති ආයතනානං උප්පාදඤ්ච වයඤ්ච දිස්වා. **සම්මා චිත්තං විමුච්චතී**ති සම්මා හෙතුනා නයෙන ඉමාය විපස්සනාපටිපත්තියා ඵලසමාපත්තිවසෙන චිත්තං විමුච්චති, නිබ්බානාරම්මණෙ අධිමුච්චති. අථ වා ඉමිනා ඛීණාසවස්ස පටිපදා කථිතා. තස්ස හි ආයතනුප්පාදං දිස්වා ඉමාය විපස්සනාය අධිගතස්ස අරියමග්ගස්සානුභාවෙන සබ්බකිලෙසෙහි සම්මා චිත්තං විමුච්චති. එවං තස්ස **සම්මා විමුත්තස්ස...පෙ.... න විජ්ජති**. තත්ථ **සන්තචිත්තස්සා**ති නිබ්බුතචිත්තස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

2. එග්ගුනසුත්තවණ්ණනා

56. දුතියෙ **සමධොසී**ති උට්ඨානාකාරං දස්සෙසි. **පටික්කමන්තී**ති පරිහායන්ති. **නො අභික්කමන්තී**ති න වඩ්ඪන්ති. **සීසවෙඨනං දදෙය්‍යා**ති සීසං වෙඨෙත්වා දණ්ඩකෙන සම්පරිවත්තකං බන්ධෙය්‍ය. **ඉන්ද්‍රියානි විප්පසීදිංසූ**ති තස්මිං මරණසමයෙ ඡ ඉන්ද්‍රියානි විප්පසන්නානි අහෙසුං. **අත්ථුපපරික්ඛායා**ති අත්ථානත්ථං කාරණාකාරණං උපපරික්ඛනෙ. **අනුත්තරෙ උපධිසඞ්ඛයෙ**ති නිබ්බානෙ. **අවිමුත්තං හොතී**ති අරහත්තඵලෙන අධිමුත්තං හොති.

3. ඡළභිජාතිසුත්තවණ්ණනා

57. තතියෙ **ඡළභිජාතියො**ති ඡ ජාතියො. **තත්‍රිදන්**ති තත්‍රායං. **ලුද්දා**ති දාරුණා. **භික්ඛූ කණ්ටකවුත්තිකා**ති සමණා නාමෙතෙ. **එකසාටකා**ති එකෙනෙව පිලොතිකඛණ්ඩෙන පුරතො පටිච්ඡාදනකා. **අකාමකස්ස බිලං ඔලග්ගෙය්‍යුන්**ති සත්ථෙ ගච්ඡමානෙ ගොණම්හි මතෙ ගොමංසමූලං උප්පාදනත්ථාය විහෙඨෙත්වා බාධමානා එකස්ස ගොමංසං අනිච්ඡන්තස්සෙව කොට්ඨාසං කත්වා ''අයඤ්ච තෙ බාදිතබ්බො, මූලඤ්ච දාතබ්බ''න්ති තං කොට්ඨාසසඞ්ඛාතං බිලං ඔලග්ගෙය්‍යුං, බලක්කාරෙන හත්ථෙ ඨපෙය්‍යුන්ති අත්ථො. **අඛෙත්තඤ්ඤුනා**ති අභිජාතිපඤ්ඤත්තියා ඛෙත්තං අජානන්තෙන. **තං සුණාහී**ති තං මම පඤ්ඤත්තිං සුණාහි. **කණ්හාභිජාතිකො**ති කාළකජාතිකො. **කණ්හං ධම්මං අභිජායතී**ති කණ්හසභාවො හුත්වා ජායති නිබ්බත්තති, කණ්හාභිජාතියං වා ජායති. **නිබ්බානං අභිජායතී**ති නිබ්බානං පාපුණාති, අරියභූමිසඞ්ඛාතාය වා නිබ්බානජාතියා ජායති.

4. ආසවසුත්තවණ්ණනා

58. චතුත්ථෙ **සංවරා පහාතබ්බා**ති සංවරෙන පහාතබ්බා. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **ඉධා**ති ඉමස්මිං සාසනෙ. **පටිසඞ්ඛා**ති පටිසඞ්ජානිත්වා, පච්චවෙක්ඛිත්වාති අත්ථො. **යොනිසො**ති උපායෙන පථෙන. එත්ථ ච අසංවරෙ ආදීනවපටිසඞ්ඛා යොනිසො පටිසඞ්ඛාති වෙදිතබ්බා. සා චායං ''වරං, භික්ඛවෙ, තත්තාය අයොසලාකාය ආදිත්තාය සම්පජ්ජලිතාය සජොතිභූතාය චක්ඛුන්ද්‍රියං සම්පලිමට්ඨං, න ත්වෙව චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යෙසු රූපෙසු අනුබ්‍යඤ්ජනසො නිමිත්තග්ගාහො''තිආදිනා ආදිත්තපරියායෙන (සං. නි. 4.235) වෙදිතබ්බා. **චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරසංවුතො විහරතී**ති එත්ථ චක්ඛුමෙව ඉන්ද්‍රියං චක්ඛුන්ද්‍රියං, සංවරණතො සංවරො, පිදහනතො ථකනතොති වුත්තං හොති. සතියා එතං අධිවචනං. චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරො **චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරො**. ජවනෙ උප්පජ්ජමානොපි හෙස තස්මිං ද්වාරෙ කිලෙසානං උප්පත්තිවාරණතො චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරොති වුච්චති. **සංවුතො**ති තෙන සංවරෙන උපෙතො. තථා හි ''පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො''ති ඉමස්ස විභඞ්ගෙ ''ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො හොති...පෙ.... සමන්නාගතො''ති වුත්තං. අථ වා සංවරීති සංවුතො, ථකෙසි පිදහීති වුත්තං හොති. චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරසංවුතොති

චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරසඞ්ඛාතං සතිකවාටං චක්ඛුද්වාරෙ සරද්වාරෙ කවාටං විය සංවරි ඵකෙසි පිදහීති වුත්තං හොති. අයමෙවෙත්ථ අත්ථො සුන්දරතරො. තථා හි ‘‘චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරං අසංවුතස්ස විහරතො, සංවුතස්ස විහරතො’’ති එතෙසු පදෙසු අයමෙවත්ථො දිස්සතීති.

යං හිස්සාතිආදිම්හි යං චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරං අස්ස භික්ඛුනො අසංවුතස්ස අථකෙත්වා අපිදහිත්වා විහරන්තස්සාති අත්ථො. යෙකාරස්ස වා එස යන්ති ආදෙසො, යෙ අස්සාති අත්ථො. **ආසවා විඝාතපරිළාහාති** චත්තාරො ආසවා ච අඤ්ඤෙ ච විඝාතකරා කිලෙසපරිළාහා විපාකපරිළාහා වා. චක්ඛුද්වාරස්මිඤ්හි ඉට්ඨාරම්මණං ආපාථගතං කාමස්සාදවසෙන අස්සාදයතො අභිනන්දතො කාමාසවො උප්පජ්ජති, ‘‘ඊදිසං අඤ්ඤස්මිම්පි සුගතිභවෙ ලභිස්සාමී’’ති භවපත්ථනාය අස්සාදයතො භවාසවො උප්පජ්ජති, සත්තොති වා සත්තස්සාති වා ගණ්හතො දිට්ඨාසවො උප්පජ්ජති, සබ්බෙහෙව සහජාතං අඤ්ඤාණං අවිජ්ජාසවොති චත්තාරො ආසවා උප්පජ්ජන්ති . එතෙහි සම්පයුත්තා අපරෙ කිලෙසා විඝාතපරිළාහා ආයතිං වා තෙසං විපාකා තෙහිපි අසංවුතස්සෙව විහරතො උප්පජ්ජෙය්‍යුන්ති වුච්චන්ති. **එවංස තෙති** එවං අස්ස තෙ, එතෙනුපායෙන න හොන්ති, නො අඤ්ඤථාති වුත්තං හොති. **පටිසඞ්ඛා යොනිසො සොතින්ද්‍රියසංවරසංවුතොති**ආදීසුපි එසෙව නයො. **ඉමෙ වුච්චන්ති ආසවා සංවරා පහාතබ්බාති** ඉමෙසු ඡසු ද්වාරෙසු චත්තාරො චත්තාරො කත්වා චතුවීසති ආසවා සංවරෙන පහාතබ්බාති වුච්චන්ති.

පටිසඞ්ඛා යොනිසො චීවරන්තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.18) සීලකථාය වුත්තමෙව. **යං හිස්සාති** යඤ්හි චීවරං පිණ්ඩපාතාදීසු වා අඤ්ඤතරං අස්ස. **අප්පටිසෙවතොති** එවං යොනිසො අප්පටිසෙවන්තස්ස. ඉමස්මිං වාරෙ අලද්ධං චීවරාදිං පත්ථයතො ලද්ධං වා අස්සාදයතො කාමාසවස්ස උප්පත්ති වෙදිතබ්බා, ඊදිසං අඤ්ඤස්මිම්පි සුගතිභවෙ ලභිස්සාමීති භවපත්ථනාය අස්සාදයතො භවාසවස්ස, අහං ලභාමි න ලභාමීති වා මය්හං වා ඉදන්ති අත්තසඤ්ඤං අධිට්ඨහතො දිට්ඨාසවස්ස, සබ්බෙහෙව පන සහජාතො අවිජ්ජාසවොති එවං චතුන්නං ආසවානං උප්පත්ති විඝාතපරිළාහාව නවවෙදනුප්පාදනතොපි වෙදිතබ්බා. **ඉමෙ වුච්චන්ති, භික්ඛවෙ, ආසවා පටිසෙවනා පහාතබ්බාති** ඉමෙ එකමෙකස්මිං පච්චයෙ චත්තාරො චත්තාරො කත්වා සොළස ආසවා ඉමිනා ඤාණසංවරසඞ්ඛාතෙන පච්චවෙක්ඛණපටිසෙවනෙන පහාතබ්බාති වුච්චන්ති.

පටිසඞ්ඛා යොනිසො ඛමො හොති සීතස්සාති උපායෙන පථෙන පච්චවෙක්ඛිත්වා ඛන්තා හොති සීතස්ස, සීතං ඛමති සහති, න අවීරපුරිසො විය අප්පමත්තකෙනපි සීතෙන චලති කම්පති කම්මට්ඨානං විජහති. **උණ්හාදීසුපි** එසෙව නයො. එත්ථ ච වචනමෙව **වචනපථොති** වෙදිතබ්බො. **දුක්ඛානන්ති**ආදීසු දුක්ඛමනට්ඨෙන දුක්ඛා, බහලට්ඨෙන තිබ්බා, ඵරුසට්ඨෙන ඛරා, තිඛිණට්ඨෙන කටුකා, අස්සාදවිරහතො අසාතා, මනං අවඩ්ඪනතො අමනාපා, පාණහරණසමත්ථතාය පාණහරාති වෙදිතබ්බා. **යං හිස්සාති** සීතාදීසු යංකිඤ්චි එකධම්මම්පි අස්ස. **අනධිවාසතොති** අනධිවාසෙන්තස්ස අක්ඛමන්තස්ස . ආසවුප්පත්ති පනෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බා – සීතෙන ඵුට්ඨස්ස උණ්හං පත්ථයතො කාමාසවො උප්පජ්ජති, එවං සබ්බත්ථ. ‘‘නත්ථි සුගතිභවෙ සීතං වා උණ්හං වා’’ති භවං පත්ථෙන්තස්ස භවාසවො, මය්හං සීතං උණ්හන්ති ගාහො දිට්ඨාසවො, සබ්බෙහෙව සම්පයුත්තො අවිජ්ජාසවොති. **ඉමෙ වුච්චන්තීති** ඉමෙ සීතාදීසු එකමෙකස්ස වසෙන චත්තාරො චත්තාරො කත්වා අනෙකෙ ආසවා ඉමාය ඛන්තිසංවරසඞ්ඛාතාය අධිවාසනාය පහාතබ්බාති වුච්චන්තීති අත්ථො.

පටිසඞ්ඛා යොනිසො චණ්ඩං හත්ථිං පරිවජ්ජෙතීති අහං සමණොති න චණ්ඩස්ස හත්ථිස්ස ආසන්නෙ ඨාතබ්බං. තතොනිදානඤ්හි මරණම්පි මරණමත්තම්පි දුක්ඛං භවෙය්‍යාති එවං උපායෙන පථෙන පච්චවෙක්ඛිත්වා චණ්ඩං හත්ථිං පරිවජ්ජෙති පටික්කමති. එස නයො සබ්බත්ථ. **චණ්ඩන්ති** දුට්ඨං වාළං. **ඛාණුන්ති** ඛදිරඛාණුකාදිං. **කණ්ටකට්ඨානන්ති** යත්ථ කණ්ටකා විජ්ඣන්ති, තං ඔකාසං. **සොබ්භන්ති** සබ්බතො ඡින්නතටං. **පපාතන්ති** එකතො ඡින්නතටං. **චන්දනිකන්ති** උච්ඡිට්ඨොදකගබ්භමලාදීනං ඡඩ්ඩනට්ඨානං. **ඔළිගල්ලන්ති** තෙසංයෙව කද්දමාදීනං සන්දනොකාසං. තං ජණ්ණුමත්තම්පි අසුචිභරිතං හොති. ද්වෙපි චෙතානි ඨානානි අමනුස්සුස්සදට්ඨානානි හොන්ති, තස්මා වජ්ජෙතබ්බානි. **අනාසනෙති** එත්ථ අයුත්තං ආසනං අනාසනං, තං අත්ථතො අනියතවත්ථුභූතං රහොපටිච්ඡන්නාසනන්ති වෙදිතබ්බං. **අගොචරෙති** එත්ථපි අයුත්තො ගොචරො අගොචරො. සො වෙසියාදිභෙදතො පඤ්චවිධො. **පාපකෙ මිත්තෙති** ලාමකෙ දුස්සීලෙ මිත්තපතිරූපකෙ අමිත්තෙ. **පාපකෙසූති** ලාමකෙසු. **ඔකප්පෙය්‍යුන්ති** සද්දහෙය්‍යුං අධිමුච්චෙය්‍යුං ‘‘අද්ධා අයමායස්මා අකාසි වා කරිස්සති වා’’ති. **යං හිස්සාති** හත්ථිආදීසු යංකිඤ්චි එකම්පි අස්ස. ආසවුප්පත්ති පනෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බා – හත්ථිආදිනිදානෙන දුක්ඛෙන ඵුට්ඨස්ස සුඛං පත්ථයතො කාමාසවො උප්පජ්ජති, ‘‘නත්ථි සුගතිභවෙ ඊදිසං දුක්ඛ’’න්ති භවං පත්ථෙන්තස්ස භවාසවො, මං හත්ථී මද්දති මං අස්සොති ගාහො දිට්ඨාසවො, සබ්බෙහෙව සම්පයුත්තො අවිජ්ජාසවොති. **ඉමෙ වුච්චන්තීති** ඉමෙ හත්ථිආදීසු එකෙකස්ස වසෙන චත්තාරො චත්තාරො කත්වා අනෙකෙ ආසවා ඉමිනා සීලසංවරසඞ්ඛාතෙන පරිවජ්ජනෙන පහාතබ්බාති වුච්චන්ති.

පටිසඞ්ඛා යොනිසො උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙතීති ‘‘ඉතිපායං විතක්කො අකුසලො, ඉතිපි සාවජ්ජො, ඉතිපි දුක්ඛවිපාකො, සො ච ඛො අත්තබ්‍යාබාධාය සංවත්තතී’’තිආදිනා (ම. නි. 1.207-208) නයෙන යොනිසො කාමවිතක්කෙ ආදීනවං පච්චවෙක්ඛිත්වා තස්මිං තස්මිං ආරම්මණෙ උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති, චිත්තං ආරොපෙත්වා න වාසෙති, අබ්භන්තරෙ වා න වාසෙතීති අත්ථො. අනධිවාසෙන්තො කිං කරොතීති? **පජහති**. කිං කචවරං විය පිටකෙනාති? න හි, අපි ච ඛො නං **විනොදෙති** තුදති විජ්ඣති නීහරති. කිං බලිබද්දං විය පතොදෙනාති? න හි, අථ ඛො නං **බ්‍යන්තීකරොති** විගතන්තං කරොති, යථාස්ස අන්තොපි නාවසිස්සති අන්තමසො භඞ්ගමත්තම්පි, තථා

නං කරොති. කථං පන නං තථා කරොතීති? **අනභාවං ගමෙති** අනු අනු අභාවං ගමෙති, වික්ඛම්භනප්පහානෙන යථා සුවික්ඛම්භිතො හොති, තථා කරොති. සෙසවිතක්කද්වයෙපි එසෙව නයො. **උප්පන්නුප්පන්නෙති** උප්පන්නෙ උප්පන්නෙ, උප්පන්නමත්තෙයෙවාති වුත්තං හොති. සකිං වා උප්පන්නෙ විනොදෙත්වා දුතියෙ වාරෙ අජ්ඣුපෙක්ඛිතා න හොති, සතක්ඛත්තුම්පි උප්පන්නෙ උප්පන්නෙ විනොදෙතියෙව. **පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙති** තෙයෙව කාමවිතක්කාදයො, සබ්බෙපි වා නව මහාවිතක්කෙ. තත්ථ තයො වුත්තා, අවසෙසා ‘‘ඤාතිවිතක්කො, ජනපදවිතක්කො, අමරාවිතක්කො, පරානුද්දයතාපටිසංයුත්තො විතක්කො, ලාභසක්කාරසිලොකප්පටිසංයුත්තො විතක්කො, අනවඤ්ඤත්තිප්පටිසංයුත්තො විතක්කො’’ති (මහානි. 207) ඉමෙ ඡ. **යං හිස්සාති** එතෙසු විතක්කෙසු යංකිඤ්චි අස්ස. කාමවිතක්කො පනෙත්ථ කාමාසවො එව, තබ්බිසෙසො භවාසවො, තංසම්පයුත්තො දිට්ඨාසවො, සබ්බවිතක්කෙසු අවිජ්ජා අවිජ්ජාසවොති එවං ආසවුප්පත්ති වෙදිතබ්බා. **ඉමෙ වුච්චන්තීති** ඉමෙ කාමවිතක්කාදිවසෙන වුත්තප්පකාරා ආසවා ඉමිනා තස්මිං තස්මිං විතක්කෙ ආදීනවපච්චවෙක්ඛණසහිතෙන වීරියසංවරසඞ්ඛාතෙන විනොදනෙන පහාතබ්බාති වුච්චන්ති.

පටිසඞ්ඛා යොනිසො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙතීති අභාවනාය ආදීනවං භාවනාය ච ආනිසංසං උපායෙන පථෙන පච්චවෙක්ඛිත්වා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති. එසෙව නයො සබ්බත්ථ. බොජ්ඣඞ්ගානං භාවනා හෙට්ඨා විත්ථාරිතාව. **යං හිස්සාති** එතෙසු බොජ්ඣඞ්ගෙසු යංකිඤ්චි අස්ස. ආසවුප්පත්තියං පනෙත්ථ ඉමෙසං අරියමග්ගසම්පයුත්තානං බොජ්ඣඞ්ගානං අභාවිතත්තා යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං කාමාසවාදයො ආසවා, භාවයතො එවංස තෙ න හොන්තීති අයං නයො වෙදිතබ්බො. **ඉමෙ වුච්චන්තීති** ඉමෙ කාමාසවාදයො ආසවා ඉමාය ලොකුත්තරාය බොජ්ඣඞ්ගභාවනාය පහාතබ්බාති වුච්චන්ති. ඉමෙහි ඡහාකාරෙහි පහීනාසවං භික්ඛුං ථොමෙන්තො **යතො ඛො, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **යතොති** සාමිවචනෙ තො-කාරො, යස්සාති වුත්තං හොති. පොරාණා පන යම්හි කාලෙති වණ්ණයන්ති. **යෙ ආසවා සංවරා පහාතබ්බා, තෙ සංවරා පහීනා හොන්තීති** යෙ ආසවා සංවරෙන පහාතබ්බා, තෙ සංවරෙනෙව පහීනා හොන්ති, න අප්පහීනෙසුයෙව පහීනසඤ්ඤී හොතීති.

5. දාරුකම්මිකසුත්තවණ්ණනා

59. පඤ්චමෙ **දාරුකම්මිකොති** දාරුවික්කයෙන පවත්තිතාජීවො එකො උපාසකො. **කාසිකචන්දනන්ති** සණ්හචන්දනං. **අඞ්ගෙනාති** අගුණඞ්ගෙන, සුක්කපක්ඛෙ ගුණඞ්ගෙන. **නෙමන්තනිකොති** නිමන්තනං ගණ්හනකො. **සඞ්ඝෙ දානං දස්සාමීති** භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දස්සාමි. සො එවං වත්වා සත්ථාරං අභිවාදෙත්වා පක්කාමි. අථස්ස අපරභාගෙ පඤ්චසතා කුලූපකා භික්ඛූ ගිහිභාවං පාපුණිංසු. සො ‘‘කුලූපකභික්ඛූ තෙ විබ්භන්තා’’ති වුත්තෙ ‘‘කිං එත්ථ මය්හ’’න්ති වත්වා චිත්තුප්පාදවෙමත්තමත්තම්පි න අකාසි. ඉදං සන්ධාය සත්ථා **සඞ්ඝෙ තෙ දානං දදතො චිත්තං පසීදිස්සතීති** ආහ.

6. හත්ථිසාරිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

60. ඡට්ඨෙ **අභිධම්මකථන්ති** අභිධම්මමිස්සකං කථං. **කථං ඔපාතෙතීති** තෙසං කථං විච්ඡින්දිත්වා අත්තනො කථං කථෙති. **ථෙරානං භික්ඛූනන්ති** කරණත්ථෙ සාමිවචනං, ථෙරෙහි භික්ඛූහි සද්ධින්ති අත්ථො. යා ච ථෙරානං අභිධම්මකථා, තං අයම්පි කථෙතුං සක්කොතීති අත්ථො. **චෙතොපරියායන්ති** චිත්තවාරං. **ඉධාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **සොරතසොරතොති** සූරතො විය සූරතො, සොරච්චසමන්නාගතො වියාති අත්ථො. **නිවාතනිවාතොති** නිවාතො විය නිවාතො, නිවාතවුත්ති වියාති අත්ථො. **උපසන්තුපසන්තොති** උපසන්තො විය උපසන්තො . **වපකස්සතෙව සත්ථාරාති** සත්ථු සන්තිකා අපගච්ඡති. **සංසට්ඨස්සාති** පඤ්චහි සංසග්ගෙහි සංසට්ඨස්ස. **විස්සට්ඨස්සාති** විස්සජ්ජිතස්ස. **පාකතස්සාති** පාකතින්ද්‍රියස්ස.

කිට්ඨාදොති කිට්ඨඛාදකො. **අන්තරධාපෙය්‍යාති** නාසෙය්‍ය. **ගොපසූති** ගාවො ච අජිකා ච. **සිප්පිසම්බුකන්ති** සිප්පියො ච සම්බුකා ච. **සක්ඛරකථලන්ති** සක්ඛරා ච කථලානි ච. **ආභිදොසිකන්ති** අභිඤ්ඤාතදොසං කුදූසකභොජනං. **නච්ඡාදෙය්‍යාති** න රුච්චෙය්‍ය. තත්ථ යදෙතං **පුරිසං භුත්තාවින්ති** උපයොගවචනං, තං සාමිඅත්ථෙ දට්ඨබ්බං. **අමුං භාවුසො, පුරිසන්ති**, ආවුසො, අමුං පුරිසං.

සබ්බනිමිත්තානන්ති සබ්බෙසං නිච්චනිමිත්තාදීනං නිමිත්තානං. **අනිමිත්තං චෙතොසමාධින්ති** බලවවිපස්සනාසමාධිං. **චීරිකසද්දොති** ඣල්ලිකසද්දො. **සරිස්සති නෙක්ඛම්මස්සාති** පබ්බජ්ජාය ගුණං සරිස්සති. **අරහතං අහොසීති** භගවතො සාවකානං අරහන්තානං අන්තරෙ එකො අරහා අහොසි. අයඤ්හි ථෙරො සත්ත වාරෙ ගිහී හුත්වා සත්ත වාරෙ පබ්බජි. කිං කාරණා? කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ කිරෙස එකස්ස භික්ඛුනො ගිහිභාවෙ වණ්ණං කථෙසි. සො තෙනෙව කම්මෙන අරහත්තස්ස උපනිස්සයෙ විජ්ජමානෙයෙව සත්ත වාරෙ ගිහිභාවෙ ච පබ්බජ්ජාය ච සඤ්චරන්තො සත්තමෙ වාරෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණීති.

7. මජ්ඣෙසුත්තවණ්ණනා

61. සත්තමෙ **පාරායනෙ මෙත්තෙය්‍යපඤ්හෙති** පාරායනසමාගමම්හි මෙත්තෙය්‍යමාණවස්ස පඤ්හෙ. **උභොන්තෙ විදිත්වානාති** ද්වෙ අන්තෙ ද්වෙ කොට්ඨාසෙ ජානිත්වා. **මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පතීති** මන්තා වුච්චති පඤ්ඤා, තාය උභො අන්තෙ විදිත්වා මජ්ඣෙ න ලිප්පති, වෙමජ්ඣෙට්ඨානෙ න ලිප්පති. **සිබ්බනිමච්චගාති** සිබ්බනිසඞ්ඛාතං තණ්හං අතීතො. **ඵස්සොති** ඵස්සවසෙන නිබ්බත්තත්තා අයං අත්තභාවො. **එකො අන්තොති** අයමෙකො කොට්ඨාසො. **ඵස්සසමුදයොති** ඵස්සො සමුදයො අස්සාති ඵස්සසමුදයො, ඉමස්මිං අත්තභාවෙ කතකම්මඵස්සපච්චයා නිබ්බත්තො අනාගතත්තභාවො. **දුතියො අන්තොති** දුතියො කොට්ඨාසො. **ඵස්සනිරොධොති** නිබ්බානං. **මජ්ඣෙති** සිබ්බිනිතණ්හං ඡෙත්වා ද්විධාකරණට්ඨෙන නිබ්බානං මජ්ඣෙ නාම හොති. **තණ්හා හි නං සිබ්බතීති** තණ්හා නං අත්තභාවද්වයසඞ්ඛාතං ඵස්සඤ්ච ඵස්සසමුදයඤ්ච සිබ්බති ඝට්ටෙති. කිං කාරණා? තස්ස තස්සෙව භවස්ස අභිනිබ්බත්තියා. යදි හි තණ්හා න සිබ්බෙය්‍ය, තස්ස තස්ස භවස්ස නිබ්බත්ති න භවෙය්‍ය. ඉමස්මිං ඨානෙ කොටිමජ්ඣිකූපමං ගණ්හන්ති. ද්වින්නඤ්හි කණ්ඩානං එකතො කත්වා මජ්ඣෙ සුත්තෙන සංසිබ්බිතානං කොටි මජ්ඣන්ති වුච්චති. සුත්තෙ ඡින්නෙ උභො කණ්ඩානි උභතො පතන්ති. එවමෙත්ථ කණ්ඩද්වයං විය වුත්තප්පකාරා ද්වෙ අන්තා, සිබ්බිත්වා ඨිතසුත්තං විය තණ්හා, සුත්තෙ ඡින්නෙ කණ්ඩද්වයස්ස උභතොපතනං විය තණ්හාය නිරුද්ධාය අන්තද්වයං නිරුද්ධමෙව හොති. **එත්තාවතාති** එත්තකෙන ඉමිනා උභො අන්තෙ විදිත්වා තණ්හාය මජ්ඣෙ අනුපලිත්තභාවෙන අභිඤ්ඤෙය්‍යං චතුසච්චධම්මං අභිජානාති නාම, තීරණපරිඤ්ඤාය ච පහානපරිඤ්ඤාය ච පරිජානිතබ්බං ලොකියසච්චද්වයං පරිජානාති නාම. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **දුක්ඛස්සන්තකරො හොතීති** වට්ටදුක්ඛස්ස කොටිකරො පරිච්ඡෙදපරිවටුමකරො හොති නාම.

දුතියවාරෙ තිණ්ණං කණ්ඩානං වසෙන උපමා වෙදිතබ්බා. තිණ්ණඤ්හි කණ්ඩානං සුත්තෙන සංසිබ්බිතානං සුත්තෙ ඡින්නෙ තීණි කණ්ඩානි තීසු ඨානෙසු පතන්ති, එවමෙත්ථ කණ්ඩත්තයං විය අතීතානාගතපච්චුප්පන්නා ඛන්ධා, සුත්තං විය තණ්හා. සා හි අතීතං පච්චුප්පන්නෙන, පච්චුප්පන්නඤ්ච අනාගතෙන සද්ධිං සංසිබ්බති. සුත්තෙ ඡින්නෙ කණ්ඩත්තයස්ස තීසු ඨානෙසු පතනං විය තණ්හාය නිරුද්ධාය අතීතානාගතපච්චුප්පන්නා ඛන්ධා නිරුද්ධාව හොන්ති.

තතියවාරෙ **අදුක්ඛමසුඛා මජ්ඣෙති** ද්වින්නං වෙදනානං අන්තරට්ඨකභාවෙන මජ්ඣෙ. සුඛඤ්හි දුක්ඛස්ස, දුක්ඛං වා සුඛස්ස අන්තරං නාම නත්ථි. **තණ්හා සිබ්බිනීති** වෙදනාසු නන්දිරාගො වෙදනානං උපච්ඡෙදං නිවාරෙතීති තා සිබ්බති නාම.

චතුත්ථවාරෙ **විඤ්ඤාණං මජ්ඣෙති** පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණම්පි සෙසවිඤ්ඤාණම්පි නාමරූපපච්චයසමුදාගතත්තා නාමරූපානං මජ්ඣෙ නාම.

පඤ්චමවාරෙ **විඤ්ඤාණං මජ්ඣෙති** කම්මවිඤ්ඤාණං මජ්ඣෙ, අජ්ඣත්තිකායතනෙසු වා මනායතනෙන කම්මස්ස ගහිතත්තා ඉධ යංකිඤ්චි විඤ්ඤාණං මජ්ඣෙ නාම, මනොද්වාරෙ වා ආවජ්ජනස්ස අජ්ඣත්තිකායතනනිස්සිතත්තා ජවනවිඤ්ඤාණං මජ්ඣෙ නාම.

ඡට්ඨවාරෙ **සක්කායොති** තෙභූමකවට්ටං. **සක්කායසමුදයොති** සමුදයසච්චං. **සක්කායනිරොධොති** නිරොධසච්චං. **පරියායෙනාති** තෙන තෙන කාරණෙනෙව. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

8. පුරිසින්ද්‍රියඤාණසුත්තවණ්ණනා

62. අට්ඨමෙ **අඤ්ඤතරොති** දෙවදත්තපක්ඛිකො එකො. **සමන්නාහරිත්වාති** ආවජ්ජිත්වා. ඉදං සො ''කිං නු ඛො භගවතා ජානිත්වා කථිතං, උදාහු අජානිත්වා, එකංසිකං වා කථිතං උදාහු විභජ්ජකථිත''න්ති අධිප්පායෙන පුච්ඡති. **ආපායිකොති** අපායෙ නිබ්බත්තනකො. **නෙරයිකොති** නිරයගාමී. **කප්පට්ඨොති** කප්පට්ඨියකම්මස්ස කතත්තා කප්පං ඨස්සති. **අතෙකිච්ඡොති** න සක්කා තිකිච්ඡිතුං. **ද්වෙජ්ඣන්ති** ද්විධාභාවං. **වාලග්ගකොටිනිත්තුදනමත්තන්ති** වාලස්ස අග්ගකොටියා දස්සෙතබ්බමත්තකං, වාලග්ගකොටිනිපාතමත්තකං වා. **පුරිසින්ද්‍රියඤාණානීති** පුරිසපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණානි, ඉන්ද්‍රියානං තික්ඛමුදුභාවජානනඤාණානීති අත්ථො.

විජ්ජමානා කුසලාපි ධම්මා අකුසලාපි ධම්මාති එත්තකා කුසලා ධම්මා විජ්ජන්ති, එත්තකා අකුසලා ධම්මාති ජානාමි. **අන්තරහිතාති** අදස්සනං ගතා. **සම්මුඛීභූතාති** සමුදාචාරවසෙන පාකටා ජාතා. **කුසලමූලන්ති** කුසලජ්ඣාසයො. **කුසලා කුසලන්ති** තම්හා කුසලජ්ඣාසයා අඤ්ඤම්පි කුසලං නිබ්බත්තිස්සති. **සාරදානීති** සාරාදානි ගහිතසාරානි, සරදමාසෙ වා නිබ්බත්තානි. **සුඛසයිතානීති** සුඛසන්නිචිතානි. **සුඛෙත්තෙති** මණ්ඩඛෙත්තෙ. **නික්ඛිත්තානීති** වුත්තානි. **සප්පටිභාගාති** සරික්ඛකා. **අභිදො අද්ධරත්තන්ති** අභිඅද්ධරත්තං අද්ධරත්තෙ අභිමුඛීභූතෙ. **භත්තකාලසමයෙති** රාජකුලානං භත්තකාලසඞ්ඛාතෙ සමයෙ. **පරිහානධම්මොති** කො එවං භගවතා ඤාතොති? අජාතසත්තුරාජා. සො හි පාපමිත්තං නිස්සාය මග්ගඵලෙහි පරිහීනො. අපරෙපි සුප්පබුද්ධසුනක්ඛත්තාදයො භගවතා ඤාතාව. **අපරිහානධම්මොති** එවං භගවතා කො ඤාතො? සුසීමො පරිබ්බාජකො අඤ්ඤෙ ච එවරූපා. **පරිනිබ්බායිස්සතීති** එවං කො ඤාතො භගවතාති? සන්තතිමහාමත්තො අඤ්ඤෙ ච එවරූපා.

9. නිබ්බෙධිකසුත්තවණ්ණනා

63. නවමෙ අනිබ්බිද්ධපුබ්බෙ අප්පදාලිතපුබ්බෙ ලොභක්ඛන්ධාදයො නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති **නිබ්බෙධිකපරියායො,** නිබ්බිජ්ඣනකාරණන්ති අත්ථො. **නිදානසම්භවොති** කාමෙ නිදෙති උප්පාදනසමත්ථතාය නියාාදෙතීති නිදානං. සම්භවති තතොති සම්භවො, නිදානමෙව සම්භවො **නිදානසම්භවො. වෙමත්තතාති** නානාකරණං.

කාමගුණාති කාමයිතබ්බට්ඨෙන කාමා, බන්ධනට්ඨෙන ගුණා ''අන්තගුණ''න්තිආදීසු විය. **චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යාති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන පස්සිතබ්බා. **ඉට්ඨාති** පරියිට්ඨා වා හොන්තු මා වා, ඉට්ඨාරම්මණභූතාති අත්ථො. **කන්තාති** කමනීයා. **මනාපාති** මනවඩ්ඪනකා. **පියරූපාති** පියජාතිකා. **කාමූපසඤ්හිතාති** ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජමානෙන කාමෙන උපසඤ්හිතා. **රජනීයාති** රාගුප්පත්තිකාරණභූතා. **නෙතෙ කාමාති** න එතෙ කමනට්ඨෙන කාමා නාම හොන්ති. **සඞ්කප්පරාගොති** සඞ්කප්පවසෙන උප්පන්නරාගො. **කාමොති** අයං කාමප්පහානාය පටිපන්නෙහි පහාතබ්බො. කමනට්ඨෙන කාමා නාම. **චිත්‍රානීති** චිත්‍රවිචිත්‍රාරම්මණානි.

ඵස්සොති සහජාතඵස්සො. **කාමයමානොති** කාමං කාමයමානො. **තජ්ජං තජ්ජන්ති** තජ්ජාතිකං තජ්ජාතිකං. **පුඤ්ඤභාගියන්ති** දිබ්බෙ කාමෙ පත්ථෙත්වා සුචරිතපාරිපූරියා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තස්ස අත්තභාවො පුඤ්ඤභාගියො නාම, දුච්චරිතපාරිපූරියා අපායෙ නිබ්බත්තස්ස අත්තභාවො අපුඤ්ඤභාගියො නාම. **අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, කාමානං විපාකොති** අයං දුවිධොපි කාමපත්ථනං නිස්සාය උප්පන්නත්තා කාමානං විපාකොති වුච්චති. **සො ඉමං නිබ්බෙධිකන්ති** සො භික්ඛු ඉමං ඡත්තිංසට්ඨානෙසු නිබ්බිජ්ඣනකං සෙට්ඨචරියං ජානාති. **කාමනිරොධන්ති** කාමානං නිරොධනෙ එවං ලද්ධනාමං. ඉමස්මිඤ්හි ඨානෙ බ්‍රහ්මචරියසඞ්ඛාතො මග්ගොව කාමනිරොධොති වුත්තො.

සාමිසාති කිලෙසාමිසසම්පයුත්තා. ඉමිනා නයෙන සබ්බඨානෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. අපිචෙත්ථ **වොහාරවෙපක්කන්ති** වොහාරවිපාකං. කථාසඞ්ඛාතො හි වොහාරො සඤ්ඤාය විපාකො නාම. **යථා යථා නන්ති** එත්ථ **නං**-ඉති නිපාතමත්තමෙව. ඉති යස්මා යථා යථා සඤ්ජානාති, තථා තථා එවංසඤ්ඤී අහොසින්ති කථෙති, තස්මා වොහාරවෙපක්කාති අත්ථො.

අවිජ්ජාති අට්ඨසු ඨානෙසු අඤ්ඤාණභූතා බහලඅවිජ්ජා. නිරයං ගමෙන්තීති **නිරයගමනීයා,** නිරයෙ නිබ්බත්තිපච්චයාති අත්ථො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **චෙතනාහන්ති** චෙතනං අහං. ඉධ සබ්බසඞ්ගාහිකා සංවිදහනචෙතනා ගහිතා. **චෙතයිත්වාති** ද්වාරප්පවත්තචෙතනා. **මනසාති** චෙතනාසම්පයුත්තචිත්තෙන. **නිරයවෙදනීයන්ති** නිරයෙ විපාකදායකං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **අධිමත්තන්ති** බලවදුක්ඛං. **දන්ධවිරාගීති** ගරුකං න ඛිප්පං සණිකං විගච්ඡනකදුක්ඛං. **උරත්තාළිං කන්දතීති** උරං තාළෙත්වා රොදති. **පරියෙට්ඨින්ති** පරියෙසනං. **එකපදං ද්විපදන්ති** එකපදමන්තං වා ද්විපදමන්තං වා, කො මන්තං ජානාතීති අත්ථො. **සම්මොහවෙපක්කන්ති** සම්මොහවිපාකං. දුක්ඛස්ස හි සම්මොහො නිස්සන්දවිපාකො නාම. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. පරියෙසනාපි හි තස්ස නිස්සන්දවිපාකොති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

10. සීහනාදසුත්තවණ්ණනා

64. දසමෙ **ආසභං ඨානන්ති** සෙට්ඨං නිච්චලට්ඨානං. **සීහනාදන්ති** අභීතනාදං පමුඛනාදං. **බ්‍රහ්මචක්කන්ති** සෙට්ඨඤාණචක්කං පටිවෙධඤාණඤ්චෙව දෙසනාඤාණඤ්ච. **ඨානඤ්ච ඨානතොති** කාරණඤ්ච කාරණතො. **යම්පීති** යෙන ඤාණෙන. **ඉදම්පි තථාගතස්සාති** ඉදම්පි ඨානාට්ඨානඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං නාම හොති. එවං සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. **කම්මසමාදානානන්ති** සමාදියිත්වා කතානං කුසලාකුසලකම්මානං, කම්මමෙව වා කම්මසමාදානං. **ඨානසො හෙතුසොති** පච්චයතො චෙව හෙතුතො ච. තත්ථ ගතිඋපධිකාලපයොගා විපාකස්ස ඨානං, කම්මං හෙතු. **ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනන්ති** චතුන්නං ඣානානං අට්ඨන්නං විමොක්ඛානං තිණ්ණං සමාධීනං නවන්නං අනුපුබ්බසමාපත්තීනඤ්ච. **සංකිලෙසන්ති** හානභාගියං ධම්මං. **වොදානන්ති** විසෙසභාගියං ධම්මං. **වුට්ඨානන්ති** ''වොදානම්පි වුට්ඨානං, තම්හා තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨානම්පි වුට්ඨාන''න්ති (විභ. 828) එවං වුත්තං පගුණජ්ඣානඤ්චෙව භවඞ්ගඵලසමාපත්තියො ච. හෙට්ඨිමං හෙට්ඨිමඤ්හි පගුණජ්ඣානං උපරිමස්ස උපරිමස්ස පදට්ඨානං හොති, තස්මා ''වොදානම්පි වුට්ඨාන''න්ති වුත්තං. භවඞ්ගෙන පන සබ්බජ්ඣානෙහි වුට්ඨානං හොති, ඵලසමාපත්තියා නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨානං හොති. තං සන්ධාය ''තම්හා තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨානම්පි වුට්ඨාන''න්ති වුත්තං. **අනෙකවිහිතන්තිආදීනි** විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.402) වණ්ණිතානි. ආසවක්ඛයඤාණං හෙට්ඨා වුත්තත්ථමෙව. පුරිමස්සාපි ඤාණත්තයස්ස විත්ථාරකථා ඉච්ඡන්තෙන මජ්ඣිමට්ඨකථාය මහාසීහනාදවණ්ණනා (ම. නි. අට්ඨ. 1.146 ආදයො) ඔලොකෙතබ්බා. **සමාහිතස්සාති** එකග්ගචිත්තස්ස. **සමාධි මග්ගොති** සමාධි එතෙසං ඤාණානං අධිගමාය උපායො. **අසමාධීති** අනෙකග්ගභාවො. **කුම්මග්ගොති** මිච්ඡාමග්ගො. ඉමස්මිං සුත්තෙ තථාගතස්ස ඤාණබලං කථිතන්ති.

මහාවග්ගො ඡට්ඨො.

7. දෙවතාවග්ගො

1-3. අනාගාමිඵලසුත්තාදිවණ්ණනා

65-67. සත්තමස්ස පඨමෙ **අස්සද්ධියන්ති** අස්සද්ධභාවං. **දුප්පඤ්ඤතන්ති** නිප්පඤ්ඤභාවං. දුතියෙ **පමාදන්ති** සතිවිප්පවාසං. තතියෙ **ආභිසමාචාරිකන්ති** උත්තමසමාචාරභූතං වත්තවසෙන පණ්ණත්තිසීලං. **සෙඛධම්මන්ති** සෙඛපණ්ණත්තිසීලං. **සීලානීති** චත්තාරි මහාසීලානි.

4. සඞ්ගණිකාරාමසුත්තවණ්ණනා

68. චතුත්ථෙ **සඞ්ගණිකාරාමොති** ගණසඞ්ගණිකාරාමො. සුත්තන්තිකගණාදීසු පන ගණෙසු අත්තනො වා පරිසාසඞ්ඛාතෙ ගණෙ රමතීති **ගණාරාමො. පවිවෙකෙති** කායවිවෙකෙ. **චිත්තස්ස නිමිත්තන්ති** සමාධිවිපස්සනාචිත්තස්ස නිමිත්තං සමාධිවිපස්සනාකාරං. **සම්මාදිට්ඨින්ති** විපස්සනාසම්මාදිට්ඨිං. **සමාධින්ති** මග්ගසමාධිඤ්චෙව ඵලසමාධිඤ්ච. **සංයොජනානීති** දස සංයොජනානි. **නිබ්බානන්ති** අපච්චයපරිනිබ්බානං.

5. දෙවතාසුත්තවණ්ණනා

69. පඤ්චමෙ **සොවචස්සතාති** සුබ්බචභාවො. **කල්‍යාණමිත්තතාති** සුචිමිත්තතා. **සත්ථුගාරවොති** සත්ථරි ගාරවයුත්තො. එස නයො සබ්බත්ථ.

6. සමාධිසුත්තවණ්ණනා

70. ඡට්ඨෙ **න සන්තෙනාති** පච්චනීකකිලෙසෙහි අවූපසන්තෙන. **න පණීතෙනාති** න අතප්පකෙන. **න පටිප්පස්සද්ධිලද්ධෙනාති** කිලෙසප්පටිප්පස්සද්ධියා අලද්ධෙන අප්පත්තෙන. **න එකොදිභාවාධිගතෙනාති** න එකග්ගභාවං උපගතෙන.

7. සක්ඛිභබ්බසුත්තවණ්ණනා

71. සත්තමෙ **තත්‍ර තත්‍රාති** තස්මිං තස්මිං විසෙසෙ. **සක්ඛිභබ්බතන්ති** පච්චක්ඛභාවං. **ආයතනෙති** කාරණෙ. **හානභාගියාදයො** විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.39) සංවණ්ණිතා. **අසක්කච්චකාරීති** න සුකතකාරී, න ආදරකාරී. **අසප්පායකාරීති** න සප්පායකාරී, න උපකාරභූතධම්මකාරී.

8. බලසුත්තවණ්ණනා

72. අට්ඨමෙ **බලතන්ති** බලභාවං ථාමභාවං. **අසාතච්චකාරීති** න සතතකාරී. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

9-10. තජ්ඣානසුත්තද්වයවණ්ණනා

73-74. නවමෙ **න යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය සුදිට්ඨො හොතීති** වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු ආදීනවො න යථාසභාවතො ඣානපඤ්ඤාය සුදිට්ඨො හොති. දසමං උත්තානත්ථමෙවාති.

දෙවතාවග්ගො සත්තමො.

8. අරහත්තවග්ගො

1. දුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

75. අට්ඨමස්ස පඨමෙ **සවිඝාතන්ති** සඋපඝාතං සොපද්දවං. **සපරිළාහන්ති** කායිකචෙතසිකෙන පරිළාහෙන සපරිළාහං. **පාටිකඞ්ඛාති** ඉච්ඡිතබ්බා අවස්සංභාවිනී.

2. අරහත්තසුත්තවණ්ණනා

76. දුතියෙ **මානන්ති** ජාතිආදීහි මඤ්ඤනං. **ඔමානන්ති** හීනොහමස්මීති මානං. **අතිමානන්ති** අතික්කමිත්වා පවත්තං අච්චුණ්ණතිමානං. **අධිමානන්ති** අධිගතමානං. **ථම්භන්ති** කොධමානෙහි ථද්ධභාවං. **අතිනිපාතන්ති** හීනස්ස හීනොහමස්මීති මානං.

3. උත්තරිමනුස්සධම්මසුත්තවණ්ණනා

77. තතියෙ **උත්තරිමනුස්සධම්මාති** මනුස්සධම්මතො උත්තරි. **අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසන්ති** අරියභාවං කාතුං සමත්ථං ඤාණදස්සනවිසෙසං, චත්තාරො මග්ගෙ චත්තාරි ච ඵලානීති අත්ථො. **කුහනන්ති** තිවිධං කුහනවත්ථුං. **ලපනන්ති** ලාභත්ථිකතාය උක්ඛිපිත්වා අවක්ඛිපිත්වා වා ලපනං.

4. සුඛසොමනස්සසුත්තවණ්ණනා

78. චතුත්ථෙ **යොනි චස්ස ආරද්ධා හොතීති** කාරණඤ්චස්ස පරිපුණ්ණං පග්ගහිතං හොති. **ධම්මාරාමොති** ධම්මෙ රතිං වින්දති. භාවනාය රමති, භාවෙන්තො වා රමතීති **භාවනාරාමො**. පහානෙ රමති, පජහන්තො වා රමතීති **පහානාරාමො**. තිවිධෙ පවිවෙකෙ රමතීති **පවිවෙකාරාමො**. අබ්‍යාපජ්ඣෙ නිද්දුක්ඛභාවෙ රමතීති **අබ්‍යාපජ්ඣාරාමො**. නිප්පපඤ්චසඞ්ඛාතෙ නිබ්බානෙ රමතීති **නිප්පපඤ්චාරාමො**.

5. අධිගමසුත්තවණ්ණනා

79. පඤ්චමෙ **න ආයකුසලොති** න ආගමනකුසලො. **න අපායකුසලොති** න අපගමනකුසලො. **ඡන්දන්ති** කත්තුකම්‍යතාඡන්දං. **න ආරක්ඛතීති** න රක්ඛති.

6. මහන්තත්තසුත්තවණ්ණනා

80. ඡට්ඨෙ **ආලොකබහුලොති** ඤාණාලොකබහුලො. **යොගබහුලොති** යොගෙ බහුලං කරොති. **වෙදබහුලොති** පීතිපාමොජ්ජබහුලො. **අසන්තුට්ඨිබහුලොති** කුසලධම්මෙසු අසන්තුට්ඨො. **අනික්ඛිත්තධුරොති** අට්ඨපිතධුරො පග්ගහිතවීරියො. **උත්තරි ච පතාරෙතීති** සම්පති ච උත්තරිඤ්ච වීරියං කරොතෙව. සත්තමං උත්තානමෙව.

8-10. දුතියනිරයසුත්තාදිවණ්ණනා

82-84. අට්ඨමෙ **පගබ්භොති** කායපාගබ්භියාදීහි සමන්නාගතො. නවමං උත්තානත්ථමෙව. දසමෙ **විඝාතවාති** මහිච්ඡතං නිස්සාය උප්පන්නෙන ලොභදුක්ඛෙන දුක්ඛිතො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අරහත්තවග්ගො අට්ඨමො.

9. සීතිවග්ගො

1. සීතිභාවසුත්තවණ්ණනා

85. නවමස්ස පඨමෙ **සීතිභාවන්ති** සීතලභාවං. **යස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගණ්හිතබ්බන්ති**ආදීසු උද්ධච්චසමයෙ චිත්තං සමාධිනා නිග්ගහෙතබ්බං නාම, කොසජ්ජානුපතිතකාලෙ වීරියෙන පග්ගහෙතබ්බං නාම, නිරස්සාදගතකාලෙ සමාධිනා සම්පහංසිතබ්බං නාම, සමප්පවත්තකාලෙ බොජ්ඣඞ්ගුපෙක්ඛාය අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බං නාම.

2. ආවරණසුත්තවණ්ණනා

86. දුතියෙ **කම්මාවරණතායාති** පඤ්චානන්තරියකම්මෙහි. **කිලෙසාවරණතායාති** නියතමිච්ඡාදිට්ඨියා. **විපාකාවරණතායාති** අකුසලවිපාකපටිසන්ධියා වා කුසලවිපාකෙහි අහෙතුකපටිසන්ධියා වාති.

4-5. සුස්සූසතිසුත්තාදිවණ්ණනා

88-89. චතුත්ථෙ **අනත්ථන්ති** අවඩ්ඪිං. **අත්ථං රිඤ්චතීති** වඩ්ඪිඅත්ථං ඡඩ්ඩෙති. **අනනුලොමිකායාති** සාසනස්ස අනනුලොමිකාය. පඤ්චමෙ **දිට්ඨිසම්පදන්ති** සොතාපත්තිමග්ගං.

8-11. අභබ්බට්ඨානසුත්තචතුක්කවණ්ණනා

92-95. අට්ඨමෙ **අනාගමනීයං වත්ථුන්ති** අනුපගන්තබ්බං කාරණං, පඤ්චන්නං වෙරානං ද්වාසට්ඨියා ච දිට්ඨිගතානමෙතං අධිවචනං. **අට්ඨමං භවන්ති** කාමාවචරෙ අට්ඨමං පටිසන්ධිං. නවමෙ **කොතූහලමඞ්ගලෙනාති** දිට්ඨසුතමුතමඞ්ගලෙන . දසමෙ **සයංකතන්ති**ආදීනි අත්තදිට්ඨිවසෙන වුත්තානි. **අධිච්චසමුප්පන්නන්ති** අහෙතුනිබ්බත්තං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

සීතිවග්ගො නවමො.

10. ආනිසංසවග්ගො

1-2. පාතුභාවසුත්තාදිවණ්ණනා

96-97. දසමස්ස පඨමෙ **අරියායතනෙති** මජ්ඣිමදෙසෙ. **ඉන්ද්‍රියානන්ති** මනච්ඡට්ඨානං. දුතියෙ **සද්ධම්මනියතොති** සාසනසද්ධම්මෙ නියතො. **අසාධාරණෙනාති** පුථුජ්ජනෙහි අසාධාරණෙන.

7. අනවත්ථිතසුත්තවණ්ණනා

102. සත්තමෙ **අනොධිං කරිත්වාති** ''එත්තකාව සඞ්ඛාරා අනිච්චා, න ඉතො පරෙ''ති එවං සීමං මරියාදං අකත්වා. **අනවත්ථිතාති** අවත්ථිතාය රහිතා, භිජ්ජමානාව හුත්වා උපට්ඨහිස්සන්තීති අත්ථො. **සබ්බලොකෙති** සකලෙ තෙධාතුකෙ. **සාමඤ්ඤෙනාති** සමණභාවෙන, අරියමග්ගෙනාති අත්ථො.

8. උක්ඛිත්තාසිකසුත්තවණ්ණනා

103. අට්ඨමෙ **මෙත්තාවතායාති** මෙත්තායුත්තාය පාරිචරියාය. සත්ත හි සෙඛා තථාගතං මෙත්තාවතාය පරිචරන්ති, ඛීණාසවො පරිචිණ්ණසත්ථුකො.

9. අතම්මයසුත්තවණ්ණනා

104. නවමෙ **අතම්මයොති** තම්මයා වුච්චන්ති තණ්හාදිට්ඨියො, තාහි රහිතො. **අහංකාරාති** අහංකාරදිට්ඨි. **මමංකාරාති** මමංකාරතණ්හා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

ආනිසංසවග්ගො දසමො.

දුතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

11. තිකවග්ගො

1. රාගසුත්තවණ්ණනා

107. එකාදසමස්ස පඨමෙ **අසුභාති** අසුභකම්මට්ඨානං. **මෙත්තාති** මෙත්තාකම්මට්ඨානං. **පඤ්ඤාති** සහවිපස්සනා මග්ගපඤ්ඤා.

6. අස්සාදසුත්තවණ්ණනා

112. ඡට්ඨෙ **අස්සාදදිට්ඨීති** සස්සතදිට්ඨි. **අත්තානුදිට්ඨීති** අත්තානං අනුගතා වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි. **මිච්ඡාදිට්ඨීති** ද්වාසට්ඨිවිධාපි දිට්ඨි. **සම්මාදිට්ඨීති** මග්ගසම්මාදිට්ඨි, නත්ථි දින්නන්තිආදිකා වා මිච්ඡාදිට්ඨි, කම්මස්සකතඤාණං සම්මාදිට්ඨි.

7. අරතිසුත්තවණ්ණනා

113. සත්තමෙ **අධම්මචරියාති** දස අකුසලකම්මපථා.

10. උද්ධච්චසුත්තවණ්ණනා

116. දසමෙ **අසංවරොති** අනධිවාසකභාවො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

තිකවග්ගො එකාදසමො.

12. සාමඤ්ඤවග්ගවණ්ණනා

119-121. ඉතො පරෙසු **තපුස්සොති** ද්වෙවාචිකුපාසකො. **තථාගතෙ නිට්ඨඞ්ගතොති** බුද්ධගුණෙසු පතිට්ඨිතචිත්තො පහීනකඞ්ඛො. අමතං අද්දසාති **අමතද්දසො. අරියෙනාති** නිද්දොසෙන ලොකුත්තරසීලෙන. **ඤාණෙනාති** පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන. **විමුත්තියාති** සෙඛඵලවිමුත්තියා . **තවකණ්ණිකොති** එවංනාමකො ගහපති. තපකණ්ණිකොතිපි පාළි.

24. රාගපෙය්‍යාලවණ්ණනා

140. **රාගස්සාති** පඤ්චකාමගුණිකරාගස්ස. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

මනොරථපූරණියා අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

ඡක්කනිපාතස්ස සංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අඞ්ගුත්තරනිකායෙ

සත්තකනිපාත-අට්ඨකථා

පණ්ණාසකං

1. ධනවග්ගො

1-5. පඨමපියසුත්තාදිවණ්ණනා

1-5. සත්තකනිපාතස්ස පඨමෙ **අනවඤ්ඤත්තිකාමොති** අභිඤ්ඤාතභාවකාමො. තතියෙ **යොනිසො විචිනෙ ධම්මන්ති** උපායෙන චතුසච්චධම්මං විචිනාති. **පඤ්ඤායත්ථං විපස්සතීති** සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය සච්චධම්මං විපස්සති. **පජ්ජොතස්සෙවාති** දීපස්සෙව. **විමොක්ඛො හොති චෙතසොති** තස්ස ඉමෙහි බලෙහි සමන්නාගතස්ස ඛීණාසවස්ස දීපනිබ්බානං විය චරිමකචිත්තස්ස වත්ථාරම්මණෙහි විමොක්ඛො හොති, ගතට්ඨානං න පඤ්ඤායති. චතුත්ථෙ **සද්ධො හොතීති**ආදීනි පඤ්චකනිපාතෙ වණ්ණිතානෙව. පඤ්චමෙ **ධනානීති** අදාලිද්දියකරණට්ඨෙන ධනානි.

7. උග්ගසුත්තවණ්ණනා

7. සත්තමෙ **උග්ගො රාජමහාමත්තොති** පසෙනදිකොසලස්ස මහාඅමච්චො. **උපසඞ්කමීති** භුත්තපාතරාසො උපසඞ්කමි. **අඩ්ඪොති** නිධානගතෙන ධනෙන අඩ්ඪො. **මිගාරො රොහණෙය්‍යොති** රොහණසෙට්ඨිනො නත්තාරං මිගාරසෙට්ඨිං සන්ධායෙවමාහ. **මහද්ධනොති** වළඤ්ජනධනෙන මහද්ධනො. **මහාභොගොති** උපභොගපරිභොගභණ්ඩස්ස මහන්තතාය මහාභොගො. **හිරඤ්ඤස්සාති** සුවණ්ණස්සෙව. සුවණ්ණාමෙව හිස්ස කොටිසඞ්ඛ්‍යං අහොසි. **රූපියස්සාති** සෙසස්ස තට්ටකසරකඅත්ථරණපාවුරණාදිනො පරිභොගපරික්ඛාරස්ස පමාණසඞ්ඛානෙ වාදොයෙව නත්ථි.

8. සංයොජනසුත්තවණ්ණනා

8. අට්ඨමෙ **අනුනයසංයොජනන්ති** කාමරාගසංයොජනං. සබ්බානෙව චෙතානි බන්ධනට්ඨෙන සංයොජනානීති වෙදිතබ්බානි. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ධනවග්ගො පඨමො.

2. අනුසයවග්ගො

3. කුලසුත්තවණ්ණනා

13. දුතියස්ස තතියෙ **නාලන්ති** න යුත්තං නානුච්ඡවිකං. **න මනාපෙනාති** න මනම්හි අප්පනකෙන ආකාරෙන නිසින්නාසනතො පච්චුට්ඨෙන්ති, අනාදරමෙව දස්සෙන්ති. **සන්තමස්ස පරිගුහන්තීති** විජ්ජමානම්පි දෙය්‍යධම්මං එතස්ස නිගුහන්ති පටිච්ඡාදෙන්ති. **අසක්කච්චං දෙන්ති නො සක්කච්චන්ති** ලූඛං වා හොතු පණීතං වා, අසහත්ථා අචිත්තීකාරෙන දෙන්ති, නො චිත්තීකාරෙන.

4. පුග්ගලසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ **උභතොභාගවිමුත්තොති** ද්වීහි භාගෙහි විමුත්තො, අරූපසමාපත්තියා රූපකායතො විමුත්තො, මග්ගෙන නාමකායතො. සො චතුන්නං අරූපසමාපත්තීනං එකෙකතො වුට්ඨාය සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා අරහත්තං පත්තානං චතුන්නං, නිරොධා වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තඅනාගාමිනො ච වසෙන පඤ්චවිධො හොති. පාළි පනෙත්ථ ''කතමො ච පුග්ගලො උභතොභාගවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති''ති (පු. ප. 208) එවං අට්ඨවිමොක්ඛලාභිනො වසෙන ආගතා.

පඤ්ඤාය විමුත්තොති **පඤ්ඤාවිමුත්තො**. සො සුක්ඛවිපස්සකො, චතූහි ඣානෙහි වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තා චත්තාරො චාති ඉමෙසං වසෙන පඤ්චවිධො හොති. පාළි පනෙත්ථ අට්ඨවිමොක්ඛපටික්ඛෙපවසෙනෙව ආගතා. යථාහ – ''න හෙව ඛො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තො''ති.

ඵුට්ඨන්තං සච්ඡිකතොති **කායසක්ඛී**. සො ඣානඵස්සං පඨමං ඵුසති, පච්ඡා නිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති. සො සොතාපත්තිඵලට්ඨං ආදිං කත්වා යාව අරහත්තමග්ගට්ඨා ඡබ්බිධො හොති. තෙනාහ – ''ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො කායසක්ඛී''ති (පු. ප. 208).

දිට්ඨන්තං පත්තොති **දිට්ඨිප්පත්තො**. තත්‍රිදං සඞ්ඛෙපලක්ඛණං – දුක්ඛා සඞ්ඛාරා, සුඛො නිරොධොති ඤාතං හොති දිට්ඨං විදිතං සච්ඡිකතං ඵුසිතං පඤ්ඤායාති දිට්ඨිප්පත්තො. විත්ථාරතො පන සොපි කායසක්ඛී විය ඡබ්බිධො හොති. තෙනෙවාහ – ''ඉධෙකච්චො පුග්ගලො 'ඉදං දුක්ඛ'න්ති යථාභූතං පජානාති…පෙ…. 'අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා'ති යථාභූතං පජානාති, තථාගතප්පවෙදිතා චස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා පඤ්ඤාය… පෙ…. අයං වුච්චති පුග්ගලො දිට්ඨිප්පත්තො''ති.

සද්ධාය විමුත්තොති **සද්ධාවිමුත්තො**. සොපි වුත්තනයෙනෙව ඡබ්බිධො හොති. තෙනාහ – ''ඉධෙකච්චො පුග්ගලො 'ඉදං දුක්ඛ'න්ති යථාභූතං පජානාති…පෙ…. 'අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා'ති යථාභූතං පජානාති, තථාගතප්පවෙදිතා චස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා පඤ්ඤාය…පෙ…. නො ච ඛො යථාදිට්ඨිප්පත්තස්ස. අයං වුච්චති පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තො''ති. එතස්ස හි සද්ධාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගක්ඛණෙ සද්දහන්තස්ස විය ඔකප්පෙන්තස්ස විය අධිමුච්චන්තස්ස විය ච කිලෙසක්ඛයො හොති, දිට්ඨිප්පත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගක්ඛණෙ කිලෙසච්ඡෙදකඤාණං අදන්ධං තිඛිණං සූරං හුත්වා වහති. තස්මා යථා නාම නාතිතිඛිණෙන අසිනා කදලිං ඡින්දන්තස්ස ඡින්නට්ඨානං මට්ඨං න හොති, අසි සීඝං න වහති, සද්දො සුය්‍යති, බලවතරො වායාමො කාතබ්බො හොති, එවරූපා සද්ධාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගභාවනා. යථා පන සුනිසිතෙන අසිනා කදලිං ඡින්දන්තස්ස ඡින්නට්ඨානං මට්ඨං හොති, අසි සීඝං වහති, සද්දො න සුය්‍යති, බලවවායාමකිච්චං න හොති, එවරූපා පඤ්ඤාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගභාවනා වෙදිතබ්බා.

ධම්මං අනුස්සරතීති **ධම්මානුසාරී**. ධම්මොති පඤ්ඤා, පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමං මග්ගං භාවෙතීති අත්ථො. **සද්ධානුසාරිම්හිපි** එසෙව නයො. උභොපෙතෙ සොතාපත්තිමග්ගට්ඨායෙව. වුත්තම්පි චෙතං – ''යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, පඤ්ඤාවාහිං පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ධම්මානුසාරී. යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, සද්ධාවාහිං සද්ධාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො සද්ධානුසාරී''ති (පු. ප. 208). අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙසා උභතොභාගවිමුත්තාදිකථා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.771, 889) පඤ්ඤාභාවනාධිකාරෙ වුත්තා. තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති.

5. උදකූපමාසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ **උදකූපමාති** නිමුජ්ජනාදිආකාරං ගහෙත්වා උදකෙන උපමිතා. **සකිං නිමුග්ගොති** එකවාරමෙව නිමුග්ගො. **එකන්තකාළකෙහීති** නියතමිච්ඡාදිට්ඨිං සන්ධාය වුත්තං. **උම්මුජ්ජතීති** උට්ඨහති. **සාධූති** සොභනා භද්දකා. **හායතියෙවාති** චඞ්කවාරෙ ආසිත්තඋදකං විය පරිහායතෙව . **උම්මුජ්ජිත්වා විපස්සති විලොකෙතීති** උට්ඨහිත්වා ගන්තබ්බදිසං විපස්සති විලොකෙති. **පතරතීති** ගන්තබ්බදිසාභිමුඛො තරති නාම. **පටිගාධප්පත්තො හොතීති** උට්ඨාය විලොකෙත්වා පතරිත්වා එකස්මිං ඨානෙ පතිට්ඨාපත්තො නාම හොති, තිට්ඨති න පුනාගච්ඡති. **තිණ්ණො පාරඞ්ගතො ථලෙ තිට්ඨතීති** සබ්බකිලෙසොඝං තරිත්වා පරතීරං ගන්ත්වා නිබ්බානථලෙ පතිට්ඨිතො නාම හොති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

6. අනිච්චානුපස්සීසුත්තවණ්ණනා

16. ඡට්ඨෙ අනිච්චාති එවං පඤ්ඤාය චරන්තො අනුපස්සතීති **අනිච්චානුපස්සී**. අනිච්චාති එවං සඤ්ඤා අස්සාති **අනිච්චසඤ්ඤී**. අනිච්චාති එවං ඤාණෙන පටිසංවෙදිතා අස්සාති **අනිච්චපටිසංවෙදී. සතතන්ති** සබ්බකාලං. **සමිතන්ති** යථා පුරිමචිත්තෙන පච්ඡිමචිත්තං සමිතං සමුපගතං සට්ඨිතං හොති, එවං. **අබ්බොකිණ්ණන්ති** නිරන්තරං අඤ්ඤෙන චෙතසා අසංමිස්සං. **චෙතසා අධිමුච්චමානොති** චිත්තෙන සන්නිට්ඨාපයමානො. **පඤ්ඤාය පරියොගාහමානොති** විපස්සනාඤාණෙන අනුපවිසමානො.

අපුබ්බං අචරිමන්ති අපුරෙ අපච්ඡා එකක්ඛණෙයෙව. ඉධ සමසීසී කථිතො. සො චතුබ්බිධො හොති රොගසමසීසී, වෙදනාසමසීසී, ඉරියාපථසමසීසී, ජීවිතසමසීසීති. තත්ථ යස්ස අඤ්ඤතරෙන රොගෙන ඵුට්ඨස්ස සතො රොගවූපසමො ච ආසවක්ඛයො ච එකප්පහාරෙනෙව හොති, අයං **රොගසමසීසී** නාම. යස්ස පන අඤ්ඤතරං වෙදනං වෙදයතො වෙදනාවූපසමො ච ආසවක්ඛයො ච එකප්පහාරෙනෙව හොති, අයං **වෙදනාසමසීසී** නාම. යස්ස පන ඨානාදීසු ඉරියාපථෙසු අඤ්ඤතරසමඞ්ගිනො විපස්සන්තස්ස ඉරියාපථස්ස පරියොසානඤ්ච ආසවක්ඛයො ච එකප්පහාරෙනෙව හොති, අයං **ඉරියාපථසමසීසී** නාම. යස්ස පන උපක්කමතො වා සරසතො වා ජීවිතපරියාදානඤ්ච ආසවක්ඛයො ච එකප්පහාරෙනෙව හොති, අයං **ජීවිතසමසීසී** නාම. අයමිධ අධිප්පෙතො. තත්ථ කිඤ්චාපි ආසවපරියාදානං මග්ගචිත්තෙන, ජීවිතපරියාදානං චුතිචිත්තෙන හොතීති උභින්නං එකක්ඛණෙ සම්භවො නාම නත්ථි. යස්මා පනස්ස ආසවෙසු ඛීණමත්තෙසු පච්චවෙක්ඛණවාරානන්තරමෙව ජීවිතපරියාදානං ගච්ඡති, අන්තරං න පඤ්ඤායති, තස්මා එවං වුත්තං.

අන්තරාපරිනිබ්බායීති යො පඤ්චසු සුද්ධාවාසෙසු යත්ථ කත්ථචි උප්පන්නො නිබ්බත්තක්ඛණෙ වා ථොකං අතික්කමිත්වා වා වෙමජ්ඣෙ ඨත්වා වා අරහත්තං පාපුණාති, තස්සෙතං නාමං. **උපහච්චපරිනිබ්බායීති** යො තත්ථෙව ආයුවෙමජ්ඣං අතික්කමිත්වා අරහත්තං පාපුණාති. **අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායීති** යො තෙසංයෙව පුග්ගලානං අසඞ්ඛාරෙනෙව අප්පයොගෙන කිලෙසෙ ඛෙපෙති. **සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායීති** යො සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන කිලෙසෙ ඛෙපෙති. **උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමීති** යො හෙට්ඨා චතූසු සුද්ධාවාසෙසු යත්ථ කත්ථචි නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො අනුපුබ්බෙන අකනිට්ඨෙ උප්පජ්ජිත්වා අරහත්තං පාපුණාති.

7-9. දුක්ඛානුපස්සීසුත්තාදිවණ්ණනා

17-19. සත්තමෙ **දුක්ඛානුපස්සීති** පීළනාකාරං දුක්ඛතො අනුපස්සන්තො. අට්ඨමෙ **අනත්තානුපස්සීති** අවසවත්තනාකාරං අනත්තාති අනුපස්සන්තො. නවමෙ **සුඛානුපස්සීති** සුඛන්ති එවං ඤාණෙන අනුපස්සන්තො.

10. නිද්දසවත්ථුසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ **නිද්දසවත්ථූනීති** නිද්දසාදිවත්ථූනි, ‘‘නිද්දසො භික්ඛු, නිබ්බීසො, නිත්තිංසො, නිච්චත්තාලීසො, නිප්පඤ්ඤාසො’’ති එවං වචනකාරණානි. අයං කිර පඤ්හො තිත්ථියසමයෙ උප්පන්නො. තිත්ථියා හි දසවස්සකාලෙ මතං නිගණ්ඨං නිද්දසොති වදන්ති. සො කිර පුන දසවස්සො න හොති. න කෙවලඤ්ච දසවස්සො, නවවස්සොපි එකවස්සොපි න හොති. එතෙනෙව නයෙන වීසතිවස්සාදිකාලෙපි මතං නිගණ්ඨං ‘‘නිබ්බීසො නිත්තිංසො නිච්චත්තාලීසො නිප්පඤ්ඤාසො’’ති වදන්ති. ආයස්මා ආනන්දො ගාමෙ විචරන්තො තං කථං සුත්වා විහාරං ගන්ත්වා භගවතො ආරොචෙසි. භගවා ආහ – ‘‘න ඉදං, ආනන්ද, තිත්ථියානං අධිවචනං, මම සාසනෙ ඛීණාසවස්සෙතං අධිවචනං. ඛීණාසවො හි දසවස්සකාලෙ පරිනිබ්බුතො පුන දසවස්සො න හොති. න කෙවලඤ්ච දසවස්සොව, නවවස්සොපි…පෙ…. එකවස්සොපි. න කෙවලඤ්ච එකවස්සොව, එකාදසමාසිකොපි…පෙ…. එකමාසිකොපි එකමුහුත්තිකොපි න හොතියෙව’’. කස්මා? පුන පටිසන්ධියා අභාවා. නිබ්බීසාදීසුපි එසෙව නයො. ඉති භගවා ‘‘මම සාසනෙ ඛීණාසවස්සෙතං අධිවචන’’න්ති වත්වා යෙහි කාරණෙහි නිද්දසො හොති, තානි දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි.

තත්ථ **ඉධාති** ඉමස්මිං සාසනෙ. **සික්ඛාසමාදානෙ තිබ්බච්ඡන්දො හොතීති** සික්ඛාත්තයපූරණෙ බලවච්ඡන්දො හොති. **ආයතිඤ්ච සික්ඛාසමාදානෙ අවිගතපෙමොති** අනාගතෙ පුනදිවසාදීසුපි සික්ඛාපූරණෙ අවිගතපෙමෙනෙව සමන්නාගතො හොති. **ධම්මනිසන්තියාති** ධම්මනිසාමනාය. විපස්සනායෙතං අධිවචනං. **ඉච්ඡාවිනයෙති**

තණ්හාවිනයෙ. **පටිසල්ලානෙති** එකීභාවෙ. **වීරියාරම්භෙති** කායිකචෙතසිකස්ස වීරියස්ස පූරණෙ. **සතිනෙපක්කෙති** සතියඤ්චෙව නිපකභාවෙ. **දිට්ඨිපටිවෙධෙති** මග්ගදස්සනෙ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අනුසයවග්ගො දුතියො.

3. වජ්ජිසත්තකවග්ගො

1. සාරන්දදසුත්තවණ්ණනා

21. තතියස්ස පඨමෙ **සාරන්දදෙ චෙතියෙ**ති එවංනාමකෙ විහාරෙ. අනුප්පන්නෙ කිර තථාගතෙ තත්ථ සාරන්දදස්ස යක්ඛස්ස නිවාසනට්ඨානං චෙතියං අහොසි, අථෙත්ථ භගවතො විහාරං කාරෙසුං. සො සාරන්දදචෙතියංත්වෙව සඞ්ඛං ගතො. **යාවකීවඤ්චා**ති යත්තකං කාලං. **අභිණ්හං සන්නිපාතා**ති දිවසස්ස තික්ඛත්තුං සන්නිපතන්තාපි අන්තරන්තරා සන්නිපතන්තාපි අභිණ්හං සන්නිපාතාව. **සන්නිපාතබහුලා**ති ''හියොපි පුරිමදිවසම්පි සන්නිපතිම්හ, පුන අජ්ජ කිමත්ථං සන්නිපතාමා''ති වොසානමනාපජ්ජනෙන සන්නිපාතබහුලා. **වුද්ධියෙව ලිච්ඡවී වජ්ජීනං පාටිකඞ්ඛා නො පරිහානී**ති අභිණ්හං අසන්නිපතන්තා හි දිසාසු ආගතං සාසනං න සුණන්ති, තතො ''අසුකගාමසීමා වා නිගමසීමා වා ආකුලා, අසුකට්ඨානෙ චොරා පරියුට්ඨිතා''ති න ජානන්ති. චොරාපි ''පමත්තා රාජානො''ති ඤත්වා ගාමනිගමාදීනි පහරන්තා ජනපදං නාසෙන්ති. එවං රාජූනං පරිහානි හොති . අභිණ්හං සන්නිපතන්තා පන තං පවත්තිං සුණන්ති, තතො බලං පෙසෙත්වා අමිත්තමද්දනං කරොන්ති. චොරාපි ''අප්පමත්තා රාජානො, න සක්කා අම්හෙහි වග්ගබන්ධනෙන විචරිතු''න්ති භිජ්ජිත්වා පලායන්ති. එවං රාජූනං වුද්ධි හොති. තෙන වුත්තං – ''වුද්ධියෙව ලිච්ඡවී වජ්ජීනං පාටිකඞ්ඛා නො පරිහානී''ති.

සමග්ගාතිආදීසු සන්නිපාතභෙරියා නිග්ගතාය ''අජ්ජ මෙ කිච්චං අත්ථි මඞ්ගලං අත්ථී''ති වික්ඛෙපං කරොන්තා න සමග්ගා සන්නිපතන්ති නාම. භෙරිසද්දං පන සුත්වාව භුඤ්ජමානාපි අලඞ්කුරුමානාපි වත්ථානි නිවාසයමානාපි අද්ධභුත්තා අද්ධාලඞ්කතා වත්ථං නිවාසෙන්තාව සන්නිපතන්තා **සමග්ගා සන්නිපතන්ති** නාම. සන්නිපතිතා පන චින්තෙත්වා මන්තෙත්වා කත්තබ්බං කත්වා එකතොව අවුට්ඨහන්තා න සමග්ගා වුට්ඨහන්ති නාම. එවං වුට්ඨිතෙසු හි යෙ පඨමං ගච්ඡන්ති, තෙසං එවං හොති – ''අම්හෙහි බාහිරකථාව සුතා, ඉදානි විනිච්ඡයකථා භවිස්සතී''ති. එකතො වුට්ඨහන්තා පන **සමග්ගා වුට්ඨහන්ති** නාම. අපිච ''අසුකට්ඨානෙ ගාමසීමා වා නිගමසීමා වා ආකුලා, චොරා වා පරියුට්ඨිතා''ති සුත්වා ''කො ගන්ත්වා අමිත්තමද්දනං කරිස්සතී''ති වුත්තෙ ''අහං පඨමං අහං පඨම''න්ති වත්වා ගච්ඡන්තාපි සමග්ගා වුට්ඨහන්ති නාම. එකස්ස පන කම්මන්තෙ ඔසීදමානෙ සෙසා පුත්තභාතරො පෙසෙත්වා තස්ස කම්මන්තං උපත්ථම්භයමානාපි ආගන්තුකරාජානං ''අසුකස්ස ගෙහං ගච්ඡතු, අසුකස්ස ගෙහං ගච්ඡතූ''ති අවත්වා සබ්බෙ එකතො සඞ්ගණ්හන්තාපි එකස්ස මඞ්ගලෙ වා රොගෙ වා අඤ්ඤස්මිං වා පන තාදිසෙ සුඛදුක්ඛෙ උප්පන්නෙ සබ්බෙ තත්ථ සහායභාවං ගච්ඡන්තාපි **සමග්ගා වජ්ජිකරණීයානි කරොන්ති** නාම.

අප්පඤ්ඤත්තන්තිආදීසු පුබ්බෙ අකතං සුඞ්කං වා බලිං වා දණ්ඩං වා ආහරාපෙන්තා **අප්පඤ්ඤත්තං පඤ්ඤාපෙන්ති** නාම. පොරාණපවෙණියා ආගතමෙව පන අනාහරාපෙන්තා **පඤ්ඤත්තං සමුච්ඡින්දන්ති** නාම. චොරොති ගහෙත්වා දස්සිතෙ අවිචිනිත්වා ඡෙජ්ජභෙජ්ජං අනුසාසන්තා පොරාණං වජ්ජිධම්මං සමාදාය න වත්තන්ති නාම. තෙසං අපඤ්ඤත්තං පඤ්ඤාපෙන්තානං අභිනවසුඞ්කාදිපීළිතා මනුස්සා ''අතිඋපද්දුතම්හ, කො ඉමෙසං විජිතෙ වසිස්සතී''ති පච්චන්තං පවිසිත්වා චොරා වා චොරසහායා වා හුත්වා ජනපදං හනන්ති. පඤ්ඤත්තං සමුච්ඡින්දන්තානං පවෙණිආගතානි සුඞ්කාදීනි අගණ්හන්තානං කොසො පරිහායති, තතො හත්ථිඅස්සබලකායඔරොධාදයො යථානිබද්ධං වට්ටං අලභමානා ථාමබලෙන පරිහායන්ති. තෙ නෙව යුද්ධක්ඛමා හොන්ති න පාරිචරියක්ඛමා. පොරාණං වජ්ජිධම්මං සමාදාය අවත්තන්තානං විජිතෙ මනුස්සා ''අම්හාකං පුත්තං පිතරං භාතරං අචොරංයෙව චොරොති කත්වා ඡින්දිංසු භින්දිංසූ''ති කුජ්ඣිත්වා පච්චන්තං පවිසිත්වා චොරා වා චොරසහායා වා හුත්වා ජනපදං හනන්ති. එවං රාජූනං පරිහානි හොති. අපඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤාපෙන්තානං පන ''පවෙණිආගතංයෙව රාජානො කරොන්තී''ති මනුස්සා හට්ඨතුට්ඨා කසිවාණිජ්ජාදිකෙ කම්මන්තෙ සම්පාදෙන්ති. පඤ්ඤත්තං අසමුච්ඡින්දන්තානං පවෙණිආගතානි සුඞ්කාදීනි ගණ්හන්තානං කොසො වඩ්ඪති, තතො හත්ථිඅස්සබලකායඔරොධාදයො යථානිබද්ධං වට්ටං ලභමානා ථාමබලසම්පන්නා යුද්ධක්ඛමා චෙව පාරිචරියක්ඛමා ච හොන්ති. පොරාණෙ වජ්ජිධම්මෙ සමාදාය වත්තන්තානං මනුස්සා න උජ්ඣායන්ති. ''රාජානො පොරාණපවෙණියා කරොන්ති, අට්ටකුලිකසෙනාපතිඋපරාජූහි පරික්ඛිතං සයම්පි පරික්ඛිපිත්වා පවෙණිපොත්ථකං වාචාපෙත්වා අනුච්ඡවිකමෙව දණ්ඩං පවත්තයන්ති, එතෙසං දොසො නත්ථි, අම්හාකංයෙව දොසො''ති අප්පමත්තා කම්මන්තෙ කරොන්ති. එවං රාජූනං වුද්ධි හොති.

සක්කරිස්සන්තීති යංකිඤ්චි තෙසං සක්කාරං කරොන්තා සුන්දරමෙව කරිස්සන්ති. **ගරුං කරිස්සන්තී**ති ගරුභාවං පච්චුපට්ඨපෙත්වා කරිස්සන්ති. **මානෙස්සන්තී**ති මනෙන පියායිස්සන්ති. **පූජෙස්සන්තී**ති පච්චයපූජාය පූජෙස්සන්ති. **සොතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්තී**ති දිවසස්ස ද්වෙ තයො වාරෙ උපට්ඨානං ගන්ත්වා තෙසං කථං සොතබ්බං සද්ධාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති. තත්ථ යෙ එවං මහල්ලකානං රාජූනං සක්කාරාදීනි න කරොන්ති, ඔවාදත්ථාය වා නෙසං උපට්ඨානං න ගච්ඡන්ති, තෙ තෙහි විස්සට්ඨා අනොවදියමානා කීළාපසුතා රජ්ජතො පරිහායන්ති. යෙ පන තථා පටිපජ්ජන්ති, තෙසං මහල්ලකරාජානො ''ඉදං කාතබ්බං ඉදං න කාතබ්බ''න්ති පොරාණපවෙණිං ආචික්ඛන්ති. සඞ්ගාමං පත්වාපි ''එවං පවිසිතබ්බං, එවං නික්ඛමිතබ්බ''න්ති උපායං දස්සෙන්ති. තෙ තෙහි ඔවදියමානා යථාඔවාදං පටිපජ්ජමානා සක්කොන්ති රජ්ජපවෙණිං සන්ධාරෙතුං. තෙන වුත්තං – ''වුද්ධියෙව ලිච්ඡවී වජ්ජීනං පාටිකඞ්ඛා''ති.

කුලිත්ථියොති කුලසරණියො. **කුලකුමාරියොති** අනිවිද්ධා තාසං ධීතරො. **ඔකස්සාති** වා **පසය්හාති** වා පසය්හාකාරස්සෙවෙතං නාමං. ඔකාසාතිපි පඨන්ති. තත්ථ **ඔකස්සාති** අවකසිත්වා ආකඩ්ඪිත්වා. **පසය්හාති** අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වාති අයං වචනත්ථො. එවඤ්හි කරොන්තානං විජිතෙ මනුස්සා ''අම්හාකං ගෙහෙ පුත්තභාතරොපි, ථෙළසිඞ්ඝානිකාදීනි මුඛෙන අපනෙත්වා සංවඩ්ඪිතා ධීතරොපි ඉමෙ බලක්කාරෙන ගහෙත්වා අත්තනො ඝරෙ වාසෙන්තී''ති කුපිතා පච්චන්තං පවිසිත්වා චොරා වා චොරසහායා වා හුත්වා ජනපදං හනන්ති. එවං අකරොන්තානං පන විජිතෙ මනුස්සා අප්පොස්සුක්කා සකානි කම්මානි කරොන්තා රාජකොසං වඩ්ඪෙන්ති. එවමෙත්ථ වුද්ධිහානියො වෙදිතබ්බා.

වජ්ජීනං වජ්ජිචෙතියානීති වජ්ජිරාජූනං වජ්ජිරට්ඨෙ චිත්තීකතට්ඨෙන චෙතියානීති ලද්ධනාමානි යක්ඛට්ඨානානි. **අබ්භන්තරානීති** අන්තොනගරෙ ඨිතානි. **බාහිරානීති** බහිනගරෙ ඨිතානි. **දින්නපුබ්බං කතපුබ්බන්ති** පුබ්බෙ දින්නඤ්ච කතඤ්ච. **නො පරිහාපෙස්සන්තීති** අහාපෙත්වා යථාපවත්තමෙව කරිස්සන්ති. ධම්මිකං බලිං පරිහාපෙන්තානඤ්හි දෙවතා ආරක්ඛං සුසංවිහිතං න කරොන්ති, අනුප්පන්නං දුක්ඛං උප්පාදෙතුං අසක්කොන්තියොපි උප්පන්නං කාසසීසරොගාදිං වඩ්ඪෙන්ති, සඞ්ගාමෙ පත්තෙ සහායා න හොන්ති. අපරිහාපෙන්තානං පන ආරක්ඛං සුසංවිහිතං කරොන්ති, අනුප්පන්නං සුඛං උප්පාදෙතුං අසක්කොන්තියොපි උප්පන්නං කාසසීසරොගාදිං හරන්ති, සඞ්ගාමසීසෙ සහායා හොන්තීති. එවමෙත්ථ වුද්ධිහානියො වෙදිතබ්බා.

ධම්මිකා රක්ඛාවරණගුත්තීති එත්ථ රක්ඛා එව යථා අනිච්ඡිතං නාගච්ඡති, එවං ආවරණතො ආවරණං. යථා ඉච්ඡිතං න නස්සති, එවං ගොපායනතො ගුත්ති. තත්ථ බලකායෙන පරිවාරෙත්වා රක්ඛනං පබ්බජිතානං ධම්මිකා රක්ඛාවරණගුත්ති නාම න හොති. යථා පන විහාරස්ස උපවනෙ රුක්ඛෙ න ඡින්දන්ති, වාජිකා වාජං න කරොන්ති, පොක්ඛරණීසු මච්ඡෙ න ගණ්හන්ති, එවං කරණං ධම්මිකා රක්ඛාවරණගුත්ති නාම. **කින්තීති** කෙන නු ඛො කාරණෙන.

තත්ථ යෙ අනාගතානං අරහන්තානං ආගමනං න ඉච්ඡන්ති, තෙ අස්සද්ධා හොන්ති අප්පසන්නා. පබ්බජිතෙ සම්පත්තෙ පච්චුග්ගමනං න කරොන්ති, ගන්ත්වා න පස්සන්ති, පටිසන්ථාරං න කරොන්ති, පඤ්හං න පුච්ඡන්ති, ධම්මං න සුණන්ති, දානං න දෙන්ති, අනුමොදනං න සුණන්ති, නිවාසනට්ඨානං න සංවිදහන්ති. අථ නෙසං අවණ්ණො උග්ගච්ඡති ''අසුකො නාම රාජා අස්සද්ධො අප්පසන්නො, පබ්බජිතෙ සම්පත්තෙ පච්චුග්ගමනං න කරොති…පෙ…. නිවාසනට්ඨානං න සංවිදහතී''ති. තං සුත්වා පබ්බජිතා තස්ස නගරද්වාරෙන ගච්ඡන්තාපි නගරං න පවිසන්ති. එවං අනාගතානං අරහන්තානං අනාගමනමෙව හොති. ආගතානං පන ඵාසුවිහාරෙ අසති යෙපි අජානිත්වා ආගතා, තෙ ''වසිස්සාමාති තාව චින්තෙත්වා ආගතම්හා, ඉමෙසං පන රාජූනං ඉමිනා නීහාරෙන කො වසිස්සතී''ති නික්ඛමිත්වා ගච්ඡන්ති. එවං අනාගතෙසු අනාගච්ඡන්තෙසු ආගතෙසු දුක්ඛං විහරන්තෙසු සො දෙසො පබ්බජිතානං අනාවාසො හොති. තතො දෙවතාරක්ඛා න හොති, දෙවතාරක්ඛාය අසති අමනුස්සා ඔකාසං ලභන්ති, අමනුස්සා උස්සන්නා අනුප්පන්නං බ්‍යාධිං උප්පාදෙන්ති. සීලවන්තානං දස්සනපඤ්හපුච්ඡනාදිවත්ථුකස්ස පුඤ්ඤස්ස අනාගමො හොති. විපරියායෙන යථාවුත්තකණ්හපක්ඛවිපරීතස්ස සුක්කපක්ඛස්ස සම්භවො හොතීති එවමෙත්ථ වුද්ධිහානියො වෙදිතබ්බා.

2. වස්සකාරසුත්තවණ්ණනා

22. දුතියෙ **අභියාතුකාමොති** අභිභවනත්ථාය යාතුකාමො. **වජ්ජීති** වජ්ජිරාජානො. **එවංමහිද්ධිකෙති** එවං මහතියා රාජිද්ධියා සමන්නාගතෙ. එතෙන නෙසං සමග්ගභාවං කථෙති. **එවංමහානුභාවෙති** එවං මහන්තෙන රාජානුභාවෙන සමන්නාගතෙ . එතෙන නෙසං හත්ථිසිප්පාදීසු කතසික්ඛතං කථෙති, යං සන්ධාය වුත්තං – ''සික්ඛිතා වතිමෙ ලිච්ඡවිකුමාරකා, සුසික්ඛිතා වතිමෙ ලිච්ඡවිකුමාරකා, යත්‍ර හි නාම සුඛුමෙන තාළච්ඡිග්ගළෙන අසනං අතිපාතයිස්සන්ති පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං අවිරාධිත''න්ති (සං. නි. 5.1115). **උච්ඡෙච්ඡාමීති** උච්ඡින්දිස්සාමි. **විනාසෙස්සාමීති** අදස්සනං නයිස්සාමි. **අනයබ්‍යසනන්ති** අවඩ්ඪිඤ්චෙව, ඤාතිබ්‍යසනඤ්ච. **ආපාදෙස්සාමීති** පාපයිස්සාමි.

ඉති කිර සො ඨානනිසජ්ජාදීසු ඉමං යුද්ධකථමෙව කථෙති, ''ගමනසජ්ජා හොථා''ති ච බලකායං ආණාපෙති. කස්මා? ගඞ්ගාය කිර එකං පට්ටනගාමං නිස්සාය අද්ධයොජනං අජාතසත්තුනො විජිතං, අද්ධයොජනං ලිච්ඡවීනං. තත්‍ර පබ්බතපාදතො මහග්ඝභණ්ඩං ඔතරති. තං සුත්වා ''අජ්ජ යාමි, ස්වෙ යාමී''ති අජාතසත්තුනො සංවිදහන්තස්සෙව ලිච්ඡවිනො සමග්ගා සම්මොදමානා පුරෙතරං ආගන්ත්වා සබ්බං ගණ්හන්ති. අජාතසත්තු පච්ඡා ආගන්ත්වා තං පවත්තිං ඤත්වා කුජ්ඣිත්වා ගච්ඡති. තෙ පුනසංවච්ඡරෙපි තථෙව කරොන්ති. අථ සො බලවාඝාතජාතො, තදා එවමකාසි.

තතො චින්තෙසි – ''ගණෙන සද්ධිං යුද්ධං නාම භාරියං, එකොපි මොඝප්පහාරො නාම නත්ථි. එකෙන ඛො පන පණ්ඩිතෙන සද්ධිං මන්තෙත්වා කරොන්තො නිරපරාධො හොති, පණ්ඩිතො ච සත්ථාරා සදිසො නත්ථි, සත්ථා ච අවිදූරෙ ධුරවිහාරෙ වසති, හන්දාහං පෙසෙත්වා පුච්ඡාමි. සචෙ මෙ ගතෙන කොචි අත්ථො භවිස්සති, සත්ථා තුණ්හී භවිස්සති. අනත්ථෙ පන සති 'කිං රඤ්ඤො තත්ථ ගතෙනා'ති වක්ඛතී''ති. සො වස්සකාරං බ්‍රාහ්මණං පෙසෙසි. බ්‍රාහ්මණො ගන්ත්වා භගවතො තමත්ථං ආරොචෙසි. තෙන වුත්තං – **අථ ඛො රාජා…පෙ…. ආපාදෙස්සාමි වජ්ජීති**.

භගවන්තං බීජයමානොති ථෙරො වත්තසීසෙ ඨත්වා භගවන්තං බීජති, භගවතො පන සීතං වා උණ්හං වා නත්ථි. භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස වචනං සුත්වා තෙන සද්ධිං අමන්තෙත්වා ථෙරෙන සද්ධිං මන්තෙතුකාමො **කින්ති තෙ, ආනන්ද, සුතන්ති**ආදිමාහ. තං වුත්තත්ථමෙව.

එකමිදාහන්ති ඉදං භගවා පුබ්බෙ වජ්ජීනං ඉමස්ස වජ්ජිසත්තකස්ස දෙසිතභාවප්පකාසනත්ථං ආහ. **අකරණීයාති** අකත්තබ්බා, අග්ගහෙතබ්බාති අත්ථො. **යදිදන්ති** නිපාතමත්තං. **යුද්ධස්සාති** කරණත්ථෙ සාමිවචනං, අභිමුඛං යුද්ධෙන ගහෙතුං න සක්කාති අත්ථො. **අඤ්ඤත්‍ර උපලාපනායාති** ඨපෙත්වා උපලාපනං. උපලාපනා නාම ''අලං විවාදෙන, ඉදානි සමග්ගා හොමා''ති හත්ථිඅස්සරථහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීනි පෙසෙත්වා සඞ්ගහකරණං, එවඤ්හි සඞ්ගහං කත්වා කෙවලං විස්සාසෙන සක්කා ගණ්හිතුන්ති අත්ථො. **අඤ්ඤත්‍ර මිථුභෙදාති** ඨපෙත්වා මිථුභෙදං. ඉමිනා ''අඤ්ඤමඤ්ඤභෙදං කත්වාපි සක්කා එතෙ ගහෙතු''න්ති දස්සෙති. ඉදං බ්‍රාහ්මණො භගවතො කථාය නයං ලභිත්වා ආහ. කිං පන භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස ඉමාය කථාය නයලාභං ජානාතීති? ආම ජානාති. ජානන්තො කස්මා කථෙසි? අනුකම්පාය. එවං කිරස්ස අහොසි – ''මයා අකථීතෙපි කතිපාහෙන ගන්ත්වා සබ්බෙ ගණ්හිස්සති, කථීතෙ පන සමග්ගෙ භින්දන්තො තීහි සංවච්ඡරෙහි ගණ්හිස්සති. එත්තකම්පි ජීවිතමෙව වරං. එත්තකඤ්හි ජීවන්තා අත්තනො පතිට්ඨාභූතං පුඤ්ඤං කරිස්සන්තී''ති. **අභිනන්දිත්වාති** චිත්තෙන නන්දිත්වා. **අනුමොදිත්වාති** ''යාව සුභාසිතමිදං හොතා ගොතමෙනා''ති වාචාය අනුමොදිත්වා. **පක්කාමීති** රඤ්ඤො සන්තිකං ගතො. රාජාපි තමෙව පෙසෙත්වා සබ්බෙ භින්දිත්වා ගන්ත්වා අනයබ්‍යසනං පාපෙසි.

3. පඨමසත්තකසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ **අභිණ්හං සන්නිපාතාති** ඉදං වජ්ජිසත්තකෙ වුත්තසදිසමෙව. ඉධාපි ච අභිණ්හං අසන්නිපතන්තා දිසාසු ආගතසාසනං න සුණන්ති, තතො ''අසුකවිහාරසීමා ආකුලා, උපොසථප්පවාරණා ඨිතා, අසුකස්මිං ඨානෙ භික්ඛූ වෙජ්ජකම්මදූතකම්මාදීනි කරොන්ති, විඤ්ඤත්තිබහුලා එලපුප්ඵදානාදීහි ජීවිකං කප්පෙන්තී''තිආදීනි න ජානන්ති. පාපභික්ඛූපි ''පමත්තො සඞ්ඝො''ති ඤත්වා රාසිභූතා සාසනං ඔසක්කාපෙන්ති. අභිණ්හං සන්නිපතන්තා පන තං පවත්තිං සුණන්ති, තතො භික්ඛුසඞ්ඝං පෙසෙත්වා සීමං උජුං කාරෙන්ති, උපොසථප්පවාරණායො පවත්තාපෙන්ති, මිච්ඡාජීවානං උස්සන්නට්ඨානෙ අරියවංසිකෙ පෙසෙත්වා අරියවංසං කථාපෙන්ති, පාපභික්ඛූනං විනයධරෙහි නිග්ගහං කාරාපෙන්ති. පාපභික්ඛූපි ''අප්පමත්තො සඞ්ඝො, න සක්කා අම්හෙහි වග්ගබන්ධනෙන විචරිතු''න්ති භිජ්ජිත්වා පලායන්ති. එවමෙත්ථ වුද්ධිහානියො වෙදිතබ්බා.

සමග්ගාතිආදීසු චෙතියපටිජග්ගනත්ථං වා බොධිඝරඋපොසථාගාරච්ඡාදනත්ථං වා කතිකවත්තං වා ඨපෙතුකාමතාය ''සඞ්ඝො සන්නිපතතූ''ති භෙරියා වා ඝණ්ටියා වා ආකොටිතමත්තාය ''මය්හං චීවරකම්මං අත්ථි, මය්හං පත්තො පචිතබ්බො, මය්හං නවකම්මං අත්ථී''ති වික්ඛෙපං කරොන්තා න සමග්ගා සන්නිපතන්ති නාම. සබ්බං පන තං කම්මං ඨපෙත්වා ''අහං පුරිමතරං, අහං පුරිමතර''න්ති එකප්පහාරෙනෙව සන්නිපතන්තා සමග්ගා සන්නිපතන්ති නාම. සන්නිපතිතා පන චින්තෙත්වා මන්තෙත්වා කත්තබ්බං කත්වා එකතොව අවුට්ඨහන්තා න සමග්ගා වුට්ඨහන්ති නාම. එවං වුට්ඨිතෙසු හි යෙ පඨමං ගච්ඡන්ති, තෙසං එවං හොති ''අම්හෙහි බාහිරකථාව සුතා, ඉදානි විනිච්ඡයකථා භවිස්සතී''ති. එකප්පහාරෙනෙව වුට්ඨහන්තා සමග්ගා වුට්ඨහන්ති නාම. අපිච ''අසුකට්ඨානෙ විහාරසීමා ආකුලා, උපොසථප්පවාරණා ඨිතා, අසුකට්ඨානෙ වෙජ්ජකම්මාදිකාරකා පාපභික්ඛූ උස්සන්නා''ති සුත්වා ''කො ගන්ත්වා තෙසං නිග්ගහං කරිස්සතී''ති වුත්තෙ ''අහං පඨමං, අහං පඨම''න්ති වත්වා ගච්ඡන්තාපි සමග්ගා වුට්ඨහන්ති නාම.

ආගන්තුකං පන දිස්වා ''ඉමං පරිවෙණං යාහි, එතං පරිවෙණං යාහි, අයං කො''ති අවත්වා සබ්බෙ වත්තං කරොන්තාපි, ජිණ්ණපත්තචීවරකං දිස්වා තස්ස භික්ඛාචාරවත්තෙන පත්තචීවරං පරියෙසන්තාපි, ගිලානස්ස ගිලානභෙසජ්ජං පරියෙසමානාපි, ගිලානමෙව අනාථං ''අසුකපරිවෙණං යාහී''ති අවත්වා අත්තනො අත්තනො පරිවෙණෙ පටිජග්ගන්තාපි, එකො ඔලීයමානකො ගන්ථො හොති, පඤ්ඤවන්තං භික්ඛුං සඞ්ගණ්හිත්වා තෙන තං ගන්ථං උක්ඛිපාපෙන්තාපි සමග්ගා සඞ්ඝකරණීයානි කරොන්ති නාම.

අප්පඤ්ඤත්තන්තිආදීසු නවං අධම්මිකං කතිකවත්තං වා සික්ඛාපදං වා ගණ්හන්තා අප්පඤ්ඤත්තං පඤ්ඤාපෙන්ති නාම පුරාණසන්ථතවත්ථුස්මිං සාවත්ථියං භික්ඛූ විය. උද්ධම්මං උබ්බිනයං සාසනං දීපෙන්තා පඤ්ඤත්තං සමුච්ඡින්දන්ති නාම, වස්සසතපරිනිබ්බුතෙ භගවති වෙසාලිකා වජ්ජිපුත්තකා විය. ඛුද්දානුඛුද්දකා පන ආපත්තියො සඤ්චිච්ච වීතික්කමන්තා යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය න වත්තන්ති නාම අස්සජිපුනබ්බසුකා විය. තථා අකරොන්තා පන අපඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤාපෙන්ති, පඤ්ඤත්තං න සමුච්ඡින්දන්ති , යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය වත්තන්ති නාම ආයස්මා උපසෙනො විය, ආයස්මා යසො කාකණ්ඩකපුත්තො විය, ආයස්මා මහාකස්සපො විය ච. **වුද්ධියෙවාති** සීලාදිගුණෙහි වුද්ධියෙව, නො පරිහානි.

ථෙරාති ථිරභාවප්පත්තා ථෙරකාරකෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතා. බහූ රත්තියො ජානන්තීති **රත්තඤ්ඤූ**. චිරං පබ්බජිතානං එතෙසන්ති **චිරපබ්බජිතා**. සඞ්ඝස්ස පිතිට්ඨානෙ ඨිතාති **සඞ්ඝපිතරො**. පිතිට්ඨානෙ ඨිතත්තා සඞ්ඝං පරිණෙන්ති, පුබ්බඞ්ගමා හුත්වා තීසු සික්ඛාසු පවත්තෙන්තීති **සඞ්ඝපරිණායකා**.

යෙ තෙසං සක්කාරාදීනි න කරොන්ති, ඔවාදත්ථාය ද්වෙ තයො වාරෙ උපට්ඨානං න ගච්ඡන්ති, තෙපි තෙසං ඔවාදං න දෙන්ති, පවෙණිකථං න කථෙන්ති, සාරභූතං ධම්මපරියායං න සික්ඛාපෙන්ති. තෙ තෙහි විස්සට්ඨා සීලාදීහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි සත්තහි ච අරියධනෙහීති එවමාදීහි ගුණෙහි පරිහායන්ති. යෙ පන තෙසං සක්කාරාදීනි කරොන්ති, උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති, තෙසං තෙ ''එවං තෙ අභික්කමිතබ්බ''න්තිආදිකං ඔවාදං දෙන්ති, පවෙණිකථං කථෙන්ති, සාරභූතං ධම්මපරියායං සික්ඛාපෙන්ති, තෙරසහි ධුතඞ්ගෙහි දසහි කථාවත්ථූහි අනුසාසන්ති. තෙ තෙසං ඔවාදෙ ඨත්වා සීලාදීහි ගුණෙහි වඩ්ඪමානා සාමඤ්ඤත්ථං අනුපාපුණන්ති. එවමෙත්ථ හානිවුද්ධියො දට්ඨබ්බා.

පුනබ්භවො සීලමස්සාති පොනොබ්භවිකා, පුනබ්භවදායිකාති අත්ථො, තස්සා **පොනොබ්භවිකාය. න වසං ගච්ඡිස්සන්තී**ති එත්ථ යෙ චතුන්නං පච්චයානං කාරණා උපට්ඨාකානං පදානුපදිකා හුත්වා ගාමතො ගාමං විචරන්ති , තෙ තස්සා වසං ගච්ඡන්ති නාම. ඉතරෙ න ගච්ඡන්ති. තත්ථ හානිවුද්ධියො පාකටායෙව.

ආරඤ්ඤකෙසූති පඤ්චධනුසතිකපච්ඡිමෙසු. **සාපෙක්ඛා**ති සාලයා. ගාමන්තසෙනාසනෙසු හි ඣානං අප්පෙත්වාපි තතො වුට්ඨිතමත්තොව ඉත්ථිපුරිසදාරකදාරිකාදිසද්දං සුණාති, යෙනස්ස අධිගතවිසෙසොපි හායතියෙව. අරඤ්ඤසෙනාසනෙ නිද්දායිත්වාපි පබුද්ධමත්තො සීහබ්‍යග්ඝමොරාදීනං සද්දං සුණාති, යෙන අරඤ්ඤෙ පීතිං පටිලභිත්වා තමෙව සම්මසන්තො අග්ගඵලෙ පතිට්ඨාති. ඉති භගවා ගාමන්තසෙනාසනෙ ඣානං අප්පෙත්වා නිසින්නභික්ඛුතො අරඤ්ඤෙ නිද්දායමානමෙව පසංසති. තස්මා තමෙව අත්ථවසං පටිච්ච ''ආරඤ්ඤකෙසු සෙනාසනෙසු සාපෙක්ඛා භවිස්සන්තී''ති ආහ.

පච්චත්තඤ්ඤෙව සතිං උපට්ඨාපෙස්සන්තීති අත්තනාව අත්තනො අබ්භන්තරෙ සතිං උපට්ඨපෙස්සන්ති. **පෙසලා**ති පියසීලා. ඉධාපි සබ්‍රහ්මචාරීනං ආගමනං අනිච්ඡන්තා නෙවාසිකා අස්සද්ධා හොන්ති අප්පසන්නා, විහාරං සම්පත්තභික්ඛූනං පච්චුග්ගමන-පත්තචීවරපටිග්ගහණ-ආසනපඤ්ඤාපනතාලවණ්ටග්ගහණාදීනි න කරොන්ති. අථ නෙසං අවණ්ණො උග්ගච්ඡති ''අසුකවිහාරවාසිනො භික්ඛූ අස්සද්ධා අප්පසන්නා විහාරං පවිට්ඨානං වත්තපටිවත්තම්පි න කරොන්තී''ති. තං සුත්වා පබ්බජිතා විහාරද්වාරෙන ගච්ඡන්තාපි විහාරං න පවිසන්ති. එවං අනාගතානං අනාගමනමෙව හොති. ආගතානං පන ඵාසුවිහාරෙ අසති යෙපි අජානිත්වා ආගතා, තෙ ''වසිස්සාමාති තාවචින්තෙත්වා ආගතම්හා, ඉමෙසං පන නෙවාසිකානං ඉමිනා නීහාරෙන කො වසිස්සතී''ති නික්ඛමිත්වා ගච්ඡන්ති. එවං සො විහාරො අඤ්ඤෙසං භික්ඛූනං අනාවාසොව හොති. තතො නෙවාසිකා සීලවන්තානං දස්සනං අලභන්තා කඞ්ඛාවිනොදකං වා ආචාරසික්ඛාපකං වා මධුරධම්මසවනං වා න ලභන්ති. තෙසං නෙව අග්ගහිතධම්මග්ගහණං න ගහිතසජ්ඣායකරණං හොති. ඉති නෙසං හානියෙව හොති, න වුද්ධි.

යෙ පන සබ්‍රහ්මචාරීනං ආගමනං ඉච්ඡන්ති, තෙ සද්ධා හොන්ති පසන්නා, ආගතානං සබ්‍රහ්මචාරීනං පච්චුග්ගමනාදීනි කත්වා සෙනාසනං පඤ්ඤපෙත්වා දෙන්ති , තෙ ගහෙත්වා භික්ඛාචාරං පවිසන්ති, කඞ්ඛං විනොදෙන්ති, මධුරධම්මස්සවනං ලභන්ති. අථ නෙසං කිත්තිසද්දො උග්ගච්ඡති ''අසුකවිහාරෙ භික්ඛූ එවං සද්ධා පසන්නා වත්තසම්පන්නා සඞ්ගාහකා''ති. තං සුත්වා භික්ඛූ දූරතොපි ආගච්ඡන්ති. තෙසං නෙවාසිකා වත්තං කරොන්ති, සමීපං ගන්ත්වා වුඩ්ඪතරං ආගන්තුකං වන්දිත්වා නිසීදන්ති, නවකතරස්ස සන්තිකෙ ආසනං ගහෙත්වා නිසීදිත්වා ''ඉමස්මිං විහාරෙ වසිස්සථ, ගමිස්සථා''ති පුච්ඡන්ති. ''ගමිස්සාමා''ති වුත්තෙ ''සප්පායං සෙනාසනං, සුලභා භික්ඛා''තිආදීනි වත්වා ගන්තුං න දෙන්ති. විනයධරො චෙ හොති, තස්ස සන්තිකෙ විනයං සජ්ඣායන්ති. සුත්තන්තාදිධරො චෙ, තස්ස සන්තිකෙ තං තං ධම්මං සජ්ඣායන්ති. තෙ ආගන්තුකථෙරානං ඔවාදෙ ඨත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණන්ති. ආගන්තුකා ''එකං ද්වෙ දිවසානි වසිස්සාමාති ආගතම්හා, ඉමෙසං පන සුඛසංවාසතාය දස ද්වාදස වස්සානි වසිම්හා''ති වත්තාරො හොන්ති. එවමෙත්ථ හානිවුද්ධියො වෙදිතබ්බා.

4. දුතියසත්තකසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ **න කම්මාරාමා**ති යෙ දිවසං චීවරකම්ම-කායබන්ධනපරිස්සාවන-ධම්මකරණ-සම්මජ්ජනි-පාදකඨලිකාදීනෙව කරොන්ති, තෙ සන්ධායෙස පටික්ඛෙපො. යො පන තෙසං කරණවෙලාය එවං එතානි කරොති, උද්දෙසවෙලාය උද්දෙසං ගණ්හාති, සජ්ඣායවෙලාය සජ්ඣායති, චෙතියඞ්ගණවත්තවෙලාය චෙතියඞ්ගණවත්තං කරොති, මනසිකාරවෙලාය මනසිකාරං කරොති, න සො කම්මාරාමො නාම.

යො ඉත්ථිවණ්ණපුරිසවණ්ණාදිවසෙන ආලාපසල්ලාපං කරොන්තොයෙව රත්තින්දිවං වීතිනාමෙති, එවරූපෙ භස්සෙ පරියන්තකාරී න හොති, අයං **භස්සාරාමො** නාම. යො පන රත්තින්දිවං ධම්මං කථෙති, පඤ්හං විස්සජ්ජෙති, අයං අප්පභස්සොව භස්සෙ පරියන්තකාරීයෙව. කස්මා? ''සන්නිපතිතානං වො, භික්ඛවෙ, ද්වයං කරණීයං ධම්මී වා කථා අරියො වා තුණ්හීභාවො''ති (ම. නි. 1.273) වුත්තත්තා.

යො ඨිතොපි ගච්ඡන්තොපි නිසින්නොපි ථිනමිද්ධාභිභූතො නිද්දායතියෙව, අයං **නිද්දාරාමො** නාම. යස්ස පන කරජකායගෙලඤ්ඤෙන චිත්තං භවඞ්ගං ඔතරති, නායං නිද්දාරාමො. තෙනෙවාහ – ''අභිජානාමහං, අග්ගිවෙස්සන , ගිම්හානං පච්ඡිමෙ මාසෙ පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතප්පටික්කන්තො චතුග්ගුණං සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො නිද්දං ඔක්කමිතා''ති (ම. නි. 1.387).

යො ‘‘**එකස්ස දුතියො, ද්වින්නං තතියො, තිණ්ණං චතුත්ථො**’’ති එවං සංසට්ඨොව විහරති, එකකො අස්සාදං න ලභති, අයං **සඞ්ගණිකාරාමො.** යො පන චතූසු ඉරියාපථෙසු එකකොව අස්සාදං ලභති, නායං සඞ්ගණිකාරාමො.

අසන්තසම්භාවනිච්ඡාය සමන්නාගතා දුස්සීලා **පාපිච්ඡා** නාම. යෙසං පාපකා මිත්තා චතූසු ඉරියාපථෙසු සහ අයනතො පාපසහායා, යෙ ච තන්නින්නතප්පොණතප්පබ්භාරතාය පාපෙසු සම්පවඞ්කා, තෙ **පාපමිත්තා පාපසහායා පාපසම්පවඞ්කා** නාම.

ඔරමත්තකෙනාති අවරමත්තකෙන අප්පමත්තකෙන. **අන්තරාති** අරහත්තං අප්පත්වාව එත්ථන්තරෙ. **වොසානන්ති** පරිනිට්ඨිතභාවං ‘‘අලමෙත්තාවතා’’ති ඔසක්කනං. ඉදං වුත්තං හොති – යාව සීලපාරිසුද්ධිජ්ඣානවිපස්සනා සොතාපන්නභාවාදීනං අඤ්ඤතරමත්තකෙන වොසානං නාපජ්ජිස්සන්ති, තාව වුද්ධියෙව භික්ඛූනං පාටිකඞ්ඛා, නො පරිහානීති.

7. සඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා

27. සත්තමෙ **අනිච්චසඤ්ඤාදයො** අනිච්චානුපස්සනාදීහි සහගතසඤ්ඤා.

8. පඨමපරිහානිසුත්තවණ්ණනා

28. අට්ඨමෙ උප්පන්නානං සඞ්ඝකිච්චානං නිත්ථරණෙන භාරං වහන්තීති **භාරවාහිනො. තෙ තෙන පඤ්ඤායිස්සන්තීති** තෙ ථෙරා තෙන අත්තනො ථෙරභාවානුරූපෙන කිච්චෙන පඤ්ඤායිස්සන්ති. **තෙසු යොගං ආපජ්ජතීති** පයොගං ආපජ්ජති, සයං තානි කිච්චානි කාතුං ආරභතීති.

9. දුතියපරිහානිසුත්තවණ්ණනා

29. නවමෙ **භික්ඛුදස්සනං හාපෙතීති** භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දස්සනත්ථාය ගමනං හාපෙති. **අධිසීලෙති** පඤ්චසීලදසසීලසඞ්ඛාතෙ උත්තමසීලෙ. **ඉතො බහිද්ධාති** ඉමම්හා සාසනා බහිද්ධා. **දක්ඛිණෙය්‍යං ගවෙසතීති** දෙය්‍යධම්මපටිග්ගාහකෙ පරියෙසති. **තත්ථ ච පුබ්බකාරං කරොතීති** තෙසං බාහිරානං තිත්ථියානං දත්වා පච්ඡා භික්ඛූනං දෙති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

වජ්ජිසත්තකවග්ගො තතියො.

4. දෙවතාවග්ගො

5. පඨමමිත්තසුත්තවණ්ණනා

36. චතුත්ථස්ස පඤ්චමෙ **දුද්දදන්ති** දුප්පරිච්චජං මහාරහං භණ්ඩකං. **දුක්කරං කරොතීති** කාතුං අසුකරං කම්මං කරොති. **දුක්ඛමං ඛමතීති** සහායස්ස අත්ථාය දුරධිවාසං අධිවාසෙති. **ගුය්හමස්ස ආවිකරොතීති** අත්තනො ගුය්හං තස්ස ආවිකරොති. **ගුය්හමස්ස පරිගුහතීති** තස්ස ගුය්හං අඤ්ඤෙසං නාචික්ඛති. **ඛීණෙන නාතිමඤ්ඤතීති** තස්ස භොගෙ ඛීණෙ තෙන ඛයෙන තං නාතිමඤ්ඤති, තස්මිං ඔමානං අත්තනි ච අතිමානං න කරොති.

6. දුතියමිත්තසුත්තවණ්ණනා

37. ඡට්ඨෙ **වත්තාති** වචනකුසලො. **වචනක්ඛමොති** වචනං ඛමති, දින්නං ඔවාදං කරොති. **ගම්භීරන්ති** ගුය්හං රහස්සං ඣානනිස්සිතං විපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානනිස්සිතං.

7. පඨමපටිසම්භිදාසුත්තවණ්ණනා

38. සත්තමෙ **ඉදං මෙ චෙතසො ලීනත්තන්ති** උප්පන්නෙ චෙතසො ලීනත්තෙ ''ඉදං මෙ චෙතසො ලීනත්ත''න්ති යථාසභාවතො ජානාති. **අජ්ඣත්තං සංඛිත්තං** නාම ථිනමිද්ධානුගතං. **බහිද්ධා වික්ඛිත්තං** නාම පඤ්චසු කාමගුණෙසු වික්ඛිත්තං. **වෙදනාතිආදීනි** පපඤ්චමූලවසෙන ගහිතානි. වෙදනා හි තණ්හාය මූලං සුඛවසෙන තණ්හුප්පත්තිතො, සඤ්ඤා දිට්ඨියා මූලං අවිභූතාරම්මණෙ දිට්ඨිඋප්පත්තිතො, විතක්කො මානස්ස මූලං විතක්කවසෙන අස්මීති මානුප්පත්තිතො. **සප්පායාසප්පායෙසූති** උපකාරානුපකාරෙසු. **නිමිත්තන්ති** කාරණං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

දෙවතාවග්ගො චතුත්ථො.

5. මහායඤ්ඤවග්ගො

1-2. සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසුත්තාදිවණ්ණනා

44-45. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **විඤ්ඤාණට්ඨිතියො**ති පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස ඨානානි. **සෙය්‍යථාපී**ති නිදස්සනත්ථෙ නිපාතො, යථා මනුස්සාති අත්ථො. අපරිමාණෙසු හි චක්කවාළෙසු අපරිමාණානං මනුස්සානං වණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙන ද්වෙපි එකසදිසා නත්ථි. යෙපි හි කත්थචි යමකභාතරො වණ්ණෙන වා සණ්ඨානෙන වා සදිසා හොන්ති, තෙසම්පි ආලොකිතවිලොකිතකථිතහසිතගමනට්ඨානාදීහි විසෙසො හොතියෙව. තස්මා **නානත්තකායා**ති වුත්තා. පටිසන්ධිසඤ්ඤා පන නෙසං තිහෙතුකාපි ද්විහෙතුකාපි අහෙතුකාපි හොති. තස්මා **නානත්තසඤ්ඤිනො**ති වුත්තා. **එකච්චෙ ච දෙවා**ති ඡ කාමාවචරදෙවා. තෙසු හි කෙසඤ්චි කායො නීලො හොති, කෙසඤ්චි පීතකාදිවණ්ණො. සඤ්ඤා පන තෙසං ද්විහෙතුකාපි තිහෙතුකාපි හොති, අහෙතුකා නත්ථි. **එකච්චෙ ච විනිපාතිකා**ති චතුඅපායවිනිමුත්තා උත්තරමාතා යක්ඛිනී, පියඞ්කරමාතා, ඵුස්සමිත්තා, ධම්මගුත්තාති එවමාදිකා අඤ්ඤෙ ච වෙමානිකා පෙතා. එතෙසඤ්හි පීතඔදාතකාළමඞ්ගුරච්ඡවිසාමවණ්ණාදිවසෙන චෙව කිස ථූලරස්සදීඝවසෙන ච කායො නානා හොති, මනුස්සානං විය ද්විහෙතුකතිහෙතුකඅහෙතුකවසෙන සඤ්ඤාපි. තෙ පන දෙවා විය න මහෙසක්ඛා, කපණමනුස්සා විය අප්පෙසක්ඛා දුල්ලභඝාසච්ඡාදනා දුක්ඛපීළිතා විහරන්ති. එකච්චෙ කාළපක්ඛෙ දුක්ඛිතා ජුණ්හපක්ඛෙ සුඛිතා හොන්ති. තස්මා සුඛසමුස්සයතො විනිපතිතත්තා **විනිපාතිකා**ති වුත්තා. යෙ පනෙත්ථ තිහෙතුකා, තෙසං ධම්මාභිසමයොපි හොති පියඞ්කරමාතාදීනං විය.

බ්‍රහ්මකායිකාති බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජබ්‍රහ්මපුරොහිතමහාබ්‍රහ්මානො. **පඨමාභිනිබ්බත්තා**ති තෙ සබ්බෙපි පඨමජ්ඣානෙන අභිනිබ්බත්තා. බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජා පන පරිත්තෙන අභිනිබ්බත්තා, තෙසං කප්පස්ස තතියො භාගො ආයුප්පමාණං. බ්‍රහ්මපුරොහිතා මජ්ඣිමෙන, තෙසං උපඩ්ඪකප්පො ආයුප්පමාණං, කායො ච තෙසං විප්ඵාරිකතරො හොති. මහාබ්‍රහ්මානො පණීතෙන, තෙසං කප්පො ආයුප්පමාණං, කායො ච පන තෙසං අතිවිප්ඵාරිකොව හොති. ඉති තෙ කායස්ස නානත්තා පඨමජ්ඣානවසෙන සඤ්ඤාය එකත්තා **නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිනො**ති වෙදිතබ්බා.

යථා ච තෙ, එවං චතූසු අපායෙසු සත්තා. නිරයෙසු හි කෙසඤ්චි ගාවුතං, කෙසඤ්චි අඩ්ඪයොජනං, කෙසඤ්චි යොජනං අත්තභාවො හොති, දෙවදත්තස්ස පන යොජනසතිකො ජාතො. තිරච්ඡානෙසුපි කෙචි ඛුද්දකා, කෙචි මහන්තා. පෙත්තිවිසයෙසුපි කෙචි සට්ඨිහත්ථා, කෙචි අසීතිහත්ථා හොන්ති, කෙචි සුවණ්ණා, කෙචි දුබ්බණ්ණා. තථා කාලකඤ්චිකා අසුරා. අපිචෙත්ථ දීඝපිට්ඨිකපෙතා නාම සට්ඨියොජනිකාපි හොන්ති. සඤ්ඤා පන සබ්බෙසම්පි අකුසලවිපාකාහෙතුකාව හොති. ඉති ආපායිකාපි **නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිනො**ත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡන්ති.

ආභස්සරාති දණ්ඩඋක්කාය අච්චි විය එතෙසං සරීරතො ආභා ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පතන්තී විය සරති විස්සරතීති ආභස්සරා. තෙසු පඤ්චකනයෙ දුතියතතියජ්ඣානද්වයං පරිත්තං භාවෙත්වා උපපන්නා පරිත්තාභා නාම හොන්ති, තෙසං ද්වෙ කප්පා ආයුප්පමාණං. මජ්ඣිමං භාවෙත්වා උපපන්නා අප්පමාණාභා නාම හොන්ති, තෙසං චත්තාරො කප්පා ආයුප්පමාණං. පණීතං භාවෙත්වා උපපන්නා ආභස්සරා නාම හොන්ති, තෙසං අට්ඨ කප්පා ආයුප්පමාණං. ඉධ පන උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන සබ්බෙව තෙ ගහිතා. සබ්බෙසඤ්හි තෙසං කායො එකවිප්ඵාරොව හොති, සඤ්ඤා පන අවිතක්කවිචාරමත්තා වා අවිතක්කඅවිචාරා වාති නානා.

සුභකිණ්හාති සුභෙන වොකිණ්ණා විකිණ්ණා, සුභෙන සරීරප්පභාවණ්ණෙන එකග්ඝනාති අත්ථො. එතෙසඤ්හි න ආභස්සරානං විය ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පභා ගච්ඡති. පඤ්චකනයෙ පන පරිත්තමජ්ඣිමපණීතස්ස චතුත්ථජ්ඣානස්ස වසෙන සොළසබාත්තිංසචතුස්සට්ඨිකප්පායුකා පරිත්තඅප්පමාණසුභකිණ්හා නාම හුත්වා නිබ්බත්තන්ති. ඉති සබ්බෙපි තෙ **එකත්තකායා** චෙව චතුත්ථජ්ඣානසඤ්ඤාය **එකත්තසඤ්ඤිනො** වාති වෙදිතබ්බා. **වෙහප්ඵලාපි** චතුත්ථවිඤ්ඤාණට්ඨිතිමෙව භජන්ති. **අසඤ්ඤසත්තා** විඤ්ඤාණාභාවා එත්ථ සඞ්ගහං න ගච්ඡන්ති, සත්තාවාසෙසු ගච්ඡන්ති.

සුද්ධාවාසා විවට්ටපක්ඛෙ ඨිතා න සබ්බකාලිකා, කප්පසතසහස්සම්පි අසඞ්ඛෙය්‍යම්පි බුද්ධසුඤ්ඤෙ ලොකෙ න උප්පජ්ජන්ති. සොළසකප්පසහස්සඅබ්භන්තරෙ බුද්ධෙසු උප්පන්නෙසුයෙව උප්පජ්ජන්ති. ධම්මචක්කප්පවත්තිස්ස භගවතො ඛන්ධාවාරට්ඨානසදිසා හොන්ති. තස්මා නෙව විඤ්ඤාණට්ඨිතිං න සත්තාවාසං භජන්ති. මහාසීවත්ථෙරො පන ''න ඛො පන සො, සාරිපුත්ත, ආවාසො සුලභරූපො, යො මයා අනාවුත්ථපුබ්බො ඉමිනා දීඝෙන අද්ධුනා අඤ්ඤත්‍ර සුද්ධාවාසෙහි දෙවෙහී''ති (ම. නි. 1.160) ඉමිනා සුත්තෙන සුද්ධාවාසාපි චතුත්ථවිඤ්ඤාණට්ඨිතිං චතුත්ථසත්තාවාසඤ්ච භජන්තීති වදති, තං අප්පතිබාහියත්තා සුත්තස්ස අනුඤ්ඤාතං.

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං යථෙව සඤ්ඤාය, එවං විඤ්ඤාණස්සාපි සුඛුමත්තා නෙව විඤ්ඤාණං නාවිඤ්ඤාණං. තස්මා විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු න වුත්තං. දුතියෙ **සමාධිපරික්ඛාරා**ති මග්ගසමාධිස්ස සම්භාරා.

3. පඨමඅග්ගිසුත්තවණ්ණනා

46. තතියෙ සබ්බෙපි රාගාදයො අනුඩහනට්ඨෙන **අග්ගී. ආහුනෙය්‍යග්ගීති**ආදීසු පනෙත්ථ ආහුනං වුච්චති සක්කාරො, ආහුනං අරහන්තීති ආහුනෙය්‍යා. මාතාපිතරො හි පුත්තානං බහූපකාරත්තා ආහුනං අරහන්ති, තෙසු විප්පටිපජ්ජමානා පුත්තා නිරයාදීසු නිබ්බත්තන්ති. තස්මා කිඤ්චාපි මාතාපිතරො න අනුඩහන්ති, අනුඩහනස්ස පන පච්චයා හොන්ති. ඉති අනුඩහනට්ඨෙනෙව ආහුනෙය්‍යග්ගීති වුච්චන්ති. **ගහපතීති** පන ගෙහසාමිකො වුච්චති, සො මාතුගාමස්ස සයනවත්ථාලඞ්කාරාදිඅනුප්පදානෙන බහූපකාරො. තං අතිචරන්තො මාතුගාමො නිරයාදීසු නිබ්බත්තති. තස්මා සොපි පුරිමනයෙනෙව අනුඩහනට්ඨෙන **ගහපතග්ගීති** වුත්තො. **දක්ඛිණෙය්‍යග්ගීති** එත්ථ පන දක්ඛිණාති චත්තාරො පච්චයා, භික්ඛුසඞ්ඝො දක්ඛිණෙය්‍යො. සො හි ගිහීනං තීසු සරණෙසු පඤ්චසු සීලෙසු දසසු සීලෙසු මාතාපිතුපට්ඨානෙ ධම්මිකසමණබ්‍රාහ්මණුපට්ඨානෙති එවමාදීසු කල්‍යාණධම්මෙසු නියොජනෙන බහූපකාරො. තස්මිං මිච්ඡාපටිපන්නා ගිහී භික්ඛුසඞ්ඝං අක්කොසිත්වා පරිභාසිත්වා නිරයාදීසු නිබ්බත්තන්ති. තස්මා සොපි පුරිමනයෙනෙව අනුඩහනට්ඨෙන දක්ඛිණෙය්‍යග්ගීති වුත්තො. කට්ඨතො නිබ්බත්තො පාකතිකොව අග්ගි **කට්ඨග්ගි** නාම.

4. දුතියඅග්ගිසුත්තවණ්ණනා

47. චතුත්ථෙ **උග්ගතසරීරස්සාති** සො කිර බ්‍රාහ්මණමහාසාලො අත්තභාවෙනපි භොගෙහිපි උග්ගතො සාරප්පත්තො අහොසි, තස්මා උග්ගතසරීරොත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. **උපක්ඛටොති** පච්චුපට්ඨිතො. **ථූණූපනීතානීති** යූපසඞ්ඛාතං ථූණං උපනීතානි. **යඤ්ඤත්ථායාති** වධිත්වා යජනත්ථාය. **උපසඞ්කමීති** සො කිර සබ්බං තං යඤ්ඤසම්භාරං සජ්ජෙත්වා චින්තෙසි – ‘‘සමණො කිර ගොතමො මහාපඤ්ඤො, කිං නු ඛො මෙ යඤ්ඤස්ස වණ්ණං කථෙස්සති උදාහු අවණ්ණං, පුච්ඡිත්වා ජානිස්සාමී’’ති ඉමිනා කාරණෙන යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි. **අග්ගිස්ස ආදානන්ති** යඤ්ඤයජනත්ථාය නවස්ස මඞ්ගලග්ගිනො ආදියනං. **සබ්බෙන සබ්බන්ති** සබ්බෙන සුතෙන සබ්බං සුතං සමෙති සංසන්දති, එකසදිසං හොතීති දස්සෙති. **සත්ථානීති** විහිංසනට්ඨෙන සත්ථානි වියාති සත්ථානි. **සයං පඨමං සමාරම්භතීති** අත්තනාව පඨමතරං ආරභති. **හන්තුන්ති** හනිතුං.

පහාතබ්බාති පරිහරිතබ්බා. **අතොභයන්ති** අතො හි මාතාපිතිතො අයං. **ආහුතොති** ආගතො. **සම්භූතොති** උප්පන්නො. **අයං වුච්චති, බ්‍රාහ්මණ, ගහපතග්ගීති** අයං පුත්තදාරාදිගණො යස්මා, ගහපති, විය ගෙහසාමිකො විය හුත්වා අග්ගති විචරති, තස්මා ගහපතග්ගීති වුච්චති. **අත්තානන්ති** චිත්තං. **දමෙන්තීති** ඉන්ද්‍රියදමනෙන දමෙන්ති. **සමෙන්තීති** රාගාදිසමනෙන සමෙන්ති. තෙසඤ්ඤෙව පරිනිබ්බාපනෙන **පරිනිබ්බාපෙන්ති. නික්ඛිපිතබ්බොති** යථා න විනස්සති, එවං ඨපෙතබ්බො. **උපවායතන්ති** උපවායතු. එවඤ්ච පන වත්වා බ්‍රාහ්මණො සබ්බෙසම්පි තෙසං පාණානං ජීවිතං දත්වා යඤ්ඤසාලං විද්ධංසෙත්වා සත්ථු සාසනෙ ඔපානභූතො අහොසීති.

5-6. සඤ්ඤාසුත්තද්වයවණ්ණනා

48-49. පඤ්චමෙ **අමතොගධාති** නිබ්බානපතිට්ඨා. **අමතපරියොසානාති** නිබ්බානාවසානා. ඡට්ඨෙ **මෙථුනධම්මසමාපත්තියාති** මෙථුනධම්මෙන සමඞ්ගිභාවතො. **න්හාරුදද්දුලන්ති** න්හාරුඛණ්ඩං න්හාරුවිලෙඛනං වා. **අනුසන්දතීති** පවත්තති. **නත්ථි මෙ පුබ්බෙනාපරං විසෙසොති** නත්ථි මය්හං පුබ්බෙන අභාවිතකාලෙන සද්ධිං අපරං භාවිතකාලෙ විසෙසො. **ලොකචිත්‍රෙසූති** තිධාතුකලොකසන්නිවාසසඞ්ඛාතෙසු ලොකචිත්‍රෙසු. **ආලසොති** ආලසියභාවෙ. **විස්සට්ඨියෙති** විස්සට්ඨභාවෙ. **අනනුයොගෙති** යොගස්ස අනනුයුඤ්ජනෙ. **අහඞ්කාරමමඞ්කාරමානාපගතන්ති** අහඞ්කාරදිට්ඨිතො ච මමඞ්කාරතණ්හාතො ච නවවිධමානතො ච අපගතං. **විධාසමතික්කන්තන්ති** තිස්සො විධා අතික්කන්තං. **සන්තන්ති** තප්පච්චනීකකිලෙසෙහි සන්තං. **සුවිමුත්තන්ති** පඤ්චහි විමුත්තීහි සුට්ඨු විමුත්තං.

7. මෙථුනසුත්තවණ්ණනා

50. සත්තමෙ **උපසඞ්කමීති** භුත්තපාතරාසො දාසකම්මකරපරිවුතො උපසඞ්කමි. **භවම්පිනොති** භවම්පි නු. **බ්‍රහ්මචාරී පටිජානාතීති** ‘‘අහං බ්‍රහ්මචාරී’’ති එවං බ්‍රහ්මචරියවාසං පටිජානාතීති පුච්ඡති. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘බ්‍රාහ්මණසමයෙ වෙදං උග්ගණ්හන්තා අට්ඨචත්තාලීස වස්සානි බ්‍රහ්මචරියං චරන්ති. සමණො පන ගොතමො අගාරං අජ්ඣාවසන්තො තීසු පාසාදෙසු තිවිධනාටකරතියා අභිරමි, ඉදානි කිං නු ඛො වක්ඛතී’’ති ඉමමත්ථං සන්ධායෙවං පුච්ඡති. තතො භගවා මන්තෙන කණ්හසප්පං ගණ්හන්තො විය අමිත්තං ගීවාය පාදෙන අක්කමන්තො විය අත්තනො සංකිලෙසකාලෙ ඡබ්බස්සානි පධානචරියාය රජ්ජසුඛං වා පාසාදෙසු නාටකසම්පත්තිං වා ආරබ්භ විතක්කමත්තස්සාපි අනුප්පන්නභාවං සන්ධාය සීහනාදං නදන්තො **යඤ්හි තං බ්‍රාහ්මණාති**ආදිමාහ. තත්ථ **ද්වයංද්වයසමාපත්තින්ති** ද්වීහි ද්වීහි සමාපජ්ජිතබ්බභාවං. **දුක්ඛස්මාති** සකලවට්ටදුක්ඛතො. **සඤ්ජග්ඝතීති** හසිතකථං කථෙති. **සංකීළතීති** කෙළිං කරොති. **සංකෙළායතීති** මහාහසිතං හසති. **චක්ඛුනා චක්ඛුන්ති** අත්තනො චක්ඛුනා තස්සා චක්ඛුං පටිවිජ්ඣිත්වා උපනිජ්ඣායති. **තිරොකුට්ටං වා තිරොපාකාරං වාති** පරකුට්ටෙ වා පරපාකාරෙ වා. **දෙවොති** එකො දෙවරාජා. **දෙවඤ්ඤතරොති** අඤ්ඤතරො දෙවපුත්තො. **අනුත්තරං සම්මාසම්බොධින්ති** අරහත්තඤ්චෙව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්ච.

8. සංයොගසුත්තවණ්ණනා

51. අට්ඨමෙ **සංයොගවිසංයොගන්**ති සංයොගවිසංයොගසාධකං. **ධම්මපරියායන්**ති ධම්මකාරණං. **අජ්ඣත්තං ඉත්ථින්ද්‍රියන්**ති නියකජ්ඣත්තෙ ඉත්ථිභාවං. **ඉත්ථිකුත්තන්**ති ඉත්ථිකිරියං. **ඉත්ථාකප්පන්**ති නිවාසනපාරුපනාදිඉත්ථිආකප්පං. **ඉත්ථිවිධන්**ති ඉත්ථියා මානවිධං. **ඉත්ථිඡන්දන්**ති ඉත්ථියා අජ්ඣාසයච්ඡන්දං. **ඉත්ථිස්සරන්**ති ඉත්ථිසද්දං. **ඉත්ථාලඞ්කාරන්**ති ඉත්ථියා පසාධනභණ්ඩං. **පුරිසින්ද්‍රියාදීසු**පි එසෙව නයො. **බහිද්ධා සංයොගන්**ති පුරිසෙන සද්ධිං සමාගමං. **අතිවත්තතී**ති අනභිරතාති එවං වුත්තාය බලවවිපස්සනාය අරියමග්ගං පත්වා අතිවත්තති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

9. දානමහප්ඵලසුත්තවණ්ණනා

52. නවමෙ **සාපෙඛො**ති සතණ්හො. **පටිබද්ධචිත්තො**ති විපාකෙ බද්ධචිත්තො. **සන්නිධිපෙඛො**ති නිධානපෙඛො හුත්වා. **පෙච්චා**ති පරලොකං ගන්ත්වා. **තං කම්මං ඛෙපෙත්වා**ති තං කම්මවිපාකං ඛෙපෙත්වා. **ඉද්ධින්**ති විපාකිද්ධිං. **යසන්**ති පරිවාරසම්පදං. **ආධිපච්චන්**ති ජෙට්ඨභාවකාරණං. **ආගන්තා ඉත්ථත්තන්**ති ඉත්ථභාවං ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ පුන ආගන්තා, න තත්‍රූපපත්තිකො න උපරූපපත්තිකො, හෙට්ඨාගාමීයෙව හොතීති අත්ථො. **සාහු දානන්**ති දානං නාමෙතං සාධු භද්දකං සුන්දරං. **තානි මහායඤ්ඤානී**ති තානි සප්පිනවනීතදධිමධුඵාණිතාදීහි නිට්ඨානං ගතානි මහාදානානි. **චිත්තාලඞ්කාරචිත්තපරික්ඛාරන්**ති සමථවිපස්සනාචිත්තස්ස අලඞ්කාරභූතඤ්චෙව පරිවාරභූතඤ්ච. **බ්‍රහ්මකායිකානං දෙවානං සහබ්‍යතන්**ති න සක්කා තත්ථ දානෙන උපපජ්ජිතුං. යස්මා පන තං සමථවිපස්සනාචිත්තස්ස අලඞ්කාරභූතං, තස්මා තෙන දානාලඞ්කතෙන චිත්තෙන ඣානඤ්චෙව අරියමග්ගඤ්ච නිබ්බත්තෙත්වා ඣානෙන තත්ථ උපපජ්ජති. **අනාගාමී හොතී**ති ඣානානාගාමී නාම හොති. **අනාගන්තා ඉත්ථත්තන්**ති පුන ඉත්ථභාවං න ආගන්තා, උපරූපපත්තිකො වා තත්‍රූපපත්තිකො වා හුත්වා තත්ථෙව පරිනිබ්බායති. ඉති ඉමෙසු දානෙසු පඨමං තණ්හුත්තරියදානං, දුතියං චිත්තීකාරදානං, තතියං හිරොත්තප්පදානං, චතුත්ථං නිරවසෙසදානං , පඤ්චමං දක්ඛිණෙය්‍යදානං, ඡට්ඨං සොමනස්සුපවිචාරදානං, සත්තමං අලඞ්කාරපරිවාරදානං නාමාති.

10. නන්දමාතාසුත්තවණ්ණනා

53. දසමං අත්ථුප්පත්තිවසෙන දෙසිතං. සත්ථා කිර වුත්ථවස්සො පවාරෙත්වා ද්වෙ අග්ගසාවකෙ ඔහාය ‘‘දක්ඛිණාගිරිං චාරිකං ගමිස්සාමී’’ති නික්ඛමි, රාජා පසෙනදි කොසලො, අනාථපිණ්ඩිකො ගහපති, විසාඛා මහාඋපාසිකා, අඤ්ඤෙ ච බහුජනා දසබලං නිවත්තෙතුං නාසක්ඛිංසු. අනාථපිණ්ඩිකො ගහපති ‘‘සත්ථාරං නිවත්තෙතුං නාසක්ඛි’’න්ති රහො චින්තයමානො නිසීදි. අථ නං පුණ්ණා නාම දාසී දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො තෙ, සාමි, න පුබ්බෙ විය ඉන්ද්‍රියානි විප්පසන්නානී’’ති පුච්ඡි. ආම, පුණ්ණෙ, සත්ථා චාරිකං පක්කන්තො, තමහං නිවත්තෙතුං නාසක්ඛිං. න ඛො පන සක්කා ජානිතුං පුන සීඝං ආගච්ඡෙය්‍ය වා න වා, තෙනාහං චින්තයමානො නිසින්නොති. සචාහං දසබලං නිවත්තෙය්‍යං, කිං මෙ කරෙය්‍යාසීති? භුජිස්සං තං කරිස්සාමීති. සා ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ‘‘නිවත්තථ, භන්තෙ’’ති ආහ. මම නිවත්තනපච්චයා ත්වං කිං කරිස්සසීති? තුම්හෙ, භන්තෙ, මම පරාධීනභාවං ජානාථ, අඤ්ඤං කිඤ්චි කාතුං න සක්කොමි, සරණෙසු පන පතිට්ඨාය පඤ්ච සීලානි රක්ඛිස්සාමීති. සාධු සාධු පුණ්ණෙති, සත්ථා ධම්මගාරවෙන එකපදස්මිඤ්ඤෙව නිවත්ති. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘ධම්මගරු, භික්ඛවෙ, තථාගතො ධම්මගාරවො’’ති (අ. නි. 5.99).

සත්ථා නිවත්තිත්වා ජෙතවනමහාවිහාරං පාවිසි. මහාජනො පුණ්ණාය සාධුකාරසහස්සානි අදාසි. සත්ථා තස්මිං සමාගමෙ ධම්මං දෙසෙසි, චතුරාසීතිපාණසහස්සානි අමතපානං පිවිංසු. පුණ්ණාපි සෙට්ඨිනා අනුඤ්ඤාතා භික්ඛුනිඋපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජි. සම්මාසම්බුද්ධො සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ ආමන්තෙත්වා ‘‘අහං යං දිසං චාරිකාය නික්ඛන්තො, තත්ථ න ගච්ඡාමි. තුම්හෙ තුම්හාකං පරිසාය සද්ධිං තං දිසං චාරිකං ගච්ඡථා’’ති වත්වා උය්‍යොජෙසි. ඉමිස්සං අත්ථුප්පත්තියං **එකං සමයං ආයස්මා සාරිපුත්තො**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **වෙළුකණ්ඩකී**ති වෙළුකණ්ටකනගරවාසිනී. තස්ස කිර නගරස්ස පාකාරගුත්තත්ථාය පාකාරපරියන්තෙන වෙළූ රොපිතා, තෙනස්ස වෙළුකණ්ටකන්තෙව නාමං ජාතං. **පාරායනන්**ති නිබ්බානසඞ්ඛාතපාරං අයනතො පාරායනන්ති ලද්ධවොහාරං ධම්මං. **සරෙන භාසතී**ති සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලෙ සුසංවිහිතාරක්ඛට්ඨානෙ නිසින්නා සමාපත්තිබලෙන රත්තිභාගං වීතිනාමෙත්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ‘‘ඉමං රත්තාවසෙසං කතරාය රතියා වීතිනාමෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘ධම්මරතියා’’ති කතසන්නිට්ඨානා තීණි ඵලානි පත්තා අරියසාවිකා අඩ්ඪතෙය්‍යගාථාසතපරිමාණං පාරායනසුත්තං මධුරෙන සරභඤ්ඤෙන භාසති. **අස්සොසි ඛො**ති ආකාසට්ඨකවිමානානි පරිහරිත්වා තස්ස පාසාදස්ස උපරිභාගං ගතෙන මග්ගෙන නරවාහනයානං ආරුය්හ ගච්ඡමානො අස්සොසි. **කථාපරියොසානං ආගමයමානො අට්ඨාසී**ති ‘‘කිං සද්දො එස භණෙ’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘නන්දමාතාය උපාසිකාය සරභඤ්ඤසද්දො’’ති වුත්තෙ ඔතරිත්වා ‘‘ඉදමවොචා’’ති ඉදං දෙසනාපරියොසානං ඔලොකෙන්තො අවිදූරට්ඨානෙ ආකාසෙ අට්ඨාසි.

සාධු භගිනි, සාධු භගිනීති ''සුග්ගහිතා තෙ භගිනි ධම්මදෙසනා සුකථිතා, පාසාණකචෙතියෙ නිසීදිත්වා සොළසන්නං පාරායනිකබ්‍රාහ්මණානං සම්මාසම්බුද්ධෙන කථිතදිවසෙ ච අජ්ජ ච න කිඤ්චි අන්තරං පස්සාමි, මජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණං විය තෙ සත්ථු කථිතෙන සද්ධිං සදිසමෙව කථිත''න්ති වත්වා සාධුකාරං දදන්තො එවමාහ. **කො පනෙසො භද්දමුඛාති** ඉමස්මිං සුසංවිහිතාරක්ඛට්ඨානෙ එවං මහන්තෙන සද්දෙන කො නාමෙස, භද්දමුඛ, ලද්ධමුඛ, කිං නාගො සුපණ්ණො දෙවො මාරො බ්‍රහ්මාති සුවණ්ණපට්ටවණ්ණං වාතපානං විවරිත්වා විගතසාරජ්ජා තීණි ඵලානි පත්තා අරියසාවිකා වෙස්සවණෙන සද්ධිං කථයමානා එවමාහ. **අහං තෙ භගිනි භාතාති** සයං සොතාපන්නත්තා අනාගාමිඅරියසාවිකං ජෙට්ඨිකං මඤ්ඤමානො ''භගිනී''ති වත්වා පුන තං පඨමවයෙ ඨිතත්තා අත්තනො කනිට්ඨං, අත්තානං පන නවුතිවස්සසතසහස්සායුකත්තා මහල්ලකතරං මඤ්ඤමානො ''භාතා''ති ආහ. **සාධු භද්දමුඛාති**, භද්දමුඛ, සාධු සුන්දරං, ස්වාගමනං තෙ ආගමනං, ආගන්තුං යුත්තට්ඨානමෙවසි ආගතොති අත්ථො. **ඉදං තෙ හොතු ආතිථෙය්‍යන්ති** ඉදමෙව ධම්මභණනං තව අතිථිපණ්ණාකාරො හොතු, න හි තෙ අඤ්ඤං ඉතො උත්තරිතරං දාතබ්බං පස්සාමීති අධිප්පායො . **එවඤ්චෙව මෙ භවිස්සති ආතිථෙය්‍යන්ති** එවං අත්තනො පත්තිදානං යාචිත්වා ''අයං තෙ ධම්මකථිකසක්කාරො''ති අඩ්ඪතෙළසානි කොට්ඨසතානි රත්තසාලීනං පූරෙත්වා ''යාවායං උපාසිකා වරති, තාව මා ඛයං ගමිංසූ''ති අධිට්ඨහිත්වා පක්කාමි. යාව උපාසිකා අට්ඨාසි, තාව කොට්ඨානං හෙට්ඨිමතලං නාම දට්ඨුං නාසක්ඛිංසු. තතො පට්ඨාය ''නන්දමාතාය කොට්ඨාගාරං විය''ති වොහාරො උදපාදි.

අකතපාතරාසොති අභුත්තපාතරාසො. **පුඤ්ඤන්ති** පුබ්බචෙතනා ච මුඤ්චනචෙතනා ච. **පුඤ්ඤමහීති** අපරචෙතනා. **සුඛාය හොතූති** සුඛත්ථාය හිතත්ථාය හොතු. එවං අත්තනො දානෙ වෙස්සවණස්ස පත්තිං අදාසි.

පකරණෙති කාරණෙ. **ඔක්කස්ස පසය්හාති** ආකඩ්ඪිත්වා අභිභවිත්වා. **යක්ඛයොනින්ති** භුම්මදෙවතාභාවං. **තෙනෙව පුරිමෙන අත්තභාවෙන උද්දස්සෙතීති** පුරිමසරීරසදිසමෙව සරීරං මාපෙත්වා අලඞ්කතපටියත්තො සිරිගබ්භසයනතලෙ අත්තානං දස්සෙති. **උපාසිකා පටිදෙසිතාති** උපාසිකා අහන්ති එවං උපාසිකාභාවං දෙසෙසිං. **යාවදෙති** යාවදෙව. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

මහායඤ්ඤවග්ගො පඤ්චමො.

පණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

6. අබ්‍යාකතවග්ගො

1. අබ්‍යාකතසුත්තවණ්ණනා

54. ඡට්ඨවග්ගස්ස පඨමෙ **අබ්‍යාකතවත්ථූසූති** එකංසාදිවසෙන අකථිතවත්ථූසු. **තථාගතොති** සත්තො. **දිට්ඨිගතමෙතන්ති** මිච්ඡාදිට්ඨිමත්තකමෙතං, න තාය දිට්ඨියා ගහිතසත්තො නාම අත්ථි. **පටිපදන්ති** අරියමග්ගං. **න ඡම්භතීති** දිට්ඨිවසෙන න කම්පති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **තණ්හාගතන්ති** දිට්ඨිතණ්හා. **සඤ්ඤාගතාදීසුපි** එසෙව නයො. දිට්ඨිසඤ්ඤා එව හෙත්ථ සඤ්ඤාගතං, දිට්ඨිනිස්සිතමානොයෙව දිට්ඨිමඤ්ඤිතමෙව වා මඤ්ඤිතං, දිට්ඨිපපඤ්චොව පපඤ්චිතං, දිට්ඨුපාදානමෙව උපාදානං, දිට්ඨියා විරූපං පටිසරණභාවොයෙව විප්පටිසාරො නාමාති වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච දිට්ඨිග්ගහණෙන ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො, දිට්ඨිනිරොධගාමිනිපටිපදාගහණෙන සොතාපත්තිමග්ගො ගහිතොති.

2. පුරිසගතිසුත්තවණ්ණනා

55. දුතියෙ **පුරිසගතියොති** පුරිසස්ස ඤාණගතියො. **අනුපාදාපරිනිබ්බානන්ති** අපච්චයනිබ්බානං. **නො චස්සාති** අතීතෙ අත්තභාවනිබ්බත්තකං කම්මං නො චෙ අභවිස්ස. **නො ච මෙ සියාති** එතරහි මෙ අයං අත්තභාවො න සියා. **න භවිස්සතීති** එතරහි මෙ අනාගතත්තභාවනිබ්බත්තකං කම්මං න භවිස්සති. **න ච මෙ භවිස්සතීති** අනාගතෙ මෙ අත්තභාවො න භවිස්සති. **යදත්ථි යං භූතන්ති** යං අත්ථි යං භූතං පච්චුප්පන්නක්ඛන්ධපඤ්චකං. **තං පජහාමීති උපෙක්ඛං පටිලභතීති** තං තත්ථ ඡන්දරාගප්පහානෙන පජහාමීති විපස්සනුපෙක්ඛං පටිලභති. **භවෙ න රජ්ජතීති** අතීතෙ ඛන්ධපඤ්චකෙ තණ්හාදිට්ඨීහි න රජ්ජති. **සම්භවෙ න රජ්ජතීති** අනාගතෙපි තථෙව න රජ්ජති. **අත්ථුත්තරි පදං සන්තන්ති** උත්තරි සන්තං නිබ්බානපදං නාම අත්ථි. **සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතීති** තං සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය සම්මා පස්සති. **න සබ්බෙන සබ්බන්ති** එකච්චානං කිලෙසානං අප්පහීනත්තා සච්චපටිච්ඡාදකස්ස තමස්ස සබ්බසො අවිද්ධංසිතත්තා න සබ්බාකාරෙන සබ්බං. **හඤ්ඤමානෙති** සණ්ඩාසෙන ගහෙත්වා මුට්ඨිකාය කොට්ටියමානෙ. **අන්තරාපරිනිබ්බායීති** උපපත්තිසමනන්තරතො පට්ඨාය ආයුනො වෙමජ්ඣං අනතික්කමිත්වා එත්ථන්තරෙ කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො හොති. **අනුපහච්ච තලන්ති** ආකාසතලං අනුපහච්ච අනතික්කමිත්වා , භූමිං අප්පත්වා ආකාසෙයෙව නිබ්බායෙය්‍යාති ඉමාහි තීහි උපමාහි තයො අන්තරාපරිනිබ්බායී දස්සිතා.

උපහච්චපරිනිබ්බායීති ආයුවෙමජ්ඣං අතික්කමිත්වා පච්ඡිමකොටිං අප්පත්වා පරිනිබ්බුතො හොති. **උපහච්ච තලන්ති** ජලමානා ගන්ත්වා ආකාසතලං අතික්කමිත්වා පථවීතලං වා උපහනිත්වා පථවියං පතිතමත්තාව නිබ්බායෙය්‍ය. අසඞ්ඛාරෙන අප්පයොගෙන කිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා පරිනිබ්බායීති **අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී.** සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන කිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා පරිනිබ්බායීති **සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී. ගච්ඡන්ති** නිරාරක්ඛං අරඤ්ඤං. **දායන්ති** සාරක්ඛං අභයත්ථාය දින්නං අරඤ්ඤං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. ඉමස්මිං සුත්තෙ අරියපුග්ගලාව කථිතාති.

3. තිස්සබ්‍රහ්මාසුත්තවණ්ණනා

56. තතියෙ **භික්ඛුනියොති** මහාපජාපතියා පරිවාරා පඤ්චසතා භික්ඛුනියො. **විමුත්තාති** පඤ්චහි විමුත්තීහි විමුත්තා. **අනුපාදිසෙසාති** උපාදානසෙසං අට්ඨපෙත්වා පඤ්චහි විමුත්තීහි අනවසෙසාහිපි විමුත්තා. **සඋපාදිසෙසෙ වා සඋපාදිසෙසොති** සඋපාදානසෙසෙ පුග්ගලෙ ''සඋපාදානසෙසො අය''න්ති. ඉතරස්මිම්පි එසෙව නයො. **තිස්සොති** ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකබ්‍රහ්මා. **අනුලොමිකානීති** පටිපත්තියා අනුලොමානි විවිත්තානි අන්තිමපරියන්තිමානි. **ඉන්ද්‍රියානීති** සද්ධාදීනි විපස්සනින්ද්‍රියානි. **සමන්නානයමානොති** සමන්නාහාරෙ ඨපයමානො. **න හි පන තෙති** ඉදං කස්මා ආරභි? සත්තමස්ස පුග්ගලස්ස දස්සනත්ථං. සත්තමො හි සද්ධානුසාරිපුග්ගලො න දස්සිතො. අථ භගවා බලවවිපස්සකවසෙන තං දස්සෙන්තො එවමාහ. තත්ථ **සබ්බනිමිත්තානන්ති** සබ්බෙසං නිච්චනිමිත්තාදීනං. **අනිමිත්තන්ති** බලවවිපස්සනාසමාධිං.

4. සීහසෙනාපතිසුත්තවණ්ණනා

57. චතුත්ථෙ **මච්ඡරීති** පඤ්චමච්ඡෙරයුත්තො. **කදරියොති** ථද්ධමච්ඡරියො, පරෙසං දියමානම්පි වාරෙති. **අනුප්පදානරතොති** පුනප්පුනං දානං දදමානොව රමති. **අනුකම්පන්තාති** ''කො අජ්ජ අම්හෙහි අනුග්ගහෙතබ්බො, කස්ස දෙය්‍යධම්මං වා පටිග්ගණ්හෙය්‍යාම, ධම්මං වා දෙසෙය්‍යාමා''ති එවං චිත්තෙන අනුකම්පමානා.

5. අරක්ඛෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

58. පඤ්චමෙ **නිමිත්තන්ති** ධම්මනිමිත්තම්පි පුග්ගලනිමිත්තම්පි. අයඤ්හි අත්තනා දෙසිතධම්මෙ එකපදම්පි දුරක්ඛාතං අනිය්‍යානිකං අපස්සන්තො ධම්මනිමිත්තං න සමනුපස්සති, ''දුරක්ඛාතො තයා ධම්මො න ස්වාක්ඛාතො''ති

උට්ඨහිත්වා පටිප්ඵරන්තං එකං පුග්ගලම්පි අපස්සන්තො පුග්ගලනිමිත්තං න සමනුපස්සති නාම. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. ඡට්ඨසත්තමානි උත්තානානෙව.

8. පචලායමානසුත්තවණ්ණනා

61. අට්ඨමෙ **පචලායමානොති** තං ගාමං උපනිස්සාය එකස්මිං වනසණ්ඩෙ සමණධම්මං කරොන්තො සත්තාහං චඞ්කමනවීරියෙන නිම්මථිතත්තා කිලන්තගත්තො චඞ්කමනකොටියං පචලායමානො නිසින්නො හොති. **පචලායසි නොති** නිද්දායසි නු. **අනුමජ්ජිත්වාති** පරිමජ්ජිත්වා. **ආලොකසඤ්ඤන්ති** මිද්ධවිනොදනආලොකසඤ්ඤං. **දිවාසඤ්ඤන්ති** දිවාතිසඤ්ඤං. **යථා දිවා තථා රත්තින්ති** යථා දිවා ආලොකසඤ්ඤා අධිට්ඨිතා, තථා නං රත්තිම්පි අධිට්ඨහෙය්‍යාසි. **යථා රත්තිං තථා දිවාති** යථා ච තෙ රත්තිං ආලොකසඤ්ඤා අධිට්ඨිතා, තථා නං දිවාපි අධිට්ඨහෙය්‍යාසි. **සප්පභාසන්ති** දිබ්බචක්ඛුඤාණත්ථාය සහොභාසං. **පච්ඡාපුරෙසඤ්ඤීති** පුරතො ච පච්ඡතො ච අභිහරණසඤ්ඤාය සඤ්ඤාවා. **අන්තොගතෙහි ඉන්ද්‍රියෙහීති** බහි අවික්ඛිත්තෙහි අන්තො අනුපවිට්ඨෙහෙව පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි. **මිද්ධසුඛන්ති** නිද්දාසුඛං. එත්තකෙන ඨානෙන භගවා ථෙරස්ස මිද්ධවිනොදනකම්මට්ඨානං කථෙසි. **සොණ්ඩන්ති** මානසොණ්ඩං. **කිච්චකරණීයානීති** එත්ථ අවස්සං කත්තබ්බානි කිච්චානි, ඉතරානි කරණීයානි. **මඞ්කුභාවොති** නිත්තෙජතා දොමනස්සතා. එත්තකෙන ඨානෙන සත්ථාරා ථෙරස්ස භික්ඛාචාරවත්තං කථිතං.

ඉදානි හස්සෙ පරියන්තකාරිතාය සමාදපෙතුං **තස්මාතිහාති**ආදිමාහ. තත්ථ **විග්ගාහිකකථන්ති** ''න ත්වං ඉමං ධම්මවිනයං ආජානාසී''තිආදිනයප්පවත්තා විග්ගාහිකකථා. **නාහං මොග්ගල්ලානාතිආදි** පාපමිත්තසංසග්ගවිවජ්ජනත්ථං වුත්තං. **කිත්තාවතා නු ඛොති** කිත්තකෙන නු ඛො. **තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තො හොතීති** තණ්හාසඞ්ඛයෙ නිබ්බානෙ තං ආරම්මණං කත්වා විමුත්තචිත්තතාය තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තො නාම සංඛිත්තෙන කිත්තාවතා හොති. යාය පටිපත්තියා තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තො හොති, තමෙව ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො පුබ්බභාගපටිපදං සංඛිත්තෙන දෙසෙථාති පුච්ඡති. **අච්චන්තනිට්ඨොති** ඛයවයසඞ්ඛාතං අන්තං අතීතාති අච්චන්තා, අච්චන්තා නිට්ඨා අස්සාති අච්චන්තනිට්ඨො, එකන්තනිට්ඨො සතතනිට්ඨොති අත්ථො. **අච්චන්තයොගක්ඛෙමීති** අච්චන්තං යොගක්ඛෙමී, නිච්චයොගක්ඛෙමීති අත්ථො. **අච්චන්තබ්‍රහ්මචාරීති** අච්චන්තං බ්‍රහ්මචාරී, නිච්චබ්‍රහ්මචාරීති අත්ථො. අච්චන්තං පරියොසානමස්සාති පුරිමනයෙනෙව **අච්චන්තපරියොසානො. සෙට්ඨො දෙවමනුස්සානන්ති** දෙවානඤ්ච මනුස්සානඤ්ච සෙට්ඨො උත්තමො. එවරූපො භික්ඛු කිත්තාවතා හොති, සඞ්ඛෙපෙනෙව තස්ස පටිපත්තිං කථෙථාති යාචති.

සබ්බෙ ධම්මා නාලං අභිනිවෙසායාති එත්ථ සබ්බෙ ධම්මා නාම පඤ්චක්ඛන්ධා ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරස ධාතුයො, තෙ සබ්බෙපි තණ්හාදිට්ඨිවසෙන අභිනිවෙසාය නාලං න පරියත්තා න සමත්තා න යුත්තා. කස්මා? ගහිතාකාරෙන අතිට්ඨනතො. තෙ හි නිච්චා සුඛා අත්තාති ගහිතාපි අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තාව සම්පජ්ජන්ති. තස්මා නාලං අභිනිවෙසාය. **අභිජානාතීති** අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති ඤාතපරිඤ්ඤාය අභිජානාති. **පරිජානාතීති** තථෙව තීරණපරිඤ්ඤාය පරිජානාති. **යංකිඤ්චි වෙදනන්ති** අන්තමසො පඤ්චවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තං යංකිඤ්චි අප්පමත්තකම්පි වෙදනං අනුභවති. ඉමිනා භගවා ථෙරස්ස වෙදනාවසෙන ච විනිවට්ටෙත්වා අරූපපරිග්ගහං දස්සෙසි.

අනිච්චානුපස්සීති අනිච්චතො අනුපස්සන්තො. **විරාගානුපස්සීති** එත්ථ ද්වෙ විරාගා ඛයවිරාගො ච අච්චන්තවිරාගො ච. තත්ථ සඞ්ඛාරානං ඛයං ඛයතො පස්සනා විපස්සනාපි, අච්චන්තවිරාගං නිබ්බානං විරාගතො දස්සනමග්ගඤාණම්පි විරාගානුපස්සනා. තදුභයසමඞ්ගිපුග්ගලො විරාගානුපස්සී නාම. තං සන්ධාය වුත්තං – ''විරාගානුපස්සී''ති, විරාගතො අනුපස්සන්තොති අත්ථො. **නිරොධානුපස්සිම්හිපි** එසෙව නයො. නිරොධොපි හි ඛයනිරොධො අච්චන්තනිරොධොති දුවිධොයෙව. **පටිනිස්සග්ගානුපස්සීති** එත්ථ පටිනිස්සග්ගො වුච්චති වොස්සග්ගො. සො ච පරිච්චාගවොස්සග්ගො පක්ඛන්දනවොස්සග්ගොති දුවිධො හොති. තත්ථ **පරිච්චාගවොස්සග්ගොති** විපස්සනා. සා හි තදඞ්ගවසෙන කිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච වොස්සජති. **පක්ඛන්දනවොස්සග්ගොති** මග්ගො. සො හි නිබ්බානං ආරම්මණතො පක්ඛන්දති. ද්වීහිපි වා කාරණෙහි සො වොස්සග්ගොයෙව, සමුච්ඡෙදවසෙන ඛන්ධානං කිලෙසානඤ්ච වොස්සජනතො නිබ්බානෙ ච පක්ඛන්දනතො. තස්මා කිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච පරිච්චජතීති පරිච්චාගවොස්සග්ගො. නිරොධාය නිබ්බානධාතුයා චිත්තං පක්ඛන්දතීති පක්ඛන්දනවොස්සග්ගොති උභයම්පෙතං මග්ගෙ සමෙති. තදුභයසමඞ්ගී පුග්ගලො ඉමාය පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය සමන්නාගතත්තා පටිනිස්සග්ගානුපස්සී නාම හොති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **න කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියතීති** කිඤ්චි එකම්පි සඞ්ඛාරගතං තණ්හාවසෙන න උපාදියති න ගණ්හාති න පරාමසති. **අනුපාදියං න පරිතස්සතීති** අග්ගණ්හන්තො තණ්හාපරිතස්සනාය න පරිතස්සති. **පච්චත්තංයෙව පරිනිබ්බායතීති** සයමෙව කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායති. **ඛීණා ජාතීති**ආදිනා පනස්ස පච්චවෙක්ඛණා දස්සිතා. ඉති භගවා සංඛිත්තෙන ඛීණාසවස්ස පුබ්බභාගප්පටිපදං පුච්ඡිතො සංඛිත්තෙනෙව කථෙසි. ඉදං පන සුත්තං ථෙරස්ස ඔවාදොපි අහොසි විපස්සනාපි. සො ඉමස්මිංයෙව සුත්තෙ විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්තොති.

9. මෙත්තසුත්තවණ්ණනා

62. නවමෙ **මා, භික්ඛවෙ, පුඤ්ඤානං භායිත්ථා**ති පුඤ්ඤානි කරොන්තා තෙසං මා භායිත්ථ. **මෙත්තචිත්තං භාවෙසින්**ති තිකචතුක්කජ්ඣානිකාය මෙත්තාය සම්පයුත්තං පණීතං කත්වා චිත්තං භාවෙසින්ති දස්සෙති. **සංවට්ටමානෙ සුඤ්ඤාහන්**ති සංවට්ටමානෙ සුඤ්ඤං අහං. **සංවට්ටමානෙ**ති ඣායමානෙ විපජ්ජමානෙ. **ධම්මිකො**ති දසකුසලධම්මසමන්නාගතො. **ධම්මරාජා**ති තස්සෙව වෙවචනං. ධම්මෙන වා ලද්ධරජ්ජත්තා ධම්මරාජා. **චාතුරන්තො**ති පුරත්ථිමසමුද්දාදීනං චතුන්නං සමුද්දානං වසෙන චාතුරන්තාය පථවියා ඉස්සරො. **විජිතාවී**ති විජිතසඞ්ගාමො. ජනපදො තස්මිං ථාවරියං ථිරභාවං පත්තොති **ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො. පරොසහස්ස**න්ති අතිරෙකසහස්සං. **සූරා**ති අභීරුනො. **වීරඞ්ගරූපා**ති වීරානං අඞ්ගං වීරඞ්ගං, වීරියස්සෙතං නාමං. වීරඞ්ගරූපමෙතෙසන්ති වීරඞ්ගරූපා. වීරියජාතිකා වීරියසභාවා වීරියමයා විය අකිලාසුනො දිවසම්පි යුජ්ඣන්තා න කිලමන්තීති වුත්තං හොති. **සාගරපරියන්ත**න්ති චක්කවාළපබ්බතං සීමං කත්වා ඨිතසමුද්දපරියන්තං. **අදණ්ඩෙනා**ති ධනදණ්ඩෙනපි ඡෙජ්ජභෙජ්ජානුසාසනෙන සත්ථදණ්ඩෙනපි විනායෙව. **අසත්ථෙනා**ති එකතොධාරාදිනා පරවිහෙඨනසත්ථෙනපි විනායෙව. **ධම්මෙන අභිවිජියා**ති එහි ඛො, මහාරාජාති එවං පටිරාජූහි සම්පටිච්ඡිතාගමනො ''පාණො න හන්තබ්බො''තිආදිනා ධම්මෙනෙව වුත්තප්පකාරං පථවිං අභිවිජිනිත්වා.

සුඛෙසිනොති සුඛපරියෙසකෙ සත්තෙ ආමන්තෙති. **සුඤ්ඤබ්‍රහ්මූපගො**ති සුඤ්ඤබ්‍රහ්මවිමානූපගො. **පථවිං ඉම**න්ති ඉමං සාගරපරියන්තං මහාපථවිං. **අසාහසෙනා**ති න සාහසිකකම්මෙන. **සමෙන මනුසාසිත**න්ති සමෙන කම්මෙන අනුසාසිං. **තෙහි එතං සුදෙසිත**න්ති තෙහි සඞ්ගාහකෙහි මහාකාරුණිකෙහි බුද්ධෙහි එතං එත්තකං ඨානං සුදෙසිතං සුකථිතං. **පථබ්‍යා**ති පුථවිසාමිකො.

10. භරියාසුත්තවණ්ණනා

63. දසමෙ **කෙවට්ටා මඤ්ඤෙ මච්ඡවිලොපෙ**ති කෙවට්ටානං මච්ඡපච්ඡිං ඔතාරෙත්වා ඨිතට්ඨානෙ ජාලෙ වා උදකතො උක්ඛිත්තමත්තෙ මච්ඡග්ගාහකානං මහාසද්දො හොති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **සුජාතා**ති විසාඛාය කනිට්ඨා. **සා නෙව සස්සුං ආදියතී**ති සස්සුයා කත්තබ්බවත්තං නාම අත්ථි, තං න කරොති, සස්සුතිපි නං න ගණෙති. **න සසුරං ආදියතී**ති වචනං න ගණ්හාති. එවං අනාදරතායපි අග්ගහණෙනපි න ආදියති නාම. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. එවං අනාථපිණ්ඩිකො සුණිසාය ආචාරං ගහෙත්වා සත්ථු පුරතො නිසීදි. සාපි සුජාතා ''කිං නු ඛො අයං සෙට්ඨී දසබලස්ස සන්තිකෙ මය්හං ගුණං කථෙස්සති උදාහු අගුණ''න්ති ගන්ත්වා අවිදූරෙ සද්දං සුණන්තී අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා **එහි සුජාතෙ**ති ආමන්තෙසි.

අහිතානුකම්පිනීති න හිතානුකම්පිනී. **අඤ්ඤෙසූ**ති පරපුරිසෙසු. **අතිමඤ්ඤතෙ**ති ඔමානාති මානවසෙන අතිමඤ්ඤති. **ධනෙන කීතස්සා**ති ධනෙන කීතා අස්ස. **වධාය උස්සුකා** වධිතුං උස්සුක්කමාපන්නා. **යං ඉත්ථියා වින්දති සාමිකො ධන**න්ති ඉත්ථියා සාමිකො යං ධනං ලභති. **අප්පම්පි තස්ස අපහාතුමිච්ඡතී**ති ථොකතොපි අස්ස හරිතුං ඉච්ඡති, උද්ධනෙ ආරොපිතඋක්ඛලියං පක්ඛිපිතබ්බතණ්ඩුලතොපි ථොකං හරිතුමෙව වායමති. **අලසා**ති නිසින්නට්ඨානෙ නිසින්නාව ඨිතට්ඨානෙ ඨිතාව හොති. **එරුසා**ති ඛරා. **දුරුත්තවාදිනී**ති දුබ්භාසිතභාසිනී, කක්ඛළං වාළකථමෙව කථෙති. **උට්ඨායකානං අභිභුය්‍ය වත්තතී**ති එත්ථ උට්ඨායකානන්ති බහුවචනවසෙන විරියුට්ඨානසම්පන්නො සාමිකො වුත්තො, තස්ස තං උට්ඨානසම්පත්තිං අභිභවිත්වා හෙට්ඨා කත්වා වත්තති. **පමොදතී**ති ආමොදිතපමොදිතා හොති . **කොලෙය්‍යකා**ති කුලසම්පන්නා. **පතිබ්බතා**ති පතිදෙවතා. **වධදණ්ඩතජ්ජිතා**ති දණ්ඩකං ගහෙත්වා වධෙන තජ්ජිතා, ''ඝාතෙස්සාමි න''න්ති වුත්තා. **දාසීසම**න්ති සාමිකස්ස වත්තපූරිකා දාසීති මං හගවා ධාරෙතූති වත්වා සරණෙසු පතිට්ඨාසි.

11. කොධනසුත්තවණ්ණනා

64. එකාදසමෙ **සපත්තකන්තා**ති සපත්තානං වෙරීනං කන්තා පියා තෙහි ඉච්ඡිතපත්ථිතා. **සපත්තකරණා**ති සපත්තානං වෙරීනං අත්ථකරණා. **කොධපරෙතො**ති කොධානුගතො. **පචුරත්ථතායා**ති බහුඅත්ථතාය බහුහිතතාය. **අනත්ථම්පී**ති අවුද්ධිම්පි. **අත්ථො මෙ ගහිතො**ති වුඩ්ඪි මෙ ගහිතා.

අථො අත්ථං ගහෙත්වානාති අථො වුද්ධිං ගහෙත්වා. **අනත්ථං අධිපජ්ජතී**ති අනත්ථො මෙ ගහිතොති සල්ලක්ඛෙති. **වධං කත්වානා**ති පාණාතිපාතකම්මං කත්වා. **කොධසම්මදසම්මත්තො**ති කොධමදෙන මත්තො, ආදින්නගහිතපරාමට්ඨොති අත්ථො. **ආයසක්‍ය**න්ති අයසභාවං, අයසො නියසො හොතීති අත්ථො. **අන්තරතො ජාත**න්ති අබ්භන්තරෙ උප්පන්නං. **අත්ථං න ජානාතී**ති වුද්ධිඅත්ථං න ජානාති. **ධම්මං න පස්සතී**ති සමථවිපස්සනාධම්මං න පස්සති. **අන්ධතම**න්ති අන්ධභාවකරං තමං බහලතමං. **සහතෙ**ති අභිභවති.

දුම්මඞ්කුයන්ති දුම්මඞ්කුභාවං නිත්තෙජතං දුබ්බණ්ණමුඛතං. **යතො පතායතී**ති යදා නිබ්බත්තති. **න වාචො හොති ගාරවො**ති වචනස්සපි ගරුභාවො න හොති. **න දීපං හොති කිඤ්චන**න්ති කාචි පතිට්ඨා නාම න හොති. **තපනීයානී**ති තාපජනකානි. **ධම්මෙහී**ති සමථවිපස්සනාධම්මෙහි. **ආරකා**ති දූරෙ. **බ්‍රාහ්මණ**න්ති ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණං. **යාය මාතු භතො**ති යාය මාතරා භතො පොසිතො. **පාණදදිං සන්ති**න්ති ජීවිතදායිකං සමානං. **හන්ති කුද්ධො පුථුත්තාන**න්ති කුද්ධො

පුග්ගලො පුථු නානාකාරණෙහි අත්තානං හන්ති. **නානාරූපෙසු මුච්ඡිතොති** නානාරම්මණෙසු අධිමුච්ඡිතො හුත්වා. **රජ්ජුයා බජ්ඣ මීයන්තීති** රජ්ජුයා බන්ධිත්වා මරන්ති. **පබ්බතාමපි කන්දරෙති** පබ්බතකන්දරෙපි පතිත්වා මරන්ති.

භූනහච්චානීති හතවුද්ධීනි. **ඉතායන්ති** ඉති අයං. **තං දමෙන සමුච්ඡින්දෙති** තං කොධං දමෙන ඡින්දෙය්‍ය. කතරෙන දමෙනාති? **පඤ්ඤාවීරියෙන දිට්ඨියාති** විපස්සනාපඤ්ඤාය චෙව විපස්සනාසම්පයුත්තෙන කායිකචෙතසිකවීරියෙන ච මග්ගසම්මාදිට්ඨියා ච. **තථෙව ධම්මෙ සික්ඛෙථාති** යථා අකුසලං සමුච්ඡින්දෙය්‍ය, සමථවිපස්සනාධම්මෙපි තථෙව සික්ඛෙය්‍ය. **මා නො දුම්මඞ්කුයං අහූති** මා අම්භාකං දුම්මඞ්කුභාවො අහොසීති ඉමමත්ථං පත්ථයමානා. **අනායාසාති** අනුපායාසා. **අනුස්සුකාති** කත්ථචි උස්සුක්කං අනාපන්නා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අබ්‍යාකතවග්ගො ඡට්ඨො.

7. මහාවග්ගො

1. හිරිඔත්තප්පසුත්තවණ්ණනා

65. සත්තමස්ස පඨමෙ **හතූපනිසොති** හතඋපනිසො ඡින්නපච්චයො. **යථාභූතඤාණදස්සනන්ති** තරුණවිපස්සනා. **නිබ්බිදාවිරාගොති** බලවවිපස්සනා චෙව මග්ගො ච. **විමුත්තිඤාණදස්සනන්ති** අරහත්තවිමුත්ති ච පච්චවෙක්ඛණා ච.

2. සත්තසූරියසුත්තවණ්ණනා

66. දුතියෙ යස්මා අයං සත්තසූරියදෙසනා තෙජොසංවට්ටදස්සනවසෙන පවත්තා, තස්මා තයො සංවට්ටා, තිස්සො සංවට්ටසීමා, තීණි සංවට්ටමූලානි, තීණි කොලාහලානීති අයං තාව ආදිතොව ඉමස්ස සුත්තස්ස පුරෙචාරිකකථා වෙදිතබ්බා. සා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.403) පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිනිද්දෙසෙ විත්ථාරිතාව. **එතදවොචාති** අනිච්චකම්මට්ඨානිකානං පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං අජ්ඣාසයෙන උපාදින්නකානං අනුපාදින්නකානං සඞ්ඛාරානං විපත්තිදස්සනත්ථං එතං ''අනිච්චා, භික්ඛවෙ, සඞ්ඛාරා''තිආදිසත්තසූරියොපමසුත්තන්තං අවොච. තත්ථ **අනිච්චාති** හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චා. **සඞ්ඛාරාති** උපාදින්නකඅනුපාදින්නකා සඞ්ඛාරධම්මා. **අද්ධුවාති** එවං අචිරට්ඨෙන න ධුවා. **අනස්සාසිකාති** අසස්සතභාවෙන අස්සාසරහිතා. **අලමෙවාති** යුත්තමෙව.

අජ්ඣොගාළ්හොති උදකෙ අනුපවිට්ඨො. **අච්චුග්ගතොති** උදකපිට්ඨිතො උග්ගතො. **දෙවො න වස්සතීති** පඨමං තාව උපකප්පනමෙඝො නාම කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙ එකමෙඝො හුත්වා වස්සති, තදා නික්ඛන්තබීජං න පුන ගෙහං පවිසති. තතො පට්ඨාය ධමකරණෙ නිරුද්ධං විය උදකං හොති, පුන එකබින්දුම්පි දෙවො න වස්සතීති උපමානධම්මකථාව පමාණං. විනස්සන්තෙ පන ලොකෙ පඨමං අවීචිතො පට්ඨාය තුච්ඡො හොති, තතො උට්ඨහිත්වා සත්තා මනුස්සලොකෙ ච තිරච්ඡානෙසු ච නිබ්බත්තන්ති. තිරච්ඡානෙසු නිබ්බත්තාපි පුත්තභාතිකෙසු මෙත්තං පටිලභිත්වා කාලකතා දෙවමනුස්සෙසු නිබ්බත්තන්ති. දෙවතා ආකාසෙන චරන්තියො ආරොචෙන්ති – ''න ඉදං ඨානං සස්සතං න නිබද්ධං, මෙත්තං භාවෙථ, කරුණං, මුදිතං, උපෙක්ඛං භාවෙථා''ති. තෙ මෙත්තාදයො භාවෙත්වා තතො චුතා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තන්ති.

බීජගාමාති එත්ථ බීජගාමො නාම පඤ්ච බීජජාතානි. **භූතගාමො** නාම යංකිඤ්චි නික්ඛන්තමූලපණ්ණං හරිතකං. **ඔසධිතිණවනප්පතයොති** එත්ථ **ඔසධීති** ඔසධරුක්ඛා. **තිණාති** බහිසාරා තාලනාළිකෙරාදයො. **වනප්පතයොති** වනජෙට්ඨකරුක්ඛා. **කුන්නදියොති** ඨපෙත්වා පඤ්ච මහානදියො අවසෙසා නින්නගා. **කුසොබ්භාති** ඨපෙත්වා සත්ත මහාසරෙ අවසෙසා රහදාදයො. **දුතියො සූරියොති**ආදීසු දුතියසූරියකාලෙ එකො උදෙති, එකො අත්ථඞ්ගමෙති. තතියකාලෙ එකො උදෙති, එකො අත්ථඞ්ගමෙති, එකො මජ්ඣෙ හොති. චතුත්ථකාලෙ චතුකුලිකෙ ගාමෙ චත්තාරො පිණ්ඩචාරිකා ද්වාරපටිපාටියා ඨිතා විය හොන්ති. පඤ්චමාදිකාලෙපි එසෙව නයො. **පලුජ්ජන්තීති** ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පතන්ති. **නෙව ඡාරිකා පඤ්ඤායති න මසීති** චක්කවාළමහාපථවී සිනෙරුපබ්බතරාජා හිමවා චක්කවාළපබ්බතො ඡ කාමසග්ගා පඨමජ්ඣානිකබ්‍රහ්මලොකාති එත්තකෙ ඨානෙ දඩ්ඪෙ අච්ඡරාය ගහෙතබ්බමත්තාපි ඡාරිකා වා අඞ්ගාරො වා න පඤ්ඤායති. **කො මන්තා කො සද්ධාතාති** කො තස්ස සද්ධාපනත්ථාය සමත්ථො, කො වා තස්ස සද්ධාතා. **අඤ්ඤත්‍ර දිට්ඨපදෙහීති** දිට්ඨපදෙ සොතාපන්නෙ අරියසාවකෙ ඨපෙත්වා කො අඤ්ඤො සද්දහිස්සතීති අත්ථො.

වීතරාගොති වික්ඛම්භනවසෙන වීතරාගො. **සාසනං ආජානිංසූති** අනුසිට්ඨිං ජානිංසු, බ්‍රහ්මලොකසහබ්‍යතාය මග්ගං පටිපජ්ජිංසු. **සමසමගතියොති** දුතියත්තභාවෙ සබ්බාකාරෙන සමගතිකො එකගතිකො. **උත්තරි මෙත්තං භාවෙය්‍යන්ති** පඨමජ්ඣානතො උත්තරි යාව තිකචතුක්කජ්ඣානා පණීතං කත්වා මෙත්තං භාවෙය්‍යං. **චක්ඛුමාති** පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා. **පරිනිබ්බුතොති** බොධිපල්ලඞ්කෙයෙව කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. එවං අනිච්චලක්ඛණං දීපෙත්වා සත්ථරි දෙසනං විනිවට්ටෙන්තෙ පඤ්චසතාපි තෙ අනිච්චකම්මට්ඨානිකා භික්ඛූ දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා නිසින්නාසනෙසුයෙව අරහත්තං පාපුණිංසූති.

3. නගරොපමසුත්තවණ්ණනා

67. තතියෙ **යතොති** යදා. **පච්චන්තිමන්ති** රට්ඨපරියන්තෙ රට්ඨාවසානෙ නිවිට්ඨං. මජ්ඣිමදෙසනගරස්ස පන රක්ඛාකිච්චං නත්ථි, තෙන තං න ගහිතං. **නගරපරික්ඛාරෙහි සුපරික්ඛතන්ති** නගරාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කතං. **අකරණීයන්ති** අකත්තබ්බං අජිනියං. **ගම්භීරනෙමාති** ගම්භීරආවාටා. **සුනිඛාතාති** සුට්ඨු සන්නිසීදාපිතා. තං පනෙතං එසිකාථම්භං ඉට්ඨකාහි වා කරොන්ති සිලාහි වා ඛදිරාදීහි වා සාරරුක්ඛෙහි. තං නගරගුත්තත්ථාය කරොන්තා බහිනගරෙ කරොන්ති, අලඞ්කාරත්ථාය කරොන්තා අන්තොනගරෙ. තං ඉට්ඨකාමයං කරොන්තා මහන්තං ආවාටං කත්වා චයං චිනිත්වා උපරි අට්ඨංසං කත්වා සුධාය ලිම්පන්ති. යදා හත්ථිනා දන්තෙහි අභිහතො න චලති, තදා සුලිත්තො නාම හොති. සිලාථම්භාදයොපි අට්ඨංසා එව හොන්ති. තෙ සචෙ අට්ඨ රතනා හොන්ති, චතුරතනමත්තං ආවාටෙ පවිසති, චතුරතනමත්තං උපරි හොති. සොළසරතනවීසතිරතනෙසුපි එසෙව නයො. සබ්බෙසඤ්හි උපඩ්ඪං

හෙට්ඨා හොති, උපඩ්ඪං උපරි. තෙ ගොමුත්තවඞ්කා හොන්ති, තෙන තෙසං අන්තරෙ පදරමයං කත්වා කම්මං කාතුං සක්කා හොති, තෙ පන කතචිත්තකම්මා පග්ගහිතද්ධජාව හොන්ති.

පරිඛාති පරික්ඛිපිත්වා ඨිතමාතිකා. **අනුපරියායපථො**ති අන්තො පාකාරස්ස පාකාරෙන සද්ධිං ගතො මහාපථො, යත්ථ ඨිතා බහිපාකාරෙ ඨිතෙහි සද්ධිං යුජ්ඣන්ති. **සලාක**න්ති සරතොමරාදිනිස්සග්ගියාවුධං. **ජෙවනික**න්ති එකතොධාරාදිසෙසාවුධං.

හත්ථාරොහාති සබ්බෙපි හත්ථිආචරියහත්ථිවෙජ්ජහත්ථිබන්ධාදයො. **අස්සාරොහා**ති සබ්බෙපි අස්සාචරියඅස්සවෙජ්ජඅස්සබන්ධාදයො. **රථිකා**ති සබ්බෙපි රථාචරියරථයොධරථරක්ඛාදයො. **ධනුග්ගහා**ති ඉස්සාසා. **චෙලකා**ති යෙ යුද්ධෙ ජයද්ධජං ගහෙත්වා පුරතො ගච්ඡන්ති. **චලකා**ති ‘‘ඉධ රඤ්ඤො ඨානං හොතු, ඉධ අසුකමහාමත්තස්සා’’ති එවං සෙනාබ්‍යූහකාරකා. **පිණ්ඩදායිකා**ති සාහසිකමහායොධා. තෙ කිර පරසෙනං පවිසිත්වා පිණ්ඩපිණ්ඩමිව ඡෙත්වා ඡෙත්වා දයන්ති, උප්පතිත්වා නිග්ගච්ඡන්තීති අත්ථො. යෙ වා සඞ්ගාමමජ්ඣෙ යොධානං හත්තපානීයං ගහෙත්වා පවිසන්ති, තෙසම්පෙතං නාමං. **උග්ගා රාජපුත්තා**ති උග්ගතුග්ගතා සඞ්ගාමාවචරා රාජපුත්තා. **පක්ඛන්දිනො**ති යෙ ‘‘කස්ස සීසං වා ආවුධං වා ආහරාමා’’ති වත්වා ‘‘අසුකස්සා’’ති වුත්තා සඞ්ගාමං පක්ඛන්දිත්වා තදෙව ආහරන්ති, ඉමෙ පක්ඛන්දන්තීති පක්ඛන්දිනො. මහානාගා විය **මහානාගා,** හත්ථිආදීසුපි අභිමුඛං ආගච්ඡන්තෙසු අනිවත්තියයොධානං එතං අධිවචනං. **සූරා**ති එකසූරා, යෙ සජාලිකාපි සවම්මිකාපි සමුද්දං තරිතුං සක්කොන්ති. **චම්මයොධිනො**ති යෙ චම්මකඤ්චුකං වා පවිසිත්වා සරපරිත්තාණචම්මං වා ගහෙත්වා යුජ්ඣන්ති. **දාසකපුත්තා**ති බලවසිනෙහා සරදාසයොධා . **දොවාරිකො**ති ද්වාරපාලකො. **වාසනලෙපනසම්පන්නො**ති වාසනෙන සබ්බච්ඡිද්දපිදහනෙන සුධාලෙපෙන සම්පන්නො. බහි වා බාණුපාකාරසඞ්ඛාතෙන වාසනෙන ඝනමට්ඨෙන ච සුධාලෙපෙන සම්පන්නො පුණ්ණඝටපන්තිං දස්සෙත්වා කතචිත්තකම්මපග්ගහිතද්ධජො. **තිණකට්ඨොදක**න්ති හත්ථිඅස්සාදීනං සාසත්ථාය ගෙහානඤ්ච ඡාදනත්ථාය ආහරිත්වා බහූසු ඨානෙසු ඨපිතතිණඤ්ච, ගෙහකරණපචනාදීනං අත්ථාය ආහරිත්වා ඨපිතකට්ඨඤ්ච, යන්තෙහි පවෙසෙත්වා පොක්ඛරණීසු ඨපිතඋදකඤ්ච. **සන්නිචිතං හොතී**ති පටිකච්චෙව අනෙකෙසු ඨානෙසු සුට්ඨු නිචිතං හොති. **අබ්භන්තරානං රතියා**ති අන්තොනගරවාසීනං රතිඅත්ථාය. **අපරිතස්සාය**ති තාසං අනාපජ්ජනත්ථාය. **සාලියවක**න්ති නානප්පකාරා සාලියො චෙව යවා ච. **තිලමුග්ගමාසාපරණ්ණ**න්ති තිලමුග්ගමාසා ච සෙසාපරණ්ණඤ්ච.

ඉදානි යස්මා තථාගතස්ස නගරෙ කම්මං නාම නත්ථි , නගරසදිසං පන අරියසාවකං, නගරපරික්ඛාරසදිසෙ ච සත්ත ධම්මෙ, චතුආහාරසදිසානි ච චත්තාරි ඣානානි දස්සෙත්වා එකාදසසු ඨානෙසු අරහත්තං පක්ඛිපිත්වා දෙසනං විනිවට්ටෙස්සාමීති අයං උපමා ආභතා. තස්මා තං දෙසනං පකාසෙතුං ඉදං **එවමෙව ඛො**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **සද්ධම්මෙහී**ති සුධම්මෙහි. **සද්ධො**ති ඔකප්පනසද්ධාය චෙව පච්චක්ඛසද්ධාය ච සමන්නාගතො. තත්ථ දානසීලාදීනං ඵලං සද්දහිත්වා දානාදිපුඤ්ඤකරණෙ සද්ධා ඔකප්පනසද්ධා නාම. මග්ගෙන ආගතසද්ධා පච්චක්ඛසද්ධා නාම. පසාදසද්ධාතිපි එසා එව. තස්සා ලක්ඛණාදීහි විභාගො වෙදිතබ්බො.

‘‘සම්පක්ඛන්දනලක්ඛණා ච, මහාරාජ, සද්ධා සම්පසාදනලක්ඛණා චා’’ති (මි. ප. 2.1.10) හි වචනතො ඉදං සද්ධාය **ලක්ඛණං** නාම. ‘‘තීහි, භික්ඛවෙ, ඨානෙහි සද්ධො පසන්නො වෙදිතබ්බො. කතමෙහි තීහි? සීලවන්තානං දස්සනකාමො හොතී’’තිආදිනා (අ. නි. 3.42) නයෙන වුත්තං පන සද්ධාය **නිමිත්තං** නාම. ‘‘කො චාහාරො සද්ධාය, සද්ධම්මස්සවනන්තිස්ස වචනීය’’න්ති (අ. නි. 10.61) අයං පනස්සා **ආහාරො** නාම. ‘‘සද්ධාපබ්බජිතස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො අයං අනුධම්මො හොති, යං රූපෙ නිබ්බිදාබහුලො විහරිස්සතී’’ති අයමස්ස **අනුධම්මො** නාම. ‘‘සද්ධා බන්ධති පාථෙය්‍යං, සිරී භොගානමාසයො’’ (සං. නි. 1.79). ‘‘සද්ධා දුතියා පුරිසස්ස හොති’’ (සං. නි. 1.36). ‘‘සද්ධාය තරති ඔඝං’’ (සං. නි. 1.246). ‘‘සද්ධා බීජං තපො වුට්ඨි’’ (සු. නි. 77; සං. නි. 1.197). ‘‘සද්ධාහත්ථො මහානාගො. උපෙඛාසෙතදන්තවා’’තිආදීසු පන සුත්තෙසු එතිස්සා බද්ධහත්තපුටාදිසරික්ඛතාය අනෙකසරසතා භගවතා පකාසිතා. ඉමස්මිං පන නගරොපමසුත්තන්තෙ එසා අචලසුප්පතිට්ඨිතතාය එසිකාථම්භසදිසා කත්වා දස්සිතා.

සද්ධෙසිකොති සද්ධං එසිකාථම්භං කත්වා අරියසාවකො අකුසලං පජහතීති ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු යොජනා කාතබ්බා. අපිචෙත්ථ හිරොත්තප්පෙහි තීසු ද්වාරෙසු සංවරො සම්පජ්ජති, සො චතුපාරිසුද්ධිසීලං හොති . ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ එකාදසසු ඨානෙසු අරහත්තං පක්ඛිපිත්වා දෙසනාය කූටං ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං.

4. ධම්මඤ්ඤූසුත්තවණ්ණනා

68. චතුත්ථෙ **කාලං ජානාතී**ති යුත්තප්පත්තකාලං ජානාති. **අයං කාලො උද්දෙසස්සා**ති අයං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හනකාලො. **පරිපුච්ඡාය**ති අත්ථානත්ථං කාරණාකාරණං පරිපුච්ඡාය. **යොගස්සා**ති යොගෙ කම්මං පක්ඛිපනස්ස. **පටිසල්ලානස්සා**ති නිලීයනස්ස එකීභාවස්ස. **ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නො**ති නවන්නං ලොකුත්තරධම්මානං අනුරූපධම්මං පුබ්බභාගපටිපදං පටිපන්නො. **එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පුග්ගලපරොපරඤ්ඤූ හොතී**ති එවං භික්ඛු පුග්ගලානං පරොපරං තික්ඛමුදුභාවං ජානනසමත්ථො නාම හොති.

5. පාරිච්ඡත්තකසුත්තවණ්ණනා

69. පඤ්චමෙ **පන්නපලාසොති** පතිතපලාසො. **ජාලකජාතොති** සඤ්ජාතපත්තපුප්ඵජාලො. තස්ස හි පත්තජාලඤ්ච පුප්ඵජාලඤ්ච සහෙව නික්ඛමති. **ඛාරකජාතොති** පාටියෙක්කං සඤ්ජාතෙන සුවිභත්තෙන පත්තජාලකෙන ච පුප්ඵජාලකෙන ච සමන්නාගතො. **කුටුමලකජාතොති** සඤ්ජාතමකුළො. **කොරකජාතොති** අවිකසිතෙහි මහාකුච්ඡීහි සම්භින්නමුඛෙහි පුප්ඵෙහි සමන්නාගතො. **සබ්බපාලිඵුල්ලොති** සබ්බාකාරෙන සුපුප්ඵිතො. **දිබ්බෙ චත්තාරො මාසෙති** දිබ්බෙන ආයුනා චත්තාරො මාසෙ. මනුස්සගණනාය පන තානි ද්වාදස වස්සසහස්සානි හොන්ති. **පරිචාරෙන්තීති** ඉතො චිතො ච ඉන්ද්‍රියානි චාරෙන්ති, කීළන්ති රමන්තීති අත්ථො.

ආභාය ඵුටං හොතීති තත්තකං ඨානං ඔභාසෙන ඵුටං හොති. තෙසඤ්හි පුප්ඵානං බාලසූරියස්ස විය ආභා හොති, පත්තානි පණ්ණච්ඡත්තප්පමාණානි, අන්තො මහාතුම්බමත්තා රෙණු හොති. පුප්ඵිතෙ පන පාරිච්ඡත්තකෙ ආරොහනකිච්චං වා අඞ්කුසකං ගහෙත්වා නමනකිච්චං වා පුප්ඵාහරණත්ථං චඞ්ගොටකකිච්චං වා නත්ථි, කන්තනකවාතො උට්ඨහිත්වා පුප්ඵානි වණ්ටතො කන්තති, සම්පටිච්ඡනකවාතො සම්පටිච්ඡති, පවෙසනකවාතො සුධම්මං දෙවසභං පවෙසෙති, සම්මජ්ජනකවාතො පුරාණපුප්ඵානි නීහරති, සන්ථරණකවාතො පත්තකණ්ණිකකෙසරානි රඤ්ජෙන්තො සන්ථරති. මජ්ඣට්ඨානෙ ධම්මාසනං හොති යොජනප්පමාණො රතනපල්ලඞ්කො උපරි තියොජනෙන සෙතච්ඡත්තෙන ධාරියමානෙන, තදනන්තරං සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො ආසනං අත්ථරියති, තතො තෙත්තිංසාය දෙවපුත්තානං, තතො අඤ්ඤෙසං මහෙසක්ඛානං දෙවානං, අඤ්ඤතරදෙවතානං පුප්ඵකණ්ණිකාව ආසනං හොති. දෙවා දෙවසභං පවිසිත්වා නිසීදන්ති. තතො පුප්ඵෙහි රෙණුවට්ටි උග්ගන්ත්වා උපරිකණ්ණිකං ආහච්ච නිපතමානා දෙවතානං තිගාවුතප්පමාණං අත්තභාවං ලාඛාරසපරිකම්මසජ්ජිතං විය සුවණ්ණචුණ්ණපිඤ්ජරං විය කරොති. එකච්චෙ දෙවා එකෙකං පුප්ඵං ගහෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරන්තාපි කීළන්තියෙව. පහරණකාලෙපි මහාතුම්බප්පමාණා රෙණු නික්ඛමිත්වා සරීරං පහාසම්පන්නෙහි ගන්ධචුණ්ණෙහි සඤ්ජතමනොසිලාරාගං විය කරොති. එවං සා කීළා චතූහි මාසෙහි පරියොසානං ගච්ඡති. **අයමානුභාවොති** අයං අනුඵරිතුං ආනුභාවො.

ඉදානි යස්මා න සත්ථා පාරිච්ඡත්තකෙන අත්ථිකො, තෙන පන සද්ධිං උපමෙත්වා සත්ත අරියසාවකෙ දස්සෙතුකාමො, තස්මා තෙ දස්සෙතුං **එවමෙව ඛොති**ආදිමාහ. තත්ථ **පබ්බජ්ජාය චෙතෙතීති** පබ්බජිස්සාමීති චින්තෙති. **දෙවානංවාති** දෙවානං විය. **යාව බ්‍රහ්මලොකා සද්දො අබ්භුග්ගච්ඡතීති** පථවිතලතො යාව බ්‍රහ්මලොකා සාධුකාරසද්දෙන සබ්බං එකසද්දමෙව හොති. **අයමානුභාවොති** අයං ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො අනුඵරණානුභාවො. ඉමස්මිං සුත්තෙ චතුපාරිසුද්ධිසීලං පබ්බජ්ජානිස්සිතං හොති, කසිණපරිකම්මං පඨමජ්ඣානසන්නිස්සිතං, විපස්සනාය සද්ධිං තයො මග්ගා තීණි ච ඵලානි අරහත්තමග්ගසන්නිස්සිතානි හොන්ති. දෙසනාය හෙට්ඨතො වා උපරිතො වා උභයතො වා පරිච්ඡෙදො හොති, ඉධ පන උභයතො පරිච්ඡෙදො. තෙනෙතං වුත්තං. සඞ්ඛෙපතො පනෙත්ථ වට්ටවිවට්ටං කථිතන්ති වෙදිතබ්බං.

6. සක්කච්චසුත්තවණ්ණනා

70. ඡට්ඨෙ **පරිසුද්ධා ච භවිස්සන්තීති** භියොසොමත්තාය පරිසුද්ධා භවිස්සන්ති නිම්මලා. **සකම්මාරගතොති** එත්ථ ස-කාරො නිපාතමත්තං, කම්මාරගතො කම්මාරුද්ධනගතොති අත්ථො.

7. භාවනාසුත්තවණ්ණනා

71. සත්තමෙ **අනනුයුත්තස්සාති** න යුත්තප්පයුත්තස්ස හුත්වා විහරතො. **සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, කුක්කුටියා අණ්ඩානීති** ඉමා කණ්හපක්ඛසුක්කපක්ඛවසෙන ද්වෙ උපමා වුත්තා. තාසු කණ්හපක්ඛූපමා අත්ථස්ස අසාධිකා, ඉතරා සාධිකාති සුක්කපක්ඛූපමාය එව අත්ථො වෙදිතබ්බො. **සෙය්‍යථාති** ඔපම්මත්ථෙ නිපාතො. **අපීති** සම්භාවනත්ථෙ. උභයෙනාපි සෙය්‍යථාපි නාම, භික්ඛවෙති දස්සෙති. **කුක්කුටියා අණ්ඩානි අට්ඨ වා දස වා ද්වාදස වාති** එත්ථ පන කිඤ්චාපි කුක්කුටියා වුත්තප්පකාරතො ඌනාධිකානිපි අණ්ඩානි හොන්ති, වචනසිලිට්ඨතාය පනෙතං වුත්තං. එවඤ්හි ලොකෙ සිලිට්ඨං වචනං හොති. **තානස්සූති** තානි අස්සු, භවෙය්‍යුන්ති අත්ථො. **කුක්කුටියා සම්මා අධිසයිතානීති** තාය ජනෙත්තියා කුක්කුටියා පක්ඛෙ පසාරෙත්වා තෙසං උපරි සයන්තියා සම්මා අධිසයිතානි. **සම්මා පරිසෙදිතානීති** කාලෙන කාලං උතුං ගණ්හාපෙන්තියා සුට්ඨු සමන්තතො සෙදිතානි, උස්මීකතානීති වුත්තං හොති. **සම්මා පරිභාවිතානීති** කාලෙන කාලං සුට්ඨු සමන්තතො භාවිතානි, කුක්කුටගන්ධං ගාහාපිතානීති අත්ථො.

කිඤ්චාපි තස්සා කුක්කුටියාති තස්සා කුක්කුටියා ඉමං තිවිධකිරියාකරණෙන අප්පමාදං කත්වා කිඤ්චාපි න එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජෙය්‍ය. **අථ ඛො භබ්බාව තෙති** අථ ඛො තෙ කුක්කුටපොතකා වුත්තනයෙන සොත්ථිනා අභිනිබ්භිජ්ජිතුං භබ්බාව. තෙ හි යස්මා තාය කුක්කුටියා එවං තීහාකාරෙහි තානි අණ්ඩානි පරිපාලියමානානි න පූතීනි හොන්ති. යොපි නෙසං අල්ලසිනෙහො, සො පරියාදානං ගච්ඡති, කපාලං තනුකං හොති, පාදනඛසිඛා ච මුඛතුණ්ඩකඤ්ච ඛරං හොති, සයම්පි පරිණාමං ගච්ඡති. කපාලස්ස තනුත්තා බහිද්ධා ආලොකො අන්තො පඤ්ඤායති, තස්මා ‘‘චිරං වත මයං සංකුටිතහත්ථපාදා සම්බාධෙ සයිම්හ, අයඤ්ච බහි ආලොකො දිස්සති, එත්ථ දානි නො සුඛවිහාරො භවිස්සතී’’ති

නික්ඛමිතුකාමා හුත්වා කපාලං පාදෙන පහරන්ති, ගීවං පසාරෙන්ති, තතො තං කපාලං ද්වෙධා භිජ්ජති. අථ තෙ පක්ඛෙ විධුනන්තා තංඛණානුරූපං විරවන්තා නික්ඛමන්තියෙව. නික්ඛමන්තා ච ගාමක්ඛෙත්තං උපසොභයමානා විචරන්ති.

එවමෙව ඛොති ඉදං ඔපම්මසම්පටිපාදනං. තං එවං අත්ථෙන සංසන්දෙත්වා වෙදිතබ්බං – තස්සා කුක්කුටියා අණ්ඩෙසු අධිසයනාදිතිවිධකිරියාකරණං විය හි ඉමස්ස භික්ඛුනො භාවනං අනුයුත්තකාලො , කුක්කුටියා තිවිධකිරියාසම්පාදනෙන අණ්ඩානං අපූතිභාවො විය භාවනං අනුයුත්තස්ස භික්ඛුනො තිවිධානුපස්සනාසම්පාදනෙන විපස්සනාඤාණස්ස අපරිහානි. තස්සා තිවිධකිරියාකරණෙන අණ්ඩානං අල්ලසිනෙහපරියාදානං විය තස්ස භික්ඛුනො තිවිධානුපස්සනාසම්පාදනෙන භවත්තයානුගතනිකන්තිසිනෙහපරියාදානං, අණ්ඩකපාලානං තනුභාවො විය භික්ඛුනො අවිජ්ජණ්ඩකොසස්ස තනුභාවො, කුක්කුටපොතකානං නඛතුණ්ඩකානං ථද්ධභාවො විය භික්ඛුනො විපස්සනාඤාණස්ස තික්ඛඛරවිප්පසන්නසූරභාවො, කුක්කුටපොතකානං පරිණාමකාලො විය භික්ඛුනො විපස්සනාඤාණස්ස පරිණාමකාලො වඩ්ඪිකාලො ගබ්භග්ගහණකාලො, කුක්කුටපොතකානං පාදනඛසිඛාය වා මුඛතුණ්ඩකෙන වා අණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා පක්ඛෙ පප්ඵොටෙත්වා සොත්ථිනා අභිනිබ්භිදාකාලො විය තස්ස භික්ඛුනො විපස්සනාඤාණගබ්භං ගණ්හාපෙත්වා විචරන්තස්ස තජ්ජාතිකං උතුසප්පායං වා භොජනසප්පායං වා පුග්ගලසප්පායං වා ධම්මස්සවනසප්පායං වා ලභිත්වා එකාසනෙ නිසින්නස්සෙව විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තස්ස අනුපුබ්බාධිගතෙන අරහත්තමග්ගෙන අවිජ්ජණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා අභිඤ්ඤාපක්ඛෙ පප්ඵොටෙත්වා සොත්ථිනා අරහත්තප්පත්තකාලො වෙදිතබ්බො.

යථා පන කුක්කුටපොතකානං පරිණතභාවං ඤත්වා මාතාපි අණ්ඩකොසං භින්දති, එවං තථාරූපස්ස භික්ඛුනො ඤාණපරිපාකං ඤත්වා සත්ථාපි –

> ‘‘උච්ඡින්ද සිනෙහමත්තනො, කුමුදං සාරදිකංව පාණිනා;
> සන්තිමග්ගමෙව බ්‍රූහය, නිබ්බානං සුගතෙන දෙසිත’’න්ති. (ධ. ප. 285) –

ආදිනා නයෙන ඔභාසං ඵරිත්වා ගාථාය අවිජ්ජණ්ඩකොසං පහරති. සො ගාථාපරියොසානෙ අවිජ්ජණ්ඩකොසං භින්දිත්වා අරහත්තං පාපුණාති. තතො පට්ඨාය යථා තෙ කුක්කුටපොතකා ගාමක්ඛෙත්තං උපසොභයමානා තත්ථ විචරන්ති, එවං අයම්පි මහාඛීණාසවො නිබ්බානාරම්මණං ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා සඞ්ඝාරාමං උපසොභයමානො විචරති.

ඵලගණ්ඩස්සාති වඩ්ඪකිස්ස. සො හි ඔලම්බකසඞ්ඛාතං ඵලං වාරෙත්වා දාරුනං ගණ්ඩං හරතීති ඵලගණ්ඩොති වුච්චති. **වාසිජටෙ**ති වාසිදණ්ඩකස්ස ගහණට්ඨානෙ. **එත්තකං මෙ අජ්ජ ආසවානං ඛීණ**න්ති පබ්බජිතස්ස හි පබ්බජ්ජාසඞ්ඛෙපෙන උද්දෙසෙන පරිපුච්ඡාය යොනිසොමනසිකාරෙන වත්තපටිපත්තියා ච නිච්චකාලං ආසවා ඛීයන්ති. එවං ඛීයමානානං පන නෙසං ‘‘එත්තකං අජ්ජ ඛීණං එත්තකං හියො’’ති එවමස්ස ඤාණං න හොතීති අත්ථො. ඉමාය උපමාය විපස්සනානිසංසො දීපිතො.

හෙමන්තිකෙනාති හෙමන්තසමයෙන. **පටිප්පස්සම්භන්තී**ති ථිරභාවෙන පරිහායන්ති. **එවමෙව ඛො**ති එත්ථ මහාසමුද්දො විය සාසනං දට්ඨබ්බං, නාවා විය යොගාවචරො, නාවාය මහාසමුද්දෙ පරියායනං විය ඉමස්ස භික්ඛුනො ඌනපඤ්චවස්සකාලෙ ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තිකෙ විචරණං, නාවාය මහාසමුද්දඋදකෙන ඛජ්ජමානානං බන්ධනානං තනුභාවො විය භික්ඛුනො පබ්බජ්ජාසඞ්ඛෙපෙන උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීහියෙව සංයොජනානං තනුභාවො, නාවාය ථලෙ උක්ඛිත්තකාලො විය භික්ඛුනො නිස්සයමුත්තකස්ස කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ වසනකාලො, දිවා වාතාතපෙන සංසුස්සනං විය විපස්සනාඤාණෙන තණ්හාසිනෙහස්ස සංසුස්සනං, රත්තිං හිමොදකෙන තෙමනං විය කම්මට්ඨානං නිස්සාය උප්පන්නෙන පීතිපාමොජ්ජෙන චිත්තතෙමනං, රත්තින්දිවං වාතාතපෙහි චෙව හිමොදකෙන ච පරිසුක්ඛපරිතින්තානං බන්ධනානං දුබ්බලභාවො විය විපස්සනාඤාණපීතිපාමොජ්ජෙහි සංයොජනානං භියොසොමත්තාය දුබ්බලභාවො, පාවුස්සකමෙඝො විය අරහත්තමග්ගඤාණං, මෙඝවුට්ඨිඋදකෙන නාවාය අන්තොපූතිභාවො විය ආරද්ධවිපස්සකස්ස රූපසත්තකාදිවසෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තස්ස ඔක්ඛායමානෙ පක්ඛායමානෙ කම්මට්ඨානෙ එකදිවසං උතුසප්පායාදීනි ලද්ධා එකපල්ලඞ්කෙන නිසින්නස්ස අරහත්තඵලාධිගමො. පූතිබන්ධනාය නාවාය කිඤ්චි කාලං ඨානං විය ඛීණසංයොජනස්ස අරහතො මහාජනං අනුග්ගණ්හන්තස්ස යාවතායුකං ඨානං, පූතිබන්ධනාය නාවාය අනුපුබ්බෙන භිජ්ජිත්වා අපණ්ණත්තිකභාවූපගමො විය ඛීණාසවස්ස උපාදින්නක්ඛන්ධභෙදෙන අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතස්ස අපණ්ණත්තිකභාවූපගමොති ඉමාය උපමාය සංයොජනානං දුබ්බලතා දීපිතා.

8. අග්ගික්ඛන්ධොපමසුත්තවණ්ණනා

72. අට්ඨමං අත්ථුප්පත්තියං කථිතං. අත්ථුප්පත්ති පනස්ස හෙට්ඨා චූළච්ඡරාසඞ්ඝාතසුත්තවණ්ණනාය (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.51 ආදයො) විත්ථාරිතා එව. **පස්සථ නො**ති පස්සථ නු. **ආලිඞ්ගිත්වා**ති උපගූහිත්වා. **උපනිසීදෙය්‍යා**ති සමීපෙ නිස්සාය නිසීදෙය්‍ය. **උපනිපජ්ජෙය්‍යා**ති උපගන්ත්වා නිපජ්ජෙය්‍ය. **ආරොචයාමී**ති ආචික්ඛාමි. **පටිවෙදයාමී**ති පටිවෙදෙත්වා ජානාපෙත්වා කථෙමි. **වාලරජ්ජුයා**ති අස්සවාලගොවාලෙහි වට්ටිතරජ්ජුයා. **පච්චොරස්මි**න්ති උරමජ්ඣෙ. **වෙණුද්දෙහක**න්ති වෙණං උද්දෙහිත්වා, උස්සාදෙත්වාති අත්ථො. **අත්තත්ථ**න්ති අත්තනො

දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකලොකියලොකුත්තරං අත්ථං. **පරත්ථොභයත්ථෙසූ**පි එසෙව නයො. සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං චූළච්ඡරාසඞ්ඝාතසුත්තස්ස (අ. නි. 1.51 ආදයො) අත්ථුප්පත්තියං කථිතමෙව. ඉදඤ්ච පන සුත්තං කථෙත්වා සත්ථා චූළච්ඡරාසඞ්ඝාතසුත්තං කථෙසි. නවමං උත්තානත්ථමෙව.

10. අරකසුත්තවණ්ණනා

74. දසමෙ **පරිත්ත**න්ති අප්පං ථොකං. තඤ්හි සරසපරිත්තතායපි ඛණපරිත්තතායපි ඨිතිපරිත්තතායපි පරිත්තමෙව. ලහුං උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣනතො **ලහුකං. මන්තායං බොද්ධබ්බ**න්ති මන්තාය බොද්ධබ්බං, පඤ්ඤාය ජානිතබ්බන්ති අත්ථො. **පබ්බතෙය්‍යා**ති පබ්බතසම්භවා. **හාරහාරිනී**ති රුක්ඛනළවෙළුආදීනි හරිතබ්බානි හරිතුං සමත්ථා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

මහාවග්ගො සත්තමො.

8. විනයවග්ගො

1. පඨමවිනයධරසුත්තවණ්ණනා

75. අට්ඨමස්ස පඨමෙ **ආපත්තිං ජානාතීති** ආපත්තිංයෙව ආපත්තීති ජානාති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

2. දුතියවිනයධරසුත්තවණ්ණනා

76. දුතියෙ **ස්වාගතානීති** සුආගතානි සුප්පගුණානි. **සුවිභත්තානීති** කොට්ඨාසතො සුට්ඨු විභත්තානි . **සුප්පවත්තීනීති** ආවජ්ජිතාවජ්ජිතට්ඨානෙ සුට්ඨු පවත්තානි දළ්හප්පගුණානි. **සුවිනිච්ඡිතානීති** සුට්ඨු විනිච්ඡිතානි. **සුත්තසොති** විභඞ්ගතො. **අනුබ්‍යඤ්ජනසොති** ඛන්ධකපරිවාරතො.

3. තතියවිනයධරසුත්තවණ්ණනා

77. තතියෙ **විනයෙ ඛො පන ඨිතො හොතීති** විනයලක්ඛණෙ පතිට්ඨිතො හොති. **අසංහීරොති** න සක්කා හොති ගහිතග්ගහණං විස්සජ්ජාපෙතුං.

9. සත්ථුසාසනසුත්තවණ්ණනා

83. නවමෙ **එකොති** අදුතියො. **වූපකට්ඨොති** කායෙන ගණතො, චිත්තෙන කිලෙසෙහි වූපකට්ඨො විවෙකට්ඨො දූරීභූතො. **අප්පමත්තොති** සතිඅවිප්පවාසෙ ඨිතො. **පහිතත්තොති** පෙසිතත්තො. **නිබ්බිදායාති** වට්ටෙ උක්කණ්ඨනත්ථාය. **විරාගායාති** රාගාදීනං විරජ්ජනත්ථාය. **නිරොධායාති** අප්පවත්තිකරණත්ථාය. **වූපසමායාති** කිලෙසවූපසමාය අප්පවත්තියා. **අභිඤ්ඤායාති** තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා අභිජානනත්ථාය. **සම්බොධායාති** මග්ගසඞ්ඛාතස්ස සම්බොධස්ස අත්ථාය. **නිබ්බානායාති** නිබ්බානස්ස සච්ඡිකරණත්ථාය.

10. අධිකරණසමථසුත්තවණ්ණනා

84. දසමෙ අධිකරණානි සමෙන්ති වූපසමෙන්තීති **අධිකරණසමථා. උප්පන්නුප්පන්නානන්ති** උප්පන්නානං උප්පන්නානං. **අධිකරණානන්ති** විවාදාධිකරණං අනුවාදාධිකරණං ආපත්තාධිකරණං කිච්චාධිකරණන්ති ඉමෙසං චතුන්නං. **සමථාය වූපසමායාති** සමථත්ථඤ්චෙව වූපසමනත්ථඤ්ච. **සම්මුඛාවිනයො දාතබ්බො…පෙ…. තිණවත්ථාරකොති** ඉමෙ සත්ත සමථා දාතබ්බා. තෙසං විනිච්ඡයො විනයසංවණ්ණනතො (චූළව. අට්ඨ. 186-187 ආදයො) ගහෙතබ්බො. අපිච දීඝනිකායෙ සඞ්ගීතිසුත්තවණ්ණනායම්පි (දී. නි. අට්ඨ. 3.331 අධිකරණසමථසත්තකවණ්ණනා) විත්ථාරිතොයෙව, තථා මජ්ඣිමනිකායෙ සාමගාමසුත්තවණ්ණනායාති (ම. නි. අට්ඨ. 3.46).

විනයවග්ගො අට්ඨමො.

ඉතො පරානි සත්ත සුත්තානි උත්තානත්ථානෙව. න හෙත්ථ කිඤ්චි හෙට්ඨා අවුත්තනයං නාම අත්ථීති.

මනොරථපූරණියා අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

සත්තකනිපාතස්ස සංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.